

TÜRKİYE'DE BÜROKRATİK GÖÇ YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİNİN ARTILARI VE EKSİLERİ

Ömer TÜRKER

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Metin ÖZKARAL**

**TÜRKİYE’DE BÜROKRATİK GÖÇ YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİNİN
ARTILARI VE EKSİLERİ**

Ömer TÜRKER

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır
Tez Danışmanı**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL**

KARABÜK

Haziran 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI.....	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR.....	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	15
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	15
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	15
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	16
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	16
BİRİNCİ BÖLÜM	17
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	17
1. Göç	17
1.1. Göçün Tanımı	18
1.2. Göç Kuramları	20
1.2.1. Ekonomik Göç Kuramı	22
1.2.2. Neoklasik Göç Kuramı.....	25
1.2.3. Göçün Yeni Ekonomisi Kuramı.....	27
1.2.4. Dünya Sistemleri Kuramı.....	29
1.2.5. İlişkiler Ağı Kuramı	31

1.2.6.	Göç Sistemleri Kuramı.....	33
1.2.7.	Mekânsal-Zamansal Kuram	34
1.2.8.	İkili İşgücü Piyasası Kuramı	35
1.2.9.	Ulusaşırı Kuram	38
1.2.10.	Kurumsal Kuram.....	39
1.2.11.	Birikimsel Nedensellik Kuramı.....	40
1.3.	Göç Türleri.....	41
1.3.1.	Alan ve Mesafe Temelli Ayırma Göre Göçler.....	44
1.3.2.	Oluşum Nedeni Ve Tetikleyen Unsur Bağlamında Göçler.....	45
1.3.3.	Nicelik ve Boyut Bağlamında Göçler	46
1.3.4.	Süresine Göre Sınıflandıran Göçler	47
1.3.5.	Yasal Statü Temelli Sınıflandırmadaki Göçler	49
1.4.	Göçmen Statüleri	49
1.4.1.	Uluslararası Koruma	50
1.4.2.	Mülteci	51
1.4.3.	Şartlı Mülteci (Sığınmacı).....	52
1.4.4.	İkincil Koruma	54
1.4.5.	Geçici Koruma	55
1.4.6.	Göçmen/İskânlı Göçmen/Serbest Göçmen	59
1.4.7.	Göçün Yeni Türü İklim Mülteciliği	60
1.5.	Göçün Tarihsel Seyri	62
1.6.	Uluslararası Boyutlarıyla Göç	80
İKİNCİ BÖLÜM.....		105
TÜRKİYE’DE GÖÇ YÖNETİMİ VE YAPISAL MEKANİZMALAR.....		105
2.	Türkiye’de Göç Yönetimi.....	105
2.1.	Türkiye’de İç Göçün Yönetimine Yönelik Bir Literatür İncelemesi.....	115

2.1.1.	Bölgesel Kalkınmanın İç Göçe Etkileri	120
2.1.2.	Yerel Yönetimlerin Göç Çalışmaları	122
2.2.	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	125
2.2.1.	Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı	130
2.2.2.	Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	130
2.2.3.	Hukuk Müşavirliği	131
2.2.4.	Personel Dairesi Başkanlığı	131
2.2.5.	Yabancılar Dairesi Başkanlığı	131
2.2.6.	Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı	131
2.2.7.	İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı	132
2.2.8.	Eğitim Dairesi Başkanlığı	132
2.2.9.	Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı	132
2.2.10.	Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı	133
2.2.11.	Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı	133
2.2.12.	Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı	134
2.2.13.	Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı	134
2.2.14.	Taşra Teşkilatı	134
2.2.15.	Geçici Barınma Merkezleri	136
2.2.16.	Geri Gönderme/Kabul ve Geri Gönderme Merkezleri	138
2.2.17.	İnsan Ticareti Mağdurları Sığınma Evi	141
2.2.18.	Yurtdışı teşkilatı	143
2.2.19.	Göç Kurulu	143
2.2.20.	Etik Kurulu Komisyonu	144
2.2.21.	Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu	144
2.2.22.	Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER)	144
2.2.23.	Göç İdaresi İçerisinde Yer Alan Yapıların Fonksiyonel Mekanizmaları	145

2.2.23.1. İskân ve İkamet	145
2.2.23.2. İstihdam.....	152
2.2.23.3. Uyum Çalışmaları ve Vatandaşlık	156
2.2.23.4. Sağlık.....	166
2.2.23.5. Eğitim.....	169
2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.....	173
2.3.1. Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı.....	178
2.3.2. Kültürel ve Sosyal İlişkiler Daire Başkanlığı.....	179
2.3.3. Kurumsal İlişkiler ve İletişim Daire Başkanlığı.....	179
2.3.4. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı	179
2.3.5. Hukuk Müşavirliği	180
2.3.6. İnsan Kaynakları (Personel) ve Eğitim Daire Başkanlığı	180
2.3.7. Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı.....	181
2.3.8. Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı	181
2.3.9. Bilgi İşlem Daire Başkanlığı.....	182
DEĞERLENDİRME	183
KAYNAKÇA.....	204
TABLolar LİSTESİ.....	247
ŞEKİLLER LİSTESİ	248
EKLER.....	249
ÖZGEÇMİŞ	250

TEZ ONAY SAYFASI

Ömer TÜRKER tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DE BÜROKRATİK GÖÇ YÖNETİMİ ÖRGÜTLENMESİNİN ARTILARI VE EKSİLERİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL

.....

Tez Danışmanı, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 29.06.2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Utku AYBUDAK(KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL(KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Emine ÇELİKSOY(ÇKÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Ömer TÜRKER

İmza :

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca göç hep önem arz eden bir konu olmuş ve farklı disiplinlerdeki birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. 21. Yüzyılda iletişim olanaklarının da yaygınlaşmasıyla birlikte göçlerin de yaygın bir hal alması ve göç yolları üzerinde bulunan Anadolu coğrafyasının bundan en çok etkileniyor olması uluslararası birçok otoritenin yanı sıra araştırmacıların da yönünü Türkiye özelinde göç konusuna çevirmiş bulunuyor. Bu çalışmada özellikle Türkiye’de göç bürokrasisinin yapısal anlamda artıları ve eksilerine ışık tutmak ve göç yönetimi için uygulamaya yönelik sorunların çözümüne katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan, tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve tüm oluşumunda hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı akademik temeller ışığında biçimlendiren sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL’a, tezin hazırlanmasındaki çok anlamlı ve önemli katkılarından dolayı açık ve yazılı kaynaklarından faydalandığım Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı teşkilatına ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün öncelikle kütüphane görevlilerine sonra tüm merkez ve taşra teşkilatı çalışanlarına, değerli katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Emine ÇELİKSOY ve Dr. Öğr. Üyesi Utku AYBUDAK’a ayrıca tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ

20. ve 21. yüzyıllar göçün yükselen bir eğilim halini aldığı bir dönem olmuştur. Özellikle çok uluslu yapılar, ülkeler arası antlaşmalar ve devletlerin iç hukuk sistemlerinde düzenlemelerin yanı sıra bu alanda yapılan akademik düzeyde çalışmalar eskisine nazaran daha fazla olmuş, alanda aktif faaliyet yürütmek üzere ulusal ve uluslararası idari yapısal mekanizmalar oluşturulmuştur. Tarih boyu hedef ve transit göç merkezi konumunda olan Anadolu, son yüzyılın göç eğiliminin etkilediği coğrafyaların başında gelmektedir. Bu çalışmada, özellikle Türkiye için de bir gereklilik olan göç idaresi noktasındaki tarihsel birikim ve gelinen noktadaki göç yönetimi yapısal ve işlevsel boyutlarıyla literatür ve mevzuat taraması yapılmak suretiyle ele alınmıştır. Bu çalışmada ilk olarak göç, kuramsal ve tarihsel temelde olgusal açıdan incelenmiş, göç türleri, göçmen statüleri gibi sınıflandırmalar ve tanımlar yapılmış, uluslararası açıdan göçe bir perspektif sunulurken, sosyolojik açıdan da konuya bakma olanağı sunulmuştur. Daha sonra getirdiği tarihsel idari organizasyon mirası çerçevesinde Türkiye'nin mevcut göç idare yapılanmasının bu aşamaya geliş serüveni ve uygulamaya yönelik çalışmaları ele alınmıştır. Ayrıca alanda yapılan diğer çalışmaların aksine sadece dış göç konusuna odaklanılmamış, iç göçler ve dışa verilen göçlere de örgütsel perspektiften bakılmış detaylı şekilde anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç Yönetimi, Bürokratik Göç Yönetimi, Göç Bürokrasisi, Türkiye'de Merkezi Göç İdaresi.

ABSTRACT

20th and 21st centuries have been a period of rising migration trend. Especially, in addition to multinational structures, international treaties and regulations in the domestic legal systems of the states; academic level studies in this field have been more than before and national and international administrative structural mechanisms were established to actively operate in the field. Historically and for a long time Anatolia, has been the destination and transit migration center and one of the geographic place affected by the migration trend in recent years. In this study, especially which is also a necessity for Turkey that the historical background of migration management and at the reached point of migration management is discussed by scanning the literature and regulations with its structural and functional sides. In this study, migration is firstly studied factually on a theoretical and historical basis, the immigrant status, classifications and definitions and by presenting a perspective on migration from an international area, an opportunity is provided to look at it from a sociological perspective. Afterwards, the adventure of Turkey's current migration management structure and its practical works were discussed within the framework of the historical administrative organization heritage. In addition to all these, unlike other studies in this field, the issue is not only focused on external migration, but also internal migration and outward migration are viewed from an organizational perspective and explained in detail.

Keywords: Migration Management, Bureaucratic Migration Management, Bureaucracy of Migration, Turkish Central Migration Management

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Türkiye’de Bürokratik Göç Yönetimi Örgütlenmesinin Artıları Ve Eksileri
Tezin Yazarı	Ömer TÜRKER
Tezin Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Metin ÖZKARAL
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	29.06.2021
Tezin Alanı	Kamu Yönetimi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	250
Anahtar Kelimeler	Göç Yönetimi; Bürokratik Göç Yönetimi; Göç Bürokrasisi; Türkiye’de Merkezi Göç İdaresi.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Pros and Cons of Bureaucratic Migration Management Organization in Turkey
Author of the Thesis	Ömer Türker
Advisor of the Thesis	Assistant Prof. Metin ÖZKARAL
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	29.06.2021
Field of the Thesis	Public Administration
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	250
Keywords	Migration Management; Bureaucratic Migration Management; Bureaucracy of Migration; Turkish Central Migration Management.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AIHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AIHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

KA: Bölgesel Kalkınma Ajansları

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ÇBB: Çukurova Belediyeler Birliği

EKOSOK: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi

FRIT: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler İçin Mali İmkân Anlaşması

GBM: Geçici Barınma Merkezi

GEM: Geçici Eğitim Merkezi

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

GSM: Göçmen Sağlığı Merkezi

GSB: Göçmen Sağlığı Birimleri

HUGO: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

IPEC: Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı

İGAM: İltica ve Göç Araştırması Merkezi

İGİM: İl Göç İdaresi Müdürlüğü

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

MBB: Marmara Belediyeler Birliği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MIPEX: Göç Uyum Politikası Endeksi

ICTES: Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi

RESLOG: Yerel Yönetimde Rezilyans Projesi

SKP: Stratejik Kalkınma Planı

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TBB: Türkiye Belediyeler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TSM: Toplum Sağlığı Merkezleri

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UGÖ: Uluslararası Göç Örgütü

UMÖ: Uluslararası Mülteci Örgütü

UN: Birleşmiş Milletler

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

YİMER: Yabancılar İletişim Merkezi

YÖBİS: Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

YUP: Yabancı Uyruklular Polikliniği

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

2013 yılından sonra Türkiye’de göç yönetimi farklı bir döneme girmiş, özellikle zorunlu kitlesel göçe maruz kalan Türkiye’de, göçün yönetilmesi önem arz eden bir konu haline gelmiştir. Araştırmada, göç konusuna Türk kamu yönetimi perspektifinden bakılmakta özellikle çalışma alanlarındaki faaliyetlerin etkinlik düzeyleri incelenmek suretiyle artı ve eksi yönleri ortaya konulmakta, sonuç olarak da daha etkin bir idari mekanizmanın nasıl olabileceği konularına odaklanılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada Türkiye’de göç bürokrasisinin yapısal anlamda artıları ve eksilerine ışık tutmak ve göç yönetimi için uygulamaya yönelik sorunların çözümüne katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Çalışma, yine bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara, tasarımcılara, karar alma sürecinde yetkili kişi ve kurumlara örnek teşkil edecek niteliktedir.

Tarih boyunca göç her zaman önemi haiz bir mesele olagelmış ve farklı birçok disipliner çalışmanın ve birçok araştırmacı insanın ilgisini çekmiştir. Son yüzyılda iletişim imkânlarının da yaygın hale gelmesiyle beraber göçlerin daha yaygın bir hal alması ve göç yollarının üzerinde yer alan Anadolu’nun bundan en çok etkilenen coğrafyaların başında olması ve bu araştırmada Türkiye özelinde göç yönetiminin yapısal yönleriyle birlikte uygulamaya yönelik olarak da ele alınması çalışmayı oldukça önemli kılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada yöntem olarak alanda ortaya konulmuş yayınlardan; kitaplar, gazeteler, dergiler, görsel ve işitsel medya, yüksek lisans ve doktora tezleri, sempozyumlar, makaleler, raporlar, çalıştaylar, kanun ve yönetmeliklerden faydalanmak suretiyle literatür taraması yöntemi tercih edilmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Uluslararası göçün odağında ve son yıllarda kaynak ülke olarak da göç konusunun öznesi, artan kentlileşme hacmiyle de iç göçle muhatap olan Türkiye'nin tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde göç alanına ilişkin tüm iş ve işlemleri insan odaklı milli politikalarla yürütmek ve göç yönetim sistemini milli menfaatler temelinde insan odaklı politikalarla geliştirmek ve sürdürmek için mevcut idari yapının etkinlik düzeyi incelenmiştir. Yeni ve çatı bir kurumsal mekanizmanın çözüm için etkinliği tartışılmıştır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Kapsam olarak bu tez çalışmasında tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin merkezi göç bürokrasisi ele alınmış, konuya tam hâkim olabilmek adına Cumhuriyet öncesi dönem de ele alınmış; ancak özellikle Osmanlı sonrası dönemde iç göç, dış göç ve dışarıdan gelen göç konuları bürokratik açıdan incelenmiştir. Yapılan çalışmalar daha çok 2013 senesi sonrasında gelen Suriyeli akını karşısında alınan tedbirler noktasında ele alınmıştır.

Çalışmanın küresel pandemi sürecine denk gelmesi yaşanan en büyük sınırlılıkları ve fırsatları da beraberinde getirmiştir. Özellikle çalışmaya başlandığında esas olarak belirlenen mülakat yöntemi bu anlamda yaşanabilecek sorunların önüne geçebilmek adına tercihten çıkarılmış, literatür üzerinden çalışma bir şekil almış ve ana hipotez de bu şekilde desteklenmeye çalışılmıştır. Ancak ulusal ve uluslararası platformlarda kütüphaneler ve üniversiteler dijital ortamda, kitap, tez, makale gibi çalışmamızda yararlandığımız yayınları erişime açık hale getirmiş, bu da literatür anlamında geniş bir doküman kaynağı ve tezin ilerleyişi için önemli avantajlar sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Göç

Göç; bireyleri, onların aile ve akrabalarını, yaşadıkları çevreyi ve ülkeyi, gittikleri ülkeleri, bunun yanında uluslararası politikaları, ticareti, insan ilişkilerini, ırkları ve hatta doğal kaynakları ve iklimi de etkileyen ve tüm bu sayılan unsurların da etkisinde olan tıpkı yemek, içmek, güvenlik gibi insanlığın en kadim yaşamsal olgularından biridir.

İnsanlık tarihi göçlerle at başı ilerlemiş, toplumlar göçlerle etkileşime girmiş yeni medeniyetler ortaya çıkmış ve aktarımlar yoluyla medeniyetler gelişimini sağlamıştır. Tarih boyu bu denli insanlığa temas eden bir olgu olan göç, son zamanlarda birçok teknolojik gelişmeyle birlikte yeni kanallar bulmuş kendiliğinden gelişmiştir. Buradan yola çıkarak göçün yaşanılan döneme adapte olma noktasında maharetli bir toplumsal olgu olduğunu söyleyebiliriz. Bir başka ifade ile göç; her durumda mevcut imkânları sonuna kadar kullanabilen, kendine her zaman yeni tür ve yöntemler geliştirebilen ve yeni mecralar açma konusunda kabiliyet sergileyen dinamik bir olgudur.

Bu bölümde çeşitli kaynaklardaki tanımsal özelliklerinden başlayıp, olgu, kuram ve çeşitleriyle incelenecek olan göç konusunun genel çerçevesi çizilecektir. Tarihsel boyutlarıyla göçün seyri ve bu seyir içindeki evrimi ile Anadolu'nun göç olgusu noktasındaki genel konumu ayrıca ele alınacaktır. Göç konusundaki çalışmalarda en çok rastlanılan fonksiyonlardan olan vatandaşlık, diaspora ve uyum kavramları genel kapsamda incelenirken bir taraftan da çok uluslu yapılardan bahsedilerek bu alandaki genel tabloya hakim olmak adına göç meselesine ışık tutulacaktır.

Kuramlar; bilimsel çalışmalarda belirlenen problemin parametreleri arasında olabilecek tüm ilişkileri neden-sonuç temelinde ve daha önce yapılan çalışmalarla desteklenen verileri bilimsel düzeyde ortaya koyan, bir araştırmacıya araştırma sürecinde yol gösteren açıklamalardır (Feigl, 1951).

Tanım; bir kavramı açıkça belirtip diğerlerinden ayıran, onun niteliklerini bildiren veya diğer varlıklarla ortak özelliklerini ortaya koyan, anlamının açıklanmasından meydana gelen, deney ve gözlem yoluyla ortaya çıkan özellikleri ifade eden ve zaman içerisinde zenginleşebilen bir kavramsal çerçevedir (Köz, 2020: 355-374).

Tanım ve kuram kavramlarının bir konuya ilişkin genel bir çerçeve çiziyor olmaları ve çalışmalarda yol gösterici unsurlardan olmaları en başta bu iki olguyu birlikte ele almayı gerekli kılmaktadır.

1.1. Göçün Tanımı

Göç alanındaki çalışmalarda tanımların genel olarak hep yer değiştirme ortak noktasında birleştiğini görüyoruz. Bu bakımdan göç, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel konulardaki devinimler neticesinde görülen bir yer değiştirmedir (Özkiraz ve Arslanel, 2016: 288). Göç insanlık tarihi boyunca var olan en eski kavramlardandır, olgusal olarak mekânsal değişime karşılık gelen ve insan ile topluma ait pek çok unsurun değişim ve dönüşümüne zemin hazırlayan insanın içinde doğduğu ve yaşamını sürdürdüğü mekânla ilişkisine ve kurduğu bağa ve topluma ait pek çok şeyin ortaya çıkmasına ve bütün bunların sürdürülebilirlik açısından devamına önemli etkiler yapan eski ama bir o kadar da güncel tam anlamı ile beşeri bir fenomendir (Tuncel ve Sezik, 2016: 381). Bir başka ifade ile göç, insanlık tarihinin başlaması ile ortaya çıkan, yalnız yaşam alanı olarak bilinen yerin değiştirilmesini değil, aynı şekilde sosyal, iktisadi, beşeri, psikolojik, sosyolojik ve antropolojik değişimleri de ihtiva eden, bireylerin, birbirinden değişik harekete geçirici etkenlerle yaşadıkları coğrafyayı uzun süreli ya da kısa süreli olmak üzere geride bırakması olarak tanımlanmaktadır (Kofman, vd. 2000: 1-2). Göç kavramını mesafe temelinde açıklayan bir başka tanımda, insanların yaşam sürdürdüğü sınırları tam belirgin idari coğrafi alanlar arasındaki bir tür yerleşim yeri değişiklikleri, şeklinde yer almaktadır (Ünal, 1998: 91).

Türk Dil Kurumu (TDK), sözlüğünde göçü hicret ve muhaceret tanımlarıyla eş anlamlandırmış ekonomik, toplumsal, politik nedenlerle bireyleri ya da toplulukları bu anlamda ele almıştır. Ülkenin birinden bir diğer ülkeye, bir yerleşim bölgesinden bir

başkasına gitmenin ve taşınma fiilinin göç olduğundan bahsedilmiştir (TDK: Göç: Erişim Tarihi: 11.03.2021).

Kavramsallaşma süreci değişen koşullarla hala günümüzde dahi genişleyerek devam eden göç olgusunun, en genel tanımlarından birinde iktisadi, sosyal ve siyasi sebeplerin bütününe birlikte meydana getirdiği ya da ayrı ayrı meydana getirdikleri koşullarda kişilerin veya topluluk olarak nitelendirilebilecek kitlelerin bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmek suretiyle ortaya koydukları eylem olduğu şeklinde açıklanmıştır (Dural ve Zeyrekli, 2006: 1-2).

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak göçün sadece ayrı ayrı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yönlerden tanımını yapmak ve göçü sadece demografik bir olgu olarak değerlendirmek her zaman eksik olacaktır. Kemal Karpat'ın ifadelerinde yer alan dünya üzerinde gelmiş geçmiş devletlerin ciddi bir bölümünün göç eylemlerin getirdiği insanlar ve onlardan sonra gelen kuşaklar tarafından kurulmuş olması gerçeği, göçlerin çok yönlü ve geniş bir etki alanına sahip olduğunu ifade eden anlamı düşünüldüğünden geniş bir olgu olduğunu bizlere gösteren en güzel ifadelerdendir (Karpat, 2010: 86).

Genel hatlarıyla göç; politik, beşeri, iktisadi ve ekolojik nedenlerle toplumun demografik formunda dönüşümlere yol açan bir eylemdir (Özer, 2004: 11-12). Göç daha önce de belirttiğimiz gibi yer ile ilgili olduğu kadar toplumsal hareketlilik manasını da taşımaktadır (Erder, 2015: 3). Dahası kitlesel olarak insanların bir yerden bir yere mütemadi ya da süreğenlikten uzak olarak meydana getirdikleri sosyal, beşeri, demografik yönleri olan yer değiştirmesidir. İnsanlık kendi iradesiyle yer değiştirebildiği gibi bazı durumlarda da hâriçten gelen icbar ve mevcut şartlar nedeniyle göç etmek durumunda kalmaktadır (Saydam, 2010: 63).

Göç, tarihten beri var olagelen ve tarihin en mühim beşeri olgularından birisidir. Bütün tarih süresince münferit göçler kadar kitlesel boyutta kavim ve toplulukların da göçe meylettiğini ve geleceği inşa ettiğini görmekteyiz. Buna misalen, Avrupa'nın sosyal ve politik konstrüksiyonu, büyük oranda ilk ve ikinci kavimler göçü ile şeklini almıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak tarih öncesinde bile göçlerin var olabileceğinden söz edebiliriz ancak; yine de, göçün bilimsel anlamda incelenmesini

sanayileşmeyle beraber başlayan köylerden şehirlere doğru yönelen nüfus hareketleriyle başladığını söyleyebiliriz (Ateş ve Bektaş, 2016: 18).

Göç ile ilgili akademik araştırmalara ilk olarak sanayi devriminin akabinde rastlıyoruz. Yoğun bir şekilde sanayi merkezlerine yani daha çok şehirlere yönelik meydana gelen demografik göç hareketleri o dönemde bazı araştırmacıların dikkatini çekmiş, ilk etapta daha çok iç göçe ilişkin yapılan çalışmalar ortaya çıkmıştır. Kaynaklarda Revanstein, 'The Laws of Migration' isimli, Londra ve çevre şehirlerinde meydana gelen, göçe bağlı aşırı nüfus artışını konu alan makalesi ile bu alanda literatürde ortaya konan ilk akademik eser sahibi olarak değerlendirilmektedir. Daha sonra yine sanayi devriminin etkisiyle meydana gelen demografik hareketlenmeleri Avrupa'daki diğer bazı ülkeleri de merkeze alarak konu alan yine aynı isimdeki makalesiyle ilk çalışmasında özellikle iç göç temelinde ele aldığı konuların kapsamını biraz daha genişlettiği ve bu defa dış göçe odaklandığı görülmüştür (Alexander & Steidl, 2012: 223-241).

Göç araştırmaları genel olarak küçük ölçekte ve büyük ölçekteki değişkenlere bakarak beşeri hareketlerin nasıl aktive edildiğini ve nereye evirildiğini anlamak üzerine yoğunlaşmıştır (Atasü-Topçuoğlu, 2015: 7-9). Belirli bir başlangıç ve nihai bir varış yeri arasında farklılaşan ölçülerde karşılaşılan engelleri kapsayan bir yer değiştirme fiiliyatı olarak giderek genişletilmiş bir tanımsal çerçeveye oturtulmuştur (Lee,1966: 49). Göçü anlamaya çalışan bu araştırmalara ek olarak göçün nasıl yönetileceği ve yönlendireceği konusundaki çalışmalara ise daha çok son dönem çalışmalarında rastlanılmaktadır.

1.2. Göç Kuramları

Kuramlar toplumsal olguları analitik bir zeminde irdeleyebilmek için daha somut çerçeveler sunar. Toplumsal devinimler, bağlantılar, aksiyonlar ve bu saydığımız unsurların neticeleriyle, sonuçlarıyla alakalı toplumsal bir olgu olan göçün (O'Reilly, 2015) kuramlar bağlamında açıklanması da göçü anlamak ve göç yönetimi noktasında stareji oluşturmak için bir gerekliliktir.

19. yüzyılda ortaya çıkan iç göç ve dış göç akımlarını bir kuramla açıklama çabalarının akabinde, 20. yüzyılda bu alanla ilgilenen bilim insanları çeşitli nosyonlar ve varsayımlar kullanarak çeşitli kuramsal paradigmlar geliştirmeye başladılar (Abadan-Unat, 2006: 21).

20. yüzyılın son çeyreğinin ortalarına kadar göç konusu bir tarafında neo-klasik diğer tarafında ise tarihsel-yapısalcı kuramlardan oluşan farklı yönlerde irdelenmekteydi. Göç olgusuna daha iyi açıklık getirebilmek amacı ile ortaya konulan kuramsal göç yaklaşımlarının, mutlaka göçün çok daha fazla anlaşılmasında ciddi katkıları olmuştur. Fakat göç literatüründe, uzun zaman genel kanı, belirlenen kuramların konuya birbirlerinden farklı, başka başka açılardan baktıkları ve göç konusunda sanayi devrimi kadar uzun bir geçmişe dayanan araştırma geleneğine rağmen bu alanda ortaya konulmuş, bütünlüyci, yetkin ve kapsamlı kuramsal modellemelerin hiçbir zaman geliştirilememiş olmasıdır (King, 2012: 1-42).

Özellikle bazı kaynaklarda benzer bir şekilde dış göçe uygun ve tam bir çerçeve çizecek bir kuramının bulunmadığı belirtilip özellikle hazır kuramların da, genellikle emek arzı unsuru temelinde değerlendirmeler yaptığı ve daha sonrasında da göçü uzmanlık alanı haline getirmiş göçmenlerin, bu alanda çalışmaları olan girişimcilerin ve sığınmacı statüsündeki yabancıların iskânları sürecindeki bağlamsal ilişkilerini anlamaya yönelik çalışmalara odaklandığı savunulmuştur. Böylece göçün diğer unsurlarının tamamı ile bunların tüm farklılıklarına ve tüm boyutlarına yönelimi görmemiş ya da sığ düzeyde ele almış olduğuna dikkat çekilmiştir (Portes ve Rumbaut, 2006: 48-80).

Şu an için tek başına tutarlı bir uluslararası göç kuramının varlığından bahsetmek realist bir bakış açısının ürünü olmayacaktır. Aksine çoğunlukla birbirinden müteferriken geliştirilmiş ve hatta kendi içinde dahi ayrılmış sayıca çok kuram geliştirilmiştir. Bunların hepsinin sınırı her zaman belli bir disiplinle birbirinden tefrik edilmemiştir. Uluslararası göçe ilişkin şimdiki savlar ve ilgilenilen, önem verilen noktalar, bir süreç olarak modern göç örüntüsünün tam ve bir bütün olarak anlaşılmasının tek yolunun, disiplinler arası, tüm ilgili alanların imkânlarıyla veya birçok analitik bakış açısı ortaya konularak açıklanabileceğini göstermektedir. Ancak eğer tek bir kuramla ifade edilecek ise; bir süreç olarak göçün komplike ve mozaik bir

yapıda olmasının bir gereği olarak, bunun, birçok yaklaşımı, bu yaklaşımların tüm düzeylerini ve çeşitli varsayımları ihtiva eden bir kuram olması gerekmektedir (Massey vd., 1993: 431-466).

Haddizatında göç kuramları sayılarının epeyce fazla olduğu yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Bunun nedeni her koşula uygun yeni birgöç kuramı çıkarılabilmesidir. Biz bu çalışmamızda, göç yazınında en fazla karşılaşılan göç kuramlarından başlayarak birçoğuna değinmeye çalışacağız. Kaynaklarda kuramlar ve kuramlara ek olarak yaklaşımlar şeklinde bazı sınıflandırmalar göze çarpmakla beraber kuramsal olarak göçü sınırlandıran bu sınıflandırmaların bazıları iç içe geçmiş olarak kendi içlerinde sınırlarının tam belli olmadığı görülmektedir (Şahin & Evkaya, 2016: 330).

1.2.1. Ekonomik Göç Kuramı

Ekonomik göç kuramı iktisadi gelişimi ve bireysel gelişimi referans alarak ortaya çıkan göç kuramıdır (Şahin & Evkaya, 2016: 331).

Göç kuramları kronolojik olarak sıralanırken ekonomik kuramın Ravenstein'in çalışmalarına dayandığı görülür. Burada göçlerin genel karakteristiğinin; kısa mesafeli ve kolay ulaşımı olan, iş olanağı ve istihdam sağlayan, geniş ticaret merkezleri yönünde olduğuna işaret edilmiştir. Göç, çeşitli aşama ve merhaleleri olan yapısal bir niteliğe sahiptir. Bunun yanı sıra gelişmeye devam eden şehirlere göç edenlerden boşalan yerlere, diğer bölgelerden gelenlerin yerleşmeleriyle yayılım gösteren göç sarmal bir yapı ortaya koyar. Fizik bilimindeki etki tepki yasasında olduğu gibi her büyük göç cereyanı bir karşı göç akımını doğuracağı varsayılır (Ravenstein, 1885: 198-199). Ekonomik göç kuramının bazı alt başlıklar altında incelenen yaklaşımları vardır.

Fayda Maliyet Yaklaşımı; göçün birey için ortaya koyduğu fayda ve maliyetini hesap ederek bunun neticesinde karara varılmasını referans alır. Kendi fayda ve maliyet analizini yapan bir birey, bu durumun ortaya koyduğu sonucun artısı eksisinden yani faydası maliyetinden yüksekseyse göç eylemini gerçekleştirir; aksi söz konusu olduğunda yerlerinden ayrılmazlar. Maliyetleri; göç esnasında ve sonrasında ortaya çıkacak sarfiyat ve giderler, iş bulmanın, meslek kazanımının ve eğer var ise

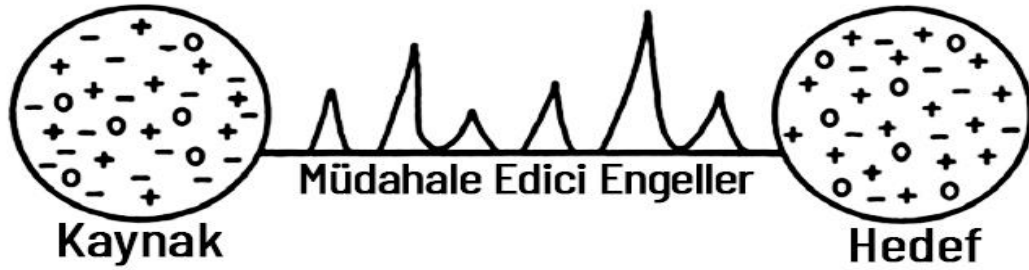
geride bıraktığı mesleğin ve sair durumların ortaya çıkardığı fırsat maliyeti ile aile ve bütün çevresinden ayrılıyor olmanın getirdiği ve yepyeni bir çevre tesis etmenin getirdiği psikolojik maliyetler gibi somut olan ve olmayan maliyetler olarak sıralayabiliriz (Çelik, 2000: 231-245). Burada fayda veya diğer bir ifadeyle kazancı ise daha iyi gelire sahip olma, iş edinme, kamusal hizmetlerden faydalanma ve benzeri unsurlarla maddi ve eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, eğlence imkânı ve sosyal kültürel kazanımlar gibi maddi olmayan kazançlar olarak ikiye ayrılmışlardır (Çelik, 2005: 168-184).

Seçkinlik Yaklaşımı; göçmenlerin göçe başladıkları ilk yerleşim yerindeki seçkin kişilerden teşekkül ettiği hipotezi vardır. Seçkin konumda olanları diğer insanlardan ayıran unsurlar; sağlık, eğitim, cinsiyet, ırk, zekâ, meslek, medeni hal gibi medeni ve beşeri fonksiyonlar şeklinde sıralanabilir. Irka dayalı baskılara maruz kalma, eğitim seviyesine uygun bir mesleki imkân bulamama, cinsiyet ayrımına maruz kalma gibi durumlar, bu yaklaşıma göre göçe sebebiyet verebilir. Bu yaklaşımı savunanların cinsiyet ve yaş çerçevesinde ortaya koydukları bir ayrıma göre kadınların ve yaşlıların risk alma eğilimi az olduğu için erkeklere ve gençlere nispeten göç etme eğilimi azdır. Bunun istisnası eşi tarafından mücir sebeplere maruz bırakılarak göçe zorlanan kadın olabilir. Ancak istisnalar genel yargıyı her zaman kuvvetlendirir. Bu tarz istisnai durumların tamamı, göçmenlerin göç etmeyen insanlardan farklı yönleri olduğunu ortaya koyar (Çelik, 2005: 168-184).

İtme Çekme Yaklaşımı; bazı kaynaklarda itme çekme modeli veya kuramı olarak da karşımıza çıkan bu yaklaşım; insanların gelirlerinin az olduğu yerden çok olan yere, toprakların az ve verimsiz olduğu yerlerden geniş toprakların olduğu yerlere, iş ve istihdamın az olduğu yerlerden çok olan yerlere doğru olduğunu varsayar ve daha çok bireyseldir. Bireyci olduğu nispete göçün tarihi süreci, ilişki ağı ve benzeri unsurlarının birçoğunu göz ardı eder. İtme çekme yaklaşımı, bireyin veya topluluğun yaşadıkları coğrafyadan ayrılmalara neden olan fonksiyonlar ile yeni bir yer belirlemelerini buraya gitmelerinde etkili olan amilleri analiz etmekte, göç etme kararındaki itici ve cezbedici bir nevi göçe zorlayan ve teşvik eden unsurların etkisini anlamaya çalışmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 31).

Birey göçe kaynaklık eden ülkeden eksik olduğunu düşündüğü şeylerin var olduğuna inandığı yeni yerlere doğru göç eder (Bartram, Poros ve Monforte, 2017: 17-20). Bu bağlamda ilk zamanlarda model olarak itme çekmeden anlaşılan, işçi statüsünde olan göçmenin deviniminin ekonomik tercihler odağında değerlendirildiğidir (Kurekova, 2011: 1-21). İki yer arasındaki celp edici ya da itici unsurların dengeye ulaşmaya kadar göç eyleminin meydana geleceğini varsayan bu yaklaşım, göç hareketlerinin önemli bir bölümünü anlamaktan daha çok muhtemel bir göç hareketinin enerjisini vurgulamaktadır. Eyleme yönelik göç hareketleri, işçiye ihtiyacı olan daha gelişmiş ülkenin planlamış olduğu işe alım süreciyle başlayırken işçi talep edenler, olası göçmenleri imkân ve avantajlar hususunda bilgilendirirler ve böylece serbest ulaşım imkânı ve diğer fırsatları öne sürerek çekici faktörleri aktive edip göçü daha kolay hale getirirler (Portes ve Rumbaut, 2006: 48-80).

Lee, bir nüfus yani göç eyleminin olmasını gerekli kılan unsurların başında köken ülke ile hedef ülkeyle ilgili olarak, aşağıdaki şekilden de görüleceği üzere, çok sayıda itici ve çekici unsurun olduğunu savunmaktadır. Buradan köken yani kaynak ülkede olduğu gibi hedef ülkede de itici ve çekici faktörlerin çok sayıda ve bir arada olduğu görülmektedir.

Şekil 1: İtme Çekme Yaklaşımı Temelinde Kaynak ve Hedef'in Araya Giren Engeller ile Pozisyonu (Lee, 1966: 50).

Şekil üzerinde görülen artı (+) sembolleri ile çekici, eksi (-) semboller itici ve sıfırlar da (o) sembolik olarak etksiz yani nötr faktörleri temsil etmektedir. Ancak her zaman hangi amillerin göçmenler için itici unsurlardan olduğu ve hangilerinin çekici unsur olduğu çok da belirgin değildir. Bir diğer ifadeyle itici ve çekici faktörler kişiye ve her yönüyle kişinin içinde bulunduğu duruma göre değişebilmektedir. Bilinen en doğru şey ise itici ve çekici bu unsurların köken ve hedef coğrafyaların her ikisinin de bir arada görülebildiğidir (Lee, 1966: 50).

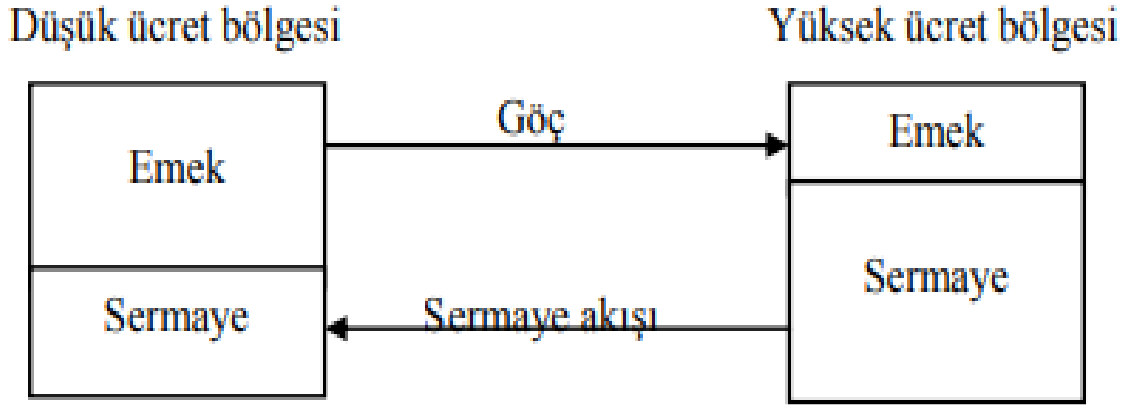
Göç yazınında yapılan çalışmalar göstermiştir ki, bu yaklaşım kendi içinde dahi göçe dair çoğu soruya yanıt verememektedir ve bu yüzden bu yaklaşıma eleştiriler getirilmiştir. Bunların en bariz örneklerinden biri, bu modele göre bir yerden öncelikle en fakir olanların göç etmesi gerekirken, gelişmiş ülke ve şehirlere giden göçmenlerin gelir seviyesi düşük olanlar değil, orta düzey olmalarıdır. Diğer bir konu ise daha az nüfuslu yerlerden yoğun nüfuslu yerlere olan göçtür. Bu model ise tam tersi yoğun nüfuslu yerden daha az nüfuslu yere göçün olası olduğunu varsaymaktadır. Ayrıca bu model bir göçmenin tercihlerinin sebeplerini bulmakta da yetersizdir (Castles ve Miller, 2008: 32-33).

1.2.2. Neoklasik Göç Kuramı

Neoklasikler, göçe bölgeler arası işgücü arzı ve talebi arasındaki farklılıkların sebep olduğunu öngörmektedir. Bu farklılıkların bölgesel ya da uluslararası seviyede olmakla beraber, işgücü piyasalarındaki ücretlendirmeye ilişkin farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bahsi geçen görüşe göre, ücretler arası bu dengesizlik kalktığı zaman, emek göçünün duracağı varsayılmaktadır (European University Institute: Economics of Migration: 2018). Ekonomik göç kuramlarının kendi çerçevesine göre varsayımlarında bazı farklılıkların öne çıktığı görülmektedir. Neoklasik ekonomi kuramı da göçü, makro ve mikro düzeylerde incelemiştir.

Neoklasik göç ekonomisi kuramcıları hakkında oldukça kapsamlı eleştiriler de yapılmıştır. Genel olarak tarihselci oldukları ve Kıta Avrupa'sını merkeze aldıkları içinde bölgeselci oldukları düşünülmüş ve eleştirilerin hedefi olmuşlardır (De Haas, 2008: 4).

Neo-klasik Ekonomi Makro yaklaşıma göre; ülkeler arasındaki satın alma gücü bağlamındaki ücret farklılıkları ve sermaye kazançlarındaki farklılık işçi ve sermaye sirkülasyonuna sebep olmaktadır. Ücret farklılıkları, düşük ücret ödeyen ülkelere yüksek ücret veren ülkelere olan vasıfsız iş gücü akışının bir sonucu olmakla birlikte; düşük ücretli ülkelere sermayenin yönelmesi de sermayenin getirisindeki farklılığın bir neticesidir (Jennissen, 2007: 411-436).

Şekil 2: Neoklasik Mekanizma (Jennissen, R. 2007)

Bu kurama göre göçlerde sebep noktasında ücretlerdeki farklılar önemli bir etkindir ve iş gücü piyasası önem arz eden bir konudur (Şahin & Evkaya, 2016: 331).

Model, yaklaşım, kuram ve varsayım olarak çeşitli kaynaklarda geçen Neoklasik Makro Ekonomik modelde göçün, sermaye sahiplerinin olduğu bölgelerle ötekiler arasında bir balans ayarı yapan mekanizma işlevi gördüğü anlaşılmaktadır (Portes ve Rumbaut, 2006).

Neo-klasik makro ekonomik varsayımda, göçün bir iktisadi gelişmişlik ve ücretlerdeki farklar neticesinde meydana gelen işgücü arz bölgeleri ile işgücü talep eden bölgelerin farklılıklarıyla gerçekleştiği söylenebilir. Göç, zengin emek potansiyeli olan bölgeler ile sermaye zengini bölgeler arasındaki ücretler arası farklılıkların sonucu olarak ortaya çıkar. Neticede her birey gelirini en üst düzeyde görmek ve bunu yakalamak istediği için çok daha iyi ücretler alabileceği bölgelere göç eder (Gheasi ve Nijkamp, 2017: 3; Kurekova, 2011: 1-25; Massey vd., 2014).

Bu kuramda uluslararası göç hareketlerine emek piyasalarının ve piyasalardaki farklı ücretlerin sebep olduğu görülüyor. Bundan yola çıkarak, göç hareketlerini durdurmak amacıyla ücret farklılıklarını yok etmek bir gerekliliktir denilebilir. Yani bu kurama göre, göç hareketlerini kontrol etmek için idari birimlerin kaynak ülkelerdeki emek piyasalarında bir takım olumlu düzenlemeler yapmaları gerekmektedir (Massey vd., 2014: 11-46).

Neoklasik Ekonomi Mikro modelde; göçün istihdam ve gelirden bölgeler arası farklılıklardan kaynaklandığı varsayılır ve kişilerin yetenek ve eğitimlerinin iş bulmada etkili olduğunu savunulur. Göç maliyetlerinin azalması, iletişim ağı ve ulaşımın gelişmesi göçü hareketlendirmektedir. Aynı zamanda işgücünün arz talep zemininde dengesiz tavrı karar aşamasında göçü etkiler (Şahin & Evkaya, 2016: 331).

Neoklasik mikro model varsayımlarında göçler, insanların bir fayda ile maliyetler hesabına isnat edilir ve göç, hareket etmeye karar verenin kişisel ve akılcı fiiliyatları olarak anlaşılmaktadır (De Haas, 2008).

Bir süreç olarak göç, gelirini daha yükseğe taşıyarak daha sonra göçe başladığı yere yani kaynak ülkeye dönmeyi amaç edinenlerin şahsi yönelimlerinin neticesidir (Gold, 2005).

Buraya kadar bu kurama göre gelirini maksimum düzeye erdirmeyi düşünen bireylerin göçün bütün maliyetlerini de hesap ederek göç kararı aldıkları anlaşılmaktadır. Bu maliyetler ise ulaşımından istihdama kadar birçok maddi, yabancı dil öğrenme veya hedef ülkenin kültüre uyum sağlama gibi maddi olmayan soyut unsurlar olabilmektedir. Bunlardan yola çıkarak ulus ötesi göçe bir beşeri sermaye yatırımı da denilebilmektedir. Mikro model, istihdam ve ücrete ek olarak, göçün maliyetini ve teknolojileri gibi aktörleri de kapsamaktadır. Ülkeler arasındaki gelir ve iş yani istihdam arasında fark olmasa uluslararası göçün başlamayacağı varsayılır. Bundan varılacak nihai sonuç da göç hareketlerinin, kaynak ve hedef ülkelerdeki gelir beklentisine yönelik gelişen politikalarla durdurabileceğidir (Massey vd. 2014: 14-16).

1.2.3. Göçün Yeni Ekonomisi Kuramı

Bu modelle beraber göçle ilgili değerlendirmelerde ve bakış açılarında bazı değişiklikler yaşanmıştır. Örneğin bu kuramda birey temelli değerlendirmelerden çok aile ele alınır. Artık bölgeler arası ücret farklılıkları da göç etmek için yegâne koşul olmaktan çıkmıştır. Göç için lazım olan gelir de kaynak ülkeden sağlandığı için iktisadi gelişmişlik düzeyinin göçleri azaltmayacağı sonucuna varılmaktadır. Böylece ücret farklılıklarının ortadan kaldırılmasına muvaffak olursa bile artık göçün devam etmesi olası olduğu sonucuna varılır, çünkü bundan sonra daha farklı beklentilerin ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Artık politika üreticiler sadece işgücü piyasasını

değil, sigorta ve sermaye gibi farklı argümanları da düzenleyerek göçe müdahil olabilmektedir (Şahin & Evkaya, 2016: 331).

Hane halkı kararlarını, Neoklasik ortodoksi ile bir araya getiren Yeni Ekonomik Göç Modeli'nin, 1980'li senelerden zamanımıza kadar göçün kuramsal çerçevesinin oluşumunda ciddi bir etki meydana getirmiş olduğu düşünülmektedir (King, 2012).

Bu anlamda, işgücünün göçünün bireysel olmadığı anlaşılır, aileler kapital düzende şirketlerin, kurumların etkisi altında bulunan alanlarda nakıs bir şekilde gelişen piyasaların oluşturduğu ekonomik belirsizliklerini giderebilmek için göç veya benzer şekilde yerlerini değiştirmeye sonuçlanan bir tür strateji geliştirirler (Portes ve Rumbaut, 2006).

Bireylerde tam tersi olmakla beraber, aileler hane halkı içindeki riski kontrol altında tutmak için kendi kaynaklarının tahsisini çeşitlendirmeye meyillidirler (Gheasi ve Nijkamp, 2017).

Yeni göç ekonomisi modeli aslında iktisadi itici ve çekici etkenlerinin merkezi işlevini kabul etmekle beraber, göçü kolay kılan ve mani olan çoğu dış etkeni de kabul etmektedir. Bu anlamda araştırmalar, eylemi ve aksiyonu oluşturan, göç için verilen kararı kolaylaştırıp insanları harekete geçiren hem maddi ve hem soyut faktörleri, araçları ve yan unsurları harekete geçirmelerine ve aynı zamanda göç sonrası hedef ülkede veya yerde yerleşime de destek olan geniş aile ve ilişki ağlarının etkisine dikkati çekmektedir (O'Reilly, 2015: 4-5). Fakat bu ekonomik nazariyeye sahip kuramlar umumen, itme-çekme kuramında olduğu gibi aynı ampirik noksanlıklardan mustarıptır; yani, gelişmemiş veya nipten az gelişmiş dünya ülkelerindeki düşük ölçekteki cüzi çalışma olanağı, farklı göç kitleleri ortaya çıkarmaktadır. Bazıları büyük miktarda göç akınına kaynaklık ederken, diğer taraftan nüfusun bu az gelişmiş yerlerde stabil kalması da söz konusudur. Buradan yola çıkarak, bu kuramda varılan bu sonucu da izaha yönelik yeteri düzeyde deneysel datanın olmadığı anlaşılmaktadır (Portes ve Rumbaut, 2006).

1.2.4. Dünya Sistemleri Kuramı

Bu kuramda, küreselleşmenin iktisadi etkisinin ve ulusal sınırları aşan pazarın yaygın hale gelmesinin göçün hareketlenmesine yol açtığı düşüncesi hâkimdir (Massey vd. 2014: 11-46). Dolayısıyla göçün, global mekanizmaların yörünge değiştirmesi ya da noksanlığı değil, bunun aktif bir elemanı olduğu anlaşılabılır (Rubinov, 2016). Tarihsel yapısalcı bir paradigma sayılabilecek dünya sistemleri kuramı, 17. yüzyılın başlarından itibaren kapitalist dünya düzeninin küreselleşmeyle beraber gelişmesi ve yayılmasının daha kapsamı geniş ve eleştirel tarihsel bir yorumunu arza çalışmıştır (Wallerstein 1974-1979, aktaran King, 2012: 18-20).

Küresel kapitalizmin modern eleştirilerinin birçoğu, dünya sistemleri kuramına istinat eder ve geliri düşük milletlerin ve toplumların fakirliklerini; güç mirası, sömürü ve borca bağlı mükellefiyetler bakımından izaha çalışır. Marx'ın ortaya koyduğu politik ekonomiyi başa alarak, eşitsizliklere dikkat çekerken, göçün, sistemin devamına yardımcı konumda merkezi bir niteliği olduğu vurgulanır (O'Reilly, 2015: 4).

Bu kuram, öteki kuramsal çerçeveler için bir opsiyon olmuş ve bireyi değil, sistemleri dikkate almıştır. Burada dünyanın, yekpare bir sistem olarak gelir seviyesi ve istihdam olanakları daha düşük olan milletlerden yani menşe ülkeden, düzenin merkezinde ve gücü elinde tutan ülkeleri besleyen ve mütemadiyen ucuz bir emek sağlayan kapitalist bir bütünü oluşturduğu anlaşılmaktadır (Wallerstein, 1974 aktaran O'Reilly, 2015).

İlk olarak Marksist iktisadi yapıyı temsil eden bilim insanları tarafından geliştirilmiş olan bu kuramı daha sonra Marksist olmayanlar da geliştirmiş ve kullanmıştır. Bu kuram, merkez olarak nitelendirilen gelişmiş yerle çevre olarak nitelendirilen az gelişmiş yer arasındaki sömürü ilişkisine odaklanır. Tarihsel-yapısalcı kuram olarak da kaynaklarda geçen merkez-çevre kuramı, göç konusuna daha eleştirel yaklaşır ve ekonomik göç kuramının temel savlarını gerçek bilgilerle çürütür. Bu kuramın savlarına göre dışa yönelik nitelikli emek göçü, göçü veren yerin geri kalmışlık düzeyinin sabit kalmasını sağlar. İşgücü göçünde göçü alan taraf yani hedef ülke ile kaynak ülke arasında her iki tarafın da kazandığı bir senaryodan söz etmek mümkün değildir. Göç alan yerde göçmenlerin kendini geliştirip vasıf kazanıp, daha

sonrasında değerleri kabullenerek dönüp kaynak ülkesine fayda sağlaması çok nadir bir vakiydir. G olgusu, sermaye zenginleri için ucuz emek kaynağıdır. Sermaye sahiplerinin daha da zenginleŖebilmeleri için geri kalmıŖ ve güç veren lkelerin emeğinin sömürülmesi anlamına gelir (Gezgin, 1991: 37-38; Vergin, 2010: 187-193).

Bu kuramın ortaya attığı grŖte, kapitalist az nüfuslu sanayi Ŗehirlerinde sermayenin fazla olması buna karŖın geri kalmıŖ yerlerde, iŖsizlięin çok iŖin ve istihdamın az olmasına sebep olan sermaye azlığı göçler için önemli bir hareket noktasıdır. Buradan yola çıkılarak glerin gönüllü değil; uluslararası politikadaki muvazenesizliğin ve ekonomiler arasındaki adaletsizliğin neden olduğu mecburiyet neticesinde meydana geldiği söylenebilir (Gezgin,1991: 37-38; Vergin, 2010: 187-193).

Bu kuramın üzerine durduğu bir diğer önemli husus da; glerin iŖgc hacmini arttırıyor olması ve iŖilerin mevcut Ŗartlarla ilgili itirazlarına ve beklentilerine imkân tanımaksızın kapitalist düzene mahkm edilerek her koŖulda alıŖmaya mecbur edilmesidir. Yedek iŖgc oluŖturulması neticesinde alıŖma Ŗartlarını daha iyi koŖullara taŖıyabilmek için kendilerini gcl hissedemediklerinden iŖiler; daha ağır, creti az, riskli ve sağlıksız iŖlerde alıŖmaya mecbur kalırlar.

Abadan-Unat dünya sistemleri g kuramını ve tarihsel-yapısalcı kuramı birbiriyle aynı veya çok yakın ele almaktadır ve sistemin temel hipotezlerini de Ŗu Ŗekilde sıralamıŖtır (Abadan-Unat, 2006: 33-34);

- GeliŖmiŖ kapitalist dünyada piyasanın etraftaki lkelerin sistemine entegre oluŖu, ülkeler arası g hareketini baŖlatan tabii bir süreçtir.
- İŖgc hareketlenmelerinde uluslararasılaŖma, uluslararası ürünlerle beraber sermayenin hareketini takip etmektedir; fakat elbette bu hareketlenme ters istikamettedir. Kapitalist sistemde sermaye sahiplerinin yatırımları, köken ülkeleri ile bağları iyice zayıflamıŖ, g için müsait bir kitle oluŖturmakta ve bunun neticesinde ulus ötesi akımlar peyda olmaktadır.
- Ulus tesi göçler, en fazla mazisinde müstemlekecilik olan ülkelerle bu lkelerin eski sömürgeleri arasında gerekleŖmektedir. Sömürgecilik zamanından miras kalan kültürel, idari, iktisadi bağlar ile ulaŖım ve iletiŖimi

kapsayan göçü kolay kılan ağlar bu süreci kolay kılan unsurlardır. Bu şekilde meydana kendine has uluslararası yeni pazarlar ve kültürel mekanizmalar çıkmaktadır.

- Uluslararası göç, pazar ekonomisinin ulus ötesi konuma gelmesinden kaynaklandığı için bu akımın önlenmesinin çaresi, idarecilerin denizaşırı yatırımlarının gittiği yerler ile çok uluslu şirketlerin iktisadi girişimlerini denetim altında tutmaktır. Fakat uluslararası ticaret noktasında anlaşmazlıklara yol açacağı için ve ayrıca çok uluslu şirketlerin de siyasal yönden bu tedbirlere baskın gelmesi sebepleriyle, bu tarz faaliyetlerin uygulanma ihtimali oldukça azdır.
- Küresel kapitalist sistem, sınır ötesinde yapılan yatırımların sıhhati için, gerekirse sert politik veya askeri müdahaleler yapabilmektedir. Bu nevi müdahalelerin akameti bu sefer köken ülkeden merkez ülkelere yönelik göçmen hareketlerinde ivmeye yol açmaktadır.
- Buna göre uluslararası göç, ülkeler arası gelir ve iş olanağı şartlarından çok az etkilenmekte, daha çok küresel ekonominin yönelimlerini izlemektedir.

1.2.5. İlişkiler Ağı Kuramı

İnsan hareketliliğinin devamlılığını açıklamaya çalışan yaklaşımlardan olan ağ kuramı, köken bölgeden ilk göç edenlerin kendilerinden sonra gelenlerle kurmuş oldukları karşılıklı ilişkileri anlatır ve en çok da son dönemdeki göçü anlamak için oldukça elverişlidir. İlk göçten sonra gelen göç akımları birinci elden tecrübe yönünden ilk göçmenlerden fazlasıyla etkilenmektedir. Sonraki aşamada tüm ilişkilerde bu ağların pek çok etkileri görülür. Buna Almanya'daki Türkler örnektir; ilk gidenler esasen gelir elde edip dönmeyi hedeflemişlerdir ancak daha sonra aynı ana dili konuşanlar bir sosyal topluluk oluşturmuş, birçok alanda müşterek faaliyetlerde bulunmuşlar, hane halklarını beraberlerinde getirmişler, daha sonra yakın çevre ve akrabalarına da ön ayak olmuş kendi çevrelerine katmışlardır. Bu ağ, yeni ülkelerinde politikayla da ilgilenip ülke içinde kendilerini hissettirme olanağı sağlamıştır. İhtiyaçlardan oluşup kendi kendine oluşan ve gelişen bu ağlar çeşitlilik arz etmekte ve birbirine karışmış şekildedir. Bununla beraber kendiliğinden gelişen bu durumun önceden planlanmış olduğu da söylenemez. Bu ağlar göç sonrası uyum için de önem

arz etmektedir. Özellikle göçmen çocuklarının eğitimle erken buluşmasını bu vesileyle gelecek kuşakla ev sahibi ülkenin uyumunu bu ağlar kolay kılmaktadır. Buna ek olarak; göç edenlerin aynı bölgede ikametlerini yoğunlaştırarak gettolaşmasına sebep olmaktadır. Bu durum sürekli aynı kişileri görme ve aynı kültüre maruz kalma ve farklı kültürleri tanımaya engel olabilmekte ve bu yönüyle de ortaya uyum sorunlarını çıkarabilmektedir (Çağlayan, 2006: 19-22).

Göçmen ilişkileri ağları, göçün kendine has tecrübeleriyle biçimlenen sosyal ağlardır, uluslararası sınırların ötesinde göçün doğasından meydana çıkan bir şekilde var olurlar (Bartram, Poros & Monforte: 2017).

İlişkiler ağı kuramı ya da ağ kuramı göçe sebep olan ve bu noktada belirleyici olan amillerden daha çok göçle süreç ve yer bağlamında ilgilenmektedir. Bu düşünceye göre göçmen ağlar göç etme kararlarında da oldukça etkilidir (Kurekova, 2011).

Göçmen ağları, dış göç olarak da tesmiye edilen uluslararası göç mekanizmalarının üç mühim ayağını birleştirmektedir. Köken yani kaynak ülkeden merkez ülkeye dönük göç dalgasının yanı sıra yabancıların hedefindeki merkez dediğimiz ülkedeki göçmen birikintisi ile merkez ülkeden kaynak ülkeye yönelik geri dönüş hareketleri bu yapıyı oluşturmaktadır. Göçmenleri köken ülkesinden hedef ülkelere taşıyan kanallar olarak meydana çıkan bu göç ağları aynı zamanda göçmenlerin iskanı buna bağlı olarak geline yerde kalıcı yerleşim veya bir nevi diaspora geleneğini faaliyete sokarak geri dönebilmek için göç eden kişi ve toplulukları harekete geçirme işlevi görebilmektedir (Faist, 2000: 50-55).

Kuramın varsayımları şunlardır (Abadan-Unat, 2006: 33-36);

- Göçmen ilişkileri ağları, göç hareketini özendirerek göç etme arzusunu devamlı olarak yaymaktadır.
- Göçmen ilişkileri ağları göçün sebep olduğu masrafları ve riskleri minimize ettiği için ücretler arasındaki farklılıklar dikkate alınmamaktadır.
- Göçmen ilişkileri ağları, ne kadar kurumsallaşırlar ise o kadar sosyo-ekonomik bağlamda daha az alternatif aramakta bunun bir sonucu

olarak gönderen köken ülke kolektivitelerini daha fazla temsil etmektedir.

- Göçmen ilişkileri ağlarını kabul eden ülkeler, yapısal bir birim kurulduktan sonra bu faktörün denetlenmesinde problemler yaşamaktadır. Uygulanan politikalar nasıl olursa olsun, göçmen akımları dinamizmini devam ettirmektedir.
- Göçmenler ile hane halklarının bir araya gelmesini gaye edinen siyasi teamüller göçmen ilişkisi ağlarını kuvvetlendirir, çünkü ilişkileriyle bir ağla münasebeti olan üyelerin aile fertlerine de özel giriş hakkı verilmektedir.

1.2.6. Göç Sistemleri Kuramı

Magobunje (1970) tarafından ortaya konulan bu kuram ve yaklaşım göçü, köken ve hedef ülkelerde toplumsal, sosyal, iktisadi ve idari koşulları dönüştüren bir eylem olarak görür ve göçün gerçekleşeceği mümbit zemini kendisinin şekillendirdiğine işaret eder (De Haas, 2008; Kurekova, 2011).

Bu teoriyi ortaya atanların bakış açısına göre göç, coğrafi amillerden ziyade uluslararası siyasi ve iktisadi münasebetlerle ilgilidir. Bir göç sisteminde birbirleriyle göçmen alış verişinde bulunan en az iki veya bundan çok daha fazla ülkenin olduğu bilinmektedir. Göç eylemsel aktivasyonu, bu ülkeler arasında müstemlekecilik, politik etki, ticari faaliyet veya kültürel ilişkilere istinat eden ve önceden var olan bazı bağlantılarla meydana gelmektedir. Bu yönelim daha çok Pasifik'in güneyi, Afrika'nın batısı ya da Amerika'nın güneyi örneklerindeki gibi bölge bazlı göç sistemlerini çözümlemeye dönüktür (Massey vd., 1993; Castles ve Miller, 2008).

Göç sistemleri yaklaşımı göçü biçimlendiren ve sürekli kılan faktörleri anlamaya çalışır ve bu kuram şümullü ve disiplinler arası bir erişimle göçü yorumlar. Göç sistemleri teorisi, Stephen Castles'a göre, Neoklasik kuramın dışında iddialı bir göç teorisi iken çok daha kapsayıcı bir bağlamı olan ve disiplinler arası tefekkürün bir modülüdür. Göç sürecinin dar ölçekli mikro ve geniş çaplı makro yapılarının birbirine etkileşiminin neticesi olarak ortaya çıktığını izah etmeye çalışmaktadır. Bu iki düzeydeki yapılar, aracı mekanizmalarla birbirlerine bağlantılıdır. Aracı yapılar;

küçük ve büyük yapıların beraber yürütülmesinde ciddi manada yardımcı olurlar. Makro yani büyük yapılar göçü düzenleyen kanunlar, ekonomik ve siyasi politikalar şeklindeki kurumsal unsurlardır. Diğer yandan mikro yani dar ölçekli küçük yapılar; ilişkilere, faaliyetlere ve göçmenlerin tutumuna istinat etmektedir. Aracı yapılar, iş bulma organizasyonları, avukatlar ve göçmen kaçakçıları gibi unsurlardan oluşur (Castles ve Miller, 2008: 36-39).

Makro, aracı ve mikro yapılar birbirlerinden tamamı ile tefrik edilemezler. Tek başına hiçbir sebep, birinin niçin hayat sürdüğü yerden göçünü izah için yeterli değildir. Bir karar sürecinde bu yapıların üçünün de tesiri olduğu anlaşılır. Ancak yalnız bir yapının etkisinin de olduğu söylenebilir ve bu durum her göçmen için bambaşkadır. Her göçmenin birebir aynı sebeplerle göç ettiğini söylemek imkân dışı olduğu gibi; sebeplerin kemiyetçe rakamsal ifadesi de yine kişiden kişiye değişmektedir (Castles ve Miller, 2008: 36-39).

Kısaca göç sistemleri teorisinde göç alan ve göç veren iki veya daha fazla ülke vardır. Göç sistemleri kuramı hem göç akınının neden ve niçinlerinin muhasebesinin hem de bu yerler arasında tüm bağlarının araştırılması anlamına gelir. Bu bağlantılar; alış veriş, sermaye, müstemlekecilik, siyasal etkileşim ve sosyo-kültürel bağlardır. Bu bağlarla göçler şekil alır ve süreklilik arz eder (Castles ve Miller, 2008: 36-39).

1.2.7. Mekânsal-Zamansal Kuram

Zelinsky (1971) ile ortaya atılan ve Skeldon (1997) tarafından sanularak halefleri tarafından da geliştirilen bu yaklaşımın temel argümanı, nüfus hareketliliğinin değişen kalıplarını anlatan yaşam geçişi aşamaları olarak belirlenen merhalelerin hepsinin, Zelinsky'nin “mobilite geçişi” olarak gördüğü ve farklı biçimsel süreçlerin birbirleriyle bağlantılı olmasıdır (De Haas, 2008).

Zelinsky'nin, yaşam geçişini tanımladığı beş aşama şu şekilde sıralanmıştır:

- Modernite öncesi görülen tradisyonel toplumda doğurganlık üst seviyede seyrediyor ve yüksek nicelikte ölüm meydana geliyor, varsa eğer biraz doğal artış meydana geliyor (Zelinsky, 1971: 222-245).

- Erken geçişli toplumda görülen niceliksel olarak ölüm oranında süratli bir düşüşle beraber nüfusta aşırı bir artış söz konusudur (Zelinsky, 1971: 222, 230).
- Geç geçiş dönemi toplumunda görülen doğurganlık oranında ciddi düşüşlerle birlikte önemli ancak yavaşlayan bir seyir izleyen doğal artış meydana gelmektedir (Zelinsky 1971: 230, 243-45).
- Gelişmiş toplumda görülen oranı düşük seviyelerdeki doğurganlık ve ölüm muvazenesinde kalır, varsa nüfusun düşük artışı meydana gelir (Zelinsky, 1971: 230, 245).
- Gelecekteki süper gelişmiş bir toplumdan bahseden son aşamada düşük seviyelerde doğurganlıklar ve ölümler devam ediyor (Zelinsky, 1971: 230, 248).

Zelinsky'nin teorisi ziyadesiyle reformistti çünkü faraziyesi esasen büyük  leklikti, yer ve vakit açısından da ilişkili hem de işlevsel olarak çok çeşitli g  biçimlerini ortaya çıkarmaktaydı. Kendi savına göre insanlık için gelişim ve g  düzeyleri arasında mak sen mütenasip bir durum da mevzu bahis değildi. Gelişim düzeyi artış gösterince g  n yine de artabileceğini savunmuştur. Aynı şekilde, iş gücü devinimi noktasında, merkezi ve çevresel, uzun ve dairesel aktiviteler birbirinden tefrik edilmekte ve bunların aynı potada gözlenerek bir çerçevede ele alınması sağlanmaktadır. Modernleşme kuramının etkisinde olan Zelinsky'nin teorisi bazı eleştirilerin de odağında yer almıştır. Zelinsky mobilite geçişi aşamalarıyla bütün toplumların aynı cins veya benzeyen aşamalardan geçtiğini varsayan iddialı bir model geliştirmiştir bu iddialı evrenselci yaklaşım bu kuramı güçlü kıldığı kadar, aynı şekilde zayıflığının da temelidir (De Haas, 2008).

1.2.8. İkilili İşgücü Piyasası Kuramı

Diğer adıyla ikiye bölünmüş emek piyasası kuramı temelde gelişmiş ülke ekonomilerinin ve işgücü piyasalarının çift başlı yapısını ele alır (O'Reilly, 2015; Kurekova, 2011). Bu kuram sadece emek piyasasına bakmakta ve buradaki formel informal bölünmeyi işlemektedir. Yani daha çok sermayenin yoğun olduğu sektörlerde çalışanlar ile emeğin yoğun sektörde çalışanların şartları, hak ve menfaatlerine yoğunlaşarak buralara işaret etmektedir (Abadan-Unat, 2006:26-30).

İkili işgücü piyasası kuramı enternasyonal göçün münferit kararlarla değil gelişmiş sanayi toplumlarının işgücü ihtiyaçlarından kaynaklandığı üzerinde durmaktadır. Teorinin önemli temsilcilerinden Piore, göçün kaynak ülkelerdeki ücretin az olmasından veya aşırı derece istihdam yoksunluğu gibi itici faktörlerden değil; daha çok göçmenlerin hedefinde olan ülkelerdeki yerli halkın rağbet göstermediği ucuz işgücü gibi çeken fonksiyonlardan kaynaklandığını savunmuştur (Piore 1979 aktaran Fine, 2016: 775).

İkili işgücü piyasası kuramına göre kronik işgücü talebinin, gelişmiş ülkelerin iktisadi yapılarının temelini oluşturan; rekabet sorunlarının doğurduğu yapısal enflasyon, motivasyon problemleri, modern ve geleneksel izdüşümleriyle ekonomik düalizm ve kantitatif açıdan emek arzının demografisinden kaynaklandığı varsayılır (Massey vd. 2014).

Yapısal enflasyon; bir ülkede çalışanların ücretlendirilmesi, ücretlerin verildiği faaliyet kollarına toplum tarafından yüklenilen niteliklere ışık tutmaktadır. Statü ile ücret arasındaki ilişki hususunda esnek olmayan kaideler mevcuttur. Bunun için işverenler ücret belirlemede işçi arzı değişikliklerine karşılık verebilme noktasında çok hür değillerdir. İşverenler düşük ücretli işçi çekebilmek amacıyla ücretlerde artış yaptıkları zaman yine de toplumsal beklentileri göz ardı edemezler. Bir başka ifadeyle yapısal enflasyona göre ücretlerin, işte hiyerarşinin bütünlüğü yönünden orantısız bir şekilde yükseltilmemesi gereklidir (Massey vd. 2014).

Motivasyon sorunları; bireylerin yalnızca gelir ve kazanç sağlamak gayesiyle çalıştıkları savının aksine toplumda bir statüye erişmek ve bunu biriktirmek ve kazanımın bekası amacıyla çalıştıklarına işaret edilir. Hiyerarşinin en altında yükselme imkânı düşüktür ve statünün devamlılığından söz edilemez. Bu en alt tabakadaki hiyerarşi pozisyonunda motivasyon noktasında bir takım sorunlar yaşanılır. İşverenlerin hiyerarşinin en altında bulunan iş kollarında istihdam etmek üzere motivasyonu sadece parasal gelir elde etmek olan ve konum endişesi olmayan işçi pozisyonunda çalışanlara ihtiyaçları vardır. Hiç değilse göç sürecinin ilk başlarında bu tarz ekonomik endişeler taşıyan yabancılar iş arzı sağlayanların bu arzusunu karşılayacak potansiyeli oluştururlar (Massey vd. 2014).

Ekonomik düalizm; emek ve sermaye içindeki çift başlılık sebebiyle işgücü piyasaları ikiye bölünmüş olması gelişmiş ekonomisi olan ülkelerin ortak ve ana özelliğidir. Yerel işçiler için güvenilirliği yeterli ve ücreti iyi olan işlerin bulunduğu öncelikli işgücü piyasasında ve yabancılar için sektörün konum sağlamayan, geliri az, güvenliği neredeyse hiç olmayan işlerin bulunduğu ikincil işgücü piyasası da denilen alanda iş kolları vardır. Yüksek gelirli, güvenirlüğün ve kariyer yapma imkânı olan kısım yerlilerin tercihidir, yoğun emek gerektiren ikincil iş kolları yerliler tarafından tercih edilmezler. Dolayısıyla bu iktisadi durum işgücüne olan ihtiyacı tam manasıyla karşılayamadığı için işverenler de yönlerini yabancılar çevirmekte ve böylece ikincil işgücü pazarı göçmenlerin istihdamına kalmaktadır. Diğer ifadeyle vatandaşların konumu için imtina ettiği işlerden dolayı niteliksiz işçilere talep zuhur etmektedir (Massey vd. 2014).

Emek arzının demografisi; en başlarda iyi ekonomili ülkelerde piyasanın tercih edilmeyen ikinci sektörü halktan hususen kadınlar ve gençlerin tercihiydi. Kadınlar evlilikten itibaren çocuk sahibi oluncaya kadarki süreçte, çocuklar da büyüme çağına girince aile ekonomisine ilk katıldıklarında, genç kesim ise biraz daha fazla gelir ve tecrübe kazanmak gibi sebeplerle ikincil piyasaya yönelmekteydiler. Ama sanayi toplumları geliştikçe emek piyasasına kaynaklık eden bu amiller zamanla azalmaya başlamıştır. Kadınların kazancın yanında statü için de çalışmaya başlaması durumu ortaya çıkmış, gençler ise eğitim öğretimdeki değişim ve gelişmelere ve doğum oranlarındaki azalmaya paralel olarak ikincil sektörden tedricen çekilmişlerdir. Bundan dolayı sınırlı arz sebebiyle göçmenlere talep gittikçe artış göstermiştir (Massey vd. 2014).

Gelişmiş ülke ekonomilerinin temelini oluşturan bu dört başlıktan sonra, bu kuramın çerçevesinden bakınca ücret veya istihdam oranlarında yapılan değişikliklerin uluslararası göç hareketine mani olamadığı anlaşılr. Bu açıdan bakılınca uluslararası göçte akımı engellemek için en başta iktisadi organizasyonların yapısında önemli değişiklikler gerekecektir (Massey vd. 2014).

Piore'ın ana varsayımları aslında seri üretime işaret etse de analiz, Sassen'in küresel şehirler konulu araştırmalarıyla sonraki aşamaya ilerletilir (Sassen 1988, 1991 aktaran King, 2012). Sanayileşmenin akabinde global kentlerin gelişmesinin ana

aksiyonu, şirketlerin merkezi, finans merkezleri ve üretim hizmetlerinin bir yerde kümelenmesi olmuştur. Bu şehirlerde sosyal yapı ve gelir dağılımı, yüksek ve düşük gelir elde eden kitlelerle kum saati şekline gelir ve üstte yer alanların amacının alttak ayrıcalıklı sermaye sahiplerinin hizmetini görmek olduğu belirtilir (King, 2012).

1.2.9. Ulusaşırı Kuram

Kültür bilimci Nina Glick-Schiller ulusaşırıılık kavramının geliştirilip bugünkü anlamına kavuşmasında rol alan önemli araştırmacılardan (Blanc vd. 1995). Glick-Schiller ulusaşırı göçü; göçmenlerin, sosyal ağları ve yevmi yaşayışlarıyla ülkeler arası bağ kuran uluslararası bir süreç olarak tanımlıyorken, ulusaşırıılık da değişken ve dinamik yapısıyla dünyada karşı karşıya gelinen sorunlara izah getirmek için açıklayıcı bir kavramsal pencere olarak görmektedir (Özkul, 2012: 483-500).

Ulusaşırıılık yani transnasyonalizm, nispeten modern bir ifadedir ve sınırların göz ardı edildiği, ulus devletler mabeyninde ve bunların da ötesinde meydana gelen süreçlerle ilgili bir kuram yorumudur. Ulusaşırıılık, bu alanda çalışma yapanların bir ulusun sınırlarının dışında cerayan eden olgulara ve hareketlere dikkatlerini çekmektedir. Günümüzde göç sürecini ortaya çıkaran sebeplerin başında gelen şey toplumsal ağlardır. Bu kurama göre de, ulus ötesi ilişki ve bağlantılar göçün ana argümanıdır (Wimmer ve Glick-Schiller 2002 aktaran O'Reilly, 2015; Williams & Graham, 2014).

Dört çeşit ulusaşırı çerçeveden bahsedilmektedir; *minimal öbekler; özel yakın bağlar; ulusaşırı sorunlar; ulusaşırı topluluk ve organizasyonlar* (Faist, 2006). Göç neticesinde bu alanlarla beraber toplumda temelinde göç olan yeni bağlantılar meydana gelmektedir. Ulus devletlerle beraber toplumların da sınırlarını aşan bağlantıları açıklamaya çalışan bu kuram, ulusaşırıılığa, ulusaşırı cemiyetlere ve benzer kavramlara dayanarak bu bağlantıları çözümleme eğilimindedir. İnsanı hedef alan yaklaşımın merkezinde, birbirlerinden uzakta kalmış insanların teşkil ettiği somut olmayan topluluklar vardır. Göç araştırmalarındaki tek taraflı görüşe bir seçenek olarak gelişen ulusaşırıılık, köken ve merkez ülkeleri, ulusal düzeyin üzerinde ve dışında bağlarla ilişkilendirip göç tecrübelerini de göz önünde bulundurmak suretiyle göçmenlerin içinden üçüncü kuşağı da kapsamına almaktadır. Bu kuramda ana odak

göçlerin ortaya çıktığı uluslararası coğrafi alan veyahut toplumsal alandır. Ulaşımda ve iletişimdeki teknolojik gelişmeler, göç akımının kolaylaşmasına sebep olurken, bu durum aynı zamanda göçmenlerin kişisel ya da kitlesel boyuttaki her birinin terk etmek suretiyle bıraktıkları köken ülkeleriyle nispeten suhuletli ve sıkı münasebetler sürdürmelerini de sağlamaktadır (Vertovec, 2001; Castles ve Miller, 2008; Sirkeci, 2012).

Yabancıardan teşekkül eden uluslararası sahalarla ilgili realite bir takım farklı sonuçları gösterir. İlk etapta, göçler ve yinelenen göçlerin net yönelimler olmadığı ve bu göçer hayatların, münferit bir yaşam mücadelesi ve iyi hale bürünme izlemine dönebileceği söylenilebilir. İkinci olarak, köken ülkesinden uzakta uzun süreden beri yerleşmiş olan göçmenlerin dahi, çoğunlukla uluslararası bağlantılarını daha da sağlamlaştırmış oldukları görülür. Üçüncüsü, bu bağlantılar, hane içi bağlar ya da ailevi bağlar gibi daha biçimsel olmayan, görünmez bir formda olabilir veya bazı göçü yoğun alan ülkelerde oluğu gibi siyasal kurumsal bir yapıya bürünebilir (Faist, 2006).

1.2.10. Kurumsal Kuram

Bu kuram, göçe mani olmak için yapılan düzenlemelere rağmen bir süreç olarak göçlerin, kurumsal olarak adlandırılabilir bir kısım müdahalelerle devam ettiğini öngörür. Bu ilişkiden doğan netice itibarıyla de göçün kurumsallaşmasıdır. Göçmen ihtiyacı olmasına karşın ülkelerin bazıları göçmenlere kapı açma konusunda isteksiz bir tutum sergileyebilirler ve göçü engellemek için birtakım düzenlemelere giderler. Fakat bu duruş uluslararası göç alanında çalışan kurumlara açılan boşlukları doldurma pozisyonunda bir tür girişimcilik imkânı ortaya çıkarır ve bundan sonra artık düzensiz göçler söz konusu olmaya başlar. Özel girişimcilerin yanı sıra, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar da yabancılara bazı hizmetlerin arzında bulunabilir. Bu hizmetleri; sermaye sahipleri ve göç edenlerce yapılan anlaşmalar, insan kaçakçılığı, sahte olarak düzenlenmiş belge, sahte evlilikler, barınma yeri bulma şeklinde sıralayabiliriz. Bazı diğer gruplar ise müşavirlik, kalınacak yer, resmi belgelerin temin edilmesi konusundaki hukuki süreçler hakkında birtakım öneriler vererek yine göçü teşvik edici hizmet sunarlar. Dolayısıyla göçü destekleyen legal olan ve olmayan kurumların perspektifinden bakan taeronin adı kurumsal teoridir (Massey vd., 2015).

1.2.11. Birikimsel Nedensellik Kuramı

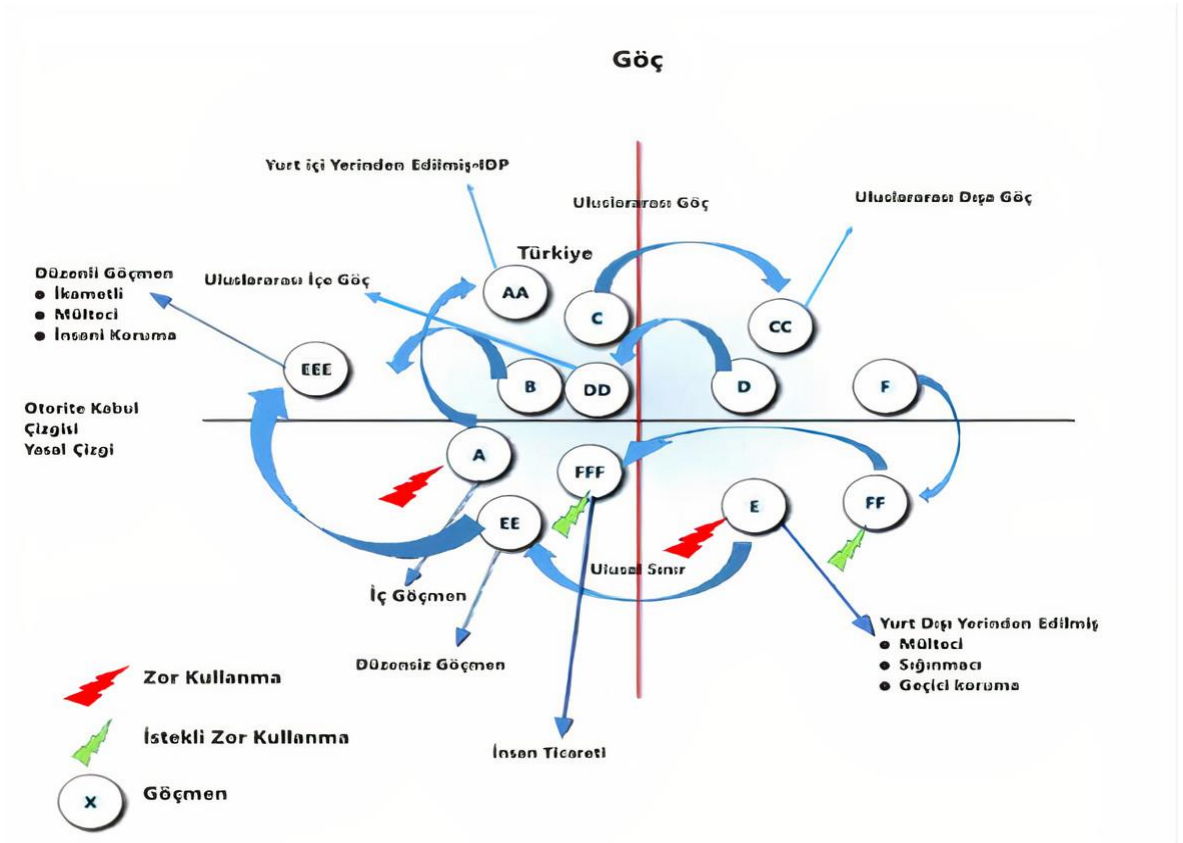
Merkez-çevre ve neo-Marksist gelişim kuramlarına benzerlik gösteren bu kuram, iç göçlerle beraber uluslararası göçlere de uygulanabilmektedir. Kümülatif nedensellik kuramı, bir taraftan nüfus hareketlerini demografik açıdan ele alırken öte taraftan tarihsel-yapısalcılıktan da etkilenmektedir. Bu yaklaşımdaki anlayışa göre göç, endüstrileşmiş varlıklı devletlere ve kentlerdeki sermayecilere düşük ücretli emekle beraber öteki yardımcı unsurları sunarak yerli ve milli gelişmeyi perdelemektedir. Böylelikle göç kıymetli kaynağı sermaye sahiplerine sunarak düzensiz bir şekilde çevreyi merkeze bağımlı hale getirmekte ve yerel ekonomik gelişimi engellemektedir (De Haas, 2010: 234).

Kaynaklarda birikimsel göç biçiminin etkisi en sık görülen bir takım sosyal ve ekonomik faktörler irdelenmiştir. Mesela gelir dağılımı, söz konusu bu faktörlerden biridir. Bu faktör merkeze alındığında göçün, hedeflerin yalnızca gelirde artışı meydana getirecek durumlarda ya da gelir risklerinin değişkenlik arz etmesi durumunda oluşmayacağı düşünülmektedir. Göç üzerindeki bir diğer belirleyici unsur da hane halkının gelir dağılımıdır. Bir evden birkaç kişi başka ülkeye gittiği zaman göç eden hanenin gelirlerinde yükselme görülmektedir. Bunun sonucu olarak haneler arası göreceli yoksulluk ve gelirde eşitsizlik artmaktadır. Bu durum, diğer hanelerden de bazı bireyleri göçe itmektedir. Bir diğer faktör toprak dağılımıdır. Göç edenlerin yatırımlarını geldikleri yerlerde genel olarak toprak olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Fakat ücret karşılığı çalışmanın toprağı işlemeye nazaran daha fazla tercih ederek işlenebilir toprağın nadasa bırakıldığı da aşikârdır. Dolayısıyla bu durum toprağın olduğu bölgelerde tarımsal işgücü talebi azalarak diğer insanları göçe teşvik eden bir sonucu doğurmaktadır. Toprak işlendiği zaman ise genellikle endüstriyel araçlar kullanılacağından, işgücü ihtiyacı olmayacak ve yine göçü tetikleyecektir. Göç eden kişi sayısı nicel bağlamda arttıkça yani göç daha yaygın hale geldikçe davranış kalıpları da değişime uğramaktadır. Nispi olarak daha iyi bir yaşam ile göç etmek arasındaki yakın bağ algısı güç kazanmakta ve bunun neticesinde daha fazla birey göçü tercih etmektedir. Beşeri sermaye ise göçü arttıran diğer bir sosyo-ekonomik faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerin hedefinde beşeri sermayeye sahip bireyler vardır ve bunları ülkelerine çekmek istemektedirler. Bu anlamda sermaye sahibi güçlü bu kimseler, göç ettikleri ülkede üretime katkı sağlamakta iken öteki

tarafından zaten yoksul olan kaynak yine yoksullaşmaktadır. Göçü besleyen bir fonksiyon da meslek gruplarının bazısının göçmenlere mahsus olarak toplum tarafından kabullenilmesidir. Bu kabul, göçmenleri bu mesleklere yöneltirken yerel halkta bu mesleklere karşı kaçınma ve mesafeli bir duruş peyda olmaktadır (Massey vd., 1993: 451-453).

1.3. Göç Türleri

Bireyler veya toplulukların yaşadıkları yerlerden ayrılıp başka yerlere yerleşmesine karşılık gelen göçün taksimi ve tasnifi farklı açılardan değerlendirilebilmektedir. Göçün her bir türü özellikle, sosyal, siyasal, ekonomik hayata yönelik etkisiyle birebir ilişkilidir ve bu ilişkiler ekseninde tanımlanmıştır. Göç türünün belirlenmesi, göçün farklı perspektiflerden değerlendirilmesi, göç sürecinde ve sonrasında karşılaşılabilecek durumların tespiti noktasında ciddi avantajlar sağlamaktadır. Bu sınıflandırmalar genel olarak, göçe zorlayan bir durumun olup olmaması, niteliksel, niceliksel, mekânsal fonksiyonlar ya da göçünsüresi gibi kriterlere göre yapılmakla birlikte, yaş, cinsiyet, etnik köken gibi daha dar ve özel sınıflandırmalara odaklanan spesifik çalışmalar da vardır (Tekeli, 2014: 34).

Şekil 3: Göç Türleri ve Göçmen Durumlarına Göre Göç Süreçleri (Şeker ve Uçan, 2016: 200)

Yukarıdaki şekil üzerinden de anlaşılabileceği üzere farklı koordinatlarda yer alabilen göç, tür ve isim değişikliğine de böylelikle sahip olmaktadır (Şeker ve Uçan, 2016: 200).

Göç yazını incelendiğinde göç türleri sınıflandırmasında farklı adlarda birbirinin yerine de kullanılabilen bazen daraltıcı veya bazen de kapsayıcı tanımlar ve isimlendirmelerle farklı tasniflerle karşılaşılabilir.

Örneğin; göç tasnifinde Akkayan göçleri; güdümlü, serbest, mevsimlik, daimi, kademeli ve kademesiz göç olarak altı gruba ayırmakla farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Güdümlü göç, devletlerin siyasi, iktisadi, beşeri konularda ve güvenlik konularındaki uygulamalarının neticesinde nüfusta oluşan aktivasyon bu göç türünü oluşturmaktadır.

İstikrarlı göç, bireylerin nispeten iyi yaşam standartları, çalışma imkânı ve maddi olanaklar elde edebilmek için serbest bir şekilde yer değiştirmesidir.

Mevsimlik göç, bireylerin senenin belli bazı dönemlerinde bir ülkenin farklı noktalarına geldikleri yere tekrar dönme niyeti ile gitmeleridir.

Kesin göç, bireylerin yerlerinden ayrılmaya karar verdikten sonra, kaynak ülkesine dönmemele sonuçlandığında tezahür eder.

Kademeli göç, bireylerin göçlerini asıl göç etmek istedikleri varış noktasına başka bir yeri ekleyerek gitmeleridir.

Kademesiz göç, göç edenlerin planladıkları yere başka bir yerde konaklamaksızın direkt olarak göç etmeleridir (Akkayan, 1979: 21-25).

Aşağıdaki tabloda göçün birçok düzeydeki sınıflandırmasının bir örneği görülmektedir. Bu tabloyu referans alarak çeşitli kaynaklardan yararlanmak suretiyle göç çeşitleri kısaca tanımlanarak genel çerçeve çizilmiş olacaktır.

Göç Türleri		
Alan ve Mesafe Temelli Ayırımı Göre Göçler	Uluslararası Göçler	İç Göçler
Oluşum Nedeni veya Tetikleyen Unsur Bağlamında Göçler	Zorunlu Göçler	İsteğe Bağlı(Gönüllü) Göçler
Nicelik ve Boyut Bağlamında Göçler	Bireysel Göçler	Kitlesel(Toplu) Göçler
Süresine Göre Sınıflandıran Göçler	Geçici Göçler	Kesin(Sürekli) Göçler
Yasal Statü Temelli Sınıflandırmadaki Göçler	Yasal(Düzenli) Göçler	Yasadışı(Düzensiz) Göçler

Tablo 1: Yazar Tarafından Oluşturuldu

Bu tablodan yola çıkılarak belli kriterlere göre ayrılan göç türlerinden olan amaç temelli ekonomik ve ekonomik olmayan göçler ile göçmen niteliği temelinde sınıflandırılan vasıflı olup olmama özelindeki göçler kuramlar kısmında yer yer bahsedilen unsurlardandır; ancak göç türlerini başlıklar halinde sunan çalışmalarda

özellikle bu başlıklara iç içe geçmiş şekilde yer verildiği anlaşılmıştır (Heberle, 1955). En belirgin ayrımların dört veya beş temel düzeyde ele alındığı görülmüş burada da bu durum gözetilerek bir çerçeve çizilmiştir.

1.3.1. Alan ve Mesafe Temelli Ayrıma Göre Göçler

Alan baz alınarak yapılan tasnifte göçler, ülke içerisinde kalmak ya da ülkeden ayrılmaya dair parametreler referans alınarak *Uluslararası Göç* ve *İç Göç* olarak mesafesine göre ikiye ayrılmaktadır.

Uluslararası Göçlere en basit tanımını vermek gerekirse; ülke dışına çıkmış ve göç artık uluslararası bir boyut kazanmışsa, bu dış göç olarak tanımlanır (Tekeli, 2014: 34).

Göç yazınında en çok bu konuya odaklanılmakla birlikte uluslararası göç konusuna farklı yaklaşımlar temelinde bakılmaktadır.

Liberalizmin bu alana ilişkin bakış açısı olarak, liberalizmin doğrudan bu konularda geliştirdiği net bir yaklaşımın olduğu söylenemez. Fakat olaylar gerçekleşip, insan hareketliliği değişim gösterdikçe ve aksiyonlar oluştukça liberalizmin geliştirdiği bazı sistemler bulunmaktadır (Çelebi, 2011). Nominal nazariye ise sığınmacılar ve göçmenler için; hükümetlerin sınırlandırıcı göç politikası, iç piyasa ve etnik ayrışma gibi faktörler temelinde bir değerlendirme ortaya koyar (Çelebi, 2011; Black, 1991). Marksist bakış açısında, olgusal olarak incelenen göç, kapitalist sistemin yapısından kaynaklanan bir sonuçtur (Çam, 2014: 20-21; Bal vd., 2012: 194). Bu nazariyeden anlaşılmaktadır ki uluslararası göç, kapitalist düzenin küresel düzeyde tekrar sistematize edilmesi ile beraber emek ve sermayenin izahıyla anlaşılabilir. Bu görüşe göre, sınıflaşma, dünya makyasında paylaşma ve yeniden kurgulanma sürecin içine çekilmediğinde çözüm çabaları sonuçsuz kalacak, krizler ve yoksulluk artarak göç aktivasyonunu teşvik eden unsur olacaktır (Erbaş, 2002). Determinist yaklaşımlar, göçmenlerin nitelikli olup olmadığına odaklanırken, sermayeyi yükseltme yaklaşımı ücret merkezli bir değerlendirme yapar. İnsani nazariye ise göç hususunda sadece bireyi, onun vermiş olduğu kararı irdeler (Parnwell, 2006; Faist, 2000).

Uluslararası göç; “*mikro, mezo ve makro*” analiz düzeylerinde de ele alınmaktadır. *Mikro inceleme*, insanların göç ederken akrabalarına, bilinen birinin yanına göç

ettiklerini söyler. *Mezo inceleme*ye göre, göçmenler yaşam sürdürdükleri ülkeyle göç edilecek ülkenin koşullarını karşılaştırarak karar verir. *Makro inceleme*ye göreyse, göç eylemi daha çok nüfusun fazla, istihdamın ise az olduğu durumlarda meydana gelir (Parnwell, 2006; Faist, 2000).

İç Göçler; eğer göç ülke içinde gerçekleşiyorsa buna iç göç denir. Son yıllarda meydana gelen ve kırlardan kent merkezlerine doğru gerçekleşen göçler iç göç olayıdır (Asar, 2004: 242). İç göç eylemini gerçekleştirenler, menşe ülke içinde yer değiştirirler; fakat yine de menşe ülkede kalırlar ve bu çoğunlukla yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde meydana gelir. Bu göç, süre bağlamında hem geçici hem de daimi olabilir. Yine olağan ikamet ülkesinde kalmak şartıyla; ülke içinde mücbir sebeplerle yerinden edilmişler, bunun yanında bir kırsaldan diğer bir kırsal alana gidenler, kırsal alandan kentlere yerleşmeye gidenler, kentlerden çıkıp kırsala giden göçmenler ile bir kentten bir diğer kente giden göçmenler buna örnek gösterilebilir (Redpath-Cross, 2013: 43).

1.3.2. Oluşum Nedeni Ve Tetikleyen Unsur Bağlamında Göçler

Oluşum nedeni ve tetikleyen unsurlar baz alınarak yapılan tasnifte göçler, hangi amillerin tesiriyle gerçekleşmiş olduğuna dair parametreler referans alınarak *Zorunlu Göç* ve *Gönüllü Göç* olarak ikiye ayrılmaktadır.

Zorunlu Göçler; aslında bütün göçler temelinde bir zorunluluk taşır ancak zorunlu göç tanımının kavramsal çerçevesi daha belirgindir. Savaş, sürgün, doğal afetlerin yanı sıra siyasi veya iktisadi nedenlerle, insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmaya mecbur bırakılmaları ve buna zorlanmalarıyla oluşan göçtür zorunlu göç. Zorunlu göçler, genellikle bireylerin somut nedenlere ya da algısal nedenlere hayatlarının tehlikede olduğunu düşünmesi sonucunda evlerini bırakıp gitmek mecburiyetinde kalmaları olarak da tanımlanabilir (Karunakara, 2004: 5-9). Tanımda ifade edildiği gibi zorunlu göç meydana gelmesi için yaşanan yerden veyahut vatandaşlık haklarına sahip olunan ülkeden ayrılmış olunması gerekir ve iç göç olarak da bazen gerçekleşmesine rağmen, çoğunlukla dış göç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke içerisinde yapılan zorunlu göçe genel olarak yeni bir kavramsal çerçeve çizilmiştir. Buna ülkesinde yerinden edilme denilmektedir (Kaya, 2015: 23).

Zorunlu göçler, küreselleşmenin etkisiyle artık yalnız bir ülke sınırının değil, birkaç ülke sınırının geçilmesiyle meydana geliyor ve siyasi etnik şiddet veya silahlı çatışmalar gibi saydığımız nedenler bunun süreğenliğini ve devamlılığını sağlıyor (Kale, 2015: 156).

Zorunlu göçler, Türkiye’de de Cumhuriyet’in kuruluşunda etkili olmuş ve bu tarihi dönemde yüz binlerce insanın hayatında radikal değişimlere yol açmıştır (Gürsoy, 1998: 61).

Bazı kaynaklarda, Osmanlı’nın ve Türkiye’nin; iç, dış ve hatta ileride detaylarıyla ele alacağımız daha çok bazı mücbir sebeplerin yol açtığı zorunlu göçlerle kurulduğu belirtilmiştir (Kirişçi, 2000: 15).

İsteğe Bağlı Göç; bireyin, yer değiştirme eylemini gerçekleştirirken dışarıdan herhangi bir tesir altında kalmaksızın iradi olarak gerçekleştirdiği eylem isteğe bağlı göçtür.

İsteğe bağlı göçte esas dürtü, insanların daha iyi standartlarda yaşam olanaklarına erişeceklerine inanmalarıdır. Yaşam sürdürdükleri ülkelerinde çalışma olanağı olmayan veyahut işinden herhangi bir sebepten ötürü, tatmin olamama, fırsatta eşitsizliğe maruz kalma gibi sorunlar yaşayan diğer ülkelerde iş bulabilmek veyahut gideceği yerde daha iyi standartlarda yaşamak için hâlihazırda yaptığı işte çalışmak niyeti ile gidenlerin bu yer değiştirmeleri isteğe bağlıdır göç olarak tanımlanır. Tanımdan anlaşılacağı üzere bu göç genel olarak işçi statüsündeki yabancılarca gerçekleşmektedir. İsteğe bağlı göç hareketleri, ayrıca, iş gücünün niteliği bakımından eğitilmiş insanların da gerçekleştirdiği bir göç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamdaki isteğe bağlı göçlere de beyin göçü adı verilmektedir (Yılmaz, 2014: 1687).

1.3.3. Nicelik ve Boyut Bağlamında Göçler

Nicelik baz alınarak yapılan tasnifte göçler, göç edenlerin sayısına dair parametreler referans alınarak adlandırılmaktadır ve *Bireysel Göç* ve *Kitlesele Göç* boyutu olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bireysel Göç; göç türlerine nicelik açısından bakıldığında ortaya çıkan tasnifte bireysel ve toplu göçler vardır. Bireylerin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel nedenlerle

tek başlarına veya aileleriyle birlikte göç etmeleri bireysel göç olarak tanımlanır (Tekeli, 2014: 34).

Göç terimleri sözlüğünde de insanların en fazla ailelerini de yanlarına alarak yaptığı göç eylemi olarak tanımlanmaktadır. Toplu göçlerin tersine, bu tarz bireysel göç hareketlerinde göçün finansmanı ekseriyetle göç edenin bizzat kendisidir; ancak bireysel, örgütsel veyahut devletlerin desteği ile de gerçekleşebilir (IOM, 2013: 43).

Toplu Göç; Her yıl aşağı yukarı on milyon insanın bazı mücbir sebeplerle başka ülkelere göç ettikleri bilinmektedir (Koyuncu, 2006: 156).

Toplu göç, toplulukların veyahut birlikte yaşayan insan gruplarının türlü nedenlerle yerlerini değiştirmelerine denilmektedir. Diğer bir ifadede farklı bir kategorisel ayrıma gidilmiş, kitlesel göç fiilinin sınırları, belirli bir zaman zarfında düzenli olmaksızın, sayıca çok denilecek kadar kişinin, vatandaşı oldukları ülkeden ayrılma hareketi olarak kavramsallaştırılmıştır (Tümerterkin & Özgüç, 2004: 236).

Petersen, toplu göçün dünyadaki endüstriyel gelişmeyle at başı giden bir hali ifade ettiğini düşünmektedir. Petersen, iletişim ve ulaşım olanaklarının küresel çapta üst seviyelere ulaşmasıyla, göç eyleminin artık bireyselden bir durumdan kitlesele evrildiğini ifade etmektedir. Göçün bu türünün net ve öteki göç tiplerinden tefrik edilen özelliği, göçün artık giderek tekil bir olgu hâlinde teberri etmesidir. Buna örnek olarak serbest yani bireysel göç tipi şeklinde başlayan Amerika ile Avrupa kıtalarına gidenlerin, yani ilk giden göçmenlerin, göçün kitlesel hâle dönüşümündeki etkisinin büyüklüğü gösterilmektedir. İlk giden göçmenler, gittikleri yerdeki hayat biçimini özümsemiş ve takipçilerine cazip gelen bu kazanımlarını aktarım yoluyla iletmişlerdir. Başka bir ifade ile teknolojinin gelişmesiyle beraber öncülerin tesis ettikleri bağlantılar, peşlerinden gelenleri göçe teşvik etmiş ve toplu göçü ortaya çıkarmıştır (Petersen, 1958: 259-263).

1.3.4. Süresine Göre Sınıflandıran Göçler

Süre ve zaman baz alınarak yapılan tasnifte göçler, göç eden kişinin göç ettiği yerde ne kadar kalınacağına dair parametreler referans alınarak *Geçici Göç/Transit Göç* ve *Sürekli Göç* olarak ikiye ayrılmaktadır.

Geçici Göç; bireylerin yaşadıkları yerleri belirli bir süre için terk etmeleri geçici göç olarak tanımlanmaktadır. Dinlenme ve tatil amaçlı, tanıdık ziyaretleri, ticari faaliyet veyahut tedavi amaçlarıyla gerçekleşen insan hareketleri haricinde, bir yıldan az ve üç aydan çok olmak üzere, normal ikamet yerinden başka bir ülkeye giden kişi kısa süreli göçmen olarak tanımlanır. Kısa süreli göçmenler, yaşadıkları ülkede bulundukları süre boyunca uluslararası göç istatistikleri bakımından hedef ülkede yaşıyor olarak kabul edilirler (IOM, 2013: 47).

Kesin Göç; Bireylerin yaşadıkları yerlere bir daha dönmek üzere göç etmeleri devamlı göç ya da kesin göç olarak tanımlanır. Vatandaş olduğu köken ülkesinden ayrılmak suretiyle bir yıldan az olmamak kaydıyla hedef başka ülkeye giden ve artık burası yeni ikameti haline gelen, uzun süreli göçmendir. Köken ülke ve varış ülkesi açısından temelde göçmene iki farklı bakış vardır. Menşe ülkesi bakımından, kişinin uzun süreli olarak ülke dışına gitmesi söz konusu olduğundan, bu göçmene *emigrant*, hedef ülke bakımından ise ülkeye uzun süreli gelen göçmene de *immigrant* denilir (IOM, 2013: 89).

Transit Göç; geçici göçten bazı noktalarda farklı olduğu için kimi kaynaklarda son yerleşim yerine göre yapılan sınıflandırmaya tabi tutulmuş olsa da süre bağlamında bir değerlendirmeyi de haiz olduğu için bazı kaynaklarda süre itibarıyla ele alınmıştır. Ayrıca son yerleşim yerine göre yapılan taksonomide yerleşik göç türü, kesin göçün uzun süreli hali olarak tanımlandığı için niteliksel olarak aynı kategoride ele alınabilmektedir. Bu nedenle tabloda yer vermediğimiz bu göç türünü özel olarak bu başlık altında açıklayacağız.

Transit göç; menşe ülkelerinden göç etmek üzere ayrılan kişi ya da grupların, hedef ülkeye varıncaya kadar geçen zaman içerisinde yolları üzerinde bulunan bazı ülkelere gitmeleri söz konusu olabilmektedir ve buralara geldilerinde transit göç gerçekleşmektedir. Bu tanımdan anlaşılacak, ikamet amacı gütmeksizin kaynak ülkeden varış ülkesine giderken başka ülkede bulunan kişi veya kişi grupları transit göçmenleri, bu eylemsel faaliyet de transit göçü tanımlamaktadır (Doğan, 2006: 179).

1.3.5. Yasal Statü Temelli Sınıflandırmadaki Göçler

Yasal statüler baz alınarak yapılan tasnifte göçler, hukuki normlar çerçevesinde gerçekleşmiş olup olmadığına dair parametreler referans alınarak *Düzenli Göç* ve *Düzensiz Göç* olarak ikiye ayrılmaktadır.

Düzenli/Yasal Göç; kişilerin herhangi bir nedenle kendi kaynak ülkesinden ayrılarak yaşamak için başka bir ülkeye gidip, gidilen ülkenin yasal prosedürlerine uygun biçimde gerçekleştirdikleri göç hareketini ifade etmektedir. Kaynaklarda de-jure göç olarak da geçmektedir. Yasal göç politikası, iş, eğitim, aile birleşimi yoluyla göçmen alımı ve bu göç edenlerin uyumu konusunda yapılan düzenlemeleri ihtiva etmektedir. Türkiye'ye başka ülkelerden araştırma için gelen öğrenci ve akademisyenler, çalışmak için gelenler ya da iş kurmak için gelen sermaye sahibi yabancılar ve mesleki eğitim için gelenler düzenli göç kapsamındadırlar ve yerel göç yasası bileşenlerine bağlıdırlar (YUKK: Düzenli Göç: 2013).

Düzensiz Göç; kişinin ya da kişi gruplarının bulunduğu ülkeden ayrılmak suretiyle, başka bir ülkeye yasal yollarla girilmemesi ya da hedef ülkeye hukuki yollarla girilmiş olsa da, o ülkede kalması gereken azami yasal sürenin dolmasına rağmen burada yaşamaya devam etmesi, düzensiz göç kapsamında tanımlanmaktadır (Perruchold ve Jillyanne, 2011: 54). Dünya üzerinde en fazla meydana gelen göç çeşidi ve üzerinde politika üreticilerin en fazla durduğu göç düzensiz göçtür. Kaynaklarda geçtiği şekliyle de-facto göç de denilebilmektedir.

Belgesiz veya düzensiz göç, yasadışı ve gayri insani birçok sonucu doğurmaktadır. Özellikle geçici koruma kapsamındakiler, mülteciler, sığınmacılar gibi uluslararası göçmen statüleri düzensiz göçün bir ürünüdür.

1.4. Göçmen Statüleri

Göçmen statüleri vatandaşı olmaksızın bir ülkede yaşam sürenlerin bu süre zarfında sahip oldukları görev ve haklarla ilgili çerçeveyi belirleyen hukuki kimliğin tanımıdır. Göçmenler için için her ülke farklı statü belirleme işlemleri uygulamaktadır yani süreç ve statüler bakımından ülkeler arasında farklılıklar görülmektedir. Ayrıca yabancılara verilecek koruma statülerinin uluslararası antlaşmalar ve ülkeler arasındaki

görüşmelerle belirlenen bir yönü bulunmaktadır. Örneğin Mülteci statüsü ilk olarak Cenevre Sözleşmesi'nde konu olmuş bir uluslar arası koruma biçimidir.

1.4.1. Uluslararası Koruma

“İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”nin 14'üncü maddesinde, *zulümle karşı karşıya kalan herkesin başka ülkelere sığınma amacıyla gitmesinin bir hak olduğu* açıkça ifade edilmiştir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948: md 14). Uluslararası koruma, hükümetlerin kendi vatandaşlarını korumaması veya koruyamamasının bir sonucudur. Kişiye, önceden bulunduğu ülkenin vatandaşlığının daha önceden sağlamış olduğu koruma parametrelerinin artık işlemediği durumlarda onun yerine bunu ikame etmek amacıyla tanınan bir haktır. Bir ülkeye iltica eden veya sığınma talep edenerin uluslararası hukuki güvence altına alınmalarının sağlanmasıdır da denilebilir (Türkiye Göç Raporu, 2015: 162).

Uluslararası koruma, kapsamı Türkiye için; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 61'inci maddesinde tanımlanan şekliyle; mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesi(1951)'nin Coğrafi Kısıtlama şartı uyarınca şartlı mülteci veya her iki gruba dâhil edilemeyenler için ikincil koruma statülerini kapsamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Suriye'deki iç karışıklıklar sebebiyle ülkesine gelenlere yönelik uyguladığı geçici koruma statüsü de vardır. Türkiye'de uluslararası koruma için başvurular illerde mülki idarelere müracaatçı tarafından yapılır. Başvurular ülkede veya sınırlarda kolluk kuvvetlerine yapılması durumunda, bu müracaatlar ivedilikle valiliklere iletilir. Müracaat ile ilgili tüm işler valilikçe yürütülür. Her bir kişi bizzat kendisi için müracaatta bulunabilir. Müracaatçı, müracaatları aynı sebeplere istinat eden ve beraberinde getirdiği ailesindeki fertler için ailenin erişkin fertlerinin, kendileri için müracaatta bulunulmasına dair muvafakat verilmesi koşuluyla müracaat yapabilir. Makul zaman zarfında illerde mülki amirliklere bireysel olarak uluslararası koruma müracaatında bulunanlara; ülkeye gayri hukuki girişlerinin veya ülkede bulunuşlarının mazeretlerini açıklamak şartıyla, cezai işlem uygulanmaz. Özgürlük hakkı ihlaline maruz kalanların bu anlamda müracaatları, valiliklere zaman kaybetmeksizin bildirilmektedir. Müracaatların alınması ve değerlendirilmeye tabi tutulması, adli veya idari işlerin yürütülmesine engel teşkil etmemektedir. Uluslar arası kapsamda korumadan faydalanmak isteyenlerin müracaatları, İçişleri Bakanlığı'na

bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)’nce kayda düştüğü tarihten sonra altı ayı geçmeyecek şekilde içinde neticelendirilir. Neticenin bu zaman diliminde beirlenememesi durumunda müracaat sahibine bilgi verilir. GİGM, bu yetkileri valiliklere devretme opsiyonuna sahiptir. Müracaatçı veyahut herhangi bir statü sahibi olan kişi ile aile fertleri, yüksek öğrenim harici eğitim olanaklarından faydalanabilir. Müracaatçıya, müracaatı kabul edilmeyen ya da uluslararası koruma statülerinden birini alanlara verilen haklar ve olanaklar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına verilenlerden çok olacağı şeklinde yorumlanamayacağı kanunda belirtilmiştir (YYUK: Uluslararası Koruma: 2013).

1.4.2. Mülteci

Cenevre Sözleşmesine göre mülteci kavramı: Etnik kökeni, ideolojisi, inancı, cemiyeti, bir gruba üyeliği, politik fikirlerinden dolayı zulüm göreceği endişesini taşıyarak somut nedenlerden dolayı korktuğu için ülkesinden kopan ve kendi ülkesinin korumasından faydalanamayan veyahut bunu istemeyen, yaşadığı travma nedemiyle ülkesine geri dönemeyen veya dönmek istemeyen şahıstır (Peker ve Sancar, 1986: 10-16).

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin mültecilere verdiği haklar: Sözleşmenin tarafı olan ülkenin uhdesinde hukuki çerçevede kalmakta olan mültecilere tanınan haklar, hukuki çerçevede taraf ülkede bulunmayan mültecilere tanınan haklar ve hukuki olarak bulunup bulunmadıklarına bakılmaksızın bütün mülteci statüsündekilerin hakları şeklinde üç ana başlığa ayrılmıştır (Çiçekli, 2009: 173).

Sadece 2015 yılında belirlenen rakamlara göre Avrupa Birliği (AB)’ne üyeliği olan ülkelere denizleri kullanarak bir milyonun üzerinde göçmenin ulaştığı kayda geçmiştir (UNHCR: Refugees/Migrants Emergency Response: 2015b).

Mültecilerin kalıcı nüfus olarak sayılarının zaman ilerledikçe artış göstermesi, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçen sürenin ve misafirliklerinin uzaması; toplumun yapısını değiştirebileceği gibi ulusun yerel kimliğinin de sorgulanmasına sebebiyet vermektedir (Castles ve Miller, 2008).

1951 Cenevre Konvansiyonu’ndaki mültecinin tanımsal karşılığı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’nun 61. maddesine aynen

yerleştirilmiştir. Türkiye, bahsi geçen antlaşmanın tarafı olduğu zaman maddelerin Türkiye’de uygulanmasında coğrafi açıdan sınırlamış ve buna kısıtlama getirmiştir. Buna göre Avrupalılara mülteci statüsü verilebilecekken; Avrupa’dan gelmeyenlerle, ikincil koruma sağlananlar, sığınmacılar, şartlı mülteci veya geçici koruma altındakiler gibi statülerle ilgilenilecek ve daha çok bunlar misafir olarak görülecektir (Mülteci: YUKK: 2013). Bu konuda Türkiye’nin anlayışı genel olarak uluslar arası politiklarına yön verdiği mütakabiliyet esasına göre şekillenmiş olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

04.04.2013 tarihinde yayımlanan ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 61’inci maddesinde tanımlanan mülteci tanımına, 46 Avrupa Konseyi Üyesi ülkelerinden olan Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, GKRY, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Ukrayna, Yunanistan’dan gelerek, Türkiye’den uluslararası koruma isteyen yabancılar girebilmektedir.

Mülteci statüsünün diğer istisnası ve verilmeyecek kişiler; barışın ortamını bozacak suçlular veyahut savaş suçluları ya da uluslararası antlaşmalarda geçen şekliyle insanlık suçu işlemiş olanlar, gayri politik ciddi bir suçu mülteci müracaatında bulunulan ülke dışında işleyenler ile Birleşmiş Milletler (BM)’nin ilke ve gayelerine aykırı eylemlerde bulunanlardır (Mülteci: YUKK: 2013).

1.4.3. Şartlı Mülteci (Sığınmacı)

Sığınmacı da aynı mülteci statüsünde olduğu gibi, köken ülkesinden kaçan ve varılan yerde o ülkeden sığınma isteyen kişidir. Bu durumda, ülkesinden ayrılıp diğer bir ülkeye giden kişinin o ülkedeki yetkililerce soruşturmanın devam ettiği aşamada olması söz konusudur. Sığınmacıyla mültecinin arasında en net farkın sığınmacının yasal açıdan soruşturmasının devam ettiği olduğu ifade edilmektedir (Akıncı., vd. 2015: 66).

Uluslararası belgelerde geçen şekliyle sığınmacı kavramı, Türk iç hukuku kapsamında, 1994'te çıkarılan yönetmelik ile Avrupalı olmayan yabancılara karşılık gelmekteyken; daha sonra YUKK ile bu ifadenin yerini şartlı mülteci alacak şekilde değiştirilmiştir (Aydın, 2016: 191). Yani sığınmacı, Türk hukuki sisteminde yer almamakla birlikte, bunun yerine geçebilecek şartlı mülteci statüsü iç hukukta vardır.

Şartlı mülteci (de facto mülteci),“Avrupa dışından bu ülkelerde cereyan eden hadiseler nedeniyle; etnisitesi, inancı, bir zümreye tabi olması veya politik fikirlerinden dolayı zulüm görme riski taşıyarak belli nedenlerle korku yaşadığı için ülkesinden ayrılan ve korumasından faydalanamayan veya yaşadığı korkudan dolayı faydalanılmaktan imtina eden yabancıya veya ülkesinden ayrı olup, oraya geri dönmeyi istemeyen vatansız kişiye yasal süreç tamamlandıktan sonra statü belirleme işlemlerinin neticesinde verilen uluslararası koruma şeklidir”. YUKK’nın 62. maddesinde açıklanan bu statüyü elde eden yabancıların ise geldikleri ülkenin haricinde bir ülkeye yerleştirilimelerine kadar geçen zamanda, Türkiye’de kalma izni verilir (Şartlı Mülteci: YUKK: 2013).

Türkiye; 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”ye, Resmi Gazetede, 1961 tarihinde ve 1967 tarihli Mültecilerin Durumuna Dair Ek Protokolüne, Resmi Gazetede,1968 tarihinde çıkarılan ilgili kararlarla coğrafi sınırlama şartı ile kabul eden taraflardan oldu (1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme: 1961; 1967 Tarihli Ek Protokol: 1968). Bu sözleşmeyle, Avrupadan gelerek ülkeden uluslararası koruma isteyenlere mülteci statüsü verilmekte, Avrupa’nın dışındaki ülkelerin birinden gelerek uluslararası koruma isteyenler ise geldikleri ülkenin haricindeki bir ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mülteci statüsünde değerlendirilmektedir. Uluslararası koruma alabilmek için müraccat eden yabancı uyruklular statü belirleme işlemleri neticelenene kadar uluslararası koruma başvuru sahibi kişi olarak değerlendirilmektedir. Bununla beraber, şartlı mülteciler ve mülteciler aynı hak ve olanaklara sahiptir, aralarında hiç bir fark yoktur. Bir kez daha hatırlatmak gerekirse sığınmacının Türk iç hukuk sisteminde yer almamakta olduğu ancak uluslararası hukukta, sığınmacının; mülteci statüsü elde etmek için bir ülkeden koruma müracaatı olan, lakin statü belirleme işlemleri henüz resmi olarak neticelenmemiş kişilere işaret etmektedir (Vardar, 2015).

. Hususen ne sığınmacı kavramının İngilizcedeki karşılığı olan “*asylum seeker*” ya da “*seeker*” kavramları GİGM tarafından yayınlarında kullanılmakta ne de sığınmacı kavramı kullanılmaktadır; ancak bazı akademik çalışmalarda şartlı mülteci anlamını da içerecek şekilde bazı kullanımlara rastlanılmaktadır.

1.4.4. İkincil Koruma

YUKK’da ikincil koruma olarak isimlendirilen statü, tamamlayıcı koruma şeklinde de tanımlanmaktadır. İkincil koruma, uluslararası alanda sığınma statüleri kapsamında yeni bir koruma nevidir (Errera, 2010: 104). Tamamlayıcı korumanın kapsamının hangi sebep unsurlarını ve kimleri içereceği konusu önem arz etmektedir. Yani kimin mülteci olacağı ve hangi nedensel saiklere dayanarak mülteci statüsü verileceği 1951 Cenevre Sözleşmesi ile sabitken yine de salt ikincil korumaya dair bir uluslar arası düzenleme mevcut değildir. Bu korumanın, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile buna ilişkin 1967 tarihli New York Protokolü’nün kapsamadığı göçmenlere sunulan bir koruma türü olduğuna dair kabul mevcuttur (McAdam, 2007: 1-2). Tamamlayıcı korumanın, geçici korumadan farkı ise; geçici korumada, acil bir durum gerektiren kitlesel akın durumlarında belirli bir süreyle sınırlı olarak sağlanırken, tamamlayıcıda bu durumun tam tersi söz konusudur. Ancak uluslararası hukuk çerçevesinde ülkesine gönderildiğinde işkence ya da gayri insani hareketlerle karşı karşıya olma durumu varsa geri göndermeme ilkesi gereği ülkeden çıkarılması mümkün olmayan yabancılara birey bazında tanınan koruma olduğu söylenebilir (McAdam, 2007: 3; Edwards, 2012: 604).

İkincil koruma, mülteci veya şartlı mülteci olarak iki statünün içerisine de dâhil edilemeyen, ancak vatandaşı olduğu kaynak ülkesine geri gönderilir ise o zaman; öldürülecek ya da idam edilecek, işkence, gayri insani ya da haysiyeti incilten, cezanın infazı veyahut muzır muamele görecektir, bir şiddetli çatışmanın varlığında, ayrım gözetmeksizin cereyan eden şiddet ve kaos sebebiyle kendisine karşı mühim tehditlerle muhatap olacak olması sebebiyle köken ülkesinin korumasından yararlanamayan, yararlanmak da istemeyen göçmelere tanınan tamamlayıcı bir uluslararası koruma nevidir (İkincil Koruma: YUKK: 2013).

Anlaşıldığı üzere bu korumadan faydalanabilmek için birincil şart, mülteci veya şartlı mülteci sıfatına sahip olunmamasıdır. Çünkü zaten uluslararası statülerden bu

kısma dâhil olanlar hali hazırda bir statüyle korumadan yararlanmaktadır. Bu duruma örnek verecek olursak, İran’da taşlanacak olması nedeniyle ülkesini terk eden zina yapmış bir insanın ya da Somali’de kadın sünneti uygulamasından dolayı ülkesinden kaçan bir kadının mülteci veya şartlı mülteci nitelendirilmesinde olması istenen “*etnik köken, dini temayül, belli bir zümreye mensup olma veyahut politik ideolojilerinden dolayı zulüm görme*” kriterlerine uymadığından ancak ikincil korumadan faydalanması mümkün olabilecektir (Ekşi, 2015: 43-44).

1.4.5. Geçici Koruma

Geçici koruma, 2004 senesinde, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’nin Yürütme Komitesinin yüz numaralı kararında geçtiği şekliyle; “*silahlı çatışmalar, şiddetin yaygınlaşması, insan haklarının ihlali, doğal afet*” gibi nedenlerden mücbir sebeplerle ülkesinden ayrılmaya mecbur kalan toplulukların korunması için önemli bir pozisyonda yerini almış ve günümüzde de önem arz eden bir koruma biçimidir (UNHCR, 2004: 2-5). Kaynaklarda geçici korumanın eski örneklerinden birine 1930’lu yıllarda cereyan eden İspanyadaki iç savaştan kaçıp İngiltere ve Fransa’ya gelenlere tanınan haklar olarak işaret edilmektedir (Perluss ve Hartman, 1985: 559).

Avrupa Birliği’nde, sığınmacılara eğilen mevzuat çerçevesinde geçici korumanın hukuki sınırlarını, ülkesinden ayrılmaya zorlanarak kitlesel olarak sığınma durumunda geçici koruma sağlamak için teşkil edilen standartlar ve üye devletlerin bu insanları ülkeye kabulünün akabinde meydana gelen sonuçlara hükümetlerin katlanmasına ilişkin olarak 20 Temmuz 2001 tarihli geçici koruma statüsü ile ilgili düzenlemeleri içeren yönerge (Avrupa Konseyi Yönergesi: 2001) oluşturmaktadır. Konsey kararı nedeni ile sona erdirilmediği durumlarda ve uzatılmadığı sürece, yönerge uyarınca geçici koruma için tanınan süre de bir yıldır. Uzatma süresi en fazla bir yıl için ve altı aylık dönemler halinde olabilir.

Dünyadaki geçici koruma örneklerine bakıldığı zaman ülkeden ülkeye bu durumun değiştiğini görmekteyiz.

Misal olarak, Avustralya hükümeti iklim olaylarından dolayı ortaya çıkan sebeplerle yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda olan göçmenlere geçici koruma statüsü

verirken; Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde halen Amerika topraklarında bulunmakla beraber, ülkesinde devam edegelen çatışmalar, iklimsel olayların, afetlerin etkileri ve diğer olumsuzlukların devamı nedeniyle ülkesine geri döndüğü zaman şahsın güvenliği ciddi anlamda tehdiye maruz kalacaksa ülke bazında tanınan değerlendirmelerle sınırlı bir tanımlanma biçimidir. Kanada'da da bu koruma ABD'de olduğu gibi benzer şekilde sadece belirli gruplara sınırlı süreli olarak verilmektedir. Bu statüye sahip olanlarla ilgili geri gönderme yasağı kuralı uygulanmakla birlikte, süre sona erdikçe gelineen ülkenin koşulları ve çeşitli etkenler göz önünde bulundurularak korumanın süresi uzatılabilmektedir (GİGM: Avrupada Geçici Koruma: 01.05.2021).

Müslümanlardan bir kısmının İslam dinini rahatça yaşama imkânına kavuşmak için 615 yılında Habeşistan'a yerleştirilmiştir. Gidenlerin daha sonradan geri dönmeleriyle neticelenen bu tarihi durum da İslam Tarihi açısından geçici korumaya verilebilecek en eski örneklerdendir (Hadislerle İslâm, 2013: 27).

Geçici korumada, mültecilere öngörülen hakların tümünün değil, sınırları ve sayısı belli bazılarının verilmesi söz konusudur. Geçici koruma tanıyan ülkeler genelde sığınmacılara yiyecek, temiz içecek, kıyafet, güvenli kalacak yer ve ilk aşama sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçları sağlar (Akram & Rempel, 2004: 12).

Bahsi geçen bu müşterekleri aynen yansıtabilecek şekilde BMMYK, devletlerin toplu göç hareketlerini karşılamak üzere yabancıları geri göndermeksizin muhafaza edip, onların en temel ve en acil ihtiyaç duydukları kalemleri karşıladıkları koruma biçimi olarak geçici korumayı tanımlandırmıştır (UNHCR, 2014b: 2).

Türkiye, YUKK'nın 63. maddesinde ülkesini terk etmek mecburiyetinde kalıp, köken ülkesine tekrar dönemeyenlerin en genel ifade ile muaccel ve muvakkat koruma bulmak için toplu biçimde Türkiye sınırlarına gelen veyahut sınırları aşarak ülkenin içinde bulunanlara geçici koruma sağlanabileceği şeklinde geçici korumaya hukuki bir çerçeve çizmiştir. Türkiye'ye kabul edilmeleri, Türkiye'de kalma durumları, buradaki haklarla beraber sorumlulukları, Türkiye'den ayrılacakları zaman yapılması gerekenler, toplu hareketler için alınacak önlemlerle bütün kurum ve kuruluşlar arasında ortak çalışmalar, hem merkezde ve hem taşrada görev alacak kurumların sorumluluklarının ortaya konulması gibi hususların Cumhurbaşkanı'nın çıkaracağı

yönetmelik çerçevesinde düzenleneceği hükme bağlanmıştır (Geçici Koruma: YUHK: 2013). Kitlemel akın nispi bir kavram olup devletler arasında değışkenlik arz edebilmektedir, dolayısıyla uluslararası literatürde kabul edilmiş tek bir tanıma rastlanılmamaktadır (Edwards, 2012: 603-604). Yine de kitlemel akını tanımlamaya yardımcı olabilecek bazı unsurlardan söz edilebilmektedir. Kısa zaman diliminde ülkeye giriş yapan iltica edenlerim niceliğinin normallerin çok üzerinde olması, bunların aynı ülkeden ya da bölgeden gelmesi, gelen kişileri sayı fazlalığından bireysel statüde değerdendiremeyip işlemlerin yürütölmesinde kitlemel akın politikalarının uygulanması bu unsurlardan sayılabilir (ExCom Conclusion: No 100: 2004).

Geçici koruma uygulamasını gerçekleştiren hükümetler, genel olarak bireysel statü belirlemeyi bir kenara bırakıp geri çekip sığınma talep edenlere belli bir süreliğine koruma sunmaktadırlar. Bundan dolayı para, zaman ve iş gücünden tasarruf olarak görölun geçici koruma, bazılarınca pragmatik bir statü olarak isimlendirilmektedir (Ineli-Ciger, 2015: 213-214).

Savaş, şiddetin yaygınlaşması ve insani hakların ihlali gibi kitlemel olarak insanları diğer ülkelere sığınmaya zorlayan sebeplerin sona ermesinin akabinde geçici korumadan faydalananların toplu şekilde geldikleri yerlere dölnecekleri hipotezinden bahsedilir (Akram & Rempel, 2004: 12-13). Yine de geçici koruma uygulayan hükümetlerin en önemli özelliği bu rejimlerin geri gönderme yasağı ilkesi üzerine inşa edilmiş olmasıdır (Coles, 1978: 199).

Geri göndermeme ilkesi 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde: *“Hiçbir taraf devle tarafından, bir mülteci, milleti, inancı, tabiiyeti, belli bir gruba aidiyeti veya politik düşüncelerinden dolayı yaşamı veya özgürlüğünü tehdit eden ülkelere, ne durumda olursa olsun geri göndermeyecek ya da iade edilmeyecektir.”* şeklinde düzenlemektedir. AİHM'nin Soering Kararı'na göre de *“bir kişinin sınır dışı edildiğinde gönderildiği ülkede AİHS madde 3'e aykırı muamele göreceğine dair gerçek bir risk varsa, bu AİHS'nin 3. maddesinin ihlalini doğurur”* şeklinde bir kabul vardır (Soering v. UK, 1989: para 91; Chahal v UK, 1997: para 114). Madde 3'te kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamayacağı yazmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 10 Aralık 1948’de BMGK’da ilan edilmiş, hedef ve amaçları ihsas eden AİHS’nin 3. maddesinde olduğu gibi Türkiye’nin 15 Ağustos 2000 tarihinde imzaladığı Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 7. maddesinde ve Türkiye’nin 25 Ocak 1988 tarihinde imzalamış olduğu İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 3. maddesinde de işkence yasaklanmaktadır (AİHS, 1950: BMGK, 1984: BMGK, 1966). Bu sözleşmelerin müeyyidelerini, düzenlemelerini meydana getiren İnsan Hakları Komitesi ve İşkenceye Karşı Komite’nin almış olduğu kararlar da geri gönderme yasağı ilkesinin gelişmesine ciddi katkı sağlamıştır (Hurwitz, 2009: 201; Nowak, 2005: 157-192).

Yapılan düzenlemelerde uluslararası normlara paralel bir geçici koruma planlamasının bir takım hakları devletler tarafından geçici korumadan faydalananlara sunması gerektiği anlaşılmıştır.

Bunları sıralayacak olursak:

- **Ayrımcılık gözetmemeye dayanan insani muamele hakkı** (1951 Cenevre Sözleşmesi: madde 3; UNHCR, 2014b: 4; Geçici Koruma Direktifi: madde 3(2); ILA Report, 2002: 5)
- **İnanç hürriyeti ve vicdani özgürlük hakkı** (1951 Cenevre Sözleşmesi: madde 4; İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi: madde 18; Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 18; AİHS madde 9)
- **Kimlike ulaşım hakkı** (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 27; İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi madde 6; Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 16)
- **Ülkeye hukuksuz girme sebebiyle ceza almama hakkı** (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 31).
- **Geri gönderilmeme.** (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 33 AİHS madde 3; İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi madde 3; Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 7)
- **Eğitimden faydalanma** (İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi madde 26; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi madde 13; AİHS Protocol No 1 madde 2; 1951 Cenevre Sözleşmesi madde 22)

- **Geçici korumadan yararlananların temel ihtiyaçlara erişim hakkı.** (Hathaway & Neve, 1997: 161; ExCoM Conclusion: No 22: 1981; İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi madde 25; Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi madde 11)
- **Hareket ve seyahat özgürlüğü hakkı** (Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 9, 10 ve 12; AİHS madde 5; ExCoM Conclusion: No 22: 1981; UNHCR, 2014b: 5).

Ancak köken ülkede ortaya çıkan ve zulmü sonlandıran köklü değişikliklerle birlikte geri gönderme sağlanabilir. BMMYK, köklü değişikliğe örnek olarak silahlı çatışmaların son bulması ve sulhun tesis edilmesi ile köken ülkedeki yönetimin değişmesini misal vermektedir (UNHCR, 2013: para 11).

Geçici korumanın Türkiye’deki örneklerine bakıldığında, 1990’ın başlarında Birinci Körfez Savaşı esnasında Türkiye’ye Kuzey Irak’tan gelenlere uygulanan geçici koruma politikası görülecektir (Çiçekli, 2009: 118)

Buradan yola çıkılarak Suriyeli olup Türkiye’de bulunan kişilere, bireysel olarak gelip başvurmuş olsalardı, Avrupa dışından geldikleri için normal şartlarda şartlı mülteci (sığınmacı) muamelesi uygulanabilirdi. Ancak hem kitlesel olarak sınırlara gelmiş olmaları hem Avrupa dışından gelmiş olmaları sebebiyle onlara verilen koruma geçici koruma statüsüdür (Ekşi, 2014).

1.4.6. Göçmen/İskânlı Göçmen/Serbest Göçmen

5543 sayılı İskân Kanunu’nun göç politikasıyla ilgili üçüncü maddesinde göçmen, Türk soylu olan ve kültürel anlamda Türklüğe bağlı olup daimi ikamet için bireysel yahut kitlesel olarak Türkiye’ye gelerek bu hukuksal çerçeve kapsamında kabul olanları kapsar. Türkiye’de göçmen olduğu değerlendirilenler, iskân yardımı alıp almamalarına göre ikiye ayrılırlar. İskân yardımı; ev, dükkân, tarla gibi şeylerin karşılık beklenmeden veya borç yoluyla alınmasıdır ve bu yardımlardan faydalananlara iskânlı göçmen denilir (İskân Kanunu, 2006: md. 3).

İskân yardımı talep etmeksizin yerleşmek için Türkiye’ye gelen Türk soylu göçmenler ise serbest göçmenlerdir (Aybay, 2005: 168). İlerde tarihsel seyri içerisinde

ele alacağımız Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak ilerleyen göç türünün ve göçmen statüsünün daha çok bu kapsamda ilerlediği görülmektedir.

1.4.7. Göçün Yeni Türü İklim Mülteciliği

İklimsel değişiklikler ve doğadaki tahripler, ülke içerisinde insanların göç etmelerine hatta ülkelerinden ayrılmasına yol açabilmektedir. Fukushima ve Çernobil insanlardan kaynaklanan doğal felaketlerin tesirinin geçici olmadığına örnek olmakla beraber; bu olayların meydana geldiği coğrafi bölgelerin insanlar için risklerinin uzun seneler devam etmesinden bu bölgeler insanlardan tamamiyle boşaltılabilmektedir. Kaynaklarda iklimsel değişkenliklerin sebep olduğu iklim mültecilerinin üçü üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. İlki geçici süreliğine yer değiştirmedir. Geçici yer değiştirme, doğal afetler sonucu insanların yaşadıkları alanları terk etmesi ama sonrasında geri dönmesini ifade eder. İkincisi daimi olarak yer değiştirmedir. Kalıcı yer değiştirme durumuna santral yapımında olduğu gibi çoğunlukla insanlardan kaynaklanan çevresel felaketlerin etkisi olmaktadır, burada insanlar yaşadıkları yerlerden bir daha dönmek üzere ayrılmaktadırlar. Üçüncü iklim mültecisi türü, kalıcı ya da geçici olumsuz çevresel unsurlar nedeniyle yaşadıkları yeri bırakıp nispeten iyi standartların olduğu bölgelerde oturmak için ülkesini bırakıp ayrılanlardan teşekkül etmektedir (Williams, 2008: 506-507).

Çevresel faktörler sebebiyle yer değiştirme 1980'li yıllardan itibaren ciddi bir şekilde tartışılmaktadır. Ancak çevresel unsurlar sebebiyle göç bundan çok daha eskilere dayanmakla birlikte hiç de yeni bir olgu değildir. Ekilebilir tarım topraklarında ve doğal kaynaklarda azalma, deprem vb. unsurlar göz önüne alınarak düşünüldüğünde iklimsel göçün daha uzun bir mazisi vardır (Williams, 2008: 507). Örneğin, uzun dönem seyreden iklim değişikliklerinin bir neticesi olarak tarihte Kavimler Göçü olarak da isimlendirilen kitlesel boyuttaki süregelen akınlar bir dönem tekrar edegelmiştir. Bu kitlesel göç hareketleri Gotların göçünü takip eden, Alanlar, Alemanniler, Frank gruplarla gerçekleştirilmiştir. Zamanla disiplinlerarası çalışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte kavimler göçü gibi tarihsel olaylara yalnız siyasi yönlerden değil aynı zamanda sosyal, ekonomik ve en temelde doğal etkiler üzerinden bakılmış, bu da çok daha doğru ve gerçekçi yorumların önünü açmıştır (Marx, Haunschild & Bornmann: 2018).

İklim değışiklikleri ve çevresel felaketler yalnız insanlara karşı demografik bir tehdit oluşturmakla kalmıyor aynı zamanda uluslararası ve bölgesel bazda güvenlik için de bir tehdit arz ediyor. Örneğin, Sudan'ın Darfur bölgesindeki istikrarsızlıklar ve çatışmalar iklim değışikliklerinin sebep olduğu güvenlik sorunlarına örnek teşkil etmektedir (McLEMAN, 2011: 11).

Araştırmalarda 21. yüzyılın ikinci yarısına kadar, 200 milyon insanın iklim olaylarının ve çevresel faktörlerin etkisiyle yer değıştireceğı tahmin edilmektedir (Atapattu, 2009: 27).

İlerleyen zamanlarda ısınmadan dolayı, kuraklığın ve buzulların erimesindeki artış; yaklaşık 1,5 milyar civarındaki insanın su sıkıntısı yaşamasına; Asya, Afrika ve Avusturalya'da adalardaki insanların iklim mültecisi olmakla karşı karşıya kalmalarına sebep olacaktır (Biermann, 2008: 21-22).

İklimsel göçün uzun bir mazisi olmasına rağmen iklim olayları sebebiyle yer değıştirmeye mecbur kalanları korumayı amaçlayan milletlerarası düzeyde bir adım henüz atılmamıştır. İklim mültecilerinin statüsü, korunması ve yerleştirilmeleri, konularında milletlerarası hukukta netlik sağlanmadığı için devletlerin, uluslararası normlar, insan hakları ve çevre hukuku noktasında iklim mültecilerini koruma zorunluluğunun ne ölçüde, ne kapsamda ve nasıl olacağının tam belli olduğu söylenemez (Moberg, 2009: 94). 1951 Cenevre Sözleşmesi, özellikle iklim mültecilerini içermemekle birlikte sözleşmeye katılan devletlerin, mülteci statüsünden yola çıkarak iklim mültecilerine de koruma sağlamalarını engelleyici bir durum söz konusu değildir. Bununla beraber devletler, mülteci tanımını mümkün olduğunca dar bir bağlamda yorumlama eğilimi göstererek ülkelerinde daha az yabancıya koruma sağlama eğiliminde olurlar (Moberg, 2009: 1117).

Bazı ülkeler iç hukuk yollarıyla bu konuya çözüm getirmişlerdir. Örneğin, İsveç Yabancılar Kanunu, iklim mültecilerine apayrı bir koruma sağlamaktadır. Bu kanunla, iklim mültecilerine geçici koruma statüsü sağlamakta; fakat bu geçici korumayı ile kitlesel akın halinde uygulanan geçici korumadan ayrı yere koymaktadır. Normal koşullarda uluslararası hukukta geçici koruma şartlarının oluşması için toplu

bir geçiş gerekirken İsveç devleti bunun için kitlesel akın şartı aramamaktadır (Zetter, 2009: 415).

1990 senesinden beri Amerika, hususen afetzedeler için Geçici Koruma Statüsü adı altında bir statü belirleyerek çevresel felaketler nedeniyle geçici olarak yaşam şartlarının sıkıntıya girmesi ya da yabancı bir devletin, iklimsel felaketler neticesinde vatandaşlarının ülkesine dönmesiyle beraber başa çıkamayacak olmasından Amerika’dan, vatandaşlarına geçici koruma vermesini talep etmesi durumlarında süre belirlenmek koşulu ile ve süre sonlandığında bu statüden faydalananların sınır dışı edilmesini sağlayacak şekilde bir düzenleme getirmiştir. Bu durumsüre bazlı kısıtlama gibi, ülke bazında da sınırlamaya tabi olduğu için, Amerika’nın da bu konudaki düzenlemeleriyle oldukça seçici olduğunu göstermektedir (Wasem & Ester, 2010: 2-3).

1.5. Göçün Tarihsel Seyri

Göçleri, tarihi kaynaklar ışığında, zaman itibarı ile ikiye ayırarak inceleyebilmemiz mümkündür. Birinci inceleme alanı belli sınırları olmayan devletler devrinde olanlar, ikincisiyse özellikle 18. asır sonrası sınırları belli olan ulus devletlerin meydana çıkışını takip eden zaman diliminde olanlardır. İlk devrin gleri, 3. ve 11. miladi yüzyılları kapsamaktadır ve başlıca olanları Alman kavimlerin cediti olan Gotlar, Çinlilerin Hsiung-nu ismini verdiği Türk kavmi olan Hunların ve Cepiz, Avar, Peçenek, Kıpçak, Slav, Bulgar ve Macar milletlerin yaptıkları glerdir ve bu göçler genel olarak doğudan batıya, kuzeyden güneye doğru gerekleşmişlerdir. Türk ulusları, tarihin uzun dönemi boyunca yaşamlarını idame ettikleri coğrafya olan Orta Asya’dan birçok yöne birçok g hareketi gerçekleştirmiş ve diğer toplumların da yer değiştirmelerini tetiklemitir. Milattan sonra yzl yıllarda Çin’e karşı bazı yenilgiler alınmış, Çin’in baskılarının da artması ve şiddetli kuraklığın varlığı, göçer bir halk olan ve hayvansal faaliyetlerde bulunan Türk’leri, hayvanları için geniş otlak araziler bulmakta zorlamıştır. Öteki açıdan nüfus artışı, kötüleşen yaşam koşulları, Türk aşiretleri arasındaki rekabet ve atışmalar gibi sebeplerle Türk toplulukları, milattan sonra 4. yüzyılda Karadeniz’in kuzeyinden Avrupa’ya doğru hareketlenerek g başlatmıştır (Czegledy, 2009: 61-65). Bu göçler savaşların ve iklimsel olayların

etkisinden dolayı zorunlu, ülke topraklarının terk edilmesi yönüyle ulusaşırı ve etnik gruplar halinde gerçekleştiğı için de kitlesel glere örnek gösterilebilir.

Milattan sonra 4. yüzyılda yönünü Avrupa'ya eviren Türk'ler, tarihin gördüğü en muazzam glerden birisi olan kavimler gnn başlamasına sebep olmuştur. Kavimler g olurlken Türk'ler aşiretler boylar halinde anavatanları olan Orta Asya'dan tüm yönlere göçler meydana getirmiştir. Fakat Orta Asya'dan başlayıp kıta Avrupasına doğru meyil eden göçler, Kavimler gnn esas omurgasını oluşturmuştur. Batıya yönelen boylar evvela Hazar ve Aral glleri arasına yerleşmiş ancak daha sonra arkalarından akın eden teki Türk boylarının baskıları ve bu bölgedeki verimli arazi sayısının da yetmemesi gibi sebeplerle batıya ilerlemelerle srmştir (Ögel, 2016: 109-113). Kavimler g tarihi bilinen en eski kitlesel göç hareketlerinden biri olarak değeriendirilmektedir ve her güç bir diğeri tetikleyerek ilerlemiştir.

Batı yönelimli seyreden bu Türk toplulukları karşlarına çıkan Avrupalıların atalarından olan Cermenler gibi tüm uluslarla savaşmış ve g etmeye mecbur hale getirmiştir (Maffesoli, 2016: 199-121).

Bu ilk dönem gleri bugünün Avrupası'nın etnik temellerini meydana getirerek kültürlerini tayin etmiştir. Gotlar ve özellikle onların bir kolu olan Ostrogotlar ve Vizigotlar Roma'nın dağılmasında birinci derece etkin rol oynamışlardır. Öncelikle bu günkü Ukrayna'ya yerleşen Vizigotlar bir süre otoritesiz ve başıboş yaşadıktan sonra 375 senesinden Atilla'nın 453'te vefatına kadar Hun hkimiyetinde olmuşlardır. 488 senesinde İtalya'yı ele geçirerek Ravenna'yı başkent yapmışlar, daha sonra 552 yılında Bizans ordularına yenilip İtalya'nın kuzey yarımadasındaki halk içerisinde erimişlerdir. Gotların diğeri kolu olan Vizigotlar ise Güney Fransa'ya gitmişler ve büyük bölümü Vandallar'ın yerini alarak takriben 412'de İspanyaya yerleşmişlerdir. Vizigotların son kralı olan Roderick'in düşmanlarının ona karşı 711 senesinde Tarık Bin Ziyad'ın yardımlarına başvurması neticesinde İspanya, Müslümanlar'ın idaresine geçmiştir. Bundan sonra Kuzey Afrikadan ve Arap yarımadasından İspanya'ya Müslüman gleri başlamıştır. 1492'ye kadar devam eden Müslüman hâkimiyeti sona ermiş, nihayet 1792'de Endülüs'te yaşayan son Müslüman ve Yahudiler de zorla İspanyadan ıkarılmıştır. Bunun arkasından Avrupa tarihinde

ismiyle anılan karanlık din baskısı yani Katolik kilisesinin egemenliği başlamıştır (Landes, 1968: 363-384).

Bu egemenlik ise kilisenin siyasi bir güç olmasına ve dolaylı olarak 16. yüzyıl reformlarına yol açmıştır. Göçlerin dünya tarihini nasıl etkilediğini vurgulamak için yukarıda bir tek örnek vermekle yetindik. Bu örnek bir tek göçmen grubunun yani Gotların Avrupa tarihini değiştirmekte ve diğer ulusların yer değişirmelerinde ne kadar etkili olduğunu anlamak için kifayet etmektedir.

Yine Avrupa tarihini çok yakından etkileyen bir başka göç hareketi Cengizhan'ın oğul ve torunlarının bugünkü Rusya ve Ortadoğu'da Altınordu ve İlhanlılar sürecini başlatmaları ve Müslümanlaşma'larıdır. Bundan sonra 8-15. yüzyıllarda Türklerin Anadolu'ya ve Rumeli'ye gelmelerinden ve bununla Selçuklu ve Osmanlıların kuruluşunu ne ölçüde etkilediklerinden bahsetmek gerekir. Belli sınırları olan bir etnik ve dil grubunun kolektivitesine dayanan ve ilk defa bir hanedanın malı olarak görülen toprak esası üzerine kurulan devletler döneminde göçlerin özellikleri ve göç etme gayeleri ciddi bir takım değişiklikler geçirmiştir. Birinci devirde çok sayıda amillerle göçe mecbur bırakılmış topluluklar, istilacı bir anlayışla birlikte süreci yürüterek geldikleri coğrafyada devletleşmeyi başaramadıklarında organize olarak hareketini tanzim eden grubun içinde erimişlerdir. Örnek olarak batıya göç eden Türkçe konuşan ve bir kısmı Müslüman olan kavimlerden Peçenekler ve Kıpçaklar devlet kuramadıkları için Rusların ilk devletleri olan Kiev Prensliliği daha sonra Cengizhan sülalesi orduları karşısında tutunamayarak Bizans'a veya Macaristan'a göçerek Hristiyanlaşmışlar ve bir süre sonra da kimliklerini bütünü ile kaybetmişlerdir (Clinton, 1972: 224).

Milattan sonra 4. asırda meydana gelen kavimler göçü tüm Kıta Avrupasını, onunla birlikte karasal bağı olan coğrafyaları da etkilemiştir. Bir süre devam eden kitlesel bu göçün bir sonucu olarak Avrupa bugünkü yapısına kavuşmuştur. Ulusların birleşimiyle yeni yeni milletler, topluluklar meydana gelmiştir. Doğu ve Batı Roma İmparatorlukları'nın ayrılması bu sürecin bir çıktısıdır. İlkçağı sona erdiren ve Ortaçağı başlatan en büyük unsur da yine bu göçtür. Farklı kültürler birbirine mezcolmuş aynı potada eriyerek yeni yeni kültürleri meydana getirmiştir. Avrupa

coğrafyasında günümüzde yaşayan milletlerin ataları olan uluslar yerleşerek bugünkü Avrupa'nın homojen yapısının temelleri atılmıştır (Roux, 2017: 300-310).

İktisadi ve politik unsurların yol açtığı 16. yüzyıldan sonra gerçekleşen göçler kaynaklarda ikinci dönem olarak ele alınmaktadır. Osmanlı'nın fetihleri bu dönemin demografik yapısında köklü değişikliklere yol açan en önemli etkenlerdendir.

Osmanlılar 2. Murat ve Fatih devirlerinde doğu ve batı yönlü fetihlere ağırlığını vermiştir. 2. Murat devrinde gerçekleşen savaşlarda Avrupalı kuvvetler Osmanlı'ya yenilmiş ve Osmanlı'nın Batı'da üstün olduğu ispatlanmış, Osmanlı'nın Avrupalı devletlere olan üstünlüğü daha net bir hal almıştır. Fatih Sultan Mehmet; doğu ve batıdaki sorunları halleder etmez bütünüyle Bizans'a yoğunlaşmıştır. 1452'de kuşatılan, uzun süren bir yıpratmadan sonra gerçekleşen İstanbul'un Fethi, dünyadaki güç dengesini değiştirerek köklü değişimlerin önünü açmış, Ortaçağın kapanmasına neden olmuş, Yeniçağın başlamasını sağlamıştır. Avrupa'da Türk ve Osmanlı üstünlüğü tam anlamıyla netlik kazanmış ve Osmanlı fetihlerinin Balkanlarda ve Avrupa'da hızlanması sağlanmıştır (Sander, 2016: 144-148).

Fatih'in ardından sonra Yavuz'un devri başlamış, Çaldıran Savaşı'yla Şia yayılmacılığı durdurulmuş Osmanlı'lar Anadolu'nun doğusu ile Irak'ı da topraklarına katmıştır. 1516 Mercidabık ve daha sonra 1517 Ridaniye savaşlarıyla Suriye, Lübnan, Filistin, Sudan gibi Arap coğrafyasında da fetihler gerçekleştirilmiş, önemli ticaret yollarının batıda kalan kısımları Osmanlı'nın kontrolüne geçmiştir (Baykara, 2009: 177-180).

Kanuni Sultan Süleyman devrinde Avrupa'da sırasıyla Belgrad'ın alınması, Mohaç muzafferiyeti ve bunun da ardından Viyana'nın kuşatması Avrupalı devletler üzerinde baskıya yol açmıştır. Takip eden yıllar içinde Preveze'de muzafferiyetle neticelenen ve Akdeniz'i de bir Türk gölü haline getiren savaş yaşanmıştır. Osmanlılar'ın devam eden fetihleri, Akdeniz'in Türklerin hâkimiyetine geçmesi ve ticaret yollarının Osmanlı devleti eline geçmesi bu defa Avrupalıları ticaretlerine devam edebilmeleri için yeni yolları taharriye sevk etmiştir (Nohl, 2011: 185-188).

Avrupalı devletler İstanbul'un fethi ve sonrasında meydana gelen önemli hadiselerle yeni arayışlara girmişler ve bu arayışlar sonucunda Avrupalılar tarafından Amerika ve Avusturalya kıtaları keşfedilmiştir (Faruqi, 2017: 170-175).

İkinci Dünya Savaşına kadar süren bu dönemde göçler Batı Avrupa'dan Kuzey ve Güney Amerika'ya ve Avusturalya'ya yönelmiştir. Bu dönemde insanlar, nüfusu nispeten fazla olan batı Avrupa'dan nüfusu çok az olan bölgelere akın ederek Kuzey ve Güney Amerika'yı adeta Avrupa'nın bir uzantısı haline getirmişlerdir. Amerika kıtasına gelen Avrupalılar, kıtadaki yerlileri katliamla ortadan kaldırmış ve bunların sonucunda Amerika'nın Hristiyanlaşmasını ve Avrupa ırklarının merkezine dönüşmesini sağlamışlardır. Amerika kıtası Avrupa'dan gelen göçlerle politik, teolojik, antropolojik ve etnik değişimler yaşamış ve Avrupalı milletlerin hâkim olduğu kıta halini almıştır. Fakat yine de Amerika hiçbir zaman Avrupa'nın bir kopyası olmamış, yeni devletler ve uluslar meydana çıkarmıştır. Bu ülkeler ilk kurucuları olan İngilizlere, İspanyollara ve Portekizlilere karşı kurtuluş savaşı açarak özgürlüklerini elde etmişlerdir. Avustralya ve Yeni Zelanda kıtalarında Hollandalılar ve İngilizler tarafından keşfi buraya Avrupalı ırkların göç etmesini sağlamıştır. Yoğun göçün neticesinde Avustralya ve Yeni Zelanda kıtalarında yeni Avrupalılar hâkim ırk haline gelmiş, böylece Hristiyan dünyası yeni kıtaların keşfi ve buralara göçlerle, geniş bir coğrafyaya tahakküm etmenin yanında kendi dinlerinin iki büyük kıtada yayılmasına sebep olmuştur (Kara, 2007: 90-99). Bu dönemde göçleri göç tasnifi açısından yeni dünya ve keşfedilen kıtalara gidenler açısından bir istek söz konusu olduğu için gönüllü göç sınıfına, ayrıca hane halkı şeklinde ve toplu olarak gelen gruplar oldukları için kitlesel göç sınıfına dâhil edebiliriz.

17-20. asırlarda Avrupa'dan kıta Amerika'sına yaklaşık olarak 65 milyon kişinin göç ettiği ileri sürülmektedir. Ayrıca Avustralya ve Afrika'ya yerleşen Avrupalıların 16 milyon kadar kişi olduğu öngörülmektedir. İkinci Dünya savaşının sonrasında ise göç akımında radikal bir değişiklik olmuştur. Batı Avrupa'nın nüfusunun çoğalma durumunda bir azalma olmuş, buna karşılık yeni dünyada Avrupa sanayi maddelerine talep artışı Avrupa'da yeni iş gücüne ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur (Penninx, 2013: 12-13). Bu gelişmede teknolojik gelişim, sermayede artış, üretim masraflarında azalma, gelirden azami artış gibi birçok faktörün etkisi vardır.

Bunun sonucunda Türkiye de dâhil olmak üzere tüm üçüncü dünya devletlerinden Batı Avrupa'ya ve Amerika'ya insan nüfusu akını başlamıştır. Üçüncü Dünya'nın Avrupa'ya göçmen göndermesinin Batı Avrupa kültür ve yaşayışını ve bir dereceye kadar da göçmen gönderen ülkeleri birçok yönden etkilediğinin altını çizmek yerinde olur (Ragsdale, 2013: 167-174). Günümüz dünyası üniter ulus devletlerden oluştuğu için göçler büyük çapta devletlerin denetimi altında olmakta ve hukuki engelleri aşan göçmenlerle yerli halklar aynı veya yakın hukuki statülere sahip olmaktadır. Her ne kadar vatandaşlık hakkı sayesinde göçmen-yerli halk farkı bir dereceye kadar giderilse de Avrupa'da; dil, etnisite ve kültür farkları devam etmektedir. İkinci Dünya savaşına kadar, göç edenlerin gittikleri ülkenin kültürüne kaynaşmaları yani asimilasyonları çok yavaşlamıştır. Yani ilk göçlerde çok hızlı olan asimilasyon bu dönemden sonra büyük ölçüde yavaşlamıştır.

Zelinsky, yakın geçmişte yer-zaman doğrultusunda meydana gelen bireysel hareketliliklerdeki artışın açık, sistematik bir regülasyonun var olduğunu ve bunun da süreç olarak modernleşmenin bir ana bileşeni olduğunu öne sürmüştür. Yaptığı çalışmada toplumların gelişme seviyeleri ile beraber bunlara göre oluşan göçlerin özelliklerini beş aşamada ortaya koymuştur. Dönemsel olarak sistematize edilen bu taksonomi göçün tarihsel seyrine kuramsal bir çerçeve sunmaktadır (Zelinsky, 1971: 219-249).

Birinci aşamada “modernite öncesi geleneksel toplumda göç” vardır. Burada meydana gelen gerçek manada yerleşme amacı güden bir göç değildir. Yerleşim alanlarının kullanımı ziyaret, ticari faaliyet, savaş ve dini ibadetlerin ifa edilmesi gibi sınırları belli bir devri daimden söz edilebilir. İlkel göçler Petersen'e göre doğal çevrenin oluşturduğu itmenin tesiriyle oluşan göçlerdir. Göç eden kitlelerin dönemlik göçleri de bu göç tipi içerisinde tanımlanmaktadır. Fakat Petersen'in ayrıntılı olarak ve asıl üzerinde durduğu husus, kuraklık, olumsuz iklimsel durumlar gibi çevre odaklı fizyolojik iklimsel olumsuzluklardan kaynaklanan ve bu nedenlerle yaşanan kitlesel göçlerdir (Petersen, 1958).

İkinci aşamayı “erken geçiş toplumunda göç” şeklinde isimlendirmiştir. Burada kırsaldan şehirlere doğru toplu bir hareketlenme vardır. Kırsaldan ülkenin

müsait toplu yaşam yerlerine doğru hatırı sayılır bir akım olduğu gibi, zemini uygun ve cazip dış merkezlere de bir akım vardır.

Üçüncü aşama, “geç geçiş toplumunda göç”te kırsal alanlardan merkezi kenlere doğru hâlen büyük ölçekte olmakla beraber artık yavaş seyreden bir hareketlilik vardır. Toplu yaşam alanlarına doğru olan göç invasiyonları ve dış göçte azalmalar görülmeye başlanmıştır. Kentler arası göç, kır-kent göçünü geçmektedir.

Dördüncü aşamada “ileri toplumda göç” vardır. İskâna odaklı göç dalgalanmaları azami düzeylerde seyretmektedir. Kırsaldan merkezi kentsel alanlara göç nispi olarak azalıp süregelmektedir. Kentlerin birbirlerine göç vermesi noktasında kuvvetli bir hareketlilik bulunmaktadır. Gelişmişlik düzeyi nispeten az olan merkezlerden vasıfsız işçi göçü görünür olmuştur.

Beşinci aşamaya “geleceğin süper ileri toplumunda göç” konumlandırılmıştır. Daha ileri düzeylerde haberleşme ve ulaşım olanaklarının meydana gelmesi nedeniyle iskân ve ikamet odaklı göçte bir düşüş veya bazı dolaşım türlerinde bir düşüş olabilir. Yerleşim amaçlı göçün neredeyse tümü kent içi ya da kentler arasında gerçekleşebilir.

Zelinsky’nin çalışmada incelediği geçiş aşamalarının, modernitenin anlaşılabilmesi için şart olduğunu ve her merhalenin bütün milletler için kaçınılmaz olduğunu öne sürmüştür. Ancak çalışma içerisinde geçiş hareketleri için göç olayı oranları mı, yoksa göçmen sayıları mı baz alınarak teorisinin oluşturulduğu açık bir biçimde ifade edilmemiştir. Çalışmanın dönüm noktası veya kritik aşaması olarak şehirlerarası göçün, kırlardan kentlere göçü geçtiği şekilde tasvire gidilen üçüncü aşama gösterilebilir (Gedik, 2005).

Bu manada Zelinsky’nin ileri ve en üst ileri toplumdaki göçle ilgili öngörülerinin geçerliliği devam edegelmektedir. Tekeli’nin beyanıyla; göçün kavramsal bağlamını kaybettiği, kaynaktan kopmaların doğal hayatın normali haline geldiği, bireye göçmen nazarıyla bakılmamaya başlandığı, güzergâhı üzerindeki dünya seyyahlarına evirildiği bir istikbalde; rotaları zamansal ve mekânsal bağlamda birbirine denk gelenlerin meydana getirdiği yerleşmeler veyahut komünlerden bahsedilmesi imkân dâhilinde görünmektedir (Tekeli, 2008: 183).

Modern endüstri çağında insanlığın göç, uyum, ilişki ve süreç bağlamında epey farklı bir döneme girmiş olduğu söylenebilir (Çiftçi, 2011: 21).

Dünya, göç tarihine bakıldığında göçün siyasi, ekonomik, demografik, coğrafi, teknolojik alanlar gibi insanlıkla alakalı birçok alanda etki oluşturduğu ve köklü değişikliklere yol açtığı açıkça görülmektedir. Tarih boyunca yaşanmış en büyük göçlerden olan kavimler göçü ve yeni dünyaya yapılan göçlere genel hatlarıyla göz atıldığında yeterli örnekle karşılaşılacaktır.

Anadolu'nun göç tarihi çalışmamız açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Tarihte Anadolu bazen hedef konumunda bazen transit geçiş güzergâhı konumunda olmuş, Anadolu üzerinden sıkça kavimlerin yer değiştirmeleri gerçekleşmiş, birçok kavim kara ve deniz yollarını kullanarak çeşitli sebeplerden Anadolu'ya gelmiş yerleşmiş ve buradan bazen Mezopotamya ve Mısır'a ve bazen Avrupa'ya göç etmiştir.

Arkeolojik veriler göre milattan önce ikinci binin son iki yüzyılında Demir Devri'nin başladığını göstermektedir. Milattan önce 1200 Deniz Kavimleri göçleri (Ege Göçleri) meydana gelmiştir. Deniz Kavimleri Göçleri hakkında kaynaklar herhangi tek bir millete işaret etmemekle beraber Balkanlardan ve Doğu Avrupa'dan başlayarak Anadolu'daki kavimleri de önüne katıp Mısır'a kadar ilerleyen Avrupa merkezli göç akınları oldukları düşünülmektedir (Herodotos, 2007). Anadolu'da köklü değişikliklere yol açan hatta Hititler'in yıkılışında etkisi olduğu kaydedilen Deniz Kavimlerinin göç ilerleyişi Firavun Üçüncü Ramses tarafından bu günün Filistin topraklarında durdurulabilmiştir. Philist adındaki bu deniz kavimlerinden biri buraya yerleştirilmiş ve halk ülkeye ismini vererek Filistin ülkesini oluşturmuştur (Memiş, 2019: 148-162).

Ege Göçlerini takip eden yıllarda Kavimler Göçünün etkisiyle Dor'lar bugünkü Yunanistan'a doğru göç etmiş, Miken uygarlığının son bulmasına sebebiyet vermiş ve işgal ettikleri topraklardaki başta Aka kavimleri olmak üzere yerli halkın batı Anadolu'ya göç etmelerine sebep olmuşlardır (Thomson, 1966: 1020).

Genel olarak Sami ırkından bir kavim olarak nitelendirilen Aramiler'in yaşadıkları noktasında genel kanaat olan Arabistan coğrafyasındaki menfi ve merkezi şehirlerin cazip koşulları gibi amillerle iyi yaşam standartları bulmak için

mütemadiyen göç etmişlerdir. Mısır, Mezopotamya ve Orta Anadolu gibi çağın önemli medeniyet merkezlerine kadar uzanan oldukça geniş bir alana yayılan bu Arami göçleri kesintisiz olarak sızma diyebileceğimiz bir eylem biçiminde gerçekleşmiştir (Memiş, 2007: 191; Dinçol, 1991: 268).

Önceki tanımlardan yola çıkarak, göçü kısaca asıl yerinden ulaşılmak istenen yere hareket olarak anlayabiliriz. İnsanlığın dünyadaki varlığının başlangıcını semavi dinlere bağlı olanlar Hz. Âdem ve Hz. Havanın cennetten yeryüzüne gelişi ile bilir (Karpat, 2010: 71). Nitekim Bakara Suresi'nde Kur'an'a göre Hz. Âdem ile Hz. Havva iblise (şeytana) uyduğu için cennetten yeryüzüne göç etmişlerdir (Kur'an-ı Kerim: Sure:2 Ayet:36). İslam takviminin Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti ile temellerinin atıldığı referans alınırsa Müslüman coğrafyası açısından göçlerin mahiyeti kendiliğinden ortaya çıkacaktır. İslam tsarihi ve kültüründe göç bu denli özel bir konumdadır. Kur'an birçok yerde özellikle Haşr Suresi'nde muhacirlere göçmenlere yardımı emretmektedir (Kur'an-ı Kerim, Sure: 59 Ayet: 9). Kur'an'da dinin tebliği perspektifinde ele alınan göç olgusu konusuna da Anadolu dâhil olmuş ve İsa Peygamberin Havarilerinin Antakya'ya geldikleri şeklinde bir ayeti de yorumlanmıştır (Kur'an-ı Kerim, Sure: 36 Ayet: 13).

Anadolu Müslüman-Türk yurdu olduğu yıllardan beri milyonlarca kişiyi misafir etmiş, ev sahipliği yapmıştır. Anadolu, dünya tarihinde farklı inanışları ve ulusları barındırarak genel itibariyle yerleşim amaçlı olsa da, kıtalar arasında bağlantı görevi de görmüştür. Anadolu sakinleri, bunu bir dini yükümlülük ve insanlık vazifesi addederek gönlünü daima mazluma, çaresize ve yurtsuza açmıştır. Hanesini, tarlasını ve ekinini büyük bir olgunlukla paylaşmıştır.

Şimdiki Türkiye'nin inşası ve ana sütunların oluşmasında, 1850'li yılların başlarından itibaren yaşanan ve Anadolu'da etnisitenin şekillenmesinde büyük oranda değişime neden olan göçler, önem arz etmektedir (Kitlel Akınlar: GİGM: 5 Kasım 2020).

Bu anlamda Anadolun göç tarihi Osmanlı'dan itibaren alınacağı zaman; 1492 yılında 300.000 Yahudi'nin İspanya'dan kurtarılarak deniz yoluyla İmparatorluk topraklarına getirilmesinden başlanabilir. Bu tarihte, Osmanlı'ya yönelen göçlerde

sayıca çok fazla Yahudi bulunmaktadır. Kırım'dan gelenler arasında Türkçe konuşabilen Rabbinik Yahudileri, Kırımçaklar ve Karaylar vardı. Tatlar, Kafkaslardan gelen dağlı Yahudilerdi ve Gürcistan'dan da buranın Yahudiler geldiler. Balkan Yahudi göçmenleri büyük ölçüde 15. yüzyılın sonlarında İspanya ve Portekiz'den kovulan Sefarad Yahudilerinden oluşmaktaydı. Bunlara, Romaniyotlar ve Eskenaziler de dâhildi. Ayrıca Osmanlı topraklarına giden Yemenli, Buharalı ve Hindistanlı Yahudiler de vardı (Karpas, 2010: 307). Bu bölümden itibaren Anadolu ve Osmanlı topraklarına gelen ve kronolojik sıraya göre ele alacağımız göçlerin tamamı göç tasnifi açısından kitlesel boyutta gerçekleşen, mücbir sebeplerle gerçekleştiği için zorunlu ve yaşanan ülke toprakları terk edildiği için de uluslar arası göçlerdendir.

1492'deki göçü takiben gelen kitlesel göç dalgasında İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın, 18. asrın başında Poltava'da Ruslara yenilmesinden sonra Karadeniz'in kuzeyinden yaralı bir vaziyette beraberindeki binlerce taraftarıyla Osmanlı topraklarına sığınması vardır (Coşkun ve Günaydın, 2018: 15-73).

1828-1829 arasında gerçekleşen bir diğer akın Rusya ve Osmanlı savaşı esnasında Kafkasya, Kırım ve Balkanlar'daki Müslümanların Anadolu'ya göçleridir. İlk olarak 1828-1829 yıllarındaki Osmanlı Rus savaşı sonrasında başlayan Gürcü göçleri 1921 yılına kadar sürmüş ve bu zaman içerisinde sayıca bir milyonun üzerine ulaşmıştır (Chokharadze ve Keskin, 2015: 95-108).

1830'da Polonyalı siyasi elitlerden ve 1848-50 yıllarında ve Macar Özgürlük Savaşı'nı kaybeden ihtilalcilerden, Macar Prensi Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macar'ın Osmanlı İmparatorluğu'na gelerek sığınması gerçekleşmiştir (Karpas, 1990: 131-153).

1853-56 Kırım Savaşı süresince Dobruca'dan Kuzeydoğu Bulgaristan'dan ve bilhassa Kırım'dan göçler meydana gelmiştir (Karpas, 2010; 199-228).

Şeyh Şamil'in Rus işgaline direnişinin 1859 senesinde sona ermesinden sonra Çarlık yönetimi Kafkasları kendisine bağlı emniyette bir bölge haline getirmek amacıyla aşiretleri Kuban Ovasına yerleştirmeye ya da Hristiyanlaştırmaya teşebbüs etmiştir (Aydın ve Ergül, 2019: 87-114). Bu hususta hükümet Kafkas Rus ordusu komutanı General Alexander Bariatinski'nin yazılı olarak verdiği tavsiyeleri aynen

uygulamıştır. Direniş gösteren aşiretlerin bazıları silah zoruyla ortadan kaldırılmış, diğerleri ise ülke dışına yani Osmanlı'ya sığınmaya mecbur bırakılmıştır. 1862-65 tarihleri arasındaki üç yıl süresince yoğun biçimde süren Kafkas göçlerinden sonra göçler tedrici olarak Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir (Karataş, 2014: 525-538).

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Batı ve Orta Bulgaristan ile Sırbistan'da 300.000 kadar halkın katledilmesinden sonra bir milyondan fazla Müslüman'ın, hususen Türk asıllı Müslümanların göçleri gerçekleşmiştir. Bu göçler günümüze kadar devam edegelmiştir (Bilgin, 2006).

1878'de Avusturya'nın Bosna'yı işgali, Bosna, Karadağ ve Sancak göç dalgasına yol açmıştır. Bu dönemde Anadolu'ya gelen göçmenler arasında daha evvel 1962'den sonra Rumeli'ye yerleştirilmiş ikinci, hatta üçüncü göçünü gerçekleştiren Kafkasyalılar da bulunmaktadır (İpek, 1994).

1896-97 yılları arasında Yunanistan Teselya ve Girit'i işgal etmiş ve bu bölgeden Anadolu'ya göçler başlamıştır (Adıyeke, 1993: 336).

1912-13 Balkan Savaşı sırasında Anadolu'ya Makedonya, Kosova, Trakya, Dobruca'dan gelen göçler olmuştur (Halaçoğlu, 1994).

1914'ten başlayarak Birinci Dünya Savaşı'nda balkan kaynaklı göç hareketleri meydana gelmiştir. Bu savaş döneminde İttihat ve Terakki, hükümeti eline almış, nüfus değişimi yaparak Batı Akdeniz'e yerleşmiş Rumlarla, Trakya bölgesindeki Bulgarların, Yunanistan ve Bulgaristan'daki Müslümanlarla mübadelesini ihtiva eden antlaşmalar tanzim etmiştir (Barut, 2018: 161-190).

İlk Arap kökenli göçlerin sebepleri arasında savaşların yeri önemlidir. İslam'ın yayılış gösterdiği dönemde ve sonrasında Osmanlı ile yapılan savaşlarda Anadolu'ya yapılan seferlerin ardından birçok Arap kabilesi, ülkelerine geri dönmemiş, Anadolu'da kalmışlardır. Arap Alevileri ülkelerinde baskıya maruz kaldıkları için Anadolu'ya gelmiş, bugün Tarsus, Adana bölgelerinde ikamet etmektedirler. Bu sebeplerin dışındaki Arap aile ve aşiretlerinin Anadolu'ya yerleşmelerinin temelinde ise genelde ticaret yatmaktadır. Arap göç akınının Osmanlı'daki en son dalgası ise

Osmanlı'nın son dönemine denk gelmektedir. I. Dünya Savaşı öncesi dönemde Suriye bölgesinde Batı destekli Arap milliyetçiliğinin giderek artması ve ileri boyuta ulaşması üzerine, 1916 yılında Şerif Hüseyin önderliğinde Arap isyanı başlamış ancak bu isyan bastırılmıştır. Sonrasında Suriye, Hicaz ve Mezopotamya'daki yaklaşık 5 bin aileye tekabül eden Arap nüfusu, İç ve Batı Anadolu'ya yerleştirilmiştir (Özdemir, 2007).

1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Güney Rusya'da, karşı devrimci Beyaz Ordu'nun lideri Pyotr Vrangel, yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı'nın himayesine müracaat etmiştir (Günay, 2011: 353-376).

Cumhuriyet'in ilk zamanlarında Türkiye'ye göçün yaklaşık olarak tamamı, Osmanlı'nın toprak kayıplarından meydana gelen etnik olarak Türk nüfustan teşekkül etmektedir. Bulundukları coğrafyalarda ibadethanelerin yıkılması, hristiyanlaştırma, soykırım gibi sindirme politikalarının sistematik olarak yürütülmesiyle buralardan kitlesel kopuşlar meydana gelmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu yıllarında, yeni Türk devletindeki tebaayı homojenleştirme amacı da taşıyan bu göç dalgaları etkili olmuştur (İçduygu ve Aksel, 2012: 7).

1923'te Türkiye'de ulus devleti inşası ve buna istinaden gerçekleştirilen politik hareket tarzı olarak, heterojen Osmanlı nüfusundan bir Türk-İslam ulus tesis etme programı neticesinde buralarda zulme de maruz kalan Balkanlar'dan 1 milyondan fazla Müslüman ülkeye gelmiş buna karşılık 3 milyon civarında gayrimüslim de ülkeden ayrılmıştır (İçduygu ve Biehl, 2012: 3).

1930-37 yılları arası ve bu tarihlerden sonra Türk hükümetinin Balkan devletleri ile anlaşmaları neticesinde de göçler meydana gelmiştir. Nispeten düzenli olduğu söylenebilen bu göçler, Türkiye Cumhuriyeti'nin demografisini, iktisadi ve askeri potansiyelini artırmak gayesi taşımakla birlikte bu stratejiyle yönetilmiştir. Osmanlı devleti 1912'de başlayan 1922 Kurtuluş Zaferiyle sonuçlanan savaşların ardından 20-40 yaş arası erkek nüfusun %40'ını kaybetmiş ve bu durum her açıdan insan nüfusuna olan ihtiyacı ortaya koymuştur (Sarınay, 2014: 232-259). Cumhuriyet döneminde 1945'e kadar mücbir sebeplerle bütün Balkanlar ve Almanya'dan 1 milyonu aşkın göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Almanya Nazi zulmünden kaçanların sayısı 800.000 kişi civarındır (Burk, 2005: 235-262).

Diğer bir önemli göç hareketi de İkinci Dünya Savaşından sonra Yugoslavya, Bulgaristan, Makedonya'dan Türkiye'ye kitlesel olarak gelen göçmenlerdir. Makedonya'daki Türklerin, Türkiye Cumhuriyeti'ne göç dalgası ilk olarak 1924 yılında gerçekleşmiştir. Bunu takip eden 1936 yılındaki ikinci göç dalgalarında da, bu topraklardaki hükümetlerin takip ettikleri siyasetler ve Türklere yönelik baskıcı politikalar etkili olmuştur. 1953 yılında Tito'nun Türkiye'yi ziyaretinde imzalanan Serbest Göç Anlaşması ile beraber, Makedonya'dan Türkiye'ye üçüncü göç akını da başlamıştır (Erken, 2018: 937-954).

Yugoslavya'dan Türkiye'ye totalde 305.158 kişi gelmiştir. 1950'ye kadar gelenlerden 14 binin üzerinde aile devlet tarafından yerleştirilmiştir. Ailelerin geri kalanı serbest olarak Türkiye'ye kendileri yerleşmişlerdir (Derman, 2010: 51-95).

1950-51 yılları arası da Bulgaristan'dan Türkiye'ye 150.000 göçmen gelmiştir. 1954-1989 yılları arasında Bulgar Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri ve uzun yıllar boyu Bulgaristan'da başbakanlık yapan Todor Jivkov döneminde başlatılan komünist baskı süresince 200.000 göçmen, sonraki on yılda 350.000 göçmen Türkiye'ye gelmiştir (Kamil, 2016: 31-65).

Bu zamana kadar neredeyse 800 bin kişiye varan Bulgaristan'dan gelen göçlerin, dört merhalede gerçekleştiği varsayılmaktadır:

1925 yılındaki Türk-Bulgar ikamet sözleşmesiyle 1949'a değin Türkiye'ye göç eden 218.998 kişi birinci aşamada ele alınabilir.

İkinci olarak 1946'da Bulgaristan'da Cumhuriyeti'nin ilanından sonra, 1949-1951 döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye toplam 156.063 göçmen gelmiştir.

1968-1979 yılları arasında da "Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması" kapsamında 116.521 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

Son olarak karşılaşılan göç akını Bulgaristan'dan 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından başlatılan zorlamalarla Türkiye'ye yapılan göçtür (Doğanay, 1996: 7).

Çin, 1950’de kurulan Doğu Türkistan’ı işgal etmiş, Doğu Türkistan’dan çeşitli yerlere, Türkiye’ye de göç olmuştur (Dağcı ve Keskin, 2014: 11-29).

1979 İran İslam Devrimi sonrası Türkiye’ye 1 milyona yakın İranlı iltica etmiş, bunların büyük bir kısmı Türkiye’yi transit geçiş ülkesi olarak kullanmışlar sonraları Avrupa, Kanada, ABD ve Avusturalya’ya göçmüşler; fakat bir bölümü de Türkiye’de kalmayı tercih etmiştir (Buz, 2008: 121).

Irak’tan Anadolu’ya, 1988 Halepçe katliamından sonra 51.000 göçmen, 1961 Birinci Körfez Savaşından sonra 467.000 göçmen gelmiştir (Deniz, 2009, s. 191). 25.000 Bosnalı’nın 1992’de ve 17.000 civarı da Kosovalı’nın 1999’da Türkiye’ye geldiği bilinmektedir (Zhussipbek, 2009: 139-164).

Bu dönem özetlenecek olursa, 1988-2000 yılları arasında Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova’dan 1 milyona yakın kişinin gelmesiyle Türkiye’nin mevcut göç tarihi içerisinde yerini almıştır (Türkiye Göç Raporu, 2015: 132).

Tarih boyu Afganistan, doğu ve batı arasında ticaretin bir merkezi ve İpek Yolu gibi ticaret yolları üzerinde önemli bir yerde olmuştur. Bundan dolayı göç, bu ülkenin kimliğinde tarihsel olarak önemli bir yerdedir (Kuschminder & Dora, 2009: 10). 1850’lerde, Hazaralı aileler doğal afetler ve diğer olumsuzluklardan uzaklaşmak amacıyla İran’a göç etmiştir (Marchand vd. 2014: 29). Göçü yaşamsal bir tercih olarak azami düzeyde ve kolayca kullanan Afganlar bu tarihlerden itibaren dünyanın diğer rotalarına da olduğu gibi Türkiye’ye de gelmişlerdir. 1980’li yılların başındaki Afgan göçünün meydana gelmesinde Sovyet-Afgan savaşının önemi büyüktür. 1982 yılında Sovyetler’in Afganistan’ı işgali sonrasında savaşın etkisiyle, o bölgedeki Türk kökenli birçok insan Türkiye’ye gelmişlerdir. Gelenler içerisinde Özbekler, Uygurlar, Kazaklar ve Kırgızlar bulunmaktadır (Kakar, 1995).

Balkanlar’dan yapılan diğer göçlerden 2001 yılında Makedonya’dan gelen 10.500 kişi de kayıtlara geçen diğer bir göç dalgasıdır (Hatipler, 2018: 430).

2002 yılında ABD’nin Afganistan’a müdahalesi ve II. Körfez Savaşından sonra da çoğu insanın Türkiye’ye geldiği resmi olarak kayda geçmiştir (Şen, 2006: 15-16).

2011 senesinin ilk çeyreğinden sonra Suriye’de durulmayan ve bir nevi doğa durumuna yol açan iç savaş, o günden başlayarak tüm dünyanın odağında olmuş, başlarda bu kaos Arap Baharı’nın Suriye’deki kolu olarak değerlendirilmiş sonrasında çok daha büyük sebep noktasında derin dinamiklerin ve köklerinin olduğu anlaşılmıştır.

Osmanlı’nın ve barışın hâkim olduğu devir 19. asrın sonunda zayıflamış İngiliz’lerin müdahil olmasıyla son bulmuştur (BBC News: Syria Profile-Timeline: 2020). Osmanlı sonrası Suriye’de yönetimde birçok değişiklik olmuş, ancak her biri bütünsiyasi yetkileri tek başına elinde bulunduran oldukça otokratik ve bireysel özgürlüklere çok izin verilmeyen ve bireyin yaşamının tüm alanları devlet kontrolüne bırakan sınırlandırıcı totaliter bir tutum izlemişler, Suriye’nin günümüzde içinde bulunduğu kaosa sürüklenmesine sebep olmuşlardır.

Suriye’de uzun yıllar mezhepsel çatışmalar yaşanmış, yaşamının son bulmasına kadar Hafız Esed’in yönetim anlayışıyla körüklenmiş, 2000 yılında oğlu Beşar Esed iktidara gelmiş ve babasına kıyasla daha ılımlı bir anlayışla görevine başlamıştır. Sözler verip ve çeşitli reformlar yapacağını vaad eden Esed, bir süre bu sözlerinin arkasında durmuş; ancak çok geçmeden o da babası gibi baskıcı politika gütmeye başlamıştır. Bu baskı halkta bir hoşnutsuzluğa sebep olmuştur. Arap Baharı ise bu hoşnutsuzluklar için bir dönüm noktası olmuş, 2011’de Dera’da filizlenen gösteriler çok geçmeden tüm ülkeye sıçrayarak, yönetimin bu gösterileri bastırmak için şiddeti tercih etmesiyle de iç savaşa dönüşmüştür (Özdemir, 2016: 81-102).

Nisan 2011 tarihinden beri Suriye’deki iç kaos ve siyasi istikrarsızlık 3,6 milyon civarı kişinin Türkiye’ye gelmesine yol açmıştır (Akköz, 2016: 82). Türkiye tarihinde Suriye’den, ferdi gelişlerin haricinde, 1945, 1951, 1953 ve 1967 yıllarında da masif kitlesel göçler gerçekleşmiştir. Sayıları net olarak bilinmeyen bu göçlerle gelenler, Kırıkhan, İskenderun ve Adana’da iskân edilmiştir.

Cumhuriyet tarihinde Anadolu’nun son iki yüz yılın en büyük göçünü aldığı ve bu rakamın 6 milyona yakın olduğuna işaret edilmiştir. Göçmenlerin neredeyse yarısına devlet yerleşim ve iş imkânı sunmuştur. Öteki yarısı da genel olarak önceden gelen tanıdıklarının yanına yerleşerek iskân sağlamışlardır. Göçmenler ile halkın

adaptasyonu ve uyum hususlarında ve hatta yerleşimleri konularında kısıtlı olanaklarla da olsa Türkiye'nin iç ve dış politikada senelerce önem verdiği gündem konusu olmuştur ve bu gündem 2011 yılında Suriye'de başlayan keşmekeşliğin sonucunda yeni bir boyuta bürünmüştür (GİGM: Kitlesel Akınlar: 2020).

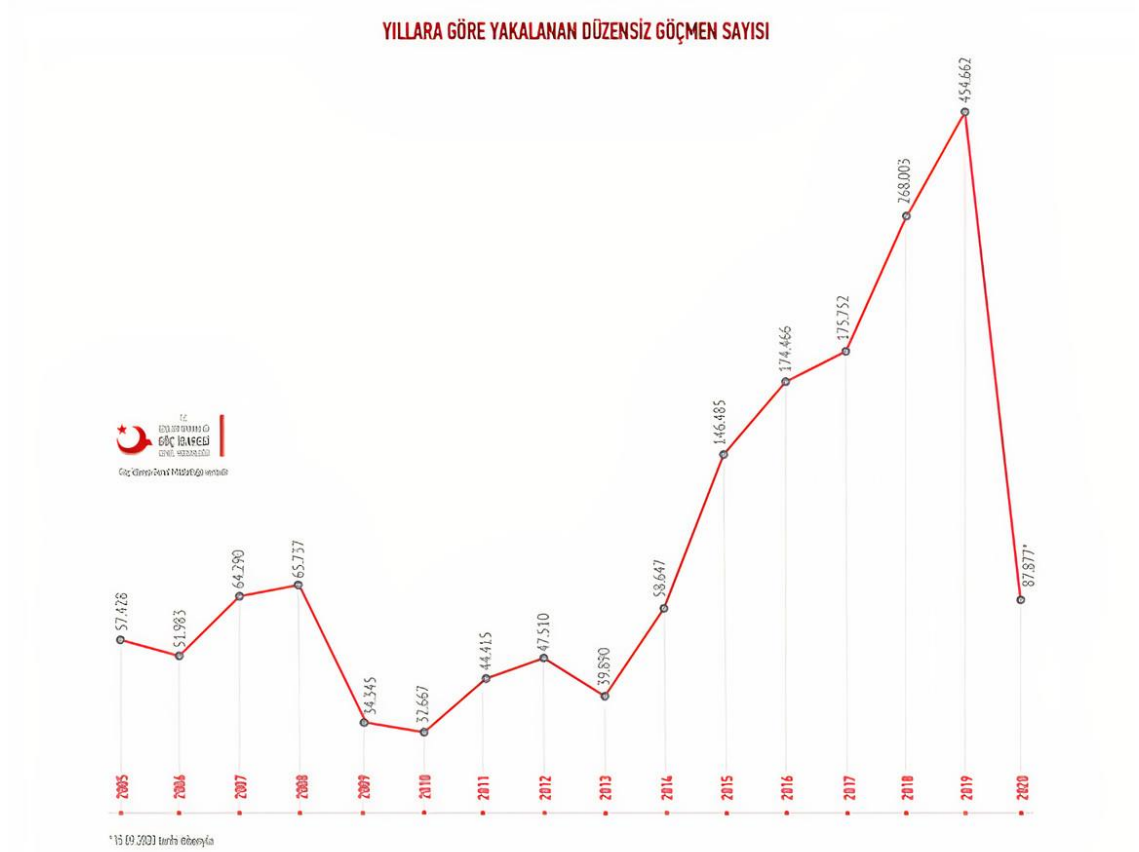
Avrupa ülkelerinin gelen mülteci akınının önüne geçmek için aldıkları yeni tedbirlerin sınırlarındaki sıkı güvenlik önlemlerinin “Yeni Kavimler Göçü” olarak da isimlendirilen bu son dönem mülteci krizine engel olamadığı görülmektedir. Özellikle ilk etapta Türkiye'yi transit geçiş ülkesi olarak kullanan kara veya deniz yoluyla arzuladıkları yerlere gitmek isteyen kitlelerin bazen can kayıplarına yol çok ağır bedeller ödeyerek bu maliyete katlanmaları meselenin boyutunu gözler önüne sermektedir. Suriye merkezli iç karışıklıklardan demografik yönlü etkilenen ülkelerin başında Türkiye, gelmektedir (Eren ve Çakran, 2017: 8). Türkiye'nin elini taşın altına koyduğu bu duruma Avrupa'nın yüzeysel çözümleri ve uzaktan bakma eğilimleri uluslararası göç olgusunu daha dramatik hale getirdiği şeklinde yorumlanmaktadır (İnat: SETA, Yeni “Kavimler Göçü: 2016).

Türkiye, Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlar'da senelerdir devam eden siyasi istikrardan yoksun coğrafyaya komşu olması neticesinde kitleli akınlarla karşı karşıya kalmıştır. 1980'lerde Türkiye göç veren bir ülke olmanın yanında artık daha çok göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu durumda düzensiz göç potansiyeli de artış göstermiş, bunun neticesinde Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele stratejileri geliştirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Artış gösteren düzensiz göçün tesiriyle, Türkiye ulusal anlamda yasal düzenlemelerin yanında, düzensiz göçle mücadelede uluslararası işbirliklerinin de ortağı olmuştur (Göç Araştırmaları Dergisi: Türkiye Göç Raporu: 2015: 155-156).

Avrupa'ya gidebilmek için Türkiye'de karaya nispeten riskli ve denetimi zor olan Ege ve Akdeniz'deki sınır kontrollerinden kaçabilmek amacıyla; yasal olmayan göçler için çok yoğun kullanılmaktadır. Türkiye'nin deniz sınırlarındaki bu de-facto göç hareketleri, Türkiye açısından ekseriyetle ülkeden çıkış amacını taşıdığı söylenebilir (Aydın, 2016: 172).

Türkiye'nin düzensiz göç ile mücadeledeki çalışma ve stratejisi, yerel ve uluslararası kuruluşların birlikte çalışması, sınırların güvenliği için artırıcı önlemler, hukuk dışı işçi alımı ve çalıştırma oranlarının azaltılması, göçmenlerin statü kazanması yönünde sürecin hızlandırılması, göçmen kaçakçılığı gibi organize suçlara yönelik etkin mücadele için sıkı denetim ve yaptırım faaliyetleri, kaynak ülkedeki itici faktörlere yönelik araştırmalar yapılması ve bu faktörlerin ortadan kaldırılması hususunda projelerin geliştirilmesi üzerinden şekillendirilmektedir (GİGM: Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi: 2015).

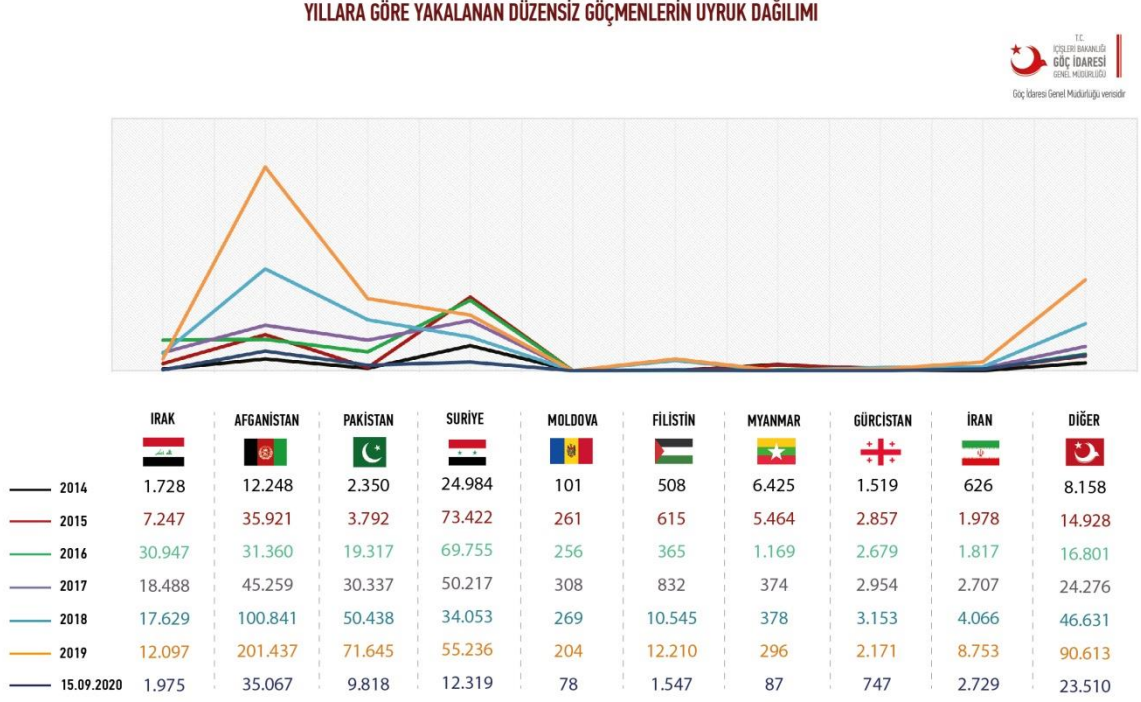
Türkiye'de düzensiz göç konusundaki görevler; Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ile relatif diğer kurumlar arasında koordineli olarak sürdürülmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2015: 156).

Tablo 2: Yıl bazlı yakalanan düzensiz göçmen istatistikleri (GİGM.Düzensiz Göç, Erişim Tarihi: 27.09.2020).

Tablodan yola çıkarak Türkiye'de 2013 yılından itibaren yakalanan düzensiz göçmen sayısında düzenli stabil bir artış olduğu anlaşılmaktadır. 2020 yılının son

çeyreğine kadar olan istatistiğe göre ise hali hazırda 2014 yılının yılsonu istatistiğine çoktan ulaşıldığı hatta geçtiği görülmektedir. Bütün senelerde on binler ve yüz binlerle ifade edilen bu yıl bazlı düzensiz göç istatistikleri, düzensiz göçün Türkiye açısından ele alınacak önemli bir konu olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Tablo 3: Yıl bazlı düzensiz göç istatistikleri (GİGM.Düzensiz Göç, Erişim Tarihi: 27.09.2020).

Yukarıdaki tabloda Türkiye'ye yönelik düzensiz göçmenlerin en büyük çoğunluğunu Afgan nüfusunun oluşturduğu görülüyor. Bunu takip eden ülkeler sırasıyla Suriye, Irak ve Pakistanlılar başta olmak üzere liste devam ediyor.

Düzensiz göçün neden olduğu birçok problem vardır. Bunların en başta geleni, göçmen işçinin temel insani haklarının yanı sıra emek haklarının ihlal edilmesi karşısında korunmasız olmasıdır. Göçmen işgücü sosyal himayeden mahrum, düşük ücretli işler ve sınır dışı edilme tehdit veyahut riski sebebiyle, ödenmeyen ücretler gibi sorunlarla daima karşılaşır. Herhangi bir şekilde örgütlenme ya da hak arayışına girmeleri mümkün değildir (Toksöz, vd., 2012: 12).

1.6. Uluslararası Boyutlarıyla Göç

Günümüz dünyasında artan göç eğilimleri göçü toplum yaşamında ve devlet politikalarında daha görünür kılmıştır. İleri modern zamanlarda, birçok diğer şeyde olduğu gibi, göç aktivitesinde de değişim yaşanmıştır. Önceleri göç saha ve alan olarak sığ ve tercih eden belli sınıftaki insanlarla sınırlı bir olgu iken bugünün dünyasında kitlesel boyutta bir eyleme evrilmiştir. İnsan ve toplum üzerinde daha derin tesiri olduğu için bu kabulün kapsamına özellikle dış yani uluslararası göç girmektedir. Uluslararası göç, sayıca çok fazla ilişki ile çok sayıda ulus-devlet arasında en az iki konumu vehareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitlik arz eden birçok rabitaları ihtiva eden; çok boyutlu ve birbiriyle ilintili, sarmal ilişkileri haiz iktisadi, politik, etnografik ve demografik bir süreçtir (Faist, 2003: 30).

Uluslararası göç, ne 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış genç bir olgudur ne de modernitenin yeni bir icadıdır. Ancak tarih boyunca insanlığın yaşamının ayrılmayan bir itemi olmakla birlikte, göçün, 1945'ten ve bilhassa 1980'lerin ortalarından bu yana etkisi, ehemmiyeti ve hacmi artış göstermektedir denilebilir (Castles ve Miller, 2008: 7). Bunun ana faili küreselleşen çağda mahalin işlenmiş, lokalleşmiş ve standartlaştırılmış hale gelmesiyle; insanın fiziksel olarak doğal sınırlardan azade olmasıdır (Bauman, 2010: 25).

Bir yaşam tarzı olarak küreselcilik kültürel, sosyal ve fiziki hareketliliği tetiklemiştir. Özetle göç, iletişim özgürlüğünün doğurduğu hareket serbestisiyle birlikteanılmaya başlanmıştır (Benhabib, 2018).

Castles'in "göçler çağı" olarak kimliklendirdiği 21. yüzyılda, network ve erişim araçlarının gelişimi ve yaygınlaşmasıyla beraber küreselleşmenin hızlanması ve uluslararası göç sürecinde yaşanan yığılmalarve göçün daha kompleks bir hal alması, göç olgusunu çok yönlü bir forma kavuşturmuştur. Nicos Papastergiadis'in türbülansa benzettiği uluslararası göçün, doğurmuş olduğu multi-kültürel yapı ve melez ırk yapısı, beraberinde toplumsal organizmalardaki kompartımanlaşmaların nasıl idare edileceğini de gündeme getirmiştir (Papastergiadis, 2000: 6-7).

Dünyanın her tarafında diplomasiyi ve kamuyu kökünden değiştiren, milletlerarası bir reformun ayağı olan uluslararası göç 20. Yüzyılda ortaya çıkmamış,

sömürgecilik ve kapitalizm olarak vücut bulan moderniteden de teşekkül etmemiş, başlangıcından bu yana beşeri tarihin bir itemi olmuştur (Castles ve Miller, 2008: 7). Ancak göç, bugün dünyada gündemdeki yerini koruyan, problem temelli bir sahaya dönüşmüş olduğudüşünülen ve çözüm odaklı çalışmaların artış gösterdiği popüleritesi olan bir olgudur.

Dünyadaki gelişmeler göçün meydana çıkmasında son zamanlarda çok daha etkili olmuştur. Modern çağda, büyük ölçekli göç hareketlerinin çoğuAvrupa'nın emperyal girişimleriile başlamaktadır. Üçüncü dünya ülkelerindeki insanlar endüstrileşmiş batı içinucuz işgücü yani modern köleler olarak görülerek göçe zorlanmaya başlanılmıştır. Artık göçler, büyük oranda Birinci Dünya Savaşı'nın neticesinde ortaya çıkan çok uluslu devletlerin yıkılması, ulus temelli yeni devletlerin kurulmasıyla veİkinci Dünya Savaşı'ndan sonra müstemlekecilğin sona ermesi ve süregelen bağımsızlık hareketleriyle şekillenmiştir (Abadan-Unat, 2006: 75-79).

Tarihin her döneminde yaşanıyor olduğu gerçeği bir tarafa göç, ekonomik, politik ve doğal felaketlerle özellikle son dönemlerde, kitleler biçiminde gerçekleşmektedir. Bu hem göç verip göçe kaynaklık eden ülke, hem göç alan bir diğer ifadeyle hedef ülkeleri etkilemekte ve hatta neredeyse tüm dünyadaki iç ve dış ekonomik, diplomasileri de etkilemektedir (Erbaş, 2019: 265; Castles ve Miller, 2018: 29). Önceleri ağırlıklı olarak köle emeği şeklinde, dahasonra moder kölelik olarak da isimlendirilen, daha çoksanayileşmeyle beraber emek sahasında sözleşmeli işçilik (Davidson, 2013: 13) olarak gerçekleşen göç biçimleri, 20. Yüzyılınsonlarından itibaren sığınmacı veya kaçak göçmen şeklinde ortaya çıkmıştır (Castles ve Miller, 2008: 71-91, 144).

Daha önce sınırlar ve vatandaşlar çerçevesinde tanımlanan ulus devlet de küresel çağın getirdiği hareketlilikle giderek değişime uğramıştır. Ulus devlet ekolü güvenlik, kamu düzeni ve refah yönünden halen ana monat olmasına karşın, iktidar ve ulusal sınırlar arasındaki bağlar ve otonom eylem kapasitesinin mevcut durumu bunu zayıflatmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 59).

Önceleri ülkelerin iktisadi ilerleyişi için muhtaç olduğu ve teşvik ettiği göç, günümüzde değişmiş ve farklı olumsuz getirileri olmuş ve artık devletler için

istenilmeyen temel olgulardan biri haline gelmiştir. Günümüzde sayıca mülteciler hızla artmasına karşın onları kabul eden ülkelerin sayısında azalmalar baş göstermiştir. Aynı zamanda meskûn olunan ülkelerde de zamanla genel tutumun kendilerine karşı değişmesine sebep olmuştur.

Son dönemde, yerel kaynaklı veya uluslararası alanda çokça müracaat edilen geri dönüş programlarının uygulama alanlarının genişletilmesine ve sayıca çoğaltılmasına rağmen geri dönülen kaynak ülkedeki mevcut şartlara bakılmayıp sorunların derinliğine inilmedikçe işlevsel olmadığı görülmektedir. Kaynak ülkelerdeki yoksulluk, iç çatışmalar ve siyasî boşluk gibi etkenlerle beraber son yıllarda göç hareketliliği gittikçe artmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 7). Ancak bu itici faktörlerin kalıcı çözümüyle arzulanmayan hareketliliklerin önüne geçilebileceği yönünde genel kanaat mevcuttur. Aksi durumda, bir seçenek olarak göçü tercih edenlerin sayısı artacak ve resmi kanallar kapandığı için gayri resmi yollarla gelenler de artacaktır.

Göç alan, gelişmiş ve endüstrileşmiş devletlerde, iktidar partileri ve muhalefetler oylarını arttırmak için milliyetçilik ve yabancı aleyhtarlığını kullanmaya, yaşanan külfetin, kültürel yozlaşmanın membağı olarak mülteciler ve yabancıları hedef göstermeye başlamışlardır (BMMYK, 1997: 73).

Dünya genelinde doğrudan ya da dolaylı olarak göçten etkilenmeyen ülke yoktur. Özellikle 1950'lerden sonra kitle halinde insan hareketleri gerçekleşmiş, dünya geneli göçmen nüfusunda son elli yılda hızla artış yaşanmıştır. Birleşmiş Milletlere göre son yirmi yılın artış hızı devamlılık arz ederse, dünyada uluslararası hareketlilik gösteren göçmenlerin sayısının 2050 yılına kadar 405 milyon civarı olması öngörülmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2015: 132).

Son dönem göçmenlerinin zorunlu popüler tercihi, resmi olmayan yöntemleri kullanarak ülkelere giriş yapmaya çalışması olmuştur. Bu durumun hedef ülkeleri bazen hukuksuz eylemlerde bulunmaya ittiği ve uluslararası platformlarda zor durumda bıraktığı da görülmektedir. AİHM'nin 2012 yılında verdiği Hirsi kararı buna örnek teşkil etmektedir. Hirsi davasında, Libya'dan İtalya'ya denizden geçiş yapmak arzusundaki Eritre ve Somali vatandaşlarının İtalya'nın Gümrük ve Sahil Güvenlik gemilerindeki otoriteler tarafından deniz açıklarında durdurularak, refüj etme talebinde

bulunmalarına fırsat verilmeksizin Libya'ya gönderildiği konusu üzerine yoğunlaşmıştır (Hirsi Jamaa and Others v Italy, 2012: para 9-15, 85). Başvuranlar, Libya'da kötü muameleye maruz kalabileceklerini ve yüksek ihtimalle Libya'nın kendilerini ülkelerine geri göndereceğini iddia ederek, AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini savunmuşlardır (Hirsi Jamaa and Others v Italy, 2012: para 85). Duruşmada müracaatçıların iddialarını AİHM değerlendirmiş ve İtalya'nın denizlerdeki bu politikasının AİHS'nin 3. maddesini ihlal ettiğini kayda geçmiştir (Hirsi Jamaa and Others v Italy, 2012: para 88).

Tarih boyunca ve özellikle son asırda iktisadi dönüşüme, politik mücadelelere ve şiddetli çatışmalara bağlı olarak yeni göç akımları ortaya çıkarken, tüm dünyada varlığı devam eden göç formları yeni biçimler kazanarak bu varlığını devam ettirebilmektedir. Yine de, göç konusundaki tüm biçimsel farklılıklara karşın, önemli olduğu düşünülebilecek belirli genel eğilimler çerçevesinde göç konusu incelenebilmektedir.

Göçün küreselleşmesiyle, aynı anda göç hareketlerinden ciddi olarak etkilenen ülkelerin sayısı gittikçe artış göstermektedir. Dahası, göçe kaynaklık eden bölgelerin gittikçe artması, geniş bir yelpazede farklı ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişlere sahip göçmenlerin göç alan ülkelerin büyük çoğunluğu tarafından tercih edilmesini sağlamıştır.

Göç gittikçe hız kazanmış, son yıllarda uluslararası göç hareketleri, dünyanın çoğu yerinde hacmini arttırmıştır. Nicel olarak kayıtlara geçen bu artışlar, devlet politikalarına yön vermiş ve iktidarda kalmanın güçlüklerini arttırmıştır. Ayrıca, 20. asrın sonundan itibaren küresel mülteci sayısında meydana gelen nispi azalma, uluslararası göçün değiştirilemez bir olgu olmadığını göstermektedir. Bazı hükümet politikaları, uluslararası göçü önleme, azaltma veya geri gönderme yöntemleriyle frenleyebilmektedir.

Göç farklılaşarak oldukça kompleks bir hale gelmiş, çoğu devlet için yalnızca emek, mülteci ya da sürekli yerleşimci gibi bir tipolojiyi değil, aynı zamanda bunların tamamını barındıran bir olguya dönüşmüştür. Genellikle, devletlerin göç akımlarına karşı koyma ve kontrol etme çabaları ters etki meydana getirerek göç sarmalları bir

akın ile başlayıp diğer özel biçimlerine dönüşerek devam etmeye başlamıştır. Bu farklılaşmalar ulusal ve ulus aşırı politik planlamalar için ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Önceleri eril özellikler gösteren göç, kadınsallaşmış daha feminen bir hal almış ve göçmenler arasında kadınlar bütün ülkelerde ve göç türlerinin çoğunda önemli bir yere sahip olmuşlardır. Erkek egemenliğinde olan geçmiş göç hareketlerinde kadınların sürece katılması genellikle aile birleşimi noktasında oluyordu. 20. asrın hemen hemen ikinci yarısından bu yana, kadınlar özellikle emek göçünde başı çektiler. Bugünün dünyasında, kadın işçiler, farklı göç hareketlerinin pek çoğunda erkekleri azınlıkta bırakmaktadırlar. Cape Verdianslılar'ın İtalya'ya, Filipinliler'in Ortadoğu'ya, Taylandlılar'ın Japonya'ya yaptıkları göçler buna örnek teşkil etmektedir. Mülteci akınlarının bir kısmında, eski Yugoslavya'dan kaynaklı olanlar dâhil, açık bir şekilde kadınlar çoğunluktadır. Cinsiyet farklılığının ulusaşırı göç tarihinde her zaman mühim bir yeri olmuştur ve modern zamanlarda gerçekleşen göçler özellikle kadınları görünür kılmıştır.

Kısacası, göçün artan bir biçimde giderek siyasallaşmış olmasıyla, iç siyaset, ülkeler arası düal ve mahallî ilişkiler ve dünya devletlerinin yerel güvenlik poliçeleri uluslararası göçten etkilenmektedir (Castles ve Miller, 2008: 11-15).

Küreselleşmenin getirdiği uluslararası örgüt ve çalışma grupları gibi organizasyonel yapılar göç konusunda etkili aktörler olmaya başlamış ve mevcut göç yazınına da dâhil olmuştur. Göç konusu ele alındığında bu alanın uluslararası sahadaki çalışmalarının merkezi olarak görülebilecek Birleşmiş Milletler bünyesinde bulunan Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Mülteci Örgütü ve Uluslar arası Göç Örgütü hakkında da bilgi edinilmesi uluslararası çalışmaları ve ulusal aktiviteleri en doğru şekilde ve bir arada okuyabilmek için gereklidir. Bu anlamda ilk etapta BMMYK'nin kurumsal yapısı, görevleri ve yetki alanıyla ilgili konulara ışık tutmak gerekmektedir (UNHCR: Asylum-Seekers and Refugees Rescues At Sea: 06.05.2021).

Milletler Cemiyeti döneminde de mülteciler için ciddi bir takım çalışmalar yapılmıştır. BMMYK, kurulana kadar Milletler Cemiyeti döneminde kurulan birimler ve buralarda mülteciler için bazı çalışmalar olmuş, bu çalışmalar en nihayetinde kalıcı

bir yapıyı gerekli kılmış, BMMYK'yi netice vermiştir. Bu durum uluslararası platformda bu anlamda BMMYK'nın ilk oluşum olmadığını da göstermektedir. Milletler Cemiyeti tarafından mülteciler için oluşturulan kurumsal yapıların genellikle operasyonel yapıda olmaları kurulduktan belli bir süre sonra lağvedildikleri göze çarpmaktadır.

1921'de, Milletler Cemiyeti tarafından Birinci Dünya Savaşı sonrası “Rus Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik Ofisi” kurulmuştur ve buranın ilk Yüksek Komiseri olan Nansen'in görevi Rus devriminin yol açtığı durumdan dolayı ülkelerini terk eden mültecilere yardımcı olmaktır. Bu kişiler için kaldıkları ülkelerde çalışma ve seyahat belgeleri alınarak hukuki statülerinin netlik kazanması üzerine yoğunlaşmıştır. Bununla beraber çalışma imkânları ve sosyal güvence temelli çalışmalar da yürütülmüş ve ülkelere geri dönebilmeleri için düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Bir süre sonra Nansen'e Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra oluşan mülteci kitleye yardım etme ve onlara sığınma imkânı tanıyan ülkelerin haricinde diğer ülkelerde de kalıcı olarak iskân edilmelerini sağlama görevinde verilmiştir. Nansen 1930'da ölmüş ve sonra yine Milletler Cemiyeti tarafından onun hatırası olarak “Uluslararası Nansen Mülteciler Ofisi” kurulmuş 1938'de Milletler Cemiyeti'nin yeni organizasyonu Mülteciler Yüksek Komiseri'nin atanmasına kadar Ofis'in çalışmaları devam etmiştir (United Nations Archives Geneva: 26.11.2020).

Nazi Almanyası'ndan gelen firariler için Milletler Cemiyeti 1933'te “Almanya'dan Gelen Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik”, adı altında bir ofis kurmuştur. Bu dönemde Almanya, Milletler Cemiyeti üyesi olduğu için bu birim ilk etapta spesifik bir organ olarak, Milletler Cemiyeti organizmasının dışında yapılandırılmış ve bu birimin başına Yüksek Komiser James McDonald getirilmiştir. Bu dönemde mevcut devletlerin uyguladığı sınırlandırıcı iltica politikalarına karşın iki yılda 80 binden fazla mültecinin daimi ikameti sağlanmıştır. Bunların büyük bir kısmı Filistin topraklarına yerleştirilmiştir. Daha sonra 1935 senesine gelindiğinde McDonald, Nürnberg yasalarındaki Alman Yahudilerine yönelik temel haklarını ellerinden alan hükümlere Milletler Cemiyetinin sessiz kalmasından dolayı tepki göstermiş ve buradaki görevini bırakmıştır. 1938'de yapılan “Mülteciler İçin Yüksek

Komiserlik” nominasyonu, bu komiserlik de Nansen Mülteciler Ofisi gibi tamamen sona ermiştir (Betts vd. 2013: 7-18).

1938 senesinde Milletler Cemiyeti bünyesinde, Nansen Ofisi ile Almanya’dan Gelen Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin birleşimi vasfını taşıyan, kısıtlı yetkisi bulunan ve 1946’da çalışmalarını noktalayan “Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik Ofisi” kurulmuştur. Ofisle aynı yılda kurulan “Mülteciler Üzerine Hükümetler Arası Komite”, ilk aşamada Almanya ve Avusturya’dan firar eden mültecilerin sonra Avrupa’daki tüm mültecilerin sorunlarıyla da ilgilenmiştir. Komite’nin çalışmaları, 1943’te kurulan Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi’nin faaliyet göstermediği kapsamda sınırlıydı. Bu da 1947’de “Uluslararası Mülteci Örgütü” nün (International Refugee Organization - IRO), kurulmasıyla kapatılmıştır.

Birleşmiş Milletler, Uluslararası Mülteci Örgütü (UMÖ)’nü 1947 yılında kurmuştur. UMÖ’nün bu alandaki önceki kurumsal yapılardan farkı, mültecilerle ilgili her konuyu bölgesel ve fonksiyonel farklılıklara bakılmaksızın en kapsamlı bir biçimde ele alması ve ilgilenmesidir. Ayrıca Örgüt’ün mültecileri korumak için devletlerle yaptığı anlaşmaların niteliği göz önünde bulundurulursa, Örgüt’ün ulus üstübir anlam taşıdığı da düşünülebilir. UMÖ, kurulduktan sonra mülteci tanımının daha sonra asli unsuru haline gelen; etnik köken, inanç, milliyet ya da politik vizyon nedeniyle, eziyet görmek veya bu korkuyu duymak kavramının çerçevesi, ilk kez çizilmiş ve uluslararası zeminde kabul edilmiş oluyordu. Mültecilerin çoğu, dönemsel şartlar itibarıyla, kendi ülkelerine geri dönmek istemedikleri için farklı yerlere yerleştirildiler. 1948 senesinde Mülteci sorunu artık yalnız Avrupa’nın değil, bütün dünyanın önemli bir meselesi olduğu anlaşılmaya başlandıktan sonra UMÖ’nün işlevsiz olduğu düşünülmüştür. İltica meselesine daha kapsayıcı bir pencereden bakabilecek yeni bir koruma planının hayata geçirilmesine dair tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. UMÖ’nün BM’deki en büyük finansal destekçisi ABD’nin UMÖ operasyonlarını kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışması, siyasi menfaatleri gereği mülteci merkezli olmayan Marshall Planı ile sorunları çözmeye çalışması, daha yansız ve hümanist bir planın zorunluluğunu tartışılır kılmıştır. Örgütün, Batı’ya ucuz işgücü sağladığı, muhalif gruplara yardım ettiği ve bu şekilde taraf tuttuğu söylentileri çıktıktan sonra yol açtığı hoşnutsuzluğun sonucu olarak UMÖ

bütçesine çok az devlet iştirake bulunmuş ve Örgüt'ün çalışmaları 1951'de sonlanmıştır (United Nations Archives: International Refugee Organization: 06.05.2021).

BM Ekonomik ve Sosyal Konsey (EKOSOK) 1949'da, BM Genel Sekreteri'nden yeni bir organizasyon dizayn etmesini isteyen bir karar almıştır. Sonrasında da BM Genel Kurulu (BMGK), aldığı kararla BMMYK Ofisi'nin inşasını ve 1 Ocak 1951 itibarıyla çalışmaya koyulmasını kararlaştırmıştır. Daha sonra Genel Sekreter'den Ofis'in iş tatbikine dair detaylı hükümlerin hazırlanması istenmiştir ve sonuç olarak, BMGK kararının ekiyle BMMYK Tüzüğü kabul edilmiştir. Ofis'in idari harcamaları dışındaki giderleri BM kasasından değil bağışlardan karşılanmaktadır.

BMMYK, BMGK'ya bağlı yardımcı bir organ statüsündedir. BMMYK, BM Şartı'nın 7. ve 22. maddelerindeki yetki hükümlerinde yer alan; gerekli görülebilecek yardımcı organların bu antlaşmaya uygun olarak kurulabilmesi ve Genel Kurul'un, vazifelerini ifa etmek için elzem gördüğü tamamlayıcı departmanları oluşturabilmesi maddelerine dayanarak kurulmuştur. Yine de, hem literatürde hem de BM'nin ve BMMYK'nın ifadelerinde BMMYK'nın kurumsal ve örgütsel niteliği konusunda birtakım farklılıklar vardır. BM'nin resmi internet sitesindeki BM Sistemi Tablosu'nda BMMYK'nın hem EKOSOK'a hem de BMGK'ya bağlı birimler arasında görülmektedir. Bunun yanında yine BM'nin internet sayfasında BM'nin yapısı kısmında BMMYK, Programlar ve Fonlar başlığı altında da bulunmaktadır. Bunun yanında 2004 yılından sonra BMMYK'nın raporları doğudan Genel Kurul'a sunduğu da bilinmektedir (Betts vd., 2013: 104-133).

Kitlesel sığınma ve yerinden edilme durumları, iltica olgusuna nispeten daha yakın tarihli olaylardandır. Hükümetlerin kabulü olmadan ülkelerinden firar eden bu muhalifler için BMMYK'da yapılan faaliyetler hükümetler açısından hoş karşılanmamış hatta çalışmalar tehdit olarak görülmüştür. Bu yönüyle BM Güvenlik Konseyi üyeleri ve BM üyeleri umumi olarak mültecilere eğilecek sabit bir kurumun kurulmasına da mesafeli olmuşlardır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiser'i, Genel Sekreter'in önerisiyle BMGK tarafından seçilir ve görevlendirilme şartları da Genel Sekreter'in teklifine

bağlıdır. İlk Yüksek Komiser, üç yıllığına seçilmiş olsa da görevde zamansal bir sınırlama yoktur. Genel Kurul, Komiserliğin çalışma süresini belirleyebilmektedir ancak konuya ilişkin kararında süre kısıtlamasını çıkarmış ve Yüksek Komiserliğin mülteci sorunu çözülünceye kadar görevini sürdüreceğini belirtmiştir.

BMMYK'nın ana yönetim birimlerinin çoğu Cenevre'dedir; ancak bazıları Kopenhag ve Budapeşte'dedir. Yüksek Komiser'e bağlı bir yüksek komiservekili ve iki yüksek komiser yardımcısı vardır. Bunlardan biri korumadan diğeri operasyonlardan sorumludur. Genel Müfettişlik Ofisi, Etik Ofisi, Politika Geliştirme ve Değerlendirme Servisi ve New York İrtibat Ofisi direkt Yüksek Komiserliğin Yönetim Ofisi'ne bağlı çalışmaktadır. Bunun dışında kalan merkezi mekanizmanın çoğu öncelikle Yüksek Komiser Vekili'ne bağlı çalışmaktadır (UNHCR: Global Appeal: 2015a).

BMMYK ana teşkilatın yanında dünyada 137 ülkede 517 merkezdeki 11,871 çalışanıyla geniş bir yapılanması vardır (UNHCR: Global Appeal: 2019a).

2019 yılına kadar geçen son 10 senede konusu BMMYK'yı ilgilendiren insan sayısı 36,4 milyondan 86,5 milyona çıkmıştır. Mülteci sayısı neredeyse iki kat artarak 20,2 milyona ulaşmış, ülke içinde yerinden edilmişler ise 27,1 milyondan %60 kadar artışla 43,5 milyona ulaşmıştır (UNHCR, Global Report, 2019b). BMMYK 2019 verilerine göre dünya geneli ev sahipliği yaptığı 3,4 milyon kişiyle mültecilere en fazla ev sahipliği yapan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir (UNHCR: Global Report: 2019b).

BMMYK Tüzüğü BMMYK'yı, 1951'deki mülteci olarak tanımına girenlere himaye ve destek sağlamaya yetkilendirmiştir. Bu kişiler 1951 tarihli Cenevre Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi'nde yapılan tanıma uyumla belirlenir ve Yüksek Komiser'in sorumluluğu da bu kapsam içindeki herkesle ilgilienmektir (Ekşi, 2018). Ancak statü, söz konusu mülteciler yanında, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde olup 1967 New York Protokolü'nde çıkarılan yer ve zaman sınırlamasını kabul etmeyen anlayışa uygun biçimde global bir yargı daha içermektedir. Buna göre yer ve zaman sınırlandırması sadece 1951 tarihi ve öncesinde gerçekleşen konularla ilgili olarak değerlendirilecektir.

Sığınma isteyenlerin de talepleri sonuçlandırılma kadar korumadan yararlanmaları gereklidir. BMMYK, talepte bulunanları sığınmacı olarak kabul etmekte, statü belirleme işlemlerinde kararın belirlenmesine bakılmaksızın himaye ile destek sağlamaktadır.

Ülkelerine geri dönenler de BMMYK'nın çalışmasına dâhil olan bir gruptur. Eski mültecilerden veya ülke içinde yerinden edilmişlerden ayrıldıkları yere kendi arzuları dâhilinde veya organize olarak dönen kişiler de bir takım risklere maruz kalabilir. Yüksek Komiserlik'in korumayı, istemli geri dönüşleri ya da yaşanan topluluklarla uyum sağlamayı teşvik eden hükümetlere ve özel organizasyonlara destek olarak getireceği durumu, geri dönüşlerle ilgili bir görevi olduğunu anlatmaktadır. Ancak bu görev yalnız teşvik ve yardımla sınırlıdır ve geri dönüş gerçekleştikten sonrası için Yüksek Komiserlik'e görev ve sorumluluk yüklemes (UNHCR: Handbook: 1996).

Vatansızlar, BMMYK statüsünde yer almaktadır, fakat özellikle zulme uğrama korkusuyla ülkelerinden kaçtıkları zaman destek ve himaye çerçevesinde ilgileniyordu. Zamanla vatansızların ülkelerinde maruz kaldıkları durumlar da BMMYK'nın alanına girmiştir. 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ile 1961 tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme, vatansızlarla ilgili temel uluslararası hukukun çerçevesidir. BMMYK'nın yürütme organı olan EXCOM'un ve BMGK'nın 1995 tarihli kararlarıyla BMMYK vatansızlara eğilen sayacağımız görevlerin de aralarında olduğu geniş bir alana sahip olmuştur:

Vatansızlarla ilgili 1954 ve 1961 sözleşmelerine katılımı özendirmek. Söz konusu devletlerin personelini ve BMMYK personellerini vatansızlık konularında eğitmek, devletlere vatandaşlık yasalarının oluşturulması ve icrası konularında tavsiye sunmak ve sorunlarının çabucak tespiti ve çözümü için otoritelerle ve ortaklarla işbirliği yapmak. Dünyada meydana gelen ve vatansızlık sorununa ilişkin olan verileri toplamak ve bu verileri paylaşmak ve Yürütme Komitesine alandaki çalışmalarla ilgili düzenli rapor sunmak da Yüksek Komiserliğin vatansızlarla ilgili takip ettiği konulardandır (UNHCR: Handbook on Protection of Stateless Persons: 2014a).

Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler; çatışma, kaos, sistemli olarak beşeri hakların çiğnenmesi, doğal yollarla ya da beşeri faaliyetlerden oluşmuş felaketler sonucu ülkelerinde kalan ancak yaşadıkları yerden ayrılmaya kalanlardır (Orchard, 2010: 1-22). Devletlerin yerinden edilmiş kişilere karşı yükümlülükleri vardır ve bu konu uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde de ele alınmaktadır. Bu hususta en önemli belge, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi Francis Deng'in 2002'de hazırladığı “Ülke İçerisinde Yerinden Edilme Üzerine Yol Gösterici İlkeler” dir. Bu belgenin hukuki açıdan herhangi bir bağlayıcılığı yoktur (Bode, 2014: 277-295).

BMMYK'nın görevinin en genelleyici tanımının mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve mültecilerin sorunlarına stabil çözümler aramak olduğunu söyleyebiliriz (UNHCR: An Introduction to International Protection: 2005). BMMYK'nın mültecileri korumaya yönelik faaliyetlerin hangi çalışmalarla yerine getirileceği BMMYK Tüzüğü'nün 8. Maddesinde belirtilir. Komiserlik, mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası antlaşmaların tüm aşamalarını destekleyerek, yürütülmesini izleyerek tadil etme önerilerinde bulunur. Mültecilerin durumunu iyileştirmek ve korunmaya muhtaç olanların sayısını minimize etmek için planlanmış önlemlerin faaliyete geçirilmesini yerel otoritelerle yazışmalar yaparak teşvik eder. İstemli dönüşleri ya da yeni yerleşilen yere uyumu isteyen otoritelere ve girişimlere yardım eder. En acil kompartımanları önde tutmak suretiyle mültecilerin ülkelere kabulünü teşvik eder. Mültecilerin, tekraren yerleşimlerinde lazım olan mallarını, transfer edebilmelerinin müsaadesi için gayret sarf eder. Hükümetlerden sınırları içerisinde bulunan mültecilerin nitelik ve nicelikleri ile ilgili iç hukuk düzenlemeleri konusunda dönüt alır. Yerel ve ilgili uluslararası otoriteler ile sıkı bağlantılar kurar. Mülteci sorunlarına eğilen organizasyonlarla temasa geçer. Mültecilerin refahı ile ilgili kuruluşların koordineli faaliyetlerine yardımcı olarak yerine getirir (UNHCR: Collection of International Instruments and Legal Texts Concerning Refugees and Others of Concern to UNHCR: 2007).

Göç hareketlerinden etkilenen kişi ve gruplara yardım etme misyonu taşıyan ve prensipleri 1951'de Brüksel'de yapılan Uluslararası Göç Konferansı'nda atılan Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration - IOM), aynı zamanda göç meselelerinin irdelendiği uluslararası bir kürsü niteliğindedir. IOM'in

konumu bakımından en önemli gelişme, Cenevre ve New York'ta yapılan yoğun toplantılar sonucunda örgütün 2016 senesinde “ilgili kuruluş (related agency)” olarak BM’ye dâhil edilmiş olmasıdır. Türkiyen’in de aralarına 2004 senesinde katıldığı ve üye devlet sayısı 173 olan IOM’nin, gözlemci statüsünü haiz ülke bazında 9 ve çok sayıda uluslararası ve hükümet dışı organizasyonel muhatapları vardır (IOM: 06.05.2021).

Uluslararası Mülteci Örgütü dört ana tema üzerine yoğunlaşmaktadır:

Göç ve Kalkınma; Göçün beraberinde iktisadi ve kamusal menfaati getirebilmesini ifade etmektedir.

Göçün Kolaylaştırılması; Göçmenler için tüzel saiklerin desteklenmesi, örneğin öğrenciler ve aile bütünlüğü gibi konulara eğilmektedir.

Göçün Düzenlenmesi; Sınırların hâkimiyeti ve insan ticareti ile mücadele gibi fonksiyonların üzerine yoğunlaşmaktadır.

Zorunlu Göç; Mültecilerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesi veya doğal ya da beşeri orijinli felaketler sebebiyle yerlerinden edilmişlere destek konularını ifade eden çalışma alanıdır (IOM: 06.05.2021).

Vatandaşlık ve uyum konuları göç alanında yapılan tüm araştırmalarda en çok bahsi geçen göç unsurlarıdır, öyle ki bazı ülkeler göç ve vatandaşlık, göç ve entegrasyon ismini taşıyan bakanlık düzeyinde idari yapılara sahiptir. Böyle olmasının en büyük sebeplerinden biri olarak, göç eden birey veya kitlelerin gittikleri yerlerde ilk olarak uyum sağlama sorunsalı ile karşılaşmaları ve uyumun gerçekleşmesinin bir ileri boyutunun vatandaşlık elde etme olduğu gösterilebilir (Yıldız, 2017: 36-67).

Bir makalede türbülansa benzetilen ulus aşırı göçün defacto olarak doğurduğu çok kültürlü ve hibrit toplumsal yapı, toplumlardaki farklılıkların nasıl yönetileceği sorunsalının önemini aşikâr kılmıştır (Papastergiadis, 2000: 1-17). Göç sonrası gelinen yeni sosyal ve kültürel çevre ile göçten önce de sahip olunan kültürel değerler arasında meydana gelecek bir etkileşimin varlığı açıktır. Fakat hem akademik hem de yönetsel bakış açılarında esas tartışılan şey, bu etkileşimin hangi ölçüde ve ne surette olduğudur. Aynı yaşam alanı çerçevesinde farklılıkların kabul edilebilirliğindeki üst

eşik düzeyi, kültürel etkileşimin yönü ve düzeyi ve bu yapıların üniter yapıların devamına etkileri gibi hususlar her zaman göç araştırmalarının önemli konularından olmuştur.

Entegrasyon kavramının tanımına bakıldığında, bir kavram karmaşasının olduğu açıkça görülmektedir. Bu karmaşanın en önemli nedeni, göçmenlerin uyumuna ilişkin temel siyasi yaklaşımlar olan asimilasyon, çokkültürlülük ve entegrasyon politikalarının benzerliğidir. Bundan dolayı bir kavramsal olgu olarak entegrasyonu bir çerçeveye oturtmak için, ortaya çıkışındaki kontekst ve sayılan pratiklerle benzerlikler dikkate alınmalıdır. Buradan yola çıkarak, göçmenlere yönelik politikaların ve bununla birlikte gelişen akademik nazariyelerin yönünü anlamak ve bunların entegrasyonun güncel tanımına etkilerini görmek yerinde olacaktır.

Sırasıyla ele alacak olursak bunlardan birincisi olan asimilasyon yaklaşımının etimolojik temellerinin 18. yüzyıl Alman patriyotizmine kadar uzandığı değerlendirilmekle birlikte ABD'ye büyük göç dalgasının yaşandığı 19. yüzyılın sonlarında Robert Ezra Park ve başını çektiği Şikago Okulu'nun temsilcileri tarafından nihai klasik formuna ulaşmıştır (Kivisto & Faist, 2009: 94).

Park ve Burgess bir süreç olarak kültürel sömürüyü bireylerin ve toplulukların, öteki kişilerin ve toplulukların tarihi tecrübelerini paylaşarak, duygu, deneyim ve fikirleri, eylem ve davranışlarını edinerek müşterek kültürel birleşenlere erişimi ve yayılımı olarak tanımlamıştır (Park ve Burgess, 1921: 736). 1920'li yıllarda popüler olan bu düşüncede, öz kültür yeni kontekst için güvensizdir ve göçmenlerin gelinen ülkelerdeki tek kültürlülüğe ve yeknesaklığa ulaşmaları özlerinden soyutlanarak olması istenmektedir (Castles, 2007: 356).

Bu anlamda asimilasyon, sayıca az pozisyonundaki etnisitelerin, egemen sosyo-kültürel sistemde erimesi, böylelikle kendilerine has kimliklerini kaybetmeleriyle neticelenen bir süreçtir (Soroka ve Bryjak, 1995: 203). Bir süreç olarak değerlendirildiğinde asimilasyonda, azınlık grupları topluma öyle karışır ki, ortadan kaybolmalarını netice verir (Brochman, 1996: 112). Kültürel yozlaşmanın bu keskin tabiri (Brubaker, 2001: 531-548) 1960'lara kadar yalnız ABD'de değil bütün Batı Avrupa'da yaygın görüş olarak hâkim olmuştur.

20. yüzyılın son yarısından itibaren asimilasyonist politikalar geçerliliğini yitirmiş ve eleştirilmeye başlanmış, bununla birlikte toplumsal etkileşim yaklaşımlarında yeni arayışlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunda en büyük rol, ırkçı ideolojilerin ve uygulamadaki asimilasyonist politikaların büyük toplumsal çatışmalara sebep olduğunu gösterdiği için İkinci Dünya Savaşı'na verilmektedir. Bu büyük savaş deneyimi sonrası, yabancılarla bir arada yaşamayla ilgili konulara farklı çözümler aranmıştır. Çareden biri de “etnik, dinsel ve cinsiyet farklılıklarına dayalı grupların tanınması ve eşit haklara sahip olması” manasındaki ‘çokkültürcülük’tür (Joppke, 1996: 449). Buna göre, müştereken ve dengeli bir habitat biçimi olarak çokkültürcülüğün tesisi için devletler farklı medeniyetlerin değil yalnızca olmasını, tanınıp kabul edilmesini de sağlamak, kültürel çeşitliliği ve azınlık organizasyonlarını desteklemek gibi sorumluluklar taşımakta ve politikalarını da bu farklılıkları dikkate alarak tasarlamak durumundadır (Brown, 2013: 74–75).

Çokkültürcülük; 1970’ten itibaren Batı dünyasının yeni göçmen politikası haline gelmiş, 1990’lı yıllarda ortak değerler geliştirme konusunda yetersiz olduğu ve etnik grupları ötekileştirerek gettolaşmaya itip, paralel toplumlar ortaya çıkardığına dair eleştirilere maruz kalmıştır (Kymlicka, 2012: 3). 11 Eylül hadisesinden sonra inanç merkezli farklılıklar ve etnik farklılıklar devletler tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmış ve sürekli devingen yapıda olan uluslararası konjonktürün de etkisiyle çokkültürcü politikalar askıya alınmış, karşılık olarak kaynaşma siyasetine terk etmiştir. Entegrasyon yani kaynaşma kavramının prensipleri tarihte Fransız Devrimi’ne dayandırılmaktadır. Alman düşünür Hartmut Esser bu kavrama güncel formunu kazandıran en önemli isimlerden biridir. Kaynaklarda Esser’in, entegrasyonu “sistemsal bir bütündeki parçaların kolektivitesi” olarak tanımladığı görülmektedir. Esser entegrasyon kavramını incelerken sosyal ve sistem entegrasyonu olmak üzere iki kolda açıklamaktadır. Sistem entegrasyonunda aktörler süreci etkilemezken, uyum; tüzel rejim, piyasalar, işletmeler ve devlet gibi mekanizmalar temelinde sağlanmaktadır. Göçmenlerin sisteme eklemlenmesini ifade eden ikinci entegrasyon, göçmenlerin geldikleri yeni ülkede, yasal yükümlülükleri yerine getirerek, iş gücüne katılım sağlayıp ekonomiye entegre olması, yerleşme izni kazanarak ve vergilerine sadık kalarak gerçekleşmektedir. Entegrasyonun bu türünde, mahalli değerlerin

özümsemiş olması, yerel halkla bağın oturması ve dilinin öğrenilmesi şartı aranmaz (Esser, 2001: 74).

Şahısların rejime dahil olması, sosyal ağlarla ilişkileriyle ilgilenen sosyal entegrasyon ise; Esser'e göre, dört boyutta oluşur ve toplumsal kaynaşma bu dört formatta gerçekleşecek bir uyumu anlatır. Bunlar; göçmenlerin topluma kendilerini ait hissetmelerini ifade eden "*kimlik*", yerli toplumun kültürü ile getirilen kültürün birbirine entegre olması bağlamında ele alınan "*kültürleşme*", bireyler arası ilişkilere dikkat çeken "*etkileşim*" ve göçmenlerin toplum içerisindeki "*sosyal-ekonomik-politik temeldeki konum*"larıdır (Esser, 2001).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, entegrasyon kendi kavramsal çerçevesi içinde bir takım belirsizlikleri olan ve uyum temelli öteki etkileşim türleriyle benzer özellikleri olan bir kavramdır. Entegrasyonu çokkültürcülüğe yakın olarak yorumlayan ve birbirinden farklı grupların ülkedeki bütün imkânlarla eşit ulaşabilmesi ve aralarında çatışma olmaksızın bütünleşik yaşamı ifade eden bir süreç olarak resmedenler vardır (Toksöz, 2006: 36). Bir de, entegrasyonu çabuk olsun, tedricen olsun göçmen unsurun hâkim kültür içerisinde erimesini imleyen, yavaş bir asimilasyonist süreç olarak çizenler de vardır (Castles & Miller, 2009: 46).

Brubaker de benzer özellikleri işaret etmiş ve bilhassa Avrupa zemininde entegrasyonun asimilasyonla aynı manaya karşılık geldiğini ve birbirlerinden farksız olduklarını ifade etmiştir (Brubaker, 2001: 540). Çokkültürcülük anlayışının kalkmasını takip eden dilimde entegrasyona değil de asimilasyona geri dönüldüğünü vurgulayan Brubaker, formunu değiştirmesine rağmen asimilasyonist yaklaşım türünün dünyada yaygın kabul gördüğünü savunmaktadır. Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'ni örneklediği makalesinde, Amerikan yazınında asimilasyon kavramının çekinilmeden kullanılmasına rağmen, özellikle Batı Avrupa ülkelerinin bu terimin kullanımından uzak durduğunu buna karşılık entegrasyon ve adaptasyon gibi yumuşak terimlerin tercih edildiğini göstermektedir (Brubaker, 2001: 232).

Sosyal bilimlere ve özellikle göç yazınına bakıldığında, tarihsel süreç içerisindeki ayrımların göz ardı edilebildiği; uyum, entegrasyon, asimilasyon ve hatta

bunlara ek olarak harmonizasyon kelimelerinin aynı anlamlarda ya da yakın anlamlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır (Adıgüzel, 2016: 155-169).

Uyum kavramının kökeninde, topluma sonradan dâhil olan grubun asimile olmasına yol açtığı düşüncesi hâkim olduğu için uyum kavramının yerine toplumsal kabul kavramını tercih edenler de vardır (Erdoğan, 2015a: 20).

Geçmişinde asimilasyonlar ve bunlara paralel olarak meydana gelen gerilimler olan batılı devletlerin farklı ırk ve kültürdeki insanlarla artan sorunları, toplumlar arası iletişimde hoşgörünün her zamankinden daha fazla gerekli olduğuna dikkat çekmektedir. Kıta Avrupası ve Amerika, tarih boyu geçirdiği mühim değişimlerden dolayı öz sakinleri tarafından, uluslararası toplum, çoğulcu toplum, kültürlerin ortak noktası, ileri toplum veyahut çok uluslu toplum gibi yakıştırmalara maruz kalmaktadır. Buna ek olarak göçmenlerin büyük çoğunluğu için bir tercih olarak Batı, coğrafi çağrışımından ziyade gelişmişlik, refah ve kültür anlamlarını taşımakla bununla birlikte insan ırkının zirve noktası olarak algılanmaktadır (Siddiqui, 1997: 130).

Avrupa'daki genel yapıya benzer biçimde, Avusturya özelinde de artık geri dönme ihtimallerinin zayıf olduğu kabul edilen göçmenlerin sorunları için birtakım politikalar geliştirilmiştir. En başlarda asimilasyonu çağrışımı yapan, zaman içerisinde birlikte yaşama, bütünleşme ve toplumların uyuşmasını çağrıştıran çokkültürlülük ve uyum yaklaşımlarına dönüştürülen bu politikalar, 21. yüzyılın başlarından itibaren değişim yaşamış ve uluslararası zemindeki güvenlik temelli devlet yaklaşımları unsurunun da müdahil olmasıyla yerini oldukça kısıtlayıcı bir yaklaşıma bırakmıştır. Avusturya'da ekonomi politikalarının etkin bir unsuru olarak görülen göç olgusu göçmen toplumun geçici olmadığının anlaşıldığı 90'lı yıllarda özellikle 1995 senesinde Avusturya'nın Avrupa birliğine üyeliğiyle birlikte çok yönlü olarak tartışılmaya açılmış ve göçmenlerin yerel halkla kaynaşması ön sıralarda gelen bir ajandaya bürünmüştür (Bekaroğlu vd., 2015: 19). Göçmen meselesi siyasi tartışmaların hedefi haline gelmiş, genel olarak yabancıların neden olduğu sorunlar ve devletin harekete geçmesinin gerekliliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak oturum izni daha sonra özellikle entegrasyon ve vatandaşlık konularına eğilim gösterilmiş, 1997'de göç için yeni yasa düzenlenerek, bununla özellikle kaynaşmaya olan vurgu arttırılmış, 1998 Vatandaşlık yasasında ise nispeten karşıt bir anlayışa geçilmiştir. Buna karşın

yapılan en son düzenlemelerle göçmen unsurların sınır dışı edilmesi müşkülleşmiş, ikamet süreleri uzatılmış ve Avusturya’da doğanların ülkede kalmaları teminata alınmıştır (Kraler & Sohler, 2007: 20).

Genel olarak uyum kapsamındaki göçmen kitlenin geldiği toplumdan kopmadığı ve bu durumun göçmen merkezli çıkan ve uyum sürecini zorlaştıran bir unsur olduğu gelen tepkilerden anlaşılmaktadır. Türkiye’de meydana gelen Fethullahçı Terör Örgütü’nün (FETÖ/PDY) 15 Temmuz darbe teşebbüsü sonrası Viyana’da karşıt yürüyüşler düzenlenmiş, bu gösteriler ise Avusturya’da hem hükümet hem muhalefet kanadından, Türkiye’nin iç hadiselerinin Avusturya’ya sıçraması olarak yorumlanmış, aşırı bir eleştiriye maruz kalmış ve bu türden toplanmaların Avusturya’ya sadakati zedelediği ve entegrasyon çalışmalarını sekteye uğrattığı beyan edilmiştir (Die Presse: Avusturya’daki Türkler: 2016).

Fransa’da göçmen çocuklar ulusal eğitim sistemine dâhil edilerek kültürel mirası ve değerleri kazanıp egemen Fransız toplumuyla bütünleşirler. Fransa’nın bu düşünceden hareket eden göç yönetimi anlayışına göre asimilasyon sürecinin ilk kuşak göçmenlerde gerçekleşmeyeceği ikinci ve sonraki kuşakların asıl hedef olduğu anlaşılmaktadır (Beauchemin vd., 2015: 514).

Fransa, bütünleşme politikalarını uygulama kapsamında referans olarak ülkenin üniter cumhuriyetçi yapısından faydalanmıştır (Barou, 2013: 1-20). Bundan yola çıkılarak Fransa’da göçmenlerin tam uyumu için üç ana ayağın varlığından söz edilebilmektedir. İlk olarak Fransa ırk ayrımını göz önünde bulundurmaksızın bunun yerine hukuki çerçevede vatandaşlık üzerinden bir ayrımı vurgulayarak bütünleşme politikaları tesis etmiştir. İkinci olarak Fransa’da doğumu gerçekleştiren ikinci kuşağın kendiliğinden Fransız vatandaşı kabul edilmeleridir. Uyumu tesis eden üçüncü aşamada ise organizasyon alt yapısında ırksal temeller barındıran bütün dernek ve benzeri yapısal faktörlerin kamusal alanın dışarısında tutulması vardır (Beaud & Noiriel, 2003: 22).

Bugün Fransa’da göçmen temalı ve kayda değer en büyük reformist adım belki de birinci nesilden sonraki göçmenlerin toplumsal sahadaki vizibilitesidir (Beauchemin vd., 2015: 611).

Dünya geneli uyum ve entegrasyon konusunda bunca eylem ve gelişmeler olmasına karşın ülkelerin güvenlik kaygıları bütün kazanımları yeniden gözden geçirmelerine sebep olabilmektedir. Sonuç olarak söz konusu güvenlik olunca yabancıların ötekileştirilmesi ve hedefe konulması ortaya çıkan ilk davranışsal mekanizmadır. Bundan dolayı devletler güvenlik politikalarını uluslararası göç hareketliliklerini de izleyerek düzenlemektedir. Bu durum sınırların güvenliği konusunu da ülke politikalarını belirlerken daha tartışılır hale getirmiş, dahası suça sebep olduğu düşünülen ve aralarında göçmenlerin de olduğu bütün parametreler hedef alınmaya başlanmıştır. Bundan sonra hedefe alınan göç ve suç arasında yakın ilişki olduğu düşüncesinden hareketle göçmen karşıtı söylemler güçlenebilmektedir. Sonuç olarak çok kültürlülük veya entegrasyon yerine daha asimilasyonist politikaların hayata geçirilmesini güvenlikle ilgili bu kaygıların, beslediği söylenebilmektedir.

Akademik yazınlardan ve politik düzenlemelerden anlaşıldığı üzere göç merkezli uyum kavramı coğrafi, kültürel ve toplumsal temellerde farklı anlayışlarla yorumlanmaktadır. Ancak hepsinin ortak noktasında bir yere sonradan gelen insanlarla yerel toplum arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır.

Türkiye, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ise uyum faaliyetleri başlığı altında yayımladığı ve sürekli revize ettiği broşürlerden, uyumun tam olarak, ne asimilasyona ne de entegrasyona karşılık gelmediği, toplumun göçmenle rızaya bağlı ve karşılıklı olarak gerçekleştirdiği bir süreç olduğu ya da iç içe geçerek harmonize olduğu ve bu durumda yabancıların kendi etnisitelerini de koruyarak ev sahibi toplumla birliktelik sağlamaları olduğunu belirtmektedir (GİGM, 2015: 25).

Türkiye çok kültürlü bir yapıdadır. Kültürel mozaik modeli olarak da tabir edilen çok kültürcülkte, kozmopolitliğe riayet ile her sınıfın ötekini anlaması ve karşılıklı etkilerde bulunması prensip olarak belirlenmiştir. Bu modelin yaşandığı toplumlarda ise, grup hüviyeti farklılıklarının canlı kalmasına şans veren uyum vardır (Kaya, 2013: 47).

Vatandaşlık kavramı genelde kuramsal perspektiften bakılarak anlamlandırılmaya çalışılmış, akademik yazında genelde yasal, siyasi temellerde ve

kimlik temelinde izah edilen bir unsuru olarak görülmüştür (Cohen, 1999: 245-268). Vatandaşlığın hak temelinde sivil, siyasi ve sosyal unsurları ihtiva eden yasal yönlü bakış açısı hukuki bir statüyü ifade eder. Siyasi vatandaşlık kavramı da toplumun kendi kendini yönetmesini ve her yönüyle siyasal katılımı ifade etmektedir. Kimlik unsuru temelli vatandaşlık kavramı ise, siyasi olarak bir topluluğa aidiyetin altını çizen farklı bir üyelik anlamı taşıyan vatandaşlıktır. Vatandaşlığın temel unsurları, üniter yapıdaki sınırlar uhdesinde cari olmak üzere kısaca yasal haklar, siyasi katılım ve kimliğe sahip olma şeklinde ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle vatandaşlık kavramı talep edilen haklar, devletler tarafından verilen haklar, bir statüyü ifade eden kimlik çerçevesinde yer almaktadır (Polat, 2011: 129). En genel ifadeyle vatandaşlık, bireyin devletle ilişkisindeki hak, görev, yetki ve sorumluluklardan müteşekkil hukuki bir kavram şeklinde tanımlanabilir (Aybay, 2008: 4).

Vatandaşlık iki ana prensiple gerçekleşen bir kazanımdır; ilk gruptakiler Almanya gibi kan esasına mebni vatandaşlığı esas alan ülkelerdir ve bu ülkelerde etnik köken asli vatandaşlık noktasında belirleyici unsurdur. ABD, Kanada gibi toprak esası vatandaşlığın olduğu ülkelerde ise kişi, topraklarında doğduğu devletin vatandaşlığını alır (Brubaker, 1992: 50-72). Bununla beraber vatandaşlık özel olarak kişisel talep ve müracaatı gerektirir.

Yabancı uyruklu şahısların sonradan geldikleri ülkenin vatandaşlığına kabul edilmeleri süreci, bir ulusu temsil eden siyasal yapının içine girerek o topluma tanınan haklarla birlikte yükümlülüklerin de bir parçası olabilmeyi ifade etmektedir (Goodman, 2010: 15).

Yabancıların vatandaşlığa geçişlerini kapsam olarak iki temel yaklaşımda açıklamıştık. İlk yaklaşım belli bir süre oturma şartı sağlayan yabancı bireylerin vatandaşlığa geçmesini yeterli gören yurttaşlık anlayışını benimseyen toprak esasına göre vatandaşlığı tanımlayan ülkeleri kapsar. İkinci yaklaşımsa, doğumla gerçekleşen kan bağı prensibi üzerinden vatandaşlığı vurgulayan ve yabancılar için güç ve ırk temelinde bir kavrayış pratiğindeki ülkelerdir (Brubaker, 1992: 50-72). Howard ise vatandaşlık politikaları endeksini geliştirerek bu sınıflandırmayı liberal ve kısıtlayıcı yaklaşımlar temelinde açıklamıştır. Liberal yaklaşımlara Fransa, Belçika ve İsveç gibi yabancıların vatandaşlığa geçişine kolaylık tanıyan ülkeler örnek gösterilebilir.

Avusturya, Yunanistan, İspanya ve Danimarka gibi limitet yaklaşım politikası izleyen ülkeler ise daha uzun oturma süreçleri ve tam entegrasyon istemekte ve tahdit edilmiş hassasiyeti olan bu ülkelerde yabancılar vatandaşlık için istenen tüm koşulları sağlasalar dahi, bu devletlerin yetkili organlarının kararı nihai belirleyici olduğu için vatandaşlığa kabul edilmeyebilirler (Howard & Goodman, 2018: 329-346).

Ülkelerde vatandaşlıkla ilgili süreçler için öne sürülen şartların genellikle, şekil vesüre açısından oturma izni, dil kültür ve tarih noktasında ülke hakkında yeterli düzeyde bilgi, yeterli kişisel ekonomik imkanlara sahip olmak, temiz adli sicil kaydı, genel ahlak açısından sıkıntısı olmamak, kamusal ve sosyal düzene uyum gibi bir kısım koşullar etrafında şekillenerek yabancı şahısların da bir bütün olarak bu entegrasyon sürecini tamamladıktan sonra vatandaşlığa geçişin mümkün olduğu görülmektedir.

Diaspora, göç konusunun içerisinde ele alınması gereken bir diğer önemli unsurdur. Diasporanın da diğer birçok tanımda olduğu gibi kavramsal çerçevesini tam manasıyla çizmek mümkün değildir. Alanda ortaya çıkan bilimsel yazın sahasında farklı birçok tanımlamalarla karşılaşmaktadır. Kavram üzerindeki bu çok başlılık, tarih boyunca gittikçe daha fazla çeşitlilik göstererek devam etmiştir. Etimolojik açıdan bakıldığında Yunancadan dile kazandırıldığı anlaşılan diaspora en başlarda, tohum gibi nesneler için dağılmak saçılmak anlamlarını ifade etmek için kullanılmıştır. Günümüzde diasporanın bir topluluk olarak ülkelerdeki bazı etnik grupları işaret ettiği ve genel anlamda bu çağrışımından dolayı, kavramsal olarak tanımlanmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bir tanımda diaspora, vatanından ayrılmış ve başka ulusların içerisinde yaşıyor olan ancak söz konusu anayurda aidiyeti kültür ve öz bağlamında muhafaza etmeye çalışan bireylerden teşekkül eden grupları ifade ettiği şeklinde anlaşılmaktadır (Dufoix, 2011: 27). Anlamı daha dar bir alana işaret eden ve tarihsel bir çağrışım yapan kaynaklardaki diasporanın diğer bir tanımında, yurtlarından göç etmek suretiyle diğer ülkelere giderek buralarda yaşayan ve çalışan Yahudilerden bahseder. Daha genelleyici bir diğer tanımda ise diaspora, kendi ülkelerinden ayrı yerlerde yaşam süren bir etnik güruhu ifade etmek için kullanılır (Hornby, 2001: 321).

Modern Toplumlarda Diasporalar isimli makalesinde William Safran, diasporanın sadece dağılma ve sürgün anlamları çerçevesinde tanımlanmasının yalın

kaldığına ve diasporanın içerdiği ayrılmaz unsurlardan, milliyetçiliği ve etnisiteyi göz ardı ederek bu tanımın dışına ittiğini belirtmektedir. Burada, diaspora kavramının genellenmeye çalışılırken çoğu yönden kırpmalara maruz kaldığı ve bazı tanımsal kapsamlarının ihmal edildiğini ve bunun yanlış olduğunu vurgulamıştır (Safran, 1991: 83). Brubaker ise Safran'ın etnisite ve göç konularının göz ardı edildiğine yönelik eleştirilerine işaret eden diaspora isimli makalesinde 1980'lerden sonra dünya literatüründe diasporanın birçok bilimsel alanın içine girdiğini vurgular (Brubaker, 2005: 1). Cohen de diasporayı dört aşamada ele almaktadır. İlk aşamada, Cohen, diaspora terimi için yalnızca aktör olarak Yahudi milletini ele alarak açıklar. İkinci dönemde anlam etnisite bağlamında genişletilmiş Afrikalılar, Ermeniler ve İrlandalıların yayılması da bu kapsama eklenerek tanımsal yeni çerçeve açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü aşamada ise diasporalar salt bir millete işaret etmeksizin 1980'lerden sonra farklı sınıfları da içererek kapsamı daha da genişletilerek incelenmiştir. Bunlara göçmenler, etnikveya siyasi azınlıklar gibi gruplar da dâhil edilmiştir. Cohen'in açıklamaya çalıştığı son yanidördüncü evre, sosyal yapısalcıların önceki aşamaları eleştirerek belirginliğini yitiren kimlikler nedeniyle diasporanın anlamını yitirdiğini, topluluk faktörünün anlamı kısıtladığını ve tekrar düzenlenmesini savundukları aşamadır (Cohen, 2008: 1-2).

Diasporayı kavramsal olarak tek bir genel tanımda izah etmek isteyenlerden Sheffer, oldukça sınırlı, tarihi bir zeminde ve iki ana başlıkta klasik ve modern olmak üzere sınıflandırmaya giderken (Sheffer, 1986: 1-15) Cohen'in de beş ana serlevhada çalışma yaptığı anlaşılmaktadır. Bunlar; Yahudiler, Filistinliler, Afrikalılar ve Ermeniler gibi mağdur olarak değerlendirdiği topluluklardan teşekkül eden diasporalar, Hintliler, İtalyanlar, Türkler, Çinliler, Kuzey Afrikalılar gibi emekçi ve işçi statüsünde bir topluluğu oluşturan milletleri işaret eden diasporalar, İspanyollar, Portekizler, Hollandalılar, Fransızlar, İngilizler gibi yayılmacı sömürgeci milletlerden müteşekkil diasporalar, Çinliler, Lübnanlılar, Japonlar gibiticaret amacıyla başka ülkede bulunan milletlerin diasporaları ve Karayipliler, Sindhiler, Parsileri saydığı yerlerinden edilmiş toplulukların oluşturduğu diasporalardır.

Aynı uluslaşırıcıkta olduğu gibi göçmenlerin anayurtları ile devam eden rabıtalارının ve idrak etme biçimlerinin neticesi olan diaspora, küreselleşmeyle beraber

klasik ve modern anlamda iki farklı yaklaşımda incelenmeye başlandı (Sheffer, 1986: 1-15). Eskiden beri anayurtlarından ayrı yaşam süren Rumlar, Ermeniler, Filistinliler ve Yahudiler gibi milletler başlık olarak klasik diasporalar adı altında sayılıyor iken; modern diasporalar ise ekonomik sebeplerle yapılan göç, mülteciler, misafir işçiler, sürgün edilmiş toplumlar ve etnik gruplar gibi kavramları içine alan bir zeminde anlaşılabilir (Kaya, 2001: 7-8).

Klasik diasporalara bakıldığında, bir toplumsal sınıf olarak göründükleri ve beraber yaşadıkları toplumla net ve açık çizgilerin var olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında klasik ve modern diasporalar arasındaki en önemli farkın da mukaddes olarak addedilen anayurda geri dönme isteğinde olduğu savunulmaktadır (Kaya, 2011: 25). Buna ek olarak, günümüzde izlenen politikalarla bakıldığında anayurda yani kutsala dönüş felsefesinin yanı sıra öz kimliklerini sindiren bir tehdit unsuru olarak gördükleri, anavatanlarından ayrılma korkusunu sağlayan her şeye karşı birlik olma şartıyla yok olmayacakları inancı ve bu fikrin toplum içerisinde geniş çapta yer edinmesini bu farklar arasında sayabiliriz. Diasporaların uluslararası alanda öz yurtları ve kimliklerini ilgilendiren kararları yönlendirme gücü de buradan kaynaklanan çabalarında yatıyor.

Safran, diasporaları sürgün edilmiş azınlıklardan teşekkül eden topluluk olarak tanımlamıştır bunun yanında bir grubun diaspora olarak nitelendirilebilmek için altı şartı sağlaması gerektiğini savunmuştur.

Bu şartlar; vatanlarından en az iki ana bölgeye dağıtılmaları, yurtlarıyla ilgili hatıra ve özlemlerini koruyarak devam ettirmeleri, yaşadıkları devletin sınırları içerisinde tam anlamıyla kabullenilmediklerine inanmaları, bir gün vatanlarına geri dönecekleri zamanın geleceğine olan inançları, vatanlarının bağımsızlığı ve refah düzeyinin yükselmesi için fiilen gayret etmeleri ve son olarak örgüt ruhunun ve iç dayanışmanın anayurtla devamlı ilişkilerle açıklanması şeklinde sıralanmaktadır (Safran, 1991: 83-84). Safran'ın altı koşullu çerçevesinin Çerkes, Ermeni ve Yahudi diasporaları gibi klasikleri açıklayabileceğini; fakat Amerika'da yaşayan Afrikalılar, Britanya'da yaşayan Güney Asyalılar ya da Almanya'da yaşayan Türkler gibi toplulukları kapsayan güncel bir tanımlamadan uzak olduğu fikri de mevcuttur (Kaya, 2011: 28). Bu düşünceye benzer fikirlerle yola çıkan, bazı çalışmacılar ise bir takım grupların, Safran'ın diaspora kriterlerinden bir kısmını barındırmalarına izafeten az

veya çok diasporik olma özelliğini taşıyabileceğini belirtmektedir (Clifford, 1994: 306).

Diasporalarda, yaşanan ülkede vatandaş olma konusu olması önemli bir durumdur; bir diğer ifade ile yabancı ve vatandaş kavramları ayrımındaki yasal düzenlemelerin milletler açısından önemi bulunmaktadır. Fakat hakların herkese eşit olarak dağıtılması durumunda, bunun önemi azalmaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle, diasporalar birden fazla ülkeye giderek buralarda yaşamaya başlamış, bunun sonucu olarak da küresel şehirler meydana gelmiş, üniter yapıdaki devletler zayıflamış, vatandaşlara tanınan haklar yabancılara da tanınır hale gelmiş ve vatandaşlık önem arz etmeyen bir kavram olarak algılanmaya başlanmıştır. Ayrıca ikili vatandaşlık, multi vatandaşlık gibi bazı hukuki aranjmanlar da bu duruma katkı sağlayan diğer unsurlardır (Işın ve Turner, 2002: 1-340).

Diaspora, Yahudilerin dünyada vatansız kalarak dağılmaları ve yalnızlığa itilmelerini izah eden özel bir isimlendirmedir. Diaspora'yı tanımlarken bu yüzden Yahudi toplumunun hafızasına bakılarak nitelikleri belirlenmiştir. Yahudilerin yaşadıkları yeri hiçbir zaman yurt olarak görmemeleri, kendilerini birlikte yaşadıkları toplumdan ayırarak bir gün geldikleri yere geri dönecekleri mitini yaşatarak huzursuz bir hayat sürdürmeleri bu kavramın genel çerçevesini çizerken örnek teşkil etmektedir (Aktay, 2008: 13-50).

Afrikalı ulusların tarih boyunca kölelik, zulüm, sürgün, işkence gibi eylemlere maruz kalma noktasında Yahudilere benzediği ifade edilmektedir (Brackman, 2010: 2). Yahudiler ve Siyahiler için yakıştırılan bu paralellığe karşın, diaspora kelimesi siyahiler için ilk olarak 1965 yılında yayımlanan Negritude or Black Cultural Nationalism ismini taşıyan yazıda kullanılmıştır (Irele, 1965: 321-348). Afrika diasporası şeklinde bir ifadeye ise George Shepperson'un 1966 yılında Afrika forumundaki tebliğinde rastlanmaktadır (Shepperson, 1966: 76-93).

Günümüzde vatanlarından koparak çevre bölgelere yerleşen göçmenler için küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan transnasyonalizm ve diaspora göç araştırmacıları tarafından sıklıkla kullanılan kilit kavramlardan olduğu anlaşılmaktadır. Diasporanın, genel olarak geçmiş yüzyıllarda Yahudi ve Ermeni milletleri için kullanıldığını ancak

çağdaş literatürde daha kapsamlı bir kullanım alanı olan bir kavram halini aldığını söyleyebiliriz. Kuran-ı Kerim perspektifinden bakan Müslüman topluluklar için diaspora kültürü esasen yoktur. Peygamberlerin hayatlarına bakıldığında büyük çoğunluğunun tebaalarıyla ya da bizzat yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Bu toplumsal hafıza Müslüman grupları diasporik anlayışın bir miktar dışında tutmaktadır. Yeryüzünün bir mescit kılındığı, vatan-ı aslilerinin cennet olduğu ve “iki doğunun ve iki batının Rabbi” ne inanan Müslümanlar için mekâna yabancılaşmak veya getto oluşturma dinsel temelleri olamayacağı açıktır; fakat belki bir Müslüman diasporasının oluşumunun etnik kökenle bağlantılı ikincil unsurlardan tezahür edebileceği varsayılmaktadır (Gökkır, 2008: 189-237).

Günümüzde Müslüman coğrafyadan koparan Müslümanların çoğu, netice itibariyle “*Daru’l-İslam*”ın uzağında yeni koşulla ve yerel şartlarla uyum içerisinde yaşamaya yönelik bir çabanın içine düşmektedir. Bazı devletler ve teorisyenler, meydana gelen sonuçlardan yola çıkarak bu durumdan teşekkül eden dini motifli küçük çaptaki örgütsel yapılar için bile diasporayı çekinmeksizin kullanmaktadırlar (Subaşı, 2008: 5-13).

Diasporik grupların oluşumunda devletlerin rolü noktasında Amerika’ya göçen Somali’ler örneğine bakacak olursak, göç öncesinde tek bir ırktan geldiklerini düşünmenin yanında ırkçılıktan habersiz bir yaşam sürmekte olduklarını anlamaktayız. Bundan dolayı, göçten hemen sonra ırkçı politikaların hâkim olduğu Amerika’daki farklı sosyal yapıya alışma konusunda bazı zorluklarla yüzleşmişler ve bir anda kendilerini siyahî tanımının öznesi olarak görmüşlerdir. Bu tanımlamayla birlikte, sonuç olarak, Amerika’da oturmuş kamusal ırkçılıkla da yüzleştiler. Bu kurumsallaşmış ırkçılıkla ve siyahî etiketiyle hep birlikte mücadele etmenin zorluğu Somalililerin öteki Afro-Amerikalılar’dan tefrik edilmeleri maksadıyla Müslüman kimliklerini ön plana çıkartmalarına sebep olmuştur. Ancak bu sefer, 11 Eylül’den sonra yükselen yeni algıyla antisemitizm ve İslamofobi yayılmış, hem siyahî hem de terörist potansiyeli olan, şiddet yanlısı bireyler olarak görülmeye başlanmışlardı (Kusow, 2006: 533-551).

Günümüzde dışardan uluslararası kuruluşların ve içerden diasporik milletlerin etkileri devletlerin, diasporik toplumlara asimilasyonist bir politika gütmelerini artık

neredeyse imkânsız kılmıştır. İnsan hakları, kültürel öğeler ve kimlik açısından muhafazaya yönelik küresel gelişmelerle birlikte ulus-devlet kültürünün de zayıflamaya başlamasıyla, ev sahibi devletler bir seçenek olarak entegrasyonu tercih etmeye başlamışlardır (Adamson, 2016: 291-297).

Kavramların yeni anlamlar kazandığı günümüzde, olgusal yönlü ilgili anlaşmazlıklar bir tarafa, göç unsuru içinde önemli bir faktör olduğu net olarak anlaşılan diaspora içinetkin bakış açıları geliştirmek gerekmektedir. Bu doğrultuda kavramın anlamının ve bağlamının farklı formlarının ortaya çıktığı tarih boyunca meydana gelen birikimler diasporaya ilişkin politika belirlemeye yardımcı olabilecektir (Lindenstrauss, 2010).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ YÖNETİMİ VE YAPISAL MEKANİZMALAR

2. Türkiye’de Göç Yönetimi

Türkiye’nin göç alanında kökü maziye dayanan bir yönetim anlayışı vardır. Bunula beraber idari mekanizmaların bir bütünü oluşturmadığı görülmektedir. Akademik yazında göç yönetimini ele alan çalışmalarda farklı göç alanlarına eğilen idari yapıların içerisinde en çok GİGM’ye odaklandığı diğerlerinin de münferit olarak ele alındığı görülmüştür (Mursül, 2017; Marttin, 2016; Oktay vd. 2016; Altunok, 2017) . Özellikle bu bölümde Türkiye’nin göç yönetimi tarihini mazisinden alıp incelemenin ve diğer idari mekanizmaları da ayrı başlıklar altında incelemenin faydası olacaktır.

Türkiye’de göç yönetiminin tarihçesine baktığımız zaman, Türkiye’de göç yönetiminin ilerleyişine yönelik net bir görüntüye sahip olmak için bu noktada ilk olarak halefi ve mirasçısı olduğu (Yalçındağ, 1970: 20-57) Osmanlı’da göç yönetimi adına atılan adımlara kronolojik olarak göz atmakta fayda vardır.

Şüphesiz Anadolu tarih boyu birçok göçe ve savaşa tanıklık etmiştir. Anadolu, Türk yurdu olduktan sonra da yoğun bir şeklide göçler devam etmiştir (Köse, 2017). Göç yazınına baktığımızda Osmanlı dönemini rastlayan ilk kurumsallaşma hareketinin 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıktığı görülmektedir. Rusya’nın yayılmacı politikaları izleyerek 1853 yılında Eflak Boğdan’ı işgalinden sonra yaşanan gelişmelerin ve Kırım Savaşının bir sonucu olarak Rusların baskılarına dayanamayan Kırım’daki Osmanlı tebaası grupların kitleler halinde Osmanlı topraklarına gelmelerine yol açmıştır. Daha önce bu tarz konularla ilgilenen İstanbul Şehremaneti’nin gelen akınların yönetimi konusunda yetersiz kalmasıyla Muhacirin Komisyonu 5 Ocak 1860 senesinde Sultan Abdulmecit’in uygun görüşüyle kurulmuştur. Daha çok iskân çalışmaları temelinde politikalar yürüten Muhacirin Komisyonubu misyonunu kurulduğu tarihten itibaren geçen beş yıl içerisinde büyük oranda tamamlamış, Muhacirin Komisyonu 27 Kasım 1865 tarihinde kapatılmış görev ve yetkileri ilgili nezaretlere (bakanlıklara) taksim edilmiş, azaları ise başka yönetim kademelerinde görevlendirilmiştir. Bu sistemde kısa zaman sonra göçmenlerle ilgili etkin sonuçlar alınamayınca hakkında çok fazla kaynağa rastlanılmayan ve Muhacir İdaresi olarak isimlendirilen daha dar bir yapı

teşekkül edilmiştir. Bir süre sonra taşrada doğan ihtiyaçlardan ötürü buralarda da memur görevlendirilmiş ve örgütsel yapısında bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Daha sonra 1875 senesinde iktisadi bir takım kararların etkisiyle Muhacir İdaresi de Zaptiye Nezaretine bağlı bir daire haline getirilmiştir (Erdem, 2018: 75-98).

1877-78 tarihli Osmanlı'nın Rus savaşının bir neticesi olarak yeni göç akınları İstanbul Şehremaneti'nin ve Zaptiye Nezaretinin mevcut kapasite ve kabiliyetlerinin üzerinde bir yönetime ihtiyacı bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Belirtilen tarihler arasında hizmet gören, doğrudan padişah tarafından idare edilen, bütün komisyonların üzerinde bir konumda olan Umum Muhacirin Komisyonu bu vesileyle oluşturulmuştur. Umum Muhacirin Komisyonunun göçmenlerle ilgili genel olarak bütün konularda yetkili olduğu ve bunun altında örgütlenen İdare-i Muhacirin Komisyonu ve bağlı birimlerin iase ve sevk gibi sınırları belli konularında yetkili olduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda bu dönemde muhacirlerin iskânıyla ilgili olarak camilerin geçici barınma merkezleri olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca geldikten sonra geri dönmek isteyen muhacirler de olmuş ve bununla ilgili görüşmeler Hariciye Nazırlığı koordinesinde gerçekleşmiş bu şekilde koordineli kararlar verilmiştir. Muhacirler arasında bazı salgın hastalıklar baş göstermiş kısıtlı imkânlarla farklı yönetim kademelerinin koordinesiyle konuya çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda bazı binalar hastanelere dönüştürülerek muhacirlere tahsis edilmiştir. Yetersiz kalan personel ihtiyacı Mekteb-i Tıbbiye öğrencileri görevlendirilerek giderilmeye çalışılmıştır. Genellikle iskân edilen yerin iklimine adapte olamayan muhacirler yine Umum Muhacirin Komisyonu'na arıza (dilekçe) ile müracaat etme yoluna gitmişlerdir. Bu tarz taleplere ilişkin bazı çalışmalar yaptıktan sonra göçmenlere geri dönüşlerin olduğu ve bazı olumlu yanıtların da olduğu görülmektedir. Nihayet yönetim mekanizması içerisinde aynı işi gören birden fazla alt ve üst birimlerin varlığının yol açtığı çok başlılık ve yetki karmaşası Nisan 1878'de Umum Muhacirin Komisyonunun faaliyetlerinin sonlandırılmasına sebep gösterilmiştir (Erdem, 2018: 101-112).

13 Ağustos 1877'de padişahın emir ve iradesiyle Ruslar tarafından işgal edilen yerlerden gelen akınlara yönelik çalışmalar yapması amacıyla İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu örgütsel bir yapı olarak kurulmuştur. Hastaneler ve sağlıkla

ilgili konulardaki çalışmaları, bütçe, maaş ve harcamaları, iskân, barınma ve muhacirlerin meslek edinmesi ve istihdamları, eğitimleri dâhil olmak üzere 48 maddelik muhacir idaresi talimatnamesinde belirtilen hususları takip eden birimler kurulmuş ve azalar görevlendirilmiş önceki muhacir komisyonlarına nazaran daha örgütsel yapıda bir oluşum tesis edilmiştir. İlk başlarda teşkilat yapısında Komisyon Heyeti, Hesap İşleri Heyeti, Yardım Komisyonu, Yardım Komisyonu Hesap İşleri Heyeti, Muhacir İşkân şubesi olmak üzere beş adet yönetim birimi bulunuyor iken zamanla teşkilat yapısında birim sayısını azaltmaya ve arttırmaya yönelik hem ileri hem geri adımlar atılmıştır. 1886 senesi ise komisyonun dört birime ayrılmasının yanı sıra muhacir işleriyle ilgilenmek üzere taşra teşkilatlanmasının yapılması ve buralara memur tayin edilmesi açısından önemlidir. İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu çatısı altında muhacirlerle alakalı konular tek elden yönetilmeye başlanınca illerde ve kazalarda memur görevlendirmesi yapılmış komisyonlar teşekkül edilmiştir. Memur sayısı yetersiz kalan yerlerde ise idare meclisleri ve belediyeler yetkilendirilmiştir. İllerde kurulan komisyonların başkanlığını valiler yapıyor iken valinin katılamadığı durumlarda adliye müdürü vekâleten bakmıştır. Merkezi yapıdaki tek çatı ve taşra yapılanmasındaki mülki amir faktörünün önceden yaşanan yetki karmaşasını ortadan kaldırdığı görölmektedir. Kaynaklara bakıldığında muhacirlerle ilgili yardımların sağlık ve iskânla sınırlı kalmadığı görölmektedir. Dul ve kimsesiz kadınların kalabileceği bugünkü kadın sığınma evlerinin bir karşılığı olarak değerlendirilebilecek dulhaneler, kimsesiz muhacir çocukların kalabileceği ve eğitim gördüğü yetimhaneler, muhacirlere meslek kazandırma, iş kurabilmeleri için fon sağlama ve evlendirme faaliyetleri gibi sosyal programların olduğu görölmektedir. Daha sonra gittikçe örgütsel yapısı küçülen İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu 1889 yılında iki şubeye taksim edilmiş burada taşra örgütlenmesi de lağvedilerek kaldırılmıştır. 1894 senesinde Umum Muhacirin Komisyonu adıyla kaynaklarda rastlanılan bu komisyonun üye sayısının ilk kurulduğu zamanlardaki 107 kişiden artık 16 kişiye düştüğu görölmektedir. Muhacirlerin sayısındaki azalmalar ve artan teşkilat masrafları sebebiyle 2 Ağustos 1893 senesinde komisyon kapatılarak işler Dâhiliye Nezaretine devredilmiştir. İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu'nun kapatılmadan evvelki son üye sayısı başkan dâhil olmak üzere 96 kişi olduğu bazı kaynaklarda geçmektedir (Erdem, 2018: 113-128).

Tarih boyunca Doğu Akdeniz’de karışıklıklar çıkarma konusunda hevesli olan Yunanistan, 1897’de Rusların Osmanlı topraklarını ilhak etmesinden cesaret almış ve Girit’i işgal etmiştir. Bunun üzerine harekete geçen Osmanlı ordusu tarihindeki son savaş galibiyetini alıp Yunanistan’ı yenilgiye uğratarak bazı toprakları da kendine katmıştır. Savaşın sonunda İstanbul Antlaşması batılı güçlerin arabuluculuğunda imzalanmıştır; ancak antlaşma maddelerinin ve sonrasında gerçekleşen durumların Yunanistan’ın işgalci tutumuna katkı sağlamaktan başka bir şeye yaramadığı görülmektedir. Bir süre sonra batılı devletlerin de teşvikiyle Girit başta olmak üzere Yunanistan işgale yönelmiş ve sınırlarında yaşayan Müslüman halka karşı baskıyı arttırmıştır. Ekonomik olarak zayıflatılmış ve politik baskılarla yıpratılmış Girit halkı olan Müslüman Osmanlılar çareyi hilafetin merkezine Osmanlıya göç etmekte bulmuşlardır. 1893 senesinde Dâhiliye Nezaretine devredilen muhacir işleri yönetimi bu yeni akınları karşılayacak kabiliyette olmadığı için Muhacirin Komisyon-u Âlisi adıyla yeni bir idare komisyonu oluşturulmuştur. Muhacirin Komisyon-u Âli’sinin teşkilatlanması ve görevleri 17 maddelik bir nizamnameyle belirlenmiştir. Daha çok bu dönemde Yunanistan üzerinden ve özellikle Girit’ten gelen muhacirlere yönelik çalışmalar yapmak amacıyla kurulan komisyonda 10 personelin görevlendirildiği ve başka dairelerde görevli bu memurların önceki asli vazifelerini aksatmaksızın bu görevi de yerine getirecekleri anlaşılmaktadır. Çeşitli vilayetlere yapılan Giritli muhacirlerin iskânının bazı kaynaklara göre 22 bine yaklaştığı görülmektedir. Muhacirin Komisyon-u Âli’sinin, Mülga Muhacirin Komisyonu olarak da yazışmalarda geçtiği düşünülmektedir. Muhacirin Komisyon-u Âli’sinin kapatıldığı tam tarih belli olmamakla beraber sonra gelen ve halefi olan Muhacirin-i İslamiye Komisyonunun teşkilatlanmasında Mülga Muhacirin Komisyonu’ndan geçiş ve görevlendirmelerin olduğu kayda geçmiştir. Buradan hareketle 1898 senesinde komisyonun faaliyetlerinin bittiği sonucuna ulaşılabilmektedir (Erdem, 2018: 130-137).

Osmanlı’nın son zamanlardaki toprak kayıpları geçici süreli kurulan muhacir iskân komisyonlarının ardından ilk defa 1880’lerden sonra Sultan İkinci Abdülhamid Han tarafından yürütülen politiklardaki panislamist ve hilafet düşüncesi öncelikli anlayışın bir ürünü olarak hem önceki tecrübelerden yola çıkılarak daha örgütsel bir yapıda hem mevcut politik fikriyata uygun Müslüman öncelikli Muhacirin-i İslamiye

Komisyonu ya da diğer adıyla İskân-ı Muhacirin-i İslamiye Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun teşkili için mecliste 1899'da mazbata tanzim olunmuş, Komisyonla ilgili Nizamname ise 1905 senesinin Aralık ayında yayımlanmış olup bu nizamname 18 maddeden teşekkül etmektedir. Diğer muhacir komisyonlarına yönetim kademeleri noktasında yakın benzerlikler taşıyan bu komisyonda farklı olarak muhacirlerin masraflarını giderilebilmek için resmi evraklarda kullanılmak üzere bu günkü posta pulu uygulamasına benzer şekilde muhacir pulu uygulamasına geçilmiştir. Muhacir pulu uygulaması Muhacirin Komisyonu Âlisi'nin son dönemlerinde de uygulanan bir yöntemdir. Bu dönemde muhacirler için 1905 yılında çalışmaların başlatıldığı Ziraat Bankası Piyangosu ismiyle bu topraklardaki ilk piyango olarak da bilinen bir kampanya tertip edilmiştir. Daha sonra ödül den arta kalan paranın toplanması ve muhacir faaliyetlerinde kullanılması zaman aldığı gerekçesiyle ivedilikle maliyeden tahsil edilen ve sonra yerine ikame edilen paranın bir takım şaibelere yol açtığına dair söylentiler çıkmıştır. Paranın toplanması ve muhacirler için kullanılmasının yavaş gerçekleşmesi sonucu ortaya bu tarz sorunlar çıkmış ve bu uygulamaya son verilmiştir. Muhacirin-i İslamiye Komisyonu'nun aylık tuttuğu kayıtlarda her ay ortalama bin (1000) muhacirin işleriyle ilgilendiği görülmektedir. 1908 yılındaki belgelerden komisyonda bulunan azaların diğer devlet kademelerine aktarıldığına yönelik yazılardan yola çıkarak ve yıllık niteliğinde yazılar olan salnameslerden 1908 Salnamesinde bahsi geçen komisyonun 1909 Salnamesinde geçmemesinden yola çıkarak bu tarihlerde kapatıldığı düşünülmüştür (Erdem, 2018: 137-151).

1908 senesinde İkinci Meşrutiyet ilan edilmiş ve bu tarihten itibaren İttihat ve Terakki yönetiminde giderek daha fazla söz sahibi olmuştur. Balkanlarda yaşanan gelişmeler toprak kayıpları ve diplomatik açmazlar bu döneme rast gelmiş, ayrıca Kuzey Afrika'da batılı güçlerin sömürü faaliyetleri özellikle Trablus'ta sıkıntılar baş göstermiştir. Buralardan kara ve deniz yolunu kullanarak Osmanlı'ya göç akınları gerçekleşmiştir. Bu durumun ortaya çıkardığı ihtiyaçtan Trablusgarp Mülteci Komisyonu teşekkül edilmiştir. Komisyonun çalışma programını belirlemek üzere 13 bölüm 40 maddelik bir taslak hazırlanmış ve kapanana kadar buna göre çalışmalarını yürütmüştür. İtalya, bazı zabitan mensubunu ve ailelerini İtalya'ya bazılarını Romanya'ya zorla götürmüş bunun üzerine Osmanlı Hariciye Nezareti bu konuda girişimlerde bulunmuş ve Almanya'nın da destekleriyle söz konusu tebaa da

Osmanlı'ya teslim edilmiştir. İlk etapta Şehremaneti'nde teşkil edilen komisyon daha sonra İstanbul Valiliği'ne geçmiş, bundan sonra 18 Şubat 1912'de komisyon kapatılmış ancak muhacir konusundaki bazı ihtiyaçların devam edebileceği düşüncesiyle ihtiyaten Şehremaneti'ne bir miktar nakdi yardım aktarılmıştır (Erdem, 2018: 151-161).

Osmanlı'nın Trablus'ta yaşadığı kayıplardan cesaretlenen balkandaki yerel unsurlar ayrılıkçı ve yayılmacı politikalarına hız vermiş bu dönemde istikrarsız ilerleyen Osmanlı cephede de yaşadığı bir takım hatalarla bu unsurlara karşı kayıplar vermiş ve balkanlardaki topraklarından büyük oranda çekilmiştir. Bu durum, baskılara dayanamayan ve anayurtla güçlü manevi bağı olan yüz binlerce göçmenin Balkanlardan Osmanlı topraklarına akın etmesinin ateşleyici sebebi olmuştur. Bu gelen muhacir akını ile ilgili kurumsal çözümlerin gerekliliği yeniden bir birim oluşturulmasına sebep olmuş böylece 13 Mayıs 1913 tarihli İskân-ı Muhacirin Nizamnamesi ile Dâhiliye Nezareti uhdesinde Aşair ve Muhacir Müdüriyeti kurulmuştur. Müdürlük statüsünde kurulan Aşair ve Muhacir Müdüriyeti'nin 1914 senesinde Birinci Dünya Savaşının tesiriyle faaliyet alanı genişlemiş ve teşkilatlanmada değişikliğe gidilerek Aşair ve İskân-ı Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi olarak yeniden örgütlenmiştir. Bugünkü genel müdürlük teşkilatlanma yapısına yakın en uygun formata bu şekilde ulaşılmıştır. Kurumsal yapısına göz atıldığında öncekilere göre daha çok Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne benzediği ve daha tafsilatlı birimleri olduğu anlaşılmaktadır (Erdem, 2018: 163-166).

Merkez teşkilatı genel müdürlük statüsüne dönüştürülmeden evvel bir müdür ve bir müdür yardımcısının yanında üç şube, taşra şubesi, memur ve müstahdemlerden oluşmaktaydı. İskân ofisi; bir müdür, iki müdür yardımcısı ve altı yazıcıdan oluşmaktaydı. Heyet-i fenniye; dört müfettiş ve üç kâtipten teşekkül etmekteydi. Evrak şubesinde; bir müdür, bir dosya memuru, beş kâtip bulunmaktaydı. Aşair ve Muhacirin Müdüriyesi'nin taşra örgütlenmesinin çeşitli derecelere ayrılarak birinci ve ikinci dereceli olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Vilâyat 1. Sınıf Müdürlüğü'nde bir müdür, bir sayman, üç yazman, bir sevk memuru, bir ziraat ve bir yerleştirme memuru bulunmaktaydı. 2. Sınıf Müdüriyetinde bir müdür, bir sayman, bir sevk memuru, bir ziraat ve bir yerleştirme memuru aynı kalırken kâtip sayısı iki olarak belirlenmiştir. 1.

Sınıf Memuriyetlerde, bir memur, bir sayman, bir yazıcı ve bir ziraat memuru bulunurken, 2. Sınıf Memuriyetlerde, bir memur, bir sevk memuru ve bir ziraat memuru bulunuyordu (Erdem, 2018: 171-174).

Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi 1917-18 yıllarında yeniden teşkilatlanmaya gitmiş ve şekil itibarıyla örgütsel yapısında bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Eskiden olduğu gibi bir genel müdür ve genel müdür yardımcısından oluşan merkezi teşkilatta yeni kısımlara yer verilmiştir. İskân şubesinde bir müdür, bir muavenet muavini, bir tabiiyet ve muafiyet muavini bulunmaktadır. Aşair şubesinde bir müdür, bir Anadolu bölgesi muavini, Arabistan ve Hicaz bölge muavini, Irak ve Suriye muavini vardır. Sevkiyat ofisi, bir müdür, bir muavin, üç sevkiyat-ı hariciye memurundan oluşmaktaydı. İhsaiyyat (İstatistik) ve Memurin Müdüriyetinde bir müdür, bir memuriyet kısmı muavini ve ihsaiyyat memuru görev yapmaktaydı. Heyet-i teftişîye şubesinde bir başmüfettiş ve iki müfettiş vardı. Heyet-i fenniye şubesinde, bir ziraat memuru, bir sıhhiye memuru, bir inşaat memuru ve bir harita memuru vardır. Muhasebe şubesinde bir müdür ve bir mümeyyiz görev yapmaktaydı. Evrak şubesinde, bir müdür ve bir dosya memuru, İdare ve levazım memurluğunda ise bir memur. Ettiba şubesinde, üç doktor, bir emraz-ı ayniye (göz doktoru), bir diş doktoru ve bu şubelerden ayrıca bir de veznedar bulunmaktaydı. Muhacir işleriyle ilgilenen kâtiplerin askerlik hizmetlerini nasıl göreceği konusunda Harbiye Nezareti bir tamimname yayınlarak bir süre bu vazifeden mezun sayılmalarını uygun görmüştür. Ayrıca memurlara görevleri haricinde başka vazifeler verilmemesi konusu tebliğ edilmiş ve ayrıca alışılmış sebeplerden ötürü izin almalarını kısıtlayıcı tavsiyelerde bulunulmuştur. Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi dönemi meclis bütçe konuşmalarında Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda 800 bin muhacirin ülkeye geldiği kayıtlara geçmiştir. Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi'nin 24 Mayıs 1920 tarihinde yayımlanan ayrıntılı faaliyet raporunda genel faaliyet alanlarını on iki maddede görmek mümkündür. Bunlar; Hülasa, Hicret ve Muhacirler, Mülteciler, İzmir Muhacir ve Mültecileri, Rum ve Ermeni Muhacirleri, Arap Aileleri, Vilayat-ı Müstahlasa (Şarkıye), Yetimler ve Dullar, Muavenet, Muamelat-ı Mütferrika/Teftişat, Mütarake Ahkâmıyla Avdet Eden Ermeniler ve Rumlar Hakkındaki Muamele ve İngiliz Heyetleri, Hülasa-i Muamela, başlıklarıdır. Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi İskân yerlerini bölgelere taksim ederek sınıflandırmıştır. Ayrıca bu birimin

rapor ve kitap gibi çeşitli yayın faaliyetlerinin de olduğu görülmektedir. 4 Kasım 1922’de Ankara Hükümeti tarafından Refet Paşa’ya gönderilen talimatnameyle Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi Sıhhiye Vekaletine bağlanmıştır (Erdem, 2018: 180-214).

Ankara Hükümeti, İstanbul Hükümeti’nin bazı bürokratik kurumlarını örnek alarak örgütlenmişti. Yine tam kuruluş tarihi belli olmamakla birlikte 1920-22 yılları arasında Ankara’da da bir Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi kurulmuştu. İlk Başlarda Dâhiliye Vekâleti çatısı altında faaliyet yürüten Müdüriyet’in gereksiz görülmesi ve masrafları arttırdığı düşüncesiyle lağvedilmesi için meclise birçok defa vekiller tarafından teklifler sunulmuş ancak uzun süren tartışmaların ardından bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. 1921 yılı Mayıs ayının ilk günü ise Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâlet’ine bağlı İskân Müdüriyetine bağlanmıştır. Aynı senenin Haziran ayında Muhacir ve Mültecilerin Tarzı İdare ve Sekleri Hakkında Nizamname yayımlanmış, 19 maddeden teşekkül eden bu nizamnamede Muhacirin Müdüriyeti İdari-i Merkezîyesi olarak kayda geçen birim, bir müdür, iki müdür yardımcısı, bir mümeyyiz, birisi sicil kısmında istihdam olan iki kâtip, bir mukayyit ve iki de odacıdan ibarettir. Vilayetlerde bulunan eski müdür ve memurların görevlerine son verilmiş, taşrada sıhhiye müdürleri ve görev yerinde hükümet doktorları ve bunların yanında bir kâtip yahut memur yer alacak şekilde planlanmıştır. Eksik kalan yerlere atamaları en büyük mülki amir yapacak şekilde planlanmış ve mültecilerle ilgili toplanan komisyona vilayetlerde vali veya görev yerinde kaymakamlar başkanlık etmiştir (Erdem, 2018: 215-223).

1980’lerden beri özellikle Türkiye’ye ve memleket üzerinden ileri batı diyarı hedefli tarihin en yoğun göç akınlarından biri ortaya çıkmıştır. Bunda başı çeken sebepler olarak dünya genelinde ve özellikle komşu ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi karışıklıklar gibi birçok önemli unsur gösterilebilir (İçduygu ve Aksel, 2012: 7).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinden 20. yüzyılın ortalarına kadar geçen sürede Türkiye’de dışa dönük gayri Müslim göçünün yanında, dışarıdan gelen Müslüman ve Türk nüfusun olduğu da görülmektedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra 1933 yılına kadar Bulgaristan’dan Türkiye’ye her sene nerdeyse 10 bin muhacir gelmiştir. Bu tarihi izleyen son beş yılı da hesaba katınca 1938 yılına kadar Bulgaristan’dan

Türkiye'ye gelen göçlerde rakam 180 bin 919 kişiye ulaşmıştır (Geray, 1962: Ek Tablo 2). Türkiye'ye, 1938'lere kadar resmi belgelerde Yunanistan'dan 384 bin kişi göç etmiş. Anadolu, bunlara ek olarak Romanya'dan 113 bin ve Yugoslavya'dan 115 bin küsur kişi olmak üzere totalde 800 bine yakın kişilik göç almıştır (Kirişçi, 1999: 114). Yunanistan ile vatandaşların değişimi noktasında mübadele antlaşması yapılmış ve bu mübadele ile Türkiye'ye getirildikten sonra göçmenlerin iskânı için gerekli işlemleri takip etmek için 13 Ekim 1923'te Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kurulmuş 8 Kasım 1923'te de Mübadele, İmar ve İskân Kanunu çıkarılmıştır (Çapa, 1990: 52).

Türkiye'de 1934 yılında biçimsel özellikleri soydaş temelli sınırlandırmalara tabi olan 2510 sayılı İskân Kanunu çıkarılmıştır. 1934 tarihli ve 2510 sayılı Kanunun çıkarılmasıyla iskân örgütlenmesi adına daha komplike bir format ortaya çıkmıştır. Nüfusun iskânı ve aktarılması gibi hususlardaki yetkiler Dâhiliye Nezareti'nde toplanmış, bu nezarete komisyon niteliğinde İskân Müdüriyeti Umumiyesi teşekkül edilmiştir. Bu komisyonların yanı sıra Umumi Müfettişliklere de muhacirlerle alakalı görev ve sorumluluklar verilmiştir (İnan, 2014: 100). 1935 yılında 2849 sayılı İskân İşlerinin Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğine Devrine ve Ayrı Bir Bütçe ile İdare Olunmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiş ve iskân örgütlenmesine yönelik çift başlı bir yapı ortaya çıkmıştır. İskân ve muhacir yerleştirme işlerinden sorumlu birim Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği'nin, genel iskân politikasıise Dâhiliye Nezareti'nin görev ve yetki alanında bırakılmıştır (İnan, 2014: 100).

1934 İskân Kanunun çerçevesinde olmayanlara dair işlemler daha sonra 1950'de çıkarılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'la takip edilmiştir.

Türkiye'de 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu 2006'daki reformlarla 5543 sayılı Kanun'a dönüşmüştür. Türkiye'de uluslaşırı göçler 1960'lara kadar ırksal ve inanç temalı nüfus hareketleri olarak, sonrasında ise genellikle işgücü göçü şeklinde ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin dış göç alanında ilk büyük tecrübesi 1960 sonrası beş yılda olmuştur (Abadan-Unat, 1973: 50). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra siyasal yapısında yenilenme sürecine giren Batı Avrupa ülkeleri, sanayisinde ortaya çıkan işgücü ihtiyaçları açığı için Türkiye gibi ülkelere yönelmiş çalışan nüfus gereksinimini tedarike gitmişlerdir (Aksoy, 2012: 297).

Türkiye'nin göç yönetiminin kökleri Osmanlıya kadar uzanırken yeni oluşumunun temellerini 2001 yılında Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında imzalanan Katılım Ortaklığı Belgesi'ne dayandırabiliriz. 2002 yılında belgede kararlaştırılan hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları, Kara Kuvvetleri, Sahil Güvenlik ve Jandarma Genel Komutanlıkları, Avrupa Birliği İşleri ile Gümrük İşleri Genel Sekreterlikleri'nin yetkililerinden oluşan bir özel görev gücü oluşturulmuştur. Daha sonra yeniden gözden geçirilerek çeşitli düzenlemelerle yayımlanan belgenin etkisi, zaman içerisinde Türkiye'nin ortak uyum metnine dayandırarak ilan ettiği Ulusal Eylem Planı'yla daha net ve görünür hale gelmiştir. 2005, göç çalışmalarının girdiği yeni dönemde yine önemli bir dönüm noktasıdır. 25.03.2005 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Plânı, Bakanlar Kurulu kararıyla yayımlanmıştır. Bu kapsamda göç sahasında Türkiye'de birçok hukuksal reformun yapılması ve ülkeye yönelen göçü karşılayabilecek yeni bir teşkilatlanmaya gidilmesi teklif edilmiştir. Eylem planı referans alınarak 15 Ekim 2008'de İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu kurulmuş, göç sahasında oluşturulacak tüzel düzenlemelerin ve kurumsal mekanizmaların ilk hazırlıklarına başlanmıştır. Ofis, yeni dönemde göç yönetimi hususundaki ilk hususi yönetsel birim olma özelliğini taşımaktadır. 04.04.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve bununla kurulup faaliyete başlayan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bürounun çalışmalarının bir nevi devamı niteliğindedir.

11 Nisan 2013'e değin yabancıların prosedürleri, İçişleri Bakanlığı uhdesinde Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar ve Hudut İltica Dairesi Başkanlığı'na yürütülmekteydi. Bu işlemler Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve diğer düzenlemeler kapsamında yürütülmüştür. 4 Nisan 2013 tarihinde yaklaşık on yıllık bir çalışmanın ardından hazırlanan ve TBMM'de oybirliği ile kabul edilerek resmi gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarıldı.

Bundan sonra yabancıların Türkiye'ye girmeleri, Türkiye'de bulundukları süre boyunca ikametleri ve Türkiye'den ayrılmaları ile kapsam ve uygulama temelinde Türkiye'den koruma talebinde bulunan yabancılara tanınacak uluslararası korumaya ilişkin metod ve prosedürler, İçişleri Bakanlığı uhdesinde bulunan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce (GİGM) yürütülmüştür. Genel Müdürlüğün kurulması ile Türk iltica sistemi içinde Türkiye'de göçün kontrolünden mesul kolluk harici bir kurumsallaşmayla yeni bir döneme girilmiştir (Menekşe, 2018: 193).

2.1. Türkiye'de İç Göçün Yönetimine Yönelik Bir Literatür İncelemesi

Tanımlardan yola çıkılarak iç göçü tetikleyen unsurların hem kırdaki itici faktörlerden hem de kentteki çekici faktörlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. İç göçe sebep olan bu itici ve çekici etkenler dünya çapında her ne kadar benzeşse de ülkesel ve bölgesel farklılıklar göstermektedir. Türkiye'de de iç göçün nedenleri tarihsel seyir içerisinde bile farklılaşmıştır, bu bağlamda sebep-sonuç ilişkileri çerçevesinde tarihsel sürece göz atmak fayda sağlamaktır (Özdemir, 2020: 2).

Cumhuriyet tarihinde Türkiye'de kırdan göç şeklinde gerçekleşen ilk göçler, bu ilk dönemde, önemli bir göç hareketini meydana getirmemiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde olduğu gibi bu Cumhuriyet'in bu ilk döneminde de köylerden şehirlere ve şehirlerden şehirlere doğru gerçekleşen bu iki formdaki göç hareketi oldukça zayıftır. Bu göçler dar bir eksende dönmüş kitlesel boyut kazanmayarak, evlilik, memurların tayini, eğitim gibi daha özel sebepler kapsamında gerçekleşmiştir (Özdemir, 2020: 3).

1923'lerden itibaren seyreden dönem 1940'lı yıllardan sonra Marshall planıyla paralel olarak ilerleyen maddi yardımların da etkisiyle hız kazanan endüstrileşme, tarımda görülen makineleşme gibi nedenlerin de eklemlenmesi ile farklılaşmış; köylerde toprağa dayalı emekten kopmalara, şehirlerde ise endüstri ve hizmet sektöründe hissedilir derecede bir personel gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Sonuç itibarıyla ilk başlarda tarım sektöründe çalışmak üzere mevsimlik işçi göçü olarak başlayan sürece, süreklilik arz eden ve tekno-kent yaşamına girecek köylü nüfusun endüstriyel şehirlere göçü eklenmiştir.

1950'li yıllarda köylerden şehirlere doğru olan göçün, Türkiye'nin kentleşme tarihi üzerinde, ekonomik yapısında, toplumsal dinamiklerinde önemli ve kalıcı etkileri

olmuş ve günümüze dek süren, bu kentleşme sürecinin dramatik seviyelere ulaşip daha sonra yavaşladığı dönemin de başlangıcı olmuştur (İçduygu ve Ünal, 1998: 38-55).

Bu dönemde; toprak üzerine yasal düzenlemelerin, tarım topraklarının küçük parçalara ayrılmasının yanı sıra, tarımla uğraşanlarda da makineleşmeye yönelme başlamıştır. Özellikle 1948-1956 arasındaki devirde Marshall programının pratike edilmesiyle ülkedeki traktörler 800 iken yaklaşık 55 kat artış göstermiş; 1963 senesinden sonra da ülke içinde traktör üretimine geçilmiş bu dönemde traktör sayısı 100 binlere ulaşmıştır (Tekeli ve Erder, 1978: 301)

1960 senesinden sonra takip eden yirmi yıl içerisindeki döneme gelindiğinde köyler ve kentler arasındaki gelir farkları noktasındaki makas iyice açılmış ve bu farka bağlı olarak kentler, ulaşım ve haberleşmenin de gelişimi buna eklenince başta ekonomik yönü olarak birçok noktada cazibe merkezi haline gelmiştir (İçduygu ve Ünal, 1998). Bu dönemde artış gösteren iç göç eylemlerinin, evvelki dönemle paralellikler sergilediği anlaşılmaktadır. Bu dönemde kent nüfusu giderek artmış, 1965-75 yılları arasında Türkiye’de yaşanan en yüksek kentleşme oranı gerçekleşmiş, anakent konumundaki şehirler hariç, önceleri göç alan iller de artık göç vermeye başlamıştır (Esam-İç Göç Raporu, 2017: 8).

Zamanla tahıllar, meyveler ve sebzeler gibi temel tüketimin ana unsurları olarak sayılan üretim elemanlarına pazarda talep artmış; pamuk, tütün, şeker pancarı gibi hammadde şeklinde değerlendirilebilen hâsılatların da imalatına başlanmıştır. Tarımsal imalatla makinelere geçme meyli etkili olmaya başlamıştır. Kapitalizmin köylere girişi olarak kaynaklarda yorumlanan bu süreç toplumda yapısal bazı dönüşümlere de sebep olmuştur. Ticarileşen ve metalaşan tarımsal üretime paralel olarak köylü tüccar ilişkileri artmış bunun sonucunda ortaya çıkan, paraya ve krediye olan ihtiyaç da borçlanmaları doğurmuştur. Bu dönemde toprak yetersiz kalmış, toprak alışverişi ve toprakları ekonomi dışı baskılarla elde etme yolları yaygın hale gelmişti (Akçay, 1999: 174). Bu süreç, bu dönemde ülkenin neredeyse tamamında oldukça yaygın olan ağaya tabi ve tarım işçisi statüsüne karşılık, serbest yetiştirici ailesinin oluşturduğu bir imalatçı sınıfın peyda olmasıyla birlikte sona ermiştir; ancak doğu ve batı arasındaki, sosyal ve politik faktörlerin de etkisiyle bölgeler, bu süreci tam olarak aynı zamanda tamamlayamamıştır (Kazgan, 1999: 32).

Kent yaşamına gelecek olursak, bir önceki dönemde temelleri atılan ve gittikçe gün yüzüne çıkan başta gecekondu sorunu olmak üzere sair kentsel müşküllerin bu devirde tamamen yerleştiği farkedilmektedir. Üstelik bu dönemde, endüstrinin personel gereksinimi, kırsaldan çıkan ultra bir işgücü sunumuyla muhatap olmuş ve kentlerin alt yapısı bunu karşılayabilme noktasında yetersiz kalmıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 251). Diğer bir ifade ile sanayi sektörünün süreç içerisinde kırsaldan gelen işgücü arzını istihdam edecek düzeyde gelişme gösteremediği söylenebilir (İçduygu ve Ünal, 1998).

1980 sonrasında ülke genelinde doğumlara da bağlı olarak genel nüfusta artış meydana gelmiş ve kentlerdeki nüfus daha önce fazlayken, bilakis artık kırdakini geçtiği görülmüştür.

1980’li yıllarda uygulanan politikaların bir sonucu olarak, temel tarımsal girdilerin temin edilmesi ve dağıtımındaki kamunun tekelinin önüne geçilmiş, kamu yönetimi tarım ve destekleme faaliyetlerini büyük oranda bırakmış, tarımsal sanayi neredeyse tamamen özel sektöre bırakılmış, tarımı destekleyen kredi sistemi bu sayılan değişikliklerle beraber son bulmuştur (Güler, 2005: 202).

Türkiye’de seyreden iç göçe, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde 1980’lerden sonra etkisi hissedilmeye başlanan terör unsuru da eklenmiştir. Özellikle terörün şiddetlendiği 1985-1996 yılları arasında buralarda yaşayanların bazıları zorunlu göçe maruz kalmış ya da bu mücbir sebeplerden dolayı kendi iradeleriyle bulundukları yerlerden ayrılarak göç etmişlerdir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006: 5).

Yakar’ın 2007-2013 yılları arasındaki “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi”ndeki verileri kullandığı çalışmada iller ve ilçelere göre nüfus kaydının bulunduğu yer ve ikamet edilen yer bağlamında bir değerlendirmede bulunulmuştur. Buna göre Türkiye’de iç göçün doğudan batıya, iç bölgelerden kıyı bölgelere ve köylerden büyük şehirlere doğru bir yönelimi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum ikamet edilen şehrinde nüfusa kayıtlı olan göçmenlerin oldukça fazla olduğuna da işaret etmektedir (Yakar, 2015: 36).

Cumhuriyet tarihi boyunca sebep-sonuç bakımından farklı formlarda gerçekleştiği ancak sürekli ilerleme kaydettiği görülen iç göç ve beraberinde getirdiği kentleşme olgusu toplumda büyük etkilere yol açmış ve bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların hem kırsal bölgelere hem kentlere etkisi olmuştur. Köylerde geçim zayıflamış buralarda yaşayanların büyük kentlere yönelmesi ile köylerdeki, genç, kabiliyetli ve atılgan nüfus erimiştir. Kentlerde yaşanan sorunların bir boyutu da seçmen kitlesi olarak küçük vaatlerle ve propagandalarla kolayca ikna olan kırsal alanlardan gelenlerle ilgilidir. Bu kesimin oylarının istenen tarafa kolaylıkla yönlendirilebildiği görülmektedir. Bu durum kentlerdeki toplumsal yapıda çözümleri başlatmış, şehirler bu anlamda bir nevi taşralaşmaya doğru evrilmişlerdir. Öteki taraftan kente göçedenlerin geldikleri köylere kısa süreli gidiş gelişleri de kentsel bazı toplumsal ve kültürel değerlerin buralara taşınmasında neden olmuş ki bu durum, kentlerde taşralaşmaya, taşra da kentleşmeye doğru ilerleyen bir yapı meydana getirmiştir. Göçün kent yaşamında görünür kıldığı bir başka sorun da, iç göçle hız kazanan kentleşmenin bir sonucu olarak, kentlerin nüfus ve alan bağlamında genişlemesinin yol açtığı ulaşım sorunlarıdır. İç göçün olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılması veya en aza indirgenebilmesi için, iç göçe neden olan unsurların tam olarak anlaşılması ve bunlara yönelik önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Araştırmalarda da ortaya konulduğu gibi iç göçlerin ortaya çıkmasına sebep olan en genel unsurlardan olan; geçim sıkıntısı, işsizlik gibi ekonomik sebeplere karşı, istihdam alanları oluşturmak için kırsal bölgelerin tüm şartları göz önünde bulundurularak kamu ve özel sektör yatırımlarına ağırlık verilmelidir. Geri kalmış bölgelere öncelik tanımak suretiyle, özel kesim için teşvikler ve sanayi yatırımları noktasındaki tercihlere bu yönde ağırlık verilmelidir (Koçak ve Terzi, 2012).

Göç yazınında göçü önlemeye yönelik yaygın görüş, göçün kaynağına inen, göçü ortaya çıkaran nedenlerin ortadan kaldırılması görüşüdür. Türkiye’de göçün çıkış noktası olan kırsal bölgelerden insanları iten unsurlara eğilmek sorunun kısa vadeli operasyonel çözümü olarak görülmektedir. Diğer taraftan, her alanda taşraya yönelik kalkınma politikalarıyla desteklenmesi durumunda, taşradan gelen göçün, uzun vadede kontrol altına alınabileceği de öngörülmektedir. Türkiye’de 1950’lerden sonra özellikle ekonomide liberalizm benimsenmiş, bu dönemde, özel sektörün teşviki, yeni argümanların faaliyete konulması, zirai faaliyetlerde makinelerden yararlanma ve

hemen hemen tüm organizasyonlarının daha çok büyük şehirlerde ve etrafında konuşlanması durumu oluşmuş ve iç göçü arttırmıştır. Metropollerdeki yoğunluğun azaltılması ve kentlerdeki kaosa mani olmak için, yan kent alanları oluşturulması ya da yeni şehirler kurulması, teşvik politikalarının yaygın hale getirilmesi, gecekondulaşmanın önlenmesi gibi tedbirlere başvurulabileceği savunulmuştur (Akan ve Arslan, 2008: 27-35).

Zaman içerisinde göç bağlamında kent köy ilişkisi farklı bir noktaya da gelmiştir. Bilhassa nüfusun doğurduğu stres ve gettolaşma, suç temalı asayiş ve güvenlikle ilgili toplumsal sorunlar, işsizlik, aykırılışma ve kültürlerarası anlaşmazlıklar gibi unsurlar kentler için itici faktörler olmuştur (Yenigül, 2005: 273-288). Yapılan birçok çalışma kentlerde zor yaşam şartlarına sahip olanların, köylere yöneldiğini ortaya koymuş, kentleşmenin meydana getirdiği sorunlarıoluşturan olgunun köyden kente göç olduğu ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu durumun yaygın olduğuna işaret etmiştir (Zhang & Song, 2003: 386-400).

Yeni oluşan durumu ortaya çıkaran amillerin yalnızca şehir yaşamının iticiliğinden olmadığı köylerin çekiciliğini arttıran faktörlerin de buna neden olduğu anlaşılmıştır. Tarımsal alanda meydana gelen, ailelere taksim edilen ekilebilir toprağın miktarındaki artış, hayvanlara tahsis edilen meralardaki artış, su menbalarından faydalanabilme olanaklarındaki düzelmeler, zirai teknolojinin kullanımının yayılması, kiracılık sisteminde çiftçinin ödeme miktarındaki azalmalar gibi değişimler köyü daha cazip hale getirmiştir. Tarımsal destekleme politikalarında kalkınmaya yönelik çalışmaların artışı, tarımsal pazarlama sisteminde mamüllerin satışı aşamasında çağdaş yöntem ve tekniklerin tercihi ve hususen canlı hayvan satışı esnasında, kaybın minimum seviyelere indirgenmesi gibi durumlar kıra göçü arttırıcı etki sağlamıştır. Köylerde meydana gelen çekici unsurların bir diğeri de kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşarak köylere kadar bu imkânların inmesidir. Köy düşüncesinin imgesel çağrışımları ve yapısal dönüşümü muhafazakâr bir yapıdan yenilikçi bir yapıya doğru evrilmiştir. Özellikle kan davaları ve zoraki evlilik gibi kültürel değerlerde değişim meydana gelmiş, köy yaşamının ekolojik olarak özenilen bir tarafı ortaya çıkmıştır (Güreşçi, 2010: 80-86).

Türkiye’de uyum, entegrasyon, aidiyet, kent kimliği ve birlikte yaşama gibi unsurlar temelinde iç ve dış göçü karşılama ve bu noktada kurumsal kapasitelerini kullanma görevini genel olarak belediyeler üstlenmiştir (MBB: Stratejik Planı: 2020-2024). Tarihte Osmanlı döneminden gelen bu bürokrasi kültürü iç göç için de tercih edilen bir strateji olmuştur (Barut, 2018: 168).

Ayrıca, 1960 sonrasında iktisat politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına düzen getirmek, politikaları bilimsel zemine oturtmak, iktisat politikalarında hedef ve yöntem temelinde istikrar sağlamak amacıyla 1960 senesinde kurulan Devlet Planlama Teşkilatı ilk yıllarda kamu kesimi için buyurucu, özel kesim için de yol gösterici nitelikte faaliyet yürütmüştür. Sanayi ve üretimi teşvik eden bu yapısal dönüşümün iç göçe sebep olan unsurlara temas ettiği söylenebilir (Yörük, 2011: 1-46).

Ayrıca, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda, kaynakların etkin kullanımı açısından kamusal ve özel sektör arasındaki iş birliğinin sağlanması, çalışmalar yürütmek için özerk kamu kuruluşları düzeyinde Kalkınma Ajansları meydana getirilmiştir. Kalkınma Ajansları doğrudan yatırımcı olmanın aksine bazen mali ve teknik destek, eğitim ve danışmanlık da vererek yerel potansiyelin açığa çıkmasını sağlayan kuruluşlardır. Bölgesel kalkınmayı esasa alan bu yapısal faaliyetlerin iç göçe sebep olan unsurlara önleyici noktada temas ettiği söylenebilir (Sanayi Bakanlığı, KAGM, 29.03.2021).

2.1.1. Bölgesel Kalkınmanın İç Göçe Etkileri

Türkiye’de iç göçün yalnızca işgücü ve istihdam politikaları ile yönetilemeyeceği, iç göçün aynı zamanda bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinden de etkilendiği ve eğitim, ağılık, sosyal imkânlar gibi faktörlerin bunların başlıcalarından olduğu değerlendirilmektedir. Bir diğer ifade ile kentlerde salt formel istihdamı teşviki ve kırsal iktisadi kalkınmanın sağlanması hatırı sayılır derecede olmasına rağmen tek başına yeterli bir adım değildir. Bu saydıklarımıza ek olarak doğu bölgesinde yer alan güvenlik sorunları da iç göç konusunda eğilinmesi gereken bir diğer yerel fonksiyondur (Yüceol, 2011: 47-48).

Sorunun kaynağına inmek noktasında Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) ve Stratejik Kalkınma Planları (SKP) önem arz etmektedir.

İklimsel faktörler, denize kıyısı olma, ulaşım ve sanayi bölgelerine yakın olma, ticaret yollarına yakın olma ve turizm gibi birçok faktör bölgeler arasında dezavantajlılığa sebep olmaktadır. Yerel yönetimler arasındaki bu adaletsizliği en aza indirebilmek için bölgesel kalkınma ajansları faaliyet yürütmektedir; ancak, bazı kent merkezleri hala genç nüfus açısından cazip gelmektedir. Bu genç nüfusun itici bir güç olarak ele alınması ve bölgeler arası rekabet koşullarının eşitlenmesinin bir zorunluluk olduğu ifade edilmiştir (Arslan, 2005: 275-295).

BKA'lar yerel dinamikleri harekete geçirme noktasında faaliyetler yürüten yabancı yatırım ve yerli sermayenin celbi için çalışmalar yapan bölgeler arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmaya yarayan mekanizmalardır. Türkiye'de ilk defa SKP'lerden 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ele alındığı değerlendirilmektedir; ancak bu anlamda ilk çalışmaların 1990 senesine dayandığı da ifade edilmektedir. Bölgesel kalkınma ajansları; yerel potansiyeli ortaya çıkarma, belli bir plan ve program çerçevesinde stratejiler ortaya koyma, yerinden yönetim mekanizmalarını devreye soktuğu için bürokratik engelleri en aza indirme, özellikle yabancı sermayeyi çekme noktasına ve kredilerde garantörlük üstlenme, küresel pazarı takip etme ve yerelde küresel bilinç ortaya koyma, yerel pazarın potansiyelini küresel düzeyde alıcıların odağına sokma avantajları sağlamaktadır. BKA'lara getirilen eleştirilerin başında gelişmişlik düzeyi nispeten az olan bölgelerin adil dağılım açısından daha fazla fon aktarımına ihtiyaç duyması ancak bunun gerçekleşmemesi, denetim mekanizmasının kamusal çerçevede işlerliği, bürokrasiyi azaltma misyonuna karşın kendi iç bürokrasisine takıldığı tartışmaları yer almaktadır (Tutar & Demiral, 2007: 65-80).

Bölgesel kalkınma noktasında tüm planların; arazilerin daha efektif kullanımını arttırma, su kaynaklarını iyileştirme, yerel yönetimleri güçlendirme konularına eğildiği görülmektedir. İç göçün ortaya çıkardığı kentsel ve kırsal sorunların önüne geçmek için az gelişmiş bölgelerde özel sektörün teşviki, vergi indirimleri, kredi sağlama ve sanayi siteleri kurma noktasında ciddi çalışmalar planlanmıştır. Kırsalda da gelir düzeyini arttırmak için tarımda verimin arttırılması, ulaşımın daha kolay sağlanması noktasında çalışmalar yürütülmüştür. Hatta turizm potansiyeli olan bölgelerin bu noktada gelişimlerinin sağlanması öngörülmüştür. Ayrıca kırsalda üretim kollarında yer alacak bireylerin eğitime önem verilmiş bunun yanında eğitim sağlık ulaşım gibi

fonksiyonlar peyderpey tesis edilmiştir. Tarımın yanında büyük ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık ve ipek böcekçiliği kırsal ekonomiye katkı sağlayan unsurlardan olduğu için kalkınma planlarında bu konuların teşviki ve bilinçli üretim için çalışanların eğitimi ele alınmıştır. Yavaş yavaş taşranın da ihracata yönelmesi noktasında çalışmalar ele alınmış hammaddeler bölgelerde kurulan sanayi tesisleriyle ikincil çıktı metallerine dönüştürülerek ülke ihracatının bir unsuru haline getirilmiştir. Zamanla ilerletilen bu unsurlar modern tekniklerle daha donanımlı hale getirilmeye çalışılmıştır (Akça, 2017: 422-429).

BAK'ların inaktif potansiyelinin aktive edilmesi, küreselleşmeye paralel olarak yabancı sermaye ve yatırımları kendine çekecek, küresel rekabet piyasasına entegre olacak şekilde son dönemde yeniden yapılanmıştır (Akiş, 2011: 237-254). Ayrıca küreselleşmenin etkisiyle eşgüdümülük, kalkınmanın sürdürülebilirliği de gündeme gelmiştir (Dulupçu vd., 2010: 239-247). İç göç yönetimi noktasında bu gelişmelerin başarıyı getirebileceği öngörülebilir. Özetle kurumsal mekanizmanın olmadığı yerde BAK'ların ve SKP'lerin varlığının kırdan kente göç noktasında az da olsa büyük kentlere rahat nefes aldırması olduğu söylenebilir.

2.1.2. Yerel Yönetimlerin Göç Çalışmaları

Göç konularındaki uluslararası göçler için önerilen strateji ve çalışmaların iç göç için de geçerli olduğu değerlendirilmektedir. Aynı zamanda yerel yönetimler açısından şehre dışarıdan gelen her akın birbirine benzer beşeri, ekonomik ve sosyal sorunları ortaya çıkarmaktadır (Gültaşlı vd., 2019). Buradan yola çıkarak yabancı göçünün iç göç için yapılan çalışmalarla büyük oranda benzerlik taşıdığı söylenebilir. Dolayısıyla belediyelerin çalışmalarını birbirinden ayırmaksızın göç olgusuna yönelik olarak ele almaktayız.

Belediyelerin sakinlerine yetkisel sınırlar dâhilinde ortak ihtiyaçlara cevap vermek için faaliyetlerinin olduğu; ancak bu noktada mali kaynak bulmakta sıkıntılar yaşadığı bilinmektedir. Belediyelerin genel gelir kalemlerinin merkezi kaynaklardan olduğu anlaşılmaktadır. Herkesin yaşadığı şehrin hemşerisi olması belediyeçilik noktasında böyle bir anlayışın da altını çizmektedir, bu durum belediye idaresinin yardımlarından faydalanma hakkını doğurmaktadır (Alan: 2017).

Türkiye’de yaşanan iç göçler tıpkı dış göçlerde olduğu gibi kültürel, beşeri iktisadi köklü değişimler ve dönüşümlere sebep olduğu için etkili bir yönetimi gerektirmektedir. Bu anlamda yerel yönetimlerin süreci paydaşlarıyla yürütmesi bazen yüklenen bazen yüklenilen ama her zaman bilinen bir zorunluluk olmuştur. Göç yönetiminin stratejik bir çerçevede ele alınması ve meseleye daha profesyonel açıdan bakılmasıyla birlikte yerel yönetimlere göç yönetiminde sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, hükümetlere bağlı diğer idari birimlerin ortak olmaya başladığı görülmektedir (Çelik & Murat: 2014, 38).

Yine yerel yönetimlerin, yani yerelde bir karar alıcı mekanizma olarak belediyelerin iç göçe neden olan amilleri, iç göçün dinamiklerini, gecekondulaşma, trafik sorunları, işsizlik, asayişin bozulması gibi göçmenlerin uyumunu da içine alan tüm sorun ve meseleleri daha sonradan geliştirilen göç araştırma ve uygulama merkezleri, üniversiteler, sosyal çalışma yapan odalar ve kuruluşlarla, birlikte göç sorunlarına eğilmesi ve bunların tespiti ile giderilmesi yönünde çalışmaları olmaktadır (Bostan: 2017).

Uzun vadede iç göç yönetiminde yerel yönetimlerin aktif çalıştığı ve yükü sırtladığı aşîkârdır. İç göçün, kentlerin birbirinden farklı düzeylerde gelişme sağlamasından kaynaklandığı, zaman içerisinde artarak devam ettiği, buna ek olarak sadece göç alan kentler için değil aynı zamanda göç veren yerler için de sorunlar ürettiği ancak tüm bunlara rağmen yönetilebilir olduğu tartışılmaktadır. Uzun süre, Türkiye’de iç göçe yönelik geliştirilen politikaların etkisiz kaldığı veya uygulama alanı bulamadığı ortaya konulmuştur. Büyük oranda, bir sorun olarak iç göç olgusunun yönetiminde stratejik boyutta değerlendirmeler yeni bir yönetsel tarzıdır. Konuyla ilgili tüm analizlerin yapılması, sorunların ve buna yönelik çözüm kanallarının tespiti noktasında bölgesel yönetimlerin kendi kapasitelerini diğer kuruluşlarla perçinlemesi bir zorunluluğun ve değişen algının ürünüdür (Çelik: 2014).

Çalışmalarda illerin başarısında etkisi olan ve diğer illerden farkını ortaya koyan belirleyen bazı öğeler de ortaya konulmuştur. Bunlar iç ve dış etken öğeleri olarak sıralanmaktadır. İç etkenler bölgesel konum, insan arzı, eğitim düzeyi, girişimcilik ruhu, doğal rezervler, şehrin lobicilik enerjisi, sanayi imkânları, yatırım kapasitesi ve vizyon birlikteliği olarak sayılıyorken; dış faktörler genel iktisadi ve

siyasi koşullar, rekabette oldukları iller, üretim unsurlarına müşteri olanlar, organize sanayinin olması, gelişim seviyesi ve ulusaşırı faillerdir (Geyik ve Coşkun, 2004: 678-681).

Marmara Belediyeler Birliği (MBB), belediyelerin göç konusuna yönelik yaptığı çalışmalar noktasında güzel bir örnektir. Özellikle göç ve uyum konularına eğilen ve çok sayıda göç de alan Marmara bölgesi belediyeleri kent mültecileri haline gelen yabancılara yönelik sürdürülebilir hizmet verme noktasında kapsamlı ve koordineli çalışmaların bir aktörüdür. MBB, toplumsal uyum ve refahın tesisi için zaten var olan etkileşim ve karşı konulması güç gettolaşma etkin mücadelenin kapsamlı çalışmasını yapan belediyelere en bilinen örnek oluşturmaktadır. MBB, bünyesinde 2015'te Göç Politikaları Merkezi kurulmuş ve yerel yönetimlerin göçü daha efektif yönetimi açısından bir koordinasyon merkezini böylelikle ortaya koymuştur (MBB: Göç ve Uyum: 01.01.2021). Örneğin Türkiye Belediyeler Birliğinin (TBB) 2020-2024 yılı stratejik planının sayfasında göçü yoğun olarak alan kentlere bu külfetin altından kalkabilmeleri için ilave kaynak sağlanması gerektiğinin de altı çizilmiştir (TBB: 2020-2024 Stratejik Planı). Yine TBB'nin 2020 yılı faaliyet raporunun 113. sayfasında uluslararası mutabakatlarla yerel yönetimlerin düzenli göç konularında çalışmalar yürüttüğü ifade edilmiş, küresel salgın döneminde göç yönetiminin istenilene göre nerede olduğu üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Faaliyet raporunun 147. sayfasında Göç ve Uyum Merkezi'nin faaliyetlerine değinilmiş, deneyim paylaşımı, veri toplama, analiz ve rapor üretme konusundaki çalışmaları vurgulanmış, 148. sayfasında da Gaziantep'te Göç Küresel Görev Gücü'nün tesis edildiği uluslar arası örgütlerle ortak çalışmaların bu kapsamda yürütüleceğinin altı çizilmiştir. Ayrıca raporda Yerel Yönetimde Rezilyans Projesi'nden (RESLOG) bahsedilmiş ve göç politikalarına yerel yönetimlerin katkısı konuşulmuştur (TBB: 2020 Faaliyet Raporu).

Bacon tarafından bilime kazandırıldığı ifade edilen ve bir basınca maruz kalan nesnenin daha sonra eski formuna dönme kabiliyetini ifade eden rezilyans kavramı giderek anlamını genişletmiş, diğer disiplinlerin de kullanımına girmiştir. Konumuz açısından kentsel yönetişime yakın anlam ifade ettiği değerlendirilen rezilyans kavramı, tehdit karşısındaki bir sistemin krizi iyi yönetebilme becerisi ile kendi ana

mekanizmasını korumasını, tahrip olduysa tazelemeyi ya da yeni duruma adaptasyon sağlamasını ifade eder (Levis, 2020: 3).

RESLOG Projesi'nde Türkiye açısından özellikle Suriye göçünden yoğun olarak etkilenen bölgesel yönetimlerin krizi yönetme kapasitelerini arttırma, ihtiyaç duyulan alanlarda destek olma, ulusal göç politikalarının yerel beklentilere ve gereksinimlere ayna olacak biçimde şekillendirilmesi, bölgesel birliktelikler ile belediyelerin yapısal fonksiyonlarının güçlendirilmesi, belediye düzeyinde kolektivist ve yönetişimin rehabilitasyonu amaçlamaktadır. Burada amaç uluslararası seviyede; İsveç, Türkiye ve Lübnan'ın yerel yönetimleri arasında koordinasyon ve deneyim paylaşımlarını geliştirmek; ulusal ve yerel seviyelerde TBB'nin desteği ile göç ve yönetimine dair tesis edilen platformla belediye birliklerini işbirliğine yönelik desteklemek; MBB ve ÇBB aracılığıyla belediyeler arası deneyim aktarımını genelleştirmek, İstanbul, Bursa, Adana, Hatay ve Mersin illerinde bulunan ve pilot olarak belirlenen belediyelerin göç stratejilerinin hazırlanmasına destek vermek ve totaliter bir yönetişim anlayışını desteklemektir (TBB: Reslog Projesi: 02.07.2021).

Özetle iç göç konusunda merkezi bir yönetimin olmadığı yerde çalışmalarıyla konun ruhuna dokunan belediyeler, hareket kabiliyetlerini yabancı göçleriyle karşılaşınca da aynı tarzda kullanmıştır.

2.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Özellikle son çeyrek asırda tezayüt eden beynelmilel insan hareketleri, göçü politik, iktisadi, sosyo-kültürel biçimlerde mühim bir amil olarak öne çıkarmıştır. Bu beşeri hareketlilik; ülkelere giren ve çıkan, yaşadıkları ülkelerden firar edip başka ülkelere göç ederek yerleşenleri, girişimci sermaye sahipleri ya da koruma talebinde bulunan de-jure olarak gelen yabancıların yanında, insan kaçakçılığı ve ticareti gibi organize suç teşkil eden de-facto göçü de içermektedir. Türkiye, bulunduğu coğrafya, stratejik konumu, kültürel ve siyasî mirası nedenleriyle, tarih boyu büyük ve küçük sayısız göç akınlarını karşılamak durumunda kalmıştır. Türkiye çevresindeki ülkelerde devam eden siyasî istikrarsızlıkların yanı sıra ekonomik gücünün giderek artış göstermesi gibi çekici faktörlerle sınırlarına yönelen göç hareketleri ile daha çok karşı karşıya kalmaktadır. Bunlardan dolayı önceleri daha çok geçiş ülkesi konumunda olan

Türkiye, özellikle son zamanlarda, göç akınları için hedef ülke olarak görülmeye başlanmış ve bu bağlamda göçmen sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir.

Türkiye’deki yabancı sayısı akla gelince, yıl yıl dramatik artışların gerçekleştiği realitesiyle karşılaşmaktayız.

1950 tarihli Pasaport Kanunu (Bkz: 5682 Sayılı Kanun; EK-6) ile Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (Bkz: 5683 Sayılı Kanun; EK-7), ulusaşırı himaye teamülleri haricindeki mağdurların giriş, kalış, çıkış, vize ve oturma müsaadesi uygulamalarını, deport edilmelerini ve Türkiye’de geçirdikleri zaman içinde kendilerine tanınan haklarla beraber sorumlulukları da tanzim etmekte fakat bu kanunlar güncellik konusunda yetersiz kalmaktadır. Buna ek olarak, salt uluslararası koruma alanında kanuni bir aranjmanın olmadığı, pratiklerin de idarî teamüllerle ilerlediği anlaşılmaktadır. Göç, yerel ve ulusaşırı seviyelerde koordineli çalışmaları zorunlu kılan, kapsamı geniş, Türkiye’nin her alandaki yapısal dinamiğini, kamu düzeni ve güvenliğini yakından alakadar eden devingen bir alandır. Buna rağmen, uzun süre Türkiye sadece göç alanında uzmanlaşmış bir idari mekanizmadan yoksun faaliyet yürütmüştür. Göçün daha efektif idaresi bakımından, yeryüzündeki örneklerine benzer, misyonuna temas eden uygulama odaklı taktikleri ve aktüaliteyi geliştirerek yürüten, beşeri amilleri önceleyen, kalifiye personellere sahip, alt yapı ve donanım yönünden sağlam, yetkiyi elinde bulunduran kurumsallaşmış bir yapılanmaya ihtiyaç oldukça aşikârdır. Üstelik, Türkiye’nin Avrupa Birliği taraf olma müzakere aşamasında göç konusu ayrı ve hususi bir konumda durmaktadır.

Bu minvalde 2003 senesinde Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı isitikametinde İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı (Bkz: İltica ve Göç Alanında AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı; EK-8), formüle edilmiştir. İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, Avrupa Birliğine üyelik görüşmeleri boyunca, Türkiye’nin yasal düzenlemelerini, kurumsal alt yapısını AB kazanımlarıyla ahenkli hâle getirmesini ve bunun için uygulamaya konulması şart olan mevzuat hükümlerini, idarî sistemi ve fizikî alt yapının oluşturmasını, plan, proje, eylem ve yatırımları ihtiva etmektedir.

2007–2013 dönemindeki Dokuzuncu Kalkınma Planında (Bkz: 01.07.2006 Tarihli Dokuzuncu Kalkınma Planı; EK-9), göç hareketleri ve iltica konusunda özellikle gayri nizami göçlerle etkin bir mücadelenin tesisi için bu alanda hukukî temellere oturtulmuş ve sistemli idari düzenlemelerin yapılması öngörülmüş. 2011-2013 Orta Vadeli Kalkınma Planında da, özgürlük ve güvenlik balansının hassasiyeti de göz önünde bulundurularak, düzensiz göçler, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığıyla mücadelenin daha efektif yürütülmesi ve güvenli sınır programı konularındaki yapısal çalışmaların devamı yer almıştır. Bahsi geçen plan ve program belgelerinin çizdiği hedefler izlenerek, Türkiye'nin AB'ye büsbütün üyeliğinin gerçekleşeceği tarihe dek, uluslararası himayecilik sistemi ve uygulamalarının AB edinimleri ve uygulamalarıyla uyum içerisinde olması, ayrıca göç alanında kurumsal örgütlenmenin tamamlanması hedeflenmiştir. Belirtilen unsurlar referans alınarak olgunlaşan şematikte öncelikle yabancıların Türkiye'ye girmeleri ve ayrılmaları, onay ve oturum izinleri konuları tanzim edilmiştir. Bu hususlardaki farklı kanunlarda yer alan dağınık, çağı yakalamaktan uzak, karşılaşılan durumlara cevap vermekte ve sorunların çözümünde eksik görülen normlara karşılık, Türkiye'nin gelişen vizyonuna entegre, uluslararası tüzel hükümlere paralel, kamusal avantajları önceleyen, alana her tarafıyla hâkim, yetkin mevzuat kaidelerine sahip düzenlemelere gidilmiştir.

Tasarıyla onay ve oturum izinleri ile ilgili mevzularda pratikte meydana gelen istenmeyen durumların önüne geçileceği öngörülmüştür. Projenin bir başka kolunu, uluslararası himaye düzenlemeleri oluşturmuştur. Vize ve oturum izinlerinin ötesinde, insan hakları, millî güvenlik ve uluslararası ilişkilerde etkisi bulunan uluslararası korumayla ilgili konularda güncelliğini yitirmiş dahi olsa bir kanununun olmayışından, bu tip konular idarî düzenlemelerle yürütülmeye çalışılmıştır. Tasarı ile uygulamadaki bahsi geçen eksiğin giderilmesi hedeflenmiştir.

Tasarı, hürriyet ve emniyet kaideleri bağlamında ciddi neticeleri havi deport etme uygulaması için daha net bir hukukî çerçeve oluşturmakla beraber; kimlerin bu kapsamda ele alınacağı, bu kararının hangi durumlarda nasıl uygulanamayacağı hususlarını sağlam temellere oturtmayı amaç edinmiştir.

Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi tahdit opsiyonu ile katıldığı için, tasarıda geçen uluslararası koruma pozisyonları da

bu kapsamda, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma şeklinde düzenlenmiştir. Uluslararası koruma talebinin koşulları ve yöntemleri, talepte bulunanlara sunulan barınma olanakları, idarî muhafaza, müracaatın tahlil edilme ölçütleri, incelemede itina edilecek hususlar, görüşme, hüküm verme ve verilen karara itiraz merhaleleri titizlikle tanzim edilerek, bir uluslararası koruma eylemi bütün ihtimalleri ile düşünülerek her aşaması net kurallara bağlanmıştır. Müracaat safhasından sonra uluslararası koruma verilenlere eğitim, istihdam, yardım ve sağlık imkânları sağlanması düzenlenmiş, bu hakkın nasıl durumlarda sonlandırılarak iptal edileceği de belirlenmiştir.

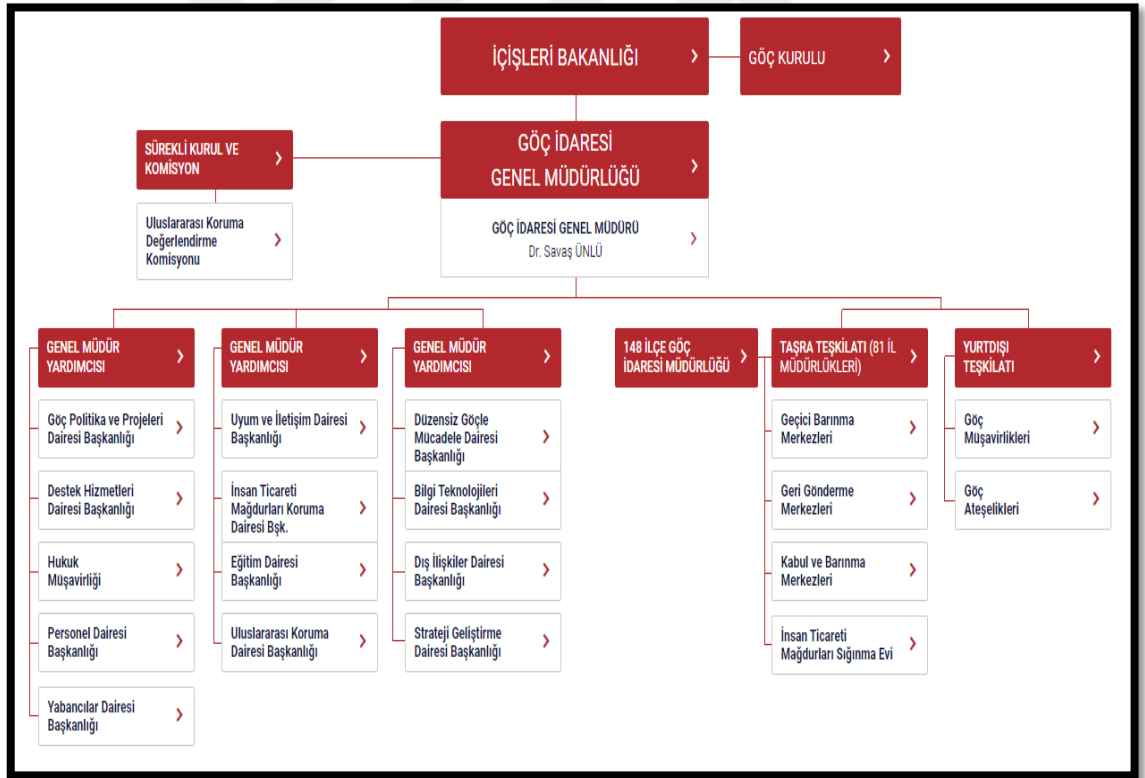
Toplumsal ve yabancıların iletişimin irdeleyen ve ilk kez yasal mevzuata dâhil edilecek olan uyum konusundaki düzenlemeler de bu çalışmalarda yer almıştır. Böylelikle, uluslararası himayeden faydalanmak isteyip başvurusu olan veyahut elde edilmiş statüsü olanların topluma uyumu noktasındaki sürecin yasal olarak önü açılmıştır. Bu yasal hükümler, bazı ülkelerde uygulanan şekliyle göçü limite etmek için değil, yabancılarla toplumun şuurlu ve iradi olarak ve karşılıklı bir şekilde gerçekleştirdiği bir birlikte yaşama kültürünü hâkim kılacak ve kolaylaştıracak bir değişimi ön gören normlar şeklinde düzenlenmiştir. Tasarıda, insan ticareti suçuna yönelik faaliyetler ekseninde, mağdurların himayesi, sığınma evlerinde ikamet, milli destek ve yönlendirme mekanizmasının devamlılığı ve daha efektif biçimde kapasitenin tam kullanımı da amaçlanmıştır.

Tasarının son bölümü ise göç idaresini sağlayacak Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluşu, vazife, imtiyaz ve yükümlülüklerinin tanzimi, örgüt ve kadro iskeletinin şematize edilmesinden oluşmaktadır. İçişleri Bakanlığına bağlı bir idare formatında faal olacak Genel Müdürlük, tasarıyla gelen düzenlemelerle şekillenen göç olgusunu, temas eden kamusal, özel ve sivil her kurumla ortak çalışma içerisinde yürüterek, bu alandaki yönetsel ve kurumsal sorumluluğun amili olarak sırtlanması beklenmiştir.

Tasarının göç alanında Türkiye'ye ciddi katkıları olmuştur: Göç alanının özel bir kanunla ele alınması bir zorunluluk iken tarihsel seyri içinde ikincil formatta tüzel hühümlerle yürütülmesinden sonra, kanun ve yönetmeliklerde hazırlanan yeni biçimlerle yürütülmeye başlanmış, küresel ölçekte standartlarda işlerlik kazandırılmış, dünya çapında bir probleme evrilen düzensiz göçü yönetmenin yasal alt yapısı

oluşturulmuş ve faaliyete geçirilmiş, düzenli göçte ise idari mekanizmalardaki kırtasiyecilik mümkün mertebe azaltılmış makul ve emniyete istinat eden bir yönetim anlayışının egemenliği mümkün kılınmıştır (GİGM: Genel Gerekçe: 27.01.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yurtdışı, taşra ve merkezi örgütlenmesine gelince, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 27.01.2021 tarihli güncel örgüt şemasına bakıldığında İçişleri Bakanlığı altında örgütlendiği görülmektedir. Bir Genel Müdür, üç Genel Müdür Yardımcısı ve bunlara bağlı on üç Daire Başkanlığı'nın yanı sıra 81 il ve 148 ilçede bulunan İl/İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri ve bunlara bağlı kurulan *Geçici Barınma, Geri Gönderme, Kabul ve Barınma Merkezleri* ve *İnsan Ticareti Mağdurları Sığınma Evi* bulunmaktadır. Ayrıca Yurtdışı Teşkilatı bünyesinde Göç Müşavirlikleri ve Göç Ataşelikleri bulunmakta ve ayrıca geçici ve sürekli bazı kurul ve komisyonlar da bu idari yapının içerisinde örgütlenmiştir (GİGM: Teşkilat Şeması. Erişim:27.09.2020).

**Tablo 4: GİGM Organizasyon Şeması (GİGM: Teşkilat Şeması.
Erişim:27.09.2020)**

Öncelikle merkezin idari yapısında yer alan daire başkanlıkları ve görevlerini inceleyerek sırasıyla taşra teşkilatı, yurtdışı teşkilatıyla kurul ve komisyonları inceleyeceğiz.

2.2.1. Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı

Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı alanda belirlenmiş uygulama ve prosedürlerin faaliyete geçirilmesinin sevk ve idaresini yürütmektedir. Göç alanına ilişkin projeleri yürütmenin yanı sıra idari kuruluşlarının göçe yönelik çalışmalarının düzenlenmesine ve projelendirilmesine yardımcı olmak, teklif edilen projeleri değerlendirmeden geçirmek ve onay vermek, hazırda devam eden çalışma ve projelerin takibini yapmak, bu uygulama ve metodların modern normlara uyumlu biçimde ilerlemesini desteklemek de bu dairenin vazifeleri arasındadır. Göçe ilişkin tetkik, gözlem ve etüt analizlerini yerine getirmek veyahut yaptırmak bu dairenin yükümlülükleri arasındadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile dayanışma içerisinde göçe ve insan ticareti noktasında mağduriyete uğrayanların himaye edilmesine ilişkin verileri yayımlayan daire her sene rapor tanzim etmek ve yayımlamakla yükümlüdür (GİGM: Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.2. Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

Merkezi yönetimin ve taşra örgütlenmesinin teknik ve donanımsal birçok yönden ihtiyaçlarının ikmal edilmesine yarayan destek hizmetleri de merkezi organizasyon içerisinde yer almaktadır.

Genel Müdürlüğün bina, inşaat, araçlar, her türlü donanımıyla ilgili işlemleri takip etmek ile umumen belgeler ve arşivleme çalışmalarını ifa etmek bu dairenin görevlerindendir. Genel Müdürlüğün aciliyet gerektiren doğal afet gibi durumlarda sivil savuma fizibiletsini tasarlamak ve uygulamak gibi bilgi almak isteyenlerin müracaatlarını en etkili en hızlı ve güvenilir bir biçimde neticelendirmek için gereken önlemleri almakla vazifelidir. Bütün binaları merkezleri ve tesislerin inşası, aktive etmesi veyahut işletmek de destek hizmetlerinin alanına girmektedir (GİGM: Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.3. Hukuk Müşavirliği

Yasal olarak kurumu bağlayıcı birçok konunun olması ve tüzel yapısı gereği GİGM merkez teşkilatında bir gereklik olarak görünen hukuk müşavirliği tesis edilmiştir.

Hukuk Müşavirliği, Genel Müdürlüğün ulusal ya da uluslararası zeminde anlaşmazlıklardan, bürokratik açmazlardan doğan veyahut başka bir sebepten ötürü taraf olduğu davaları takip etmekte olan danışmanlık statüsünde icracı bir birimdir. (GİGM: Hukuk Müşavirliği: 22.03.2021).

2.2.4. Personel Dairesi Başkanlığı

Genel Müdürlük personelinin tümü özlük işlemlerini yürütmek Personel Dairesi Başkanlığı'nın görev ve sorumluluğudur. Bunun yanında personel istihdamına yönelik ihtiyacı ortaya koyacak donanım, personel kapasitesi arttırmaya yönelik hedef belirleme, personelde niteliksel ihtiyaç ve kriterleri belirleme de Personel Dairesi Başkanlığı'nın görev alanlarıdır (GİGM: Personel Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.5. Yabancılar Dairesi Başkanlığı

Göç konularının önemli bir ayağı olan düzenli göç olgusu ekseninde diğer konulara da eğilmek üzere GİGM'nin merkezi yapısı içerisinde yabancılar dairesi yer almaktadır.

Yabancılar Dairesi Başkanlığı bihassa ülkeye yasal yollarla giriş yapan göçmenlerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, Türkiye'deki vatansızlarla ilgili işlemleri yürütmekle görevlidir. Üstelik iç hukuktaki düzenlemelerle iskan konularında alanına giren hususlarda uygulamaları da takip etmektedir (GİGM:Yabancılar Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.6. Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı

Uyum ve iletişim konuları göç yönetimi konusunda önemli başlıklardandır. Bu sebeptendir ki GİGM merkezi idari organizasyonunda uyum ve iletişim konularına ayrı bir yer vermiştir.

Başkanlık, yabancı uyrukluların yerel kültürle çift taraflı bağ kurmalarına dair işlemleri yürütmenin yanı sıra Genel Müdürlüğün vazife sınırları dâhilindeki mevzularda vatandaş bilinçlendirmek ve halk nezdinde farkındalığı tesis etmeye yönelik faaliyetler yapmakla birlikte basın, medya ve vatandaşla ilişki çalışmalarını planlayıp yürütme görevlerini görür (GİGM: Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.7. İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı

İnsan ticareti konusu uluslararası bir suç ve bütün dünya ülkelerini alakadar eden bir konudur. Düzensiz göç konusu altında ele alınan bu husus, GİGM bünyesinde de ayrıca önem verilerek ele alınmıştır.

İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı'nın, bu insani suç olgusuyla mücadele ve mağduriyet yaşayanların himaye edilmesine dair projeleri yürütmek ve mağdurlar için destek ağları inşa etmek, işlerlik kazandırmak şeklinde sıralanmaktadır (GİGM: İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.8. Eğitim Dairesi Başkanlığı

Başkanlık, Genel Müdürlüğün vazife sahasında çalışanların ve mesleğe alınanların eğitimlerini planlamakta, akademik düzeyde nitel neşriyat yapmakta, panel, mülakat, açık oturum, konferans ve benzeri etkinlikleri organize etmek ile ulusal ve uluslar arası basılı yayın, mevzuat hükümleri, mahkemelerde alınmış yeni içtihatlarla beraber işe yarar tüm bilgileri inceleyip ilgili dairelere bildirmektedir (GİGM: Eğitim Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.9. Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı

Uluslararası koruma tüm ülkeler için gelen göç akınlarına karşı tüzel çerçevelerle muhatap olma biçimi kazandırır. Ülkeler arası bu korum türleri uygulanış bakımından tam bir standartta olmasa da önem arz eden bir başlıktır. Bu bakımdan GİGM uluslararası koruma konusunu ayrıca ele almıştır.

Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri, uluslararası himaye çeşiti içersisindeki tüm yabancılara ilişkin işleri yapmak ile Türkiye'nin daha çok

Suriye iç savaşıyla berabere karşı karşıya kaldığı geçici korumaya dair uygulamaları yürütmektir. Ayrıca uluslararası koruma altındakilerin köken ülkeleri ile ilgili bilgileri toplamak ve güncellemek de yetki ve sorumlulukları arasındadır. Başkanlığın iç ve dış dinamikleri ile ve yoğun çalışma alanıyla Genel Müdürlüğün ana omurgasında yer aldığı değerlendirilebilir (GİGM: Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.10. Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı

Düzensiz göç olgusu tüm dünyada mücadele edilen bir alandır. Ulusal düzeyde millî menfaatlere yansımaları ve uluslararası paydaşları olan düzensiz göç konusu GİGM tarafından ayrıca ele alınmaktadır.

Başkanlığın görevleri, ülkeye yasa dışı yollarla girmiş olanlar ile yasal kalış süresini geçirenleri kapsamaktadır. Bu nevi de-facto göç ile mücadele temalı ilgilenmede kolluğun, ilgili kamusal organizmaların, sivil de dâhil tüm kuruluşların ve hatta bireylerin bile ortak olduğu koordineli çalışma gerekli kılınmaktadır. Başkanlık bu fonksiyonların koordinasyonunu tesis ederek, önlemler alıp, alınan önlemlerin icrasını denetletmektedir. Bu yönüyle Başkanlık GİGM'nin temel yapı taşını tesis eden departmanlarının içerisinde yer almaktadır (GİGM: Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.11. Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı

Başkanlık, Genel Müdürlüğün vazife sahasındaki umumen bilgi işlem sistemlerini hazır hale getirmek ve işletmekle görevlidir. Buna ek olarak YUKK'nın ilgili kısmındaki şahsi kimlik donelerinin toparlanması, muhafazası, gizlenmesi ve kullanımı konusunda potansiyelini oluşturmak ve işlerini yürütmekle görevlidir. Genel Müdürlük departmanları arasındaki irtibat ve kominikasyonu geliştirmek, dijital belgeden kaydı, sınıflandırılması ve distribütörlüğünü yapmak ile bilgi işlem ve iletişim gereksinimleriyle ilgili araç gereç ve dijital tabanlı programları sağlamak ve işletmek de bu dairenin görevlerindendir (GİGM: Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.12. Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı

İlgilendiği konular gereği yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla deyim yerinde ise sürekli alış-veriş halinde olan GİGM merkezi yapısı içerisinde dış ilişkilerini düzenlemek için konuya eğilecek bir daire başkanlığı tesis etmiştir.

Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı'nın, en umumi vazife tanımı Genel Müdürlüğün vazifeleri sınırlarındaki bütün meselelerde başka yabancı hükûmeter ve uluslaşırı küresel ölçekte misyonunu yürüten gerçek ve tüzel kişilerle bilgi alış verışı ve ortak çalışma atmosferini yürütmek, lüzumu görülen ağ ve eşgüdümlülüğü tesis etmek, yeni çalışma ve entegrasyon kollarının inşası için etütler ve pratikler yapmaktır (GİGM: Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.13. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın görevleri, Türk idare yapısındaki tüm kurumlarda paralellik göstermektedir. Burdan hareketle stratejik yönetim ve planlama işleri, bununla birlikte kurumun muhasebe hizmetlerini yürütmek, kesin hesabını hazırlamak ve bunların raporlamasını yapmak, iç denetim ve yönetimleri hükümet poltika ve programları çerçevesinde tanzim etmek, hizmet kalitesinin arttırılmasına yönelik etüt ve araştırmalarla birlikte programlar hazırlama görevlerinin başkanlığın başlıca görevleri arasında olduğu söylenebilir (GİGM: Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı: 22.03.2021).

2.2.14. Taşra Teşkilatı

Bakanlıklara bağlı Genel Müdürlüklerin hepsi, iç hukukta yer alan tüzel hükümler ve normların sınırları içerisinde taşra oraganizasyonunun inşasında yetkilidir ve bu mivalde her ilde valiliklere bağlı taşra birimleri kurulmuştur (GİGM: Taşra Teşkilatı: 22.03.2021). Bu referanstan hareketle taşra ve merkez arasında iş bölümü ve yapılan işlerin takibi noktasına etkin bir kurumsal çerçeveyi tesis etmek amacıyla GİGM'nin de taşrada teşkilatlanması merkezi teşkilatla paralel olarak tamamlanmıştır denilebilir.

İl Göç İdaresi Müdürlükleri (İGİM) kuruluş ve vazifelerine gelince, İl Göç İdaresi Müdürlükleri'nin (Bkz: 4 Nisan 2013 Tarihli, 6458 Numaralı YUKK; EK-2)

kuruluş ve çalışma konuları, ilgili kanunun 109. maddesinde belirtilmiştir. Bunun yanında, de-facto göçü karşılama bu anlamda hukuksuzlukla savaşılabilmek için güvenlik güçleri ve kamusal sahada yetkili kurumların tamamıyla eşgüdüm sağlanarak bu alanda koordinasyon sağlanmaktadır. Zira bilindiği üzere sadece ulusal anlamda değil, küresel ölçekte de ciddi sorunlar teşkil eden/edecek olan düzensiz göç sorununa kalıcı çözüm getirmek amacıyla kurumsal bağlamda çeşitli yapılar ortaya konulmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de yukarıda bahsi geçen sorunların engellenmesi ve gerekli koordinasyonların sağlanması amacı ile 2013 yılında Genel Müdürlüğe bağlı olarak İl Göç İdareleri kurulmuştur. Bu doğrultuda ilgili kurumun temel görev ve sorumluluklarını özetle şu şekilde sıralayabiliriz:

Başka bir ifade ile Genel Müdürlüğün hedef alanlarından olan; uluslararası koruma müracaatı henüz nticelendirilmemiş olanlar veyahut elde edilmiş diğer statülere sahip olanlar ile vatansız sayılanlar ve insan ticareti suçundan mağduriyet yaşayanlarının kendilerine kanuni hükümler kapsamında tanınan olanaklara ulaşımı tesis etmek maksadıyla ilgili kamusal mekanizmaların tümüyle işbirliği yapmak ve kanunda kabul edilen heyet ve komitelerin belirlediği hükümlerin tatbiki için illerde valiliklerin uhdesinde çalışmalar yapmaktır (GİGM: İl Müdürlükleri Kuruluş ve Görevleri: Erişim Tarihi: 22.03.2021).

İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri’nin kuruluş ve görevlerine gelince, İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri (Bkz: 4 Nisan 2013 Tarihli, 6458 Numaralı YUKK; EK-2), iç ve uluslar arası hukuktaki yasal hükümlerin çizdiği çerçevedeki bütün işlemleri; kent merkezlerinde, Genel Müdürlüğün taşra örgütlenmesi olarak bina edilen ve valiliğe bağlı olarak görev yapan İl Göç İdaresi Müdürlükleri ile bu birimlerin uhdesinde bulunabilen idareyi ilgilendiren tüm birimlerin işletilmesi gibi faaliyetleri ilçelerde kaymakamlığa bağlı olarak görev yapan ilçe müdürlükleri yürütür. Özetle, ilçe müdürlüğü, Genel Müdürlükçe belirlenen ve valilikçe devredilen yetki çerçevesinde tahsis edilen vazifelerin yerine getirilmesinden mesulür (GİGM: İlçe Müdürlükleri: 22.03.2021).

2.2.15. Geçici Barınma Merkezleri

Ülkelerinde yaşanan kaoslar sebebiyle Türkiye’ce sınırlarına alınan yabancı ülke vatandaşlarına özellikle Suriyelilere ilk zamanlar AFAD Başkanlığı tarafından geçici koruma sağlanmıştır.

Türkiye’ye gelen Suriyelilerin gereksinimlerinin tamamı, AFAD ile koordineli olarak; İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları ile Genelkurmay ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Kızılay’ın müştereken yaptığı çalışmalarla yürütülmüş, 2018 yılından sonra AFAD kayıtlarında da rastlanılmayan geçici barınma merkezleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir.

Türkiye sınırları içinde Suriye’de yaşanan kriz sonucunda cereyan eden göç devinimlerinden dolayı 10 kentte 26 Geçici Barınma Merkezi (GBM) kurulmuş 256 bin 971 Suriyeli misafir edilmiştir. Suriye’de sulh ve kamusal düzen atmosferinin uzun süre tesis edilememesinden dolayı geçici olarak himaye altına alınan Suriyelilerin oturma vadeleri esnetilmiş ve bu vaziyet de yerel halkla teması olağan hale getirmiştir. Bu kaçınılmaz vaziyet yabancıların GBM’lerden dışarıda yaşamlarını devam ettirmelerine de omuz vermiş, kent yaşamına entegrasyonlarla GBM’ler azaltılmış, 16 Eylül 2020’den beri 5 ilde 7 geçici barınma merkezinde geçici koruma kapsamındaki 59 bin 877 Suriyeli barındırılmaya başlanmıştır. Ayrıca, GBM’ler haricine, kentlerde aşağı yukarı 3.5 milyonu geçkin geçici korumadan yararlanan Suriyeli’nin yaşadığı kayıtlara geçmiştir. Türkiye’deki Suriyelilerin büyük çoğunluğu Türkiye sınırına bitişik ve üstelik şiddetli güç mücadelelerin de sürdüğü mntikalardan gelmektedir (GİGM: Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler: 22.03.2021).

Geçici koruma merkezlerinde yaşam süren hem yetişkin hem çocuklar için güvenlik, barınma, giysi, gıda gibi temel ihtiyaçların yanı sıra, temel sağlık ve temel eğitim olanakları da sağlanmakta, ayrıca bilgilendirici eğitici etkinlikler de programlanmaktadır (GİGM: Geçici Koruma: 22.03.2021).

Şekil 4: Türkiye’de Geçici Barınma Merkezi Osmaniye Örneği (GİGM: Twitter. Erişim Tarihi: 27.09.2020)

Şekil 5: Türkiye’de Geçici Barınma Merkezinde Sağlık (TRT Haber: Erişim Tarihi: 27.09.2020).

Şekil 6: Türkiye’de Geçici Barınma Merkezinde Eğitim (TRT Haber: Erişim Tarihi: 27.09.2020).

Yukarıdaki görsellerde, Geçici Barınma Merkezleri’nde kalan geçici koruma altındaki Suriyelilere tanınan imkânlarla ait örneklerle karşılaşmaktayız.

2.2.16. Geri Gönderme/Kabul ve Geri Gönderme Merkezleri

Geri gönderme merkezleri, ülke sınırlarına yasal yollardan girmeyen ya da yasal çerçevenin dışında benzer başka durumlardan dolayı ülkeden geldikleri yere gönderilmek üzere sınır dışı edilecek kişilerin işlemleri bitinceye kadar kaldıkları yerlerdir.

Sınır dışı etme, birini bir devletin topraklarını terketmeye zorlayan her türlü önlemlerden teşekkül eder. Sınırdaki, açık denizlerde ve bireyin bir devletin yetki alanına girdiği herhangi bir başka durumda geri gönderme faaliyetini ve diğer bir devlete sevk, iade ya da sürgün etme formatındaki her türlü uygulamayı içine almaktadır.

Genel Müdürlüğün sayfası incelendiğinde tablodan da anlaşılabileceği üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce işletilen 24 adet geri gönderme merkezi ve 2 adet geçici

geri gönderme merkezi bulunduğu görülmektedir. Bu sayıların toplam kapasitesi 15 bin 676 kişidir (GİGM: Geri Gönderme Merkezleri: 22.03.2021).

Tablo incelendiğinde kabul ve barınma merkezi olarak da 100 kişi kapasiteli Yozgat ilinde bulunan tek merkez karşımıza çıkmaktadır. Kabul ve barınma merkezlerinin, Geri gönderme merkezlerine nazaran “alıkonulma” unsuru temelinde daha insani bir yönünün olduğu değerlendirilmektedir (GİGM: Genel Müdürlükçe İşletilen Geri Gönderme Merkezleri: 22.03.2021).

GERİ GÖNDERME MERKEZLERİ

GGM DURUMU	S. N	İL
Mevcut Durumda Genel Müdürlüğümüzce İşletilen Merkezler	1	ADANA
	2	AĞRI
	3	ANKARA
	4	ANTALYA
	5	AYDIN
	6	BURSA
	7	ÇANAKKALE
	8	ÇANKIRI
	9	EDİRNE
	10	ERZURUM 1
	11	ERZURUM 2
	12	GAZİANTEP
	13	HATAY
	14	İSTANBUL (BİNKILIÇ)
	15	İSTANBUL (SİLİVRİ)
	16	İSTANBUL (TUZLA)
	17	İZMİR
	18	KAYSERİ
	19	KIRIKKALE
	20	KIRKLARELİ
	21	KOCAELİ
	22	MALATYA
	23	MUĞLA
	24	VAN
	25	IĞDIR (GEÇİCİ)
	26	MALATYA (GEÇİCİ)
TOPLAM KAPASİTE		16.108

KONU		S.N	İL	TOPLAM
KABUL VE BARINMA MERKEZLERİ	GENEL MÜDÜRLÜĞÜMÜZCE İŞLETİLEN	TOPLAM KAPASİTE		100
		1	YOZGAT	100

Tablo 5: GİGM Mevcut Geri Gönderme Merkezleri Verileri (GİGM: Geri Gönderme Merkezleri. Erişim: 20.05.2021).

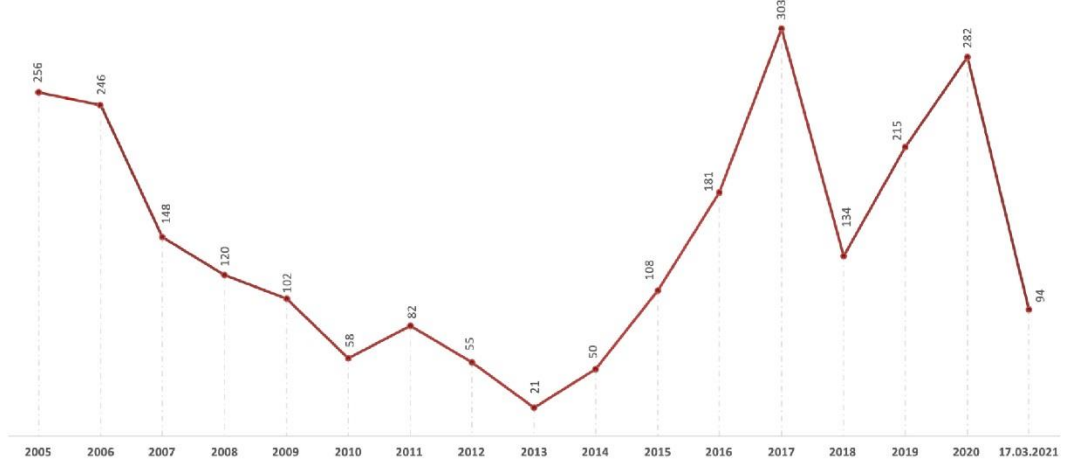
Şekil 7: Türkiye’de bir geçici gönderme merkezi (Birgün Haber: Erişim Tarihi: 27.09.2020)

2.2.17. İnsan Ticareti Mağdurları Sığınma Evi

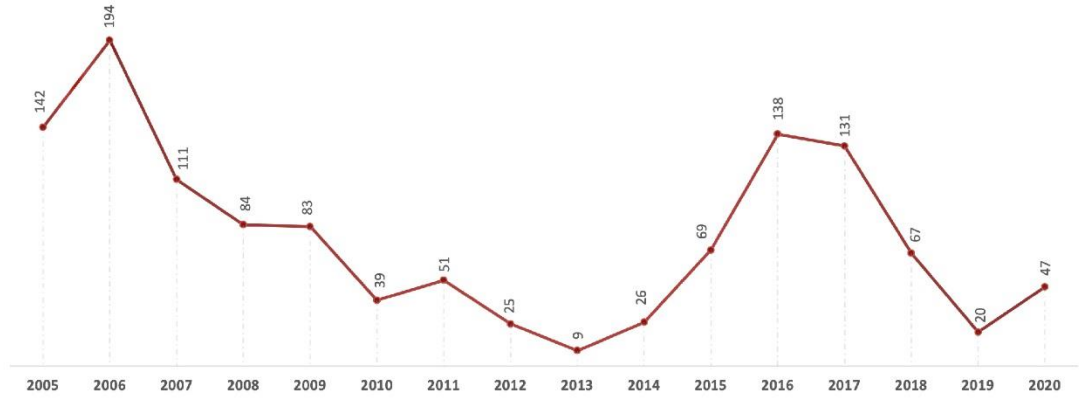
Uluslararası göçün birçok çeşiti ve yönü bulunmaktadır. Bir istismar aracı olarak kadınlara ve yaşı küçüklere odaklanan, hedefinde zayıflar ve güçsüzler olan göç de insan ticareti dediğimiz olay şeklinde cereyan etmektedir. Bu yönüyle aracı olanların yaptığı eylemler suç olarak değerlendirilmektedir. Suça maruz kalan ve suçu işleyen bağlamında insan ticaretiyle mücadele çift taraflı etkileri olan bir alandır. Türkiye, mavi vatanda ve kara sahasında insan ticaretiyle etkin bir mücadelenin içinde, uluslararası çalışmaların ortağı ve iç hukuk normlarıyla etkin bir çalmanın aktörüdür (EGM, İnsan Ticareti, 2021). GİGM bünyesinde daire başkanlığı düzeyinde sorun ve çözümleriyle ele alınan bu konuyla ilgili ayrıca bazı illerde mağdurlar için sığınma evleri tesis edilmiştir.

Aşağıdaki tablolarda Türkiye’nin yıllara nazaran insan ticaretine maruz kalma noktasındaki istatistikî verilerine rastlamaktayız. Türkiye özelinde insan ticareti mağdurlarının sayısının her sene devam ettiği görülmektedir. Özellikle yeni NAVTEX ilanı ile deniz sınırlarını belirleyen Türkiye’nin bu noktada ilerleyen senelerde bu konunun daha çok muhatabı olacağı beklenebilir (TRT: Türkiye’den Yeni Navtex: 11.05.2021).

YILLARA GÖRE İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARI

YILLARA GÖRE SİĞINMAEVLERİNDE KALAN İNSAN TİCARETİ MAĞDURU SAYISI

İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARININ SİĞINMAEVLERİ

KONU	ADI	KAPASİTESİ
İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARININ SİĞINMAEVLERİ	Ankara Büyükşehir Belediyesi	30
	Kırıkkale Sığınmaevi	20
	Aydın	40
	TOPLAM	90

Tablo 6: Yıllara Göre İnsan Ticareti İstatistikleri ve Sığınma Evi Sayısı (GİGM: Erişim Tarihi: 20.05.2021).

İnsan ticareti mağdurları yerleri gizli olan müdürlüğe ait sığınma evlerine, bunun mümkün olmaması halinde de kamu kurum ve kuruluşlarına ait benzer tesislere yerleştirilirler. Verilen tablodaki verilerden yola çıkılarak Türkiye’de resmi olarak bulunan sığınma evlerinin toplam kapasitesinin 90 kişi olduğu ve Ankara, Kırıkkale, Aydın şehirlerinde olduklarına dair sonuçlara ulaşılmaktadır (GİGM: İnsan Ticareti: 2021).

GİGM bünyesinde İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı ve EGM bünyesinde Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Dairesi Başkanlığı bu konuda çalışmalar yürütmektedir.

2.2.18. Yurtdışı teşkilatı

Göç konusunun ülke sınırlarını aşması diğer ülkelerle diyalog kanallarının aktif kullanımını gerektirdiği gibi legal yollarla ülkeye girmek isteyenlerinin başvuruların değerlendirilmesi açısından GİGM’nin yurtdışı ağının olması da bir gerekliliktir.

Genel Müdürlük, yurtdışı teşkilatına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi esaslarına uygun olarak yurtdışı teşkilatı kurmaya yetkilendirilmiştir ve bu kapsamda büyükelçiliklerde göç müşavirleri, konsolosluklarda da göç ataşeleri görevlendirmekte, yabancı ülkelerde cereyan edip genel müdürlüğü alakadar eden konularda takip yapılmakta, müracaatlarla ilgili iş ve işlemler yürütülmektedir (GİGM: Yurtdışı Teşkilatı: 2021).

2.2.19. Göç Kurulu

GİGM’nin kuruluşundan itibaren Göç Politikaları Kurulu olarak faaliyet yürüten ve daha sonra yeniden Göç Kurulu isimlendirilen danışma organı; Türkiye’nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını ve göç ile ilgili muhtelif konuları takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanının başkanlığında, İçişleri Bakanlığı’nca belirlenecek bakanlık ve kurum/kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Kurul, İçişleri Bakanının çağrısı üzerine toplanır (GİGM: Göç Kurulu: 2021).

2.2.20. Etik Kurulu Komisyonu

Kurumsal etik yönetimin önemli bir argümanı olmakla beraber aynı zamanda göç konusunda demokratik ilkeler doğrultusunda hareket etmenin mühim bir amildir.

Yeni kamu yönetimi anlayışının bir çıktısı olan, Etik Komisyonu; Genel Müdürlükte etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmekle beraber kurum içi etik seminerleri vermek ve etik farkındalığı artırma faaliyetleri yapmakla görevlidir. Ayrıca etik uygulamaları değerlendirmek de bu komisyonun görevidir (GİGM: Etik Kurulu: 2021)

2.2.21. Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu

Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statülerinin kazanımı noktasında başvuru sahiplerinin başvurularını neticelendiren Genel Müdürlüğün yetkili olduğu bazen Genel Müdürlüğün inisiyatifi ile il müdürlüklerine yetki verilerek faaliyet yürüten komisyondur. Uluslararası koruma başvurularının tamamı valiliklere bizzat yapılır (UNHCR Help Türkiye: Uluslararası Koruma: 2021).

Uluslararası koruma başvurusu GİGM veya İGİM tarafından reddedildiğinde veya geri çekilmiş sayıldığında, kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren 10 gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu'na (IPEC) yazılı olarak itiraz edilebilir veya 30 gün içinde karara karşı Bölge İdare Mahkemesinde dava açılabilir (Mülteci Hakları Merkezi: Türkiye'de Uluslararası Koruma: 2017).

2.2.22. Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER)

GİGM'nin henüz kurulmadığı zamanlarda 2005 yılının Mayıs ayında insan ticareti mağdurlarına yardım amacıyla acil iletişim hattı olarak faaliyetine başlayan 157, 20 Ağustos 2015 tarihi itibari ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından devralınmış ve hizmet ağını genişletmiş, bu tarihten sonra da bugünkü ismini almış Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157) adıyla hizmet vermeye başlamıştır.

Şimdiye kadar aldığı birçok ihbarla suçun önlenmesinde önemli etksi olan ve yine günümüzde yedi yabancı dilde hizmet sağlayan YİMER, Türkiye'nin her yerinden, 7 gün 24 saat kesintisiz şekilde 157 ücretsiz hattı ve diğer hizmet kanalları

aracılığıyla etkin, hızlı ve güvenilir bir şekilde en doğru bilgiyi sunmakta ve daima yardıma hazır olarak görev yapmaktadır (YİMER, 2021).

2.2.23. Göç İdaresi İçerisinde Yer Alan Yapıların Fonksiyonel Mekanizmaları

Göç idaresinde merkezi yapı ve taşra örgütlenmesi içerisinde oluşturulan birimlere göre faaliyet alanı taksim edilmiş her birim bu kıstasa göre kategorize edilerek oluşturulmuştur. Ayrıca bu birimlerin iş ve işleyişini düzenleyen normlar yani hukuki düzenlemeler de bu eylem ve faaliyetlere işlerlik kazandırma amacıyla en etkin biçimiyle tanzim edilmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmalar genel olarak bu birimlerin çalışma alanında yer alan faaliyet kollarının belli başlıklarda toplandığını göstermektedir. Bu amaçla özellikle göç yönetimi konusunda eksikliklerin ve olumlu yönlerin tespiti noktasında yardımcı olacağı düşüncesiyle akademik yazındaki en çok değinilen konulara göre sıraya dizilmiştir. Akademik yazında özellikle en fazla karşılaşılan konuların başlarında; iskân ve ikamet, istihdam ve çalışma, uyum, vatandaşlık, sağlık ve eğitim konularının geldiği görülmektedir. Bu konuda özellikle Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler referans alınacaktır.

2.2.23.1. İskân ve İkamet

İskân, göç tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen, ilk olarak 1928 senesinde Coğrafya alanında Kahire’de düzenlenen uluslar arası kongrede alınan bir kararla coğrafi bir terim olarak “Settlement” tanımlanmıştır. Yerleşme anlamına gelen kelimenin Türkçe karşılığının kökeni Arapçadır. İskan sığ anlamıyla hane, yani barınılan yer, geniş anlamıyla ise, iktisadi yararlanma faaliyetlerinin yürütüldüğü yer olarak tanımlanmaktadır (Doğanay vd., 2015: 128).

Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti döneminde göçmenlerin yerleştirilmesindeki idari örgütlenme ile iskânın yasal süreci benzer ve farklı bir takım özellikler göstermektedir. Osmanlı’dan günümüze iskân sürecinin tarihsel seyrinin ne şekilde ilerlediğini değerlendirmek ve bu çerçevede Türkiye’de bulunan yabancılar özellikle de geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için hangi yasal çerçevede gerçekleştirildiği ve gerçekleştirileceği ise merak konusudur.

Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Harbi’nden sonra toprak kayıplarının bir sonucu olarak Müslüman nüfusun göçüne maruz kalarak politika bağlamında zorunlu bir göç

stratejisi izlemeye başlamış, önceleriizne tabi tutulan bu göçler 9 Mart 1859 tarihinden itibaren daha serbest bir hale getirilmiş, Halife'ye biat etme koşuluylagelenlere müsaade edilmiştir (Tekeli, 2016: 47). 19. yüzyılın ikinci yarısında Kafkasya ve Rumeli'den Osmanlı topraklarına gelen toplamda 2 milyon 500 bin göçmen iskân edilmiştir. İlk başlarda göçmenlerin iskânı ve ihtiyaçlarının karşılanması için 1854 yılında kurulan Şehremaneti İdaresi (Büyükşehir Belediyesi) ile diğer yerel yönetimler vazifelendirilmiştir (Kale, 2015:159). Daha sonra Osmanlı'nın ilk göç komisyonu olan ve aynı zamanda bilindiği kadarıyla dünyada da kurulan ilk göç komisyonu olan İdâre-i Umûmiye-i Muhâcirîn Komisyonu, 1860 yılının başında kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk olarak 1926 tarihli ve 885 sayılı İskân Kanunu çıkartılmıştır. Daha sonra Türkiye'ye gelen göçmenlerin iskânı için 1934 tarihli ve 2510 sayılı yeni bir İskân Kanunu çıkarılmıştır. 1934 senesinde yayımlanan 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 17'inci maddesinde, iskânın şekil itibariyle tanımsal çerçevesi çizilmiştir. Buna göre iskânın, bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya yer, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza ya da bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yer vermekle yapılacağı belirtilmiştir. Kanunun yürütülmesinde sorumluluk genel müdürlük statüsü olan İskân Umum Müdürlüğü'nde toplanmıştır. Genel Müdürlük 1935 tarihinde çıkarılan yasa ile daha önce bağlı olduğu Dâhiliye Vekâletinden (İçişleri Bakanlığı) ayrılarak Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletine (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına) bağlanmıştır. Türk Soyundan ve Türk kültürüne bağlı olan göçmenler, bu tarihlerde geçerli 1934 İskân Kanunu ile İçişleri Bakanlığının emri ile ülkeye kabul edilmeye devam etmiştir. Bunlardan iskân yardımı talep edenler daha önceki uygulamalarda olduğu gibi devletin belirlediği yerlere yerleşmişlerdir (Şakacı, 2020: 36-57).

1934 İskân Kanunu, milli mücadelenin akabinde hem Osmanlı bakiyesi topraklarda Türk ve Müslüman grubun yaşadığı zulüm sebebiyle Türkiye topraklarına gelmek istemesi hem Türkiye'nin pragmatist açıdan bakıldığında azalan nüfusla birlikte oluşan güvenlik açığını kendi soydaşlarıyla kapatmak istemesi ve yaşadıkları yerlerde Türk ve Müslüman kitlelerin sindirme politikalarına ve hatta soykırıma ulaşacak kadar ilerleyen batı zulmüne kayıtsız kalınamaması durumunda faaliyete

konulmuş olduğu değerlendirilmektedir. Bu husus, özellikle üniter yapı ve ulus devlet inşası için Türkiye tarafından yapılan çalışmalarla vurgulanan başlıklardandır (İnan, 2016). Daha sonra gittikçe uluslararası antlaşmalarla belirlenecek olan Türkiye'nin göç politikası, ilk etapta bu kanun hükümlerine göre biçimlenmiştir. Bu kanun Türkiye'ye gelemeyecek olan yabancıların da uzun dönem boyunca sınırını çizen bir hukuksal çerçeve olmuştur (Şakacı, 2020).

İskân Kanunu incelendiğinde bir nevi detaylandırılmış ve özelleştirilmiş Türk vatandaşlığı kanunu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Türkiye'ye kabul edilen soydaşların gümrük muafiyeti, geldikleri yerlerde vali ve kaymakamların özellikle sorumlu tutulmaları, 22 yaşını geçmiş olanların askerlikten muaf tutulmaları, harç ve vergilerden muaf tutulmaları, kendilerine arazi tahsis edilmesi gibi unsurlarla donatılan kanun bu minvalde yorumlanabilmektedir. Bu kanunda adı geçen soydaşlara muhacir denilmektedir, bu yönüyle kanun muhacirler kanunu şeklinde de yorumlanabilmektedir (İskân Kanunu, 1934).

Cumhuriyetin ilk elli yılında Türkiye'ye yaklaşık olarak bir buçuk milyon göçmenin geldiği kayıtlara geçmiştir. Bu nicel sayının ortalama dörtte üçü hakkında elde edilen resmi verileri haiz bir çalışmada; göçmenlerin geldikleri ülkelerin başında; Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'nın olduğu, göçmenlerin yarısından fazlasının da Marmara Bölgesi'nde iskân edildikleri görülmektedir. Göçmenlerin yerleştirilmelerinde Osmanlı döneminde izlenen iskân politikalarında olduğu gibi iklim ve arazi şartları itibarıyla geldikleri coğrafyalara benzer özellikler taşıyan yerlerin tercih edildiği, buna ek olarak güvenlik unsurunun da göz önünde bulundurularak iskânın sağlandığı anlaşılmaktadır. Çalışmada göçmenlerin çevreye ve topluma uyumu da dikkate alınarak izlenen diğer bir hususun da gelen göçmenlerin iskân edildikleri evlerin %63'ünü köy tipi konutlar oluşturması, bu konutların %80,4'ünün köylerde olmak üzere dağılım göstermesi olduğu anlaşılmaktadır (Geray, 1970: 18-26).

Osmanlı ve Türkiye devirleri olarak her iki dönemde de yürütülen iskân politikalarında iki ana hedefin olduğu göze çarpmaktadır (İpek, 2016: 9). Öncelikli gayelerden ilki göçmenlerin rahatı ile birlikte, üretime eklemlenmeleridir. İkinci ana amacın da göçmenlerin ülke menfaatleri göz önünde bulundurularak siyasi ve

ekonomik pozisyonuna uygun planlar doğrultusunda yerleştirilmesi olduğu anlaşılmaktadır.

19.09.2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 3'üncü maddesinde ise tarımsal ayrıntılarla tanımlanan iskân; Bir aileye projesinde öngörülen miktarda tarım arazisi, işletme binası, konut, irat hayvanı, araç, gereç, tezgâh ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan eylem olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevenin dışında kalan iskân ise; Bir aileye projesinde öngörülen miktarda arsa, konut, araç, gereç, tezgâh ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan iskân şeklinde tanımlanmıştır. Burada da görülüyor ki yasal mevzuat çerçevesinde çizilen iskân tanımları zaman içerisinde değişse de paralellik göstermektedir (İskân Kanunu, 2006: md. 3).

5543 sayılı İskân Kanunu'na göre yurt dışından gelen göçmenlerin iskân edilmesi mümkündür, ancak kanunda göçmen; Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlar şeklinde tanımlanmıştır. Son dönemde Türkiye'ye giriş yapan yabancıların özellikle de Suriyeli göçmenlerin çoğunun tanımda belirtilen niteliği sağlamadıkları görülmekte bu sebeple de ilk zamanlarda vatandaşlık konusu gündemde olmayan Suriyelilerin iskân tanımı çerçevesinde kabul edilmeleri oldukça zor görülmüştür (Erdoğan, 2018a: 174)

Zamanla Suriye'deki iç karışıklık ve kriz ortamının devam etmesi nedeniyle, zorunlu göçe maruz kalan ve Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin uzun bir süre daha Türkiye'de kalmaya devam edecekleri anlaşılmaktadır. Suriyeli göçmenlerin bir bölümünün vatandaşlığa alınması ve bu durumun süreç içerisinde artarak devam edeceği var sayılınca, iskân edilmeleri konusu da gündeme gelmekte ve bu durum iyi bir planlamayı gerekli kılmaktadır.

Kanunda iskânın tanımı yapılırken ve genel çerçevenin vatandaşlık etrafında çizildiği anlaşılmaktadır. Ancak vatandaşlık kapsamının dışında tutulan Türk soylu olmayan göç akınlarının ortaya çıkardığı durum yabancıların yasal çerçevede oturum yani ikamet konularını zorunlu ya da görünür kılmıştır. Özellikle iç hukuk ve uluslararası hukuk kurallarının uygulamada eşgüdümlü olmasının; hak ihlallerini

minimize ederek insani bir sistemin oluşturulmasına katkı sağladığı açığa ıkmiştır. Bu kapsamda Türkiye’de bulunan yabancılara çeşitli haklar ve bununla beraber sorumluluklar verilmiştir. Yabancılara verilen ikamet izinleri bu hak ve yükümlülüklerle yabancıların ülkede kalmasını yasal bir zemine oturtmaktadır. İkamet izinleri de yine belli bazı özel şartları olduğu, sonradan kazanıldığı ve yerleştirme söz konusu olduğu için yapı itibariyle iskna benzemektedir. İnsan ticareti mağdurları sığınma evleri, geçici barınma merkezleri, geri gönderme merkezleri, kabul ve barınma merkezleri, Türkiye’de bulunan uluslararası standartlardaki geçici ikamet birimlerine örnek gösterilebilir. Ayrıca devlet imkânlarını kullanmaksızın ikamet izninden faydalanan yabancılar da vardır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ndan alıntılanarak ikamet izni öz olarak ifade edilecek ise Türkiye’de kalma izni veren belgedir. Yetkili makamlarca tanzim edilen bu belge yabancı uyruklu şahıslara Türkiye’de bir srelığine ve belirlenen bir yerde yaşama hakkı vermektedir. İkamet izni, kamu düzeni açısından önemli olduğu için; yabancının istenilen evraklarla başvurarak talep oluşturması ve talepte bulunduğu ikamet izni türündeki tüm şartları taşıması halinde düzenlenmektedir.

Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi’nin (ORSAM) ‘Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri’ başlıklı raporunda Suriyeli sığınmacıların %85’ inin kamp dışında yaşadığı tespit edilmiştir (ORSAM, Rapor: 2015).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce hazırlanan 2019 yılı faaliyet raporunda neticelendirilen n izne tabi vize sayısı 177.192 kişiyle hedeflenen sayının çok üzerinde %118 gibi orana tekabül etmektedir. Yabancılar için düzenlenen ve hâlihazırda devam eden aktif ikamet izni sayısında da 1.101.030 kişiye ulaşılmış ve hedeflenen oranın %96 sına yetişilmiş olduğu görülüyor. İşkn Kanunu kapsamında Genel Müdürlüğe iletilen göçmen başvuru sonuçlarını gösteren kümülatif veride de 500 kişiyle %100 olan beklenen oranın yakalanmış olduğunu gösteriyor (GİGM: Faaliyet Raporu: 2019).

İkamet izni (Bkz: 17 Mart 2016 Tarihli, YUKK’un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik; EK-3), Türkiye’de vize ya da vize muafiyetinin tanıldığı süreden ya da

doksan günden fazla kalmak isteyen yabancılara verilen izin belgesidir. Yabancıların bu belgeyi almak için e-ikamet sistemi üzerinden, şartlarını taşıdığını düşündükleri izin türüne müracaat etmelerigerekmektedir. Başvuru sona erdikten sonrayabancılar yaşamak için müracaat ettikleri ildeki, il ya da ilçe göç idaresi müdürlüğünde sisteminbelirlediği randevu günü ve saatinde hazır bulunmalıdırlar. Geçerli bir mazereti olmaksızın randevu gününde göç idaresi müdürlüğünde hazır bulunmayan yabancılar, başvuruda bulunmamış sayılırlar. Geçerli mazeretin tespitinde idare yetkilidir. İkamet izni uzatma başvuruları da kural olarak aynı usulle yapılmaktadır. İkamet izni belgesinin alınma süreci tablodaki şekliyle ilerlemektedir.

Şekil 8: İkamet İzni Belgesinin Alınması Akış Şeması (Invest In Adana: Erişim: 12.02.2021).

Türkiye tarafından verilen ikamet türlerini sıralayalım:

Kısa Dönem İkamet İzni'nden başlayacak olursak, bilimsel araştırma amacıyla, ticari bağlantı ile ya da iş kurmak amacıyla gelecekler ve Türkiye'de gayrimenkul sahibi olan yabancılar, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelenler ve hizmet içi eğitim programlarına katılacak yabancılar, turizm amaçlı kalan yabancılar ve Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar kısa dönem ikamet izni alırlar. Kısacası Türkiye'de vize süresinden fazla ama kısa dönemli olarak kalacaklara bir yılı geçmemek koşulu ile verilir (GİGM: İkamet İzni Çeşitleri: 2021).

Aile İkamet İzni, (Bkz: 29 Mayıs 2009 Tarihli, 5901 Numaralı, Türk Vatandaşlığı Kanunu; EK-4), Türk vatandaşlarının, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin ya da ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar ile mültecilerin ve ikincil koruma statüsü olanların; yabancı eşine, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna, kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna, her defasında iki yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Ancak, aile ikamet izninin süresi hiçbir şekilde yukarıda sayılan destekleyicilerin ikamet izni süresini aşamayacağı kurala bağlanmıştır (GİGM: İkamet İzni Çeşitleri: 2021).

Öğrenci İkamet İzni'ne gelince, dünya üzerinde uluslararası öğrenci hareketliliği oldukça yaygın bir hale gelmiştir. Türkiye de en fazla yabancı uyruklu öğrenciye sahip ülkelerden biri olmuştur. Türkiye'de temel eğitim olarak kabul edilen ilk ve ortaöğretimin dışında kalan yani bir yükseköğretim kurumunda her seviyede öğrenim görecektir yabancıların sadece kendilerine, eğitim süresini aşmayacak şekilde öğrenci ikamet izni verilmektedir (GİGM: İkamet İzni Çeşitleri: 2021).

Uzun Dönem İkamet İzni (Bkz: 17 Mart 2016 Tarihli, YUKK'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik; EK-3), vatandaşlara tanınan hakların tamamına sahip değildir. İlgili kanunun 42. ve 43. maddelerinde bu ikamet iznini almak isteyenlerin sahip olmaları gereken özel şartlar da ayrıntılarıyla ifade edilmiştir (Bkz: 4 Nisan 2013 Tarihli, 6458 Numaralı YUKK; EK-2). En genel şartıyla, Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olanlara ki bu hesap yapılırken öğrenciyken kalanların ikamet sürelerinin yüzde ellisi hesaba dâhil edilir ya da Göç

Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara, Bakanlığın onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilir.

İnsani İkamet İzni'ni (Bkz: 4 Nisan 2013 Tarihli, 6458 Numaralı YUKK; EK-2), gerektirecek hâllerde, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmaksızın, Bakanlığın onayı alınmak ve en fazla birer yıllık sürelerle olmak kaydıyla, valiliklerce insani ikamet izni verilebilir ve bu izinler istenildiğinde uzatılabilir. YUKK'un 53, 72, 77. maddelerinde hangi koşullarda ve kimlere bu ikamet izninin verileceği hangi durumlarda sonra ereceği tüm ayrıtılarıyla ele alındığı için kısaca ele almak gerekirse, hayati derecede tehlike arz eden acil durumlarda mağdurlara bu ikamet izninin verilebileceği söylenebilir.

İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni de tıpkı İnsani İkamet İzni'nde olduğu gibi acil durumlarda gerçekleşir. Herhangi bir mağduriyetin olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının üzerinde bıraktığı fiziksel ve psikolojik etkilerinden kurtulabilmesi ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacağına karar verebilmesi amacıyla illerde yetkili mülki amirlikler tarafından bir aylığına ikamet izni verilmektedir (İçişleri Bakanlığı, İnsan Ticaretiyle Mücadele Ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik: 2016). Mağdurun kendisinden ve çocuğundan kanunda belirtildiği üzere ikamet izni verilirken herhangi bir ücret tahsil edilmez (Harçlar Kanunu, Madde88/1,(g): 1964).

Türkiye'den ikamet izni almak üzere müracaat edenler üzerine 2017 senesinde yapılan bir çalışmada bürokratik engellerin ve dil baryerinin sebep olduğu bazı işleyişlerden ötürü yabancılardan yarısından fazlasının daha müracaat aşamasında zorlanmaları tespit edilmiştir. Ayrıca ikamet izni müracaatlarının sonuçlarından memnun olmayan bu noktada talepleri tam manasıyla karşılanamayan yabancılar da vardır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü: 2017).

2.2.23.2. İstihdam

Türkiye'nin son zamanlarda göç yönetimi bağlamında en büyük sınavını verdiği Suriyeli göçmenlerin ilk gelen grupları, şehir yaşamına adapte olmaya çalışmış bunun için barınma merkezlerinin dışına çıkıp kiralık evlerde kalmayı tercih etmiş, böylece belirli bir ekonomiye ulaşma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu imkânı hazırlayan

ekonomik güce ulaşmak isteyen Suriyeliler özellikle Türkiye'nin kayıt dışıistihdam sahasında yerlerini almıştır.

Mardin ili özelinde yapılan bir çalışmada dil coğrafya ve kültür gibi ortak paydaların ve benzer özelliklerin varlığı ilk gelen Suriyeliler için burada istihdamı mümkün kıldığı ortaya konulmaktadır. İnşaat sektörü ve tarım işçiliği, ev temizliği, bebek bakıcılığı gibi nitelikli istihdamı gerektirmeyen işler Suriyelilerin ucuz emek olarak kullanılabilmesi açısından tercih sebebi olmuştur. Bu dönemde ağırlıklı olarak geri dönmeyi düşünen Suriyelilerin ağırlıklı olarak sınıra yakın illerde enformel istihdama yöneldiği anlaşılmaktadır (Özkarlı, 2016: 175-192).

Suriyelilerin önemli bir bölümünde Türkiye'de kalma fikri oturdukça zaman içerisinde dayanışma ağları giderek dernek faaliyetleri şeklinde çalışmalarla formel bir hal almıştır. Bunun bir sonucu olarak da kendi okullarını, hastanelerini, derneklerini kuran Suriyeli sosyal sermaye, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın içerisinde yerini almaktadır. Kentlerde ikameteyönelimle birlikte verilen çalışma izinleri ile Suriyelilerin formel ya da enformel düzeyde istihdamının olduğu görülmektedir.

Suriyeli sosyal sermayenin kurduğu derneklerin, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması, iş edindirme, mesleki eğitim verme ve dil eğitimi almalarının yanı sıra Türkiye'de yaşamları ile ilgili ihtiyaç duyulan her türlü bilgiye ulaşımında bir nevi danışmanlık görevi taşıdıkları anlaşılmaktadır (Yaman, 2016: 94-127).

Yabancıların düzenli göç kapsamındaki iş ve işlemlerinin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla çalışan Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce hazırlanan 2019 yılı faaliyet raporunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca Genel Müdürlüğe iletilen çalışma izni veya vizesi için verilen görüş sayısı 40.178 kişiyle hedeflenen rakamın %54 lük bir oranına tekabül ettiği görülmektedir. Bu oranın beklentileri karşılama noktasında makul seviyesini koruduğu görülmektedir (GİGM: Faaliyet Raporu: 2019).

Uluslararası iş gücü ve devletler arasındaki antlaşmaların özel teamülleri ve gerekçeleri vardır. Bu anlamda iç mevzuatta da yerini alan kanunun ilgili 6. maddesinde detaylarıyla ele alınan hususlar bu konunun istisnasını oluşturmaktadır (Uluslararası İşgücü Kanunu, Madde 6: 2016).

Türkiye’deki çalışma ve istihdam sistemi, uluslararası koruma çeşitlerine göre ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Mülteciler ve İkincil Koruma kapsamındakiler için Mülteci ya da ikincil koruma statüsü sahibi yabancılara Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nce verilecek olan kimlik çalışma izin belgesi yerine geçeceğinden; bu statüleri kazanmış kişiler Türkiye’de çalışabilirler özellikle çalışma izni müracaatında bulunmalarını gerektirecek bir durum söz konusu değildir (Aile ve Çalışma Bakanlığı: Uluslararası Koruma Sağlanan Yabancılar: 2021).

Şartlı Mülteci statüsü alanlar ile uluslararası koruma başvurusu henüz sonuçlanmamış olan başvuru sahibi yabancıların korumaya ilişkin müracaat tarihinden altı ay sonra çalışma izni başvurusunda bulunarak uygun görüş alınca çalışma izni olur. Bu izinle kamu sektörü hariç her iş kolunda çalışabilirler (Aile ve Çalışma Bakanlığı: Uluslararası Koruma Sağlanan Yabancılar: 2021).

Geçici Koruma’dan faydalanan yabancıların çalışma durumları bulundukları il bazında ve özel iş kollarında sınırlı olarak düzenlenmiştir. Türkiye’ye toplu olara gelen Suriyeliler bu istihdam koluna değerlendirilmektedirler. İkamet ettikleri illerde sigortalı işlerde çalışabilirler bunun istisnası da mevsimsel iş kollarında istedikleri ilde çalışabiliyor olmalarıdır (Aile ve Çalışma Bakanlığı: Uluslararası Koruma Sağlanan Yabancılar: 2021).

Uluslararası işgücü politikası doğrultusunda; Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile ciddi manada katkı sağlayacak olan, başvurusu uygun görülen yabancılara **Turkuaz Kart** verilir ve Turkuaz Kart sahibi yabancı süresiz çalışma izninin sağladığı tüm haklardan yararlanabilir (Aile ve Çalışma Bakanlığı: Turkuaz Kart Sahipleri: 2021). Konuya ilişkin detaylar Uluslararası İşgücü Kanunu’da detaylı bir şekilde aktarılmıştır (Bkz: 28 Temmuz 2016 Tarihli, 29800 Sayılı, 6735 Numaralı UİK; EK-5).

Türkiye, iktisadi açılan kalkınmasını hızlandırmak ve ülkeye döviz girişini sağlamak için yabancı yatırımı teşvik edici ve yabancı istihdamını kolaylaştırmak amacı ile yerel ve uluslararası normları kabul etmiş, onları bu minvalde düzenlemiştir (Demir-Gökyayla ve Süral, 2004: 131-168).

Türk soylu yabancılının Türkiye'de mesleklerini icra etmelerinde bir kısıtlama olmamakla beraber, müracaat olduktan sonra bu talep Bakanlık tarafından değerlendirilerek ve ilgili diğer bakanlıkların da görüşleri alınarak neticelendirilmektedir (Aile ve Çalışma Bakanlığı: Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü: 2021).

Mavi Kart uygulaması eski pembe kart uygulaması olarak kayda geçmektedir. Doğumla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ancak vatandaşlıktan çıkma talep edilen bu kartı almaya hak kazananların, yapılacak mesleğe ilişkin yasal çerçevedeki yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve özel kanunlarda yer alan hususlar saklı kalmak koşuluyla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında çalışma izni almalarına gerek bulunmamaktadır. Mavi kart almaya hak kazananlara ilişkin çalışma izin talepleri de Bakanlıkça karşılanmamaktadır (Bozatay, 2010: 165-182).

Türkiye’de yabancılının istihdamına yönelik iç hukuk normlarının Uluslararası İşgücü Kanunu hükümleri dikkate alınarak düzenlenmekte olduğu ve bu şekliyle tatbik edildiği anlaşılmaktadır (Bkz: 28 Temmuz 2016 Tarihli, 29800 Sayılı, 6735 Numaralı UİK; EK-5).

Türkiye’de hatırı sayılır miktarda yabancının olması ve AB’nin de batıya kaymaların önüne geçme noktasında Türkiye üzerinden tedbirler almasının istihdam alanındaki bir sonucu olarak, AB’nin yatırım aracı olan FRIT Türkiye Ofisi Cumhurbaşkanlığı himayesinde kurulmuş, İşkur benzeri bir faaliyet yürütmektedir.

Türkiye’de Mart 2019’da İşgücü Göçü İstatistikleri Çalıştayı düzenlenmiştir. Bu çalıştayda uluslararası iş gücü istatistikleri alanında veri derleme, istatistik üretme ve bunların paylaşılması konusunda yaşanan sorunlar ve bu alandaki süreçlerin bütünsel olarak iyileştirilmesine yönelik önerilerin ele alınmasının amaçlandığı dile getirilmiştir. Verinin bilgi için temel unsur olduğu, geçmişe dönük kayıtların geleceğin politikalarının oluşturulmasına kaynak olacağı belirtilmiş, istatistiğe konu olan kavramların paydaşlar arasında ortaklaştırılmasının ve uluslararası standartlarda istatistiğin üretilerek paylaşılmasının önemi belirtilerek karar alma süreçlerinde veriye erişimin hayati olduğunun altı çizilmiştir. Uluslararası işgücü göçü istatistiklerine ilişkin kavramlara, standartlara ve gelecek projeksiyonuna yer verilmiştir. Ayrıca

toplantıda, Uluslararası İşgücü Mevzuatı, Çalışma İzni Başvuru Sistemi ve Çalışma İzin İstatistikleri hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır.

Uluslararası işgücü göçü istatistikleri üreten veya üretme kapasitesi olan kurumların bir araya geldiği tartışmalarda ve diyalog oturumlarında; konuya ilişkin sorunlar, beklentiler, çözüm önerileri dile getirilmiş, uluslararası standartlarda değişkenler tanımlanarak üretilmeyen göstergelerin hesaplanabilmesi tartışılmıştır.

Çalıştayın temel amacı istatistikî açıdan kamu kurumlarını kapsayan ve bu çerçevede düzenlemeler yapan Resmi İstatistik Programı 2017-2021 kapsamındaki uluslararası göç istatistikleri çalışmalarının desteklenmesi ve kolaylaştırılmasıdır. Bu kapsamda çalıştay, kurumlar arasında veri standardının geliştirilmesini hedeflemiş ve çalıştayda uluslararası işgücü göçü alanında verilerin toplanması, derlenmesi, sınıflandırılması ve yorumlanması konusunda stratejik ve politik karar vericilerin güvenilir veri tabanlarına olan ihtiyacının karşılanması hususunun önemi vurgulanmıştır (Aile ve Çalışma Bakanlığı: Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, 2021).

Bu çalışmalar Türkiye'nin istihdam sahasında yerel ve uluslararası belli standartları yakalamak için yaptığı çalışmaların varlığını ve devam ettiğini göstermektedir.

2.2.23.3. Uyum Çalışmaları ve Vatandaşlık

Göç alan ülkelerde çift yönlü toplumsal sorunlar, siyasal yapıda çözümsüzlükler, ekonomide külfet artışı ve köklü kültürel problemler göçle birlikte gelmektedir. Hedef ülkelere göç edenlere yönelik iskân ve barınma, emniyet, sağlık ve beslenme gibi insani destek unsurları da buralarda ayrı bir yük teşkil etmektedir. Göç veren ülkelerde de demografik sorunlar, kültürel yapıda boşluklar ve emek arzında azalmalar yaşanmaktadır. Özellikle göç edilen ülkelerde kültürel yapıdabaş gösteren çok seslilik toplumda her yönüyle hissedilmektedir (Ökmen, 2010: 7-8).

Wise, çalışmasında şekil üzerinden açıkladığı etkiyi sarmal bir yapıda henüz köken ülkede iken meydana gelen ve transit ülkeyi de içine alan bir şekilde gösteriyor. Şekil üzerinde özellikle dikkat çeken nokta ise göçün köken ülkeye etkisinin yanı sıra hedef ülke ve göçmenlere etkisinin yer almasıdır (Wise, 2018: 167).

Şekil 9: Güney Perspektifi: Anahtar Analitik Boyutlar (Delgado Wise, 2018: 167).

Bu çok yönlü etki beraberinde uyum konusunu gündeme getirmekle birlikte ülkeleri ve uluslararası kuruluşları bu konuda politikalar üretmeye itmektedir.

Uyum, göç edenlerin göç edilen yere göre kendilerini ayarlaması ve yerlilere adapteolma çabası olarak tanımlamakla beraber; göçmenlerin köken ülkeye nispeten yüksek standartlarda bir yaşamı getirecek hale bürünme çabasıdır. Genel olarak uyum kavramı politika ve uygulamalar bağlamında farklı tanımların içerisinde yer almıştır. Örneğin asimilasyon, entegrasyon, çokkültürcülük ve kültürlerarasıcılık, bütünleşme kavramları uyum odaklı düşüncelerin ürünü olupyakın ama farklı anlamlar içermektedirler. Ancak bu farklılıklar bir kenara genel olarak göç edenler ve özellikle göç edilen yer bağlamında göçün bir sonucu olarak uyum bir sorun olarak kendini göstermektedir. İşte ülkeler ve uluslararası paydaşlar da uyum politikaları üretmeye yönelik çalışmaları bu sorunları ortadan kaldırmak için ortaya çıkarmıştır (Berry'den aktaran Saygın ve Hasta, 2018: 312-333).

Uyum sürecinde, uluslararası kuruluşlar, devletler, yerel idareler, sivil toplum organları, göçmen dernekleri ve örgütleri, göçmenlerin önde gelenleri, köken ülke yetkilileri, göç araştırmacıları, medya kuruluşları, göçmenler ve yurttaşlar aktif rol almaktadırlar. Bu sayılan organların birlikte ve uyum içinde çalışmaları sürecin başarıya ulaşmasının öncülüdür (Karasu, 2018).

Akademik yazında göç; birey ya da topluluklarda yeni bir yere gitmeye iten sebepler ile başlayıp devam eden uyum sorunlarıyla ilgili olarak da bilinmektedir. Bazı kaynaklarda uyum kavramının yerine toplumsal kabul gibi düşünsel altyapısında uyum kavramının, topluma sonradan eklenen grubun asimilasyonu anlamı taşıyan ifadeler tercih edilmiştir (Erdoğan, 2015a: 20). Türkiye'nin bakış açısını anlamak adına Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan 2015 yılı baskılı broşüre bakmak fikir sağlamaktadır. Burada uyumun, göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan süreç bir diğer ifade ile harmonizasyon olduğunun altı çizilmiş, yabancıların kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlamalarını desteklemenin gerekliliği belirtilmektedir (Türkiye ve Göç Broşürü, 2015: 25).

Türkiye'de uyum çalışmaları Uyum Stratejileri ve Ulusal Eylem Planı doğrultusunda kapsamlı ve planlı bir şekilde gerçekleştirilirken, Suriyelilerin vatandaşlığa alınması hususunda yol almasında da önemli bir yeri olacaktır (GİGM: Türkiye'nin Uyum Strateji Belgesi: 14.05.2021).

Uyum ve kültürleşme kavramlarının izahına bakıldığında görülmektedir ki, uyum ve kültürleşme aynı anlamda değildir; bilakis uyum, kültürleşmenin neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Kültürleşme sonucunda; eğitim seviyesi, dil, cinsiyet, hedef ülkede kalış süresi, yaş, medeni hal, inanç, kültürel kimlik ve mesafe ile algılanan ayrımcılık seviyesi uyum sürecini etkileyen unsurlar olarak sıralanabilmektedir (Saygın & Hasta, 2018:309-319).

Kültürleşme, en az iki farklı grup arasında ya da bu grupların içinden bireyler arasındaki etkileşim neticesinde meydana gelen toplumda ve bireyde, kültürel ve psikolojik dönüşümü anlatan çift yönlü bir süreçtir (Berry, 2005: 699).

Kültürleşme, gruplarda, sosyal yapılar ile kültürel eylemlerdeki değişiklikleri; bireyde, kişinin öz benliği ve davranış biçimlerindeki değişimi ifade etmekle beraber bu iki düzeyde gerçekleşmektedir (Karasu, 2017: 633).

Kültürleşme; Gordon'un Amerikan Yaşamında Asimilasyon: Irk, Din ve Ulusal Kökenlerin Rolü araştırmasında bahsettiği şekli ile Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli (Gordon, 1964: 77), Berry'nin Bir Adaptasyon Türü Olarak Kültürleşme başlığını

taşıyan makalesinde dile getirdiği İki Boyutlu Kültürleşme Modeli (Berry,1980) olarak iki biçimde anlatılır.

Gordon, göçmenlerinöz kültürünü ve değerlerini muhafaza etmek ve bulundukları ülkenin kültürüne ve yaşantısına ayak uydurmaktan ibaret olan iki seçenekten birini seçmekte olduklarına işaret etmiştir (Gordondan aktaran, Saygın & Hasta, 2018: 304). Gordon, modellemesinde başarılı bir kültürleşmenin olabilmesi için göçmenlerin bütün özlerinden sıyrılmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Buradan yola çıkanlar, Gordon'un bahse konu kültürleşme modelizasyonunun bir çeşit asimilasyon olduğunu öne sürmüşlerdir.

Berry, kültürleşmenin kavramsal boyutlarına indiği makalesinden İki Boyutlu Kültürleşme Modelinin, göçmenlerin göç ettikleri ülkede yaşayan yerel halkla yaşamsal faaliyetleri yürütürken sağlıklı bir şekilde sosyal ilişkilerini ve öte yandan öz kimliklerini de devam ettirebilmeleri olduğu anlaşılmaktadır (Berry, 2005: 7-8).

Türkiye 2018-2023 Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nda, misyon olarak, ülkenin tarihsel kazanımları ile yerel ve uluslararası yasal çerçevede göçmenlerin bütün işlemlerini kapsayıcı bir insan hakları yaklaşımı baz alınarak toplumda bütüncül bir uyumu inşa edecek biçime kavuşturmak ve kurumlar arasında işbirliğini sağlamanın belirlendiği görülmektedir. Dolayısıyla buradan anlaşılmaktadır ki ülkede göçmen temelli bir yaklaşım sergilenerek göç eden kişilerin uyum politikasında daha merkezi bir konuma yaklaştırılması düşünülmektedir. İnsan odaklı, şeffaf ve hak temelli göç yönetimi doğrultusunda toplumsal uyumun varlığını sürdürmek de bu kapsamda ülkenin vizyonunu göstermektedir. Buradan yola çıkarak izlenen politikanın hem vatandaşa hem göçmene bakan yönlerinin olduğu çok kültürlü ve kültürlerarası, modern anlayışa sahip, içerisinde oldukça zengin ve aktif etkileşim araçları olan bir anlayış olduğu anlaşılmaktadır (GİGM, Uyum Strateji Belgesi Ve Ulusal Eylem Planı: 2021)

Türkiye'de toplumsal algının yerleşmesine yönelik olarak ve bütünleşmenin oluşumuna katkı sağlamak amacıyla ülkede göçmen bilgilendirmesine ilişkin sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin geliştirilmesine, bilgi aktarım mekanizmalarının yaygınlaştırılmasına, göçmenlerin örgün eğitime rahat erişimleri noktasında, ihtiyaç

duyulan temel sağlık hizmetlerinden faydalanmaya y6nelik ve ayrıca istihdamı kolaylaştırıcı tedbirler ortaya koyan çalışmalar planlanmıştır (İşcan ve akır, 2019: 177-236; Sağlık Bakanlığı: Halk Sağlığı Genel M6d6rl6đ6: 2021).

2021 yılı itibariyle T6rkiye'nin g6 konusundaki uyum planında b6y6k oranında başarıya ulaşılmış planlanan hemen her şey tatbik edilmiştir.

G6 İdaresi Genel M6d6rl6đ6 s6reci y6netmek adına merkez ve taşra teşkilatı için personel seçiminde ve seçimden sonra çalışan personel içinden g6revlendirme ve eğitim çalışmalarında, bu alanda k6lt6rel zekâ d6zeyi gelişmiş personelleri tercih etmekte ve yetiştirmeye endeksli bir anlayış s6rd6rmektedir. İlerleyen zamanlarda daha başarılı uyum politikası 6retme ve eyleme d6n6řt6rme kabiliyetine sahip personel ve vasıflı idarecilerin yetişmesine b6ylece olanak sağlanmaktadır. Ayrıca, Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı bu konuda plan ve politikaların hem 6retilmesi hem de y6r6t6lmesi noktasında konunun takipçisidir.

12. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın, 2010 yılında gerçekleşen yeni anayasa referandumu 6ncesi Diyarbakır'da yaptđđ ve toplumun b6t6n kesimlerini kucaklayıcı bir tema işlediği mitingi hakkındaki açıklamasında, devletin 6niter yapısının muhafazasının yanı sıra, kimlik çeşitliliğinden yana bir rahatsızlığın bulunmadđđını, her kesimin kendi kimliğiyle 6v6nebileceğini ifade etmiştir. 6zellikle çok uluslu yapısı sebebi ile T6rkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının bu kadar farklı etnik yapının tek çatı altında toplanmasıyla teşekk6l etmesinin kimseyi rahatsız etmemesi gerektiğini vurgulamış. Bayrağın kırmızı rengine sadece T6rk6n kanının değil, K6rd6n de, Boşnak'ın da Arap'ın da kanının olduğunu ifade ederek devletin tarihsel temellerine inen bir anlayışın gerekliliğine işaret etmiştir. Tek vatan ifadesinden anlaşılması gerekenin burada yaşayan b6t6n etnik unsurların bundan hissesinin varlığının olduğunu vurgulamış. İfadelerinde, diğer dillerde eserlerin ortaya koyulabileceği, dilin rahatlıkla konuşabileceği bir zemin ile esneklik vurgulanmış; ancak resmi dil olarak 6zellikle T6rke'nin değişmezliğine işaret edilmiş, 6lkede birliğin dağıtılmaması gerektiğinin de 6zellikle altı çizilmiştir. Bu ifadelere bakılarak zaten etnik çeşitlilik bakımından zengin, çok uluslu bir 6niter yapıda olan T6rkiye'nin uyum konusundaki perspektifi ve tecr6besi g6r6lmektedir (HaberT6rk: Tek devlet, Tek bayrak... : 2010).

18 Aralık 2020’de Ankara Vilayetler Evi’nde onuncusu gerçekleşen Göç Kurulu Toplantısı, İçişleri Bakanı Sayın Süleyman SOYLU’nun başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Buradaki konuşmasından uyum üzerine olan satır başları dikkat çekenler olmuştur.

Burada, göçün tabii sıkıntılarının olduğunu, toplum ve bireyler üzerindeki sorunları bertaraf edecek, göçü faydalı hale getirecek unsurun ise uyum ve entegrasyon olduğunu, bu sebeple bir süredir bu faaliyetlere ağırlık verildiğini belirtmiştir.

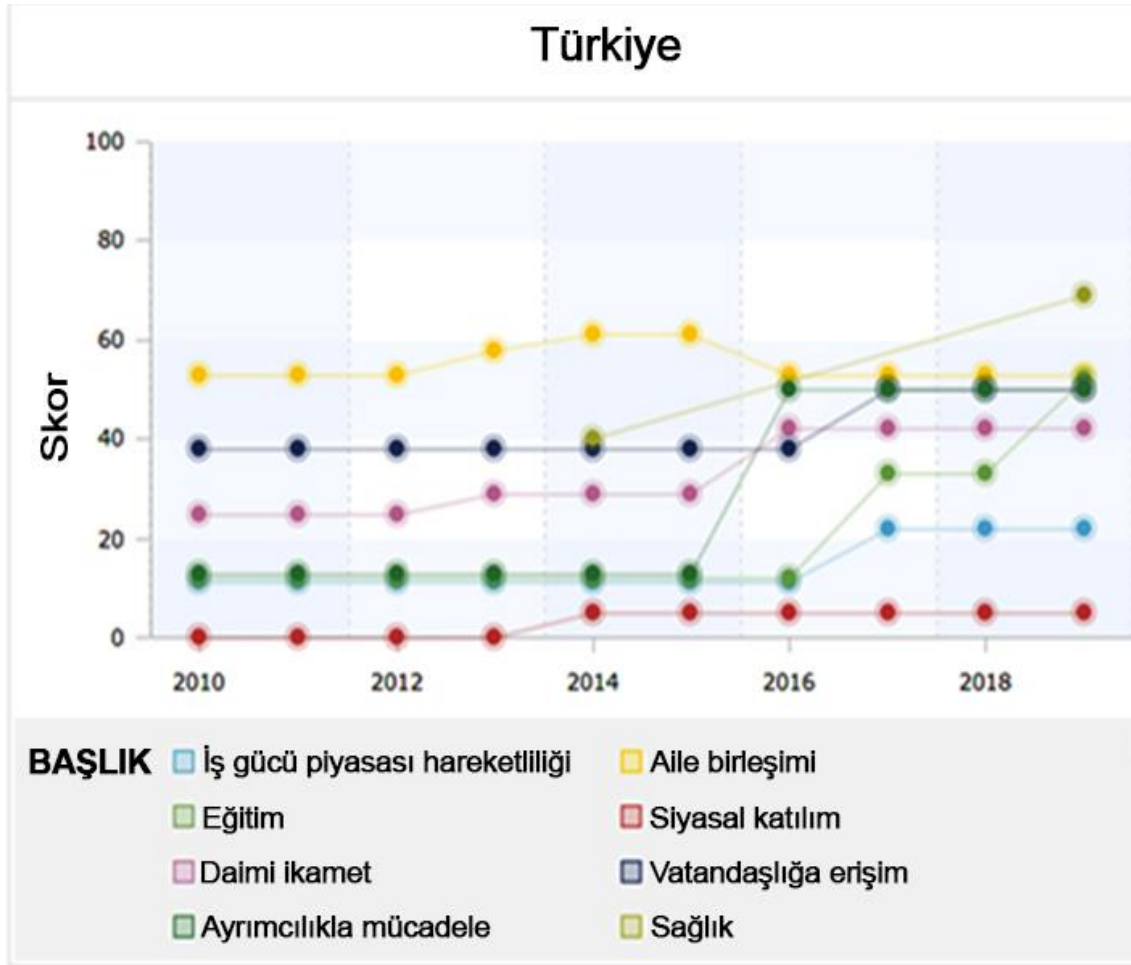
2018 Kasım-2020 Şubat dönemi boyunca yabancıların yoğun olduğu 25 ilde, toplam 26 uyum buluşmasının gerçekleştirilmiş olduğu, bu buluşmalarda 9 bin 500 yabancıya ve ev sahibi toplum üyesine yönelik bilgilendirme çalışmalarının yapıldığı ifade edilmiştir.

Sayın bakanın konuşmalarında, “*biz bize sohbetler*” adını taşıyan etkinlikler kapsamında bu tarihe kadar 15 ilde faaliyet yürütülmüş olduğu ve 5 bin 600 kişiye ulaşıldığı, yapılan 26 mahalle buluşmasıyla da 6 bin 700 kişiyle temasa geçildiği kayda geçmiştir. 15 farklı ilde yabancılarla sıkça iletişime geçen müftülük ve il milli eğitim müdürlüğü çalışanlarına yönelik olarak 5 bin 800 kişiye ulaşan sosyal uyum çalıştaylarının gerçekleştirildiğinden bahsedilmiştir.

Yerelde Kadın Buluşmaları isimli çalışma ile Türk ve yabancı toplumdan kadınların ortak sorunlarına yönelik bilgilendirme yapılması ve yine iki toplumdan kadınların birlikte yaşam kültürü geliştirmelerine katkı sağlanması amacıyla ve 1250 kişilik katılımı yapıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca sayın bakan, 2019 ve 2020’de başlayan ve Türkiye’deki yabancılar, kanaat önderleri, ev sahibi toplum üyesi, kamu personeli ve STK mensubu grupların katılımıyla sosyal uyum alanında toplam 108 etkinlik düzenlendiğine işaret etmiştir (Hürriyet: Bakan Soyludan Göç Açıklaması: 2021).

Göçmenlerin uyum politikalarına ilişkin 52 ülkede yapılan Göç Uyum Politikası Endeksi (MIPEX) adlı araştırmada Türkiye’nin son yapılan 2019 araştırmasına göre notu 43 olarak belirlenmiştir. MIPEX’in araştırmaları 2004’ten bu yana yapıyorken kendi sayfasında 2010 yılından 2019’a kadar Türkiye’ye ait veriye rastlanmaktadır. 52 ülke arasında puanını en çok yükselten ülkenin son verilere göre

Türkiye olduğu kaydedilmiştir. En son beş yıl önce yapılan MIPEX çalışmasına göre Türkiye son çalışmada 100 puan üzerinden 43 olarak on sıra birden yükseldiği ortaya çıkmıştır. Bunun sebepleri olarak, göçmenlerin uyum sürecine ilişkin son dönemde çıkarılan yeni yasalar olduğuna işaret edilmektedir. Tabloya göz atıldığında; eğitim, sağlık, siyasal katılım, işgücü piyasası hareketliliği, aile birleşimi, daimi ikamet, vatandaşlığa erişim ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında ve çalışmaya katılanların ifadesine göre yalnızca yasal kriterler baz alınarak değerlendirmelerin yapıldığı anlaşılmaktadır (Deutsche Welle: Türkiye Göçmenlerin Uyumunda: 2020).

Tablo 7: MIPEX'e Göre Türkiye'nin Entegrasyon Karnesi (MIPEX: Erişim Tarihi: 27.09.2020).

Araştırma'nın yasal mevzuat temelinde bir tabloyu ortaya koyduğu, uygulamaya yönelik çalışmaları göz ardı ettiği göz önünde bulundurulursa Türkiye'nin uyum konusundaki tavrını ve başarısını tam olarak yansıtamadığı anlaşılmaktadır.

Misafirlik kavramı, toplumsal kabul ve bütünleşme açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Türkiye'deki Suriyelilerin bu ifadeye muhatap olmasına karşı çift taraflı bir bakış açısını savunanlar da vardır. Bunlar; Suriyelilere yaşadıkları durumdan kaynaklı anlayış odaklı bir bakışla olumlu, ev sahibini imtiyazlı bir tarafa koyarak, Suriyelileri dışarda bırakmak şeklinde yorumlanan negatif yönlü yaklaşımlardır (Erdoğan, 2015b: 60).

Elde edilen son verilere göre, dünyada en fazla sayıda göçe maruz kalan ülkesi olarak ifade edilen Türkiye için sayıca bu kadar çok sığınmacıyı uzun süre için kabul etmek batıda hiçbir devletin vermediği zor bir sınav olduğunu ortaya koymaktadır.

Konuya daha farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Karataş, Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar İle Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlığını taşıyan araştırmasında, çıkan sorunlara çözüm önerileri geliştirmek için Türkiye'ye sığınmak mecburiyetinde kalan Suriyelilerin ikamet ettikleri illerde halk ile iletişimlerinin basına yansıyan yönlerinin incelemiştir. Araştırma çerçevesini çizmek için basında geçen ifadeler üzerinden ilişki türlerine yönelik kodlamalar yapılmış, alt kodları ile birlikte en fazla tespit edilen kodun tepki olduğu belirlenmiştir. Yazılı basında tepki ifadesinin birebir olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Takip eden kodlar; geri gönderme, sosyal problemler, suç, günlük yaşama etkiler, Suriyelilerle yaşanan sorunlar ve şehirler olarak sıralanmış toplum ile Suriyeliler arasında meydana gelen ilişkileri medyaya yansıtmıştır. Sonuç ve öneriler kısmında toplumdaki tepkisel kaygıların azaltılmasına yönelik hem Suriyelilere hem topluma bakan çift yönlü etkin politikaların üretilmesinin gerekliliği ancak bütünleşme uyumun zaman alan bir süreç olduğu vurgulanmıştır (Karataş, 2015: 112-151).

Vatandaşlık konusu, tek başına göç konusunu önemli bir parçasıdır ve aynı zamanda uyum için önemli bir basamağı oluşturmaktadır.

Vatandaşlık kavramının; yasal, siyasal ve kültürel çok boyutlu bir çerçevesi ve bu nispette tanımları bulunmaktadır. Vatandaşlık araştırmaları, disiplinler arası bir anlayışla sürdürülmekte olan sosyal bilimlerin en çok ilgilendiği araştırma alanından biridir. TBMM Araştırma Merkezinin yaptığı bir çalışmada; ABD ve bazı AB üyesi

lkelerin anayasalarında genel olarak, soy bağının vatandaşlık tanımında sık kullanılan bir ölçüt olduğu tespit edilmiştir (Temelat, 2011).

Türkiye’de vatandaşlık, kanunun gösterdiği koşullarla elde edilir ve kanunda belirtilen durumlarda kaybedilir. Anayasada Türk vatandaşlığının soy bağına dayalı olduğu ve belli şartlarla kazanıldığını belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası; devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi Türk olarak tanımlamış, Türk babanın veya Türk ananın çocuğu da Türk olarak tanımlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982: Madde. 66). Anayasa’da belirtilen bu durum ayrıca 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nunda, Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuğun Türk vatandaşı olduğu şeklinde düzenlenmiştir. Kanunun yürütülmesine ilişkin ayrıntılar, Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’le takip edilmektedir (TVK, 2009).

Son zamanlarda Suriyelilerin bir kısmına vatandaşlık verilmesiyle ve bunların genelde Türk kökenli olduğu bilinmekle beraber, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusu daha çok tartışılmaktadır (Gülyaşar, 2017: 686). TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu uhdesinde bulunan Mülteci Hakları Alt Komisyonu’nun 2018 yılında hazırladığı G ve Uyum başlıklı raporda; yaklaşık 30.000 Suriyelinin vatandaşlığa geçtiği ve bunlardan 10 bin kadarının Türk Vatandaşlığı Kanununa göre Türk vatandaşı anne ya da babadan evlilik birliği içinde doğan ocuk olduğu için vatandaşlık aldığı belirtilmektedir. Adı geçen raporda, Türkiye’de bulunan 3,4 milyon Suriyelinin tamamının vatandaşlığa alınmasının mümkün olmadığı, Suriyelilerin geçici koruma statüsünde bulundukları ve yalnız %1’inin vatandaşlık aldığı, büyük bir kısmına vatandaşlık verildiği yönündeki haberlerin ise doğru olmadığının altı çizilmiştir. Bu zaman zarfında Türkiye’de doğan 276 bin 158 Suriyeli ocuğun vatansız kalmasının, ortaya kayıp nesil sorununu çıkaracağı ve bu çocuklara vatandaşlık verilmesi konusunda etki analizini içeren bir çalışma yapılmasının akabinde, yasal çerçevenin düzenlenebileceği vurgulanmıştır (G ve Uyum Raporu, 2018: 265).

Bu durum, Türkiye’de doğumun Türk vatandaşlığını kazandırmaması ile birlikte Türkiye’de doğan çocuğun ebeveynlerinin vatansız olması durumunda

çocuğun Türk vatandaşlığını kazanabileceğini aşikâr kılmaktadır. Türk Vatandaşlığı Kanununda bu hüküm, Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuğun, doğumundan itibaren Türk vatandaşı olacağı şeklinde geçmektedir. Suriye vatandaşlığından çıkarılan anne ve babanın Türkiye’de doğan çocuğuna Türk vatandaşlığı verilmesinin yasal dayanağı işte bu ilgili maddedir (TVK, 2009, Md. 8). Türk vatandaşlığı başvuruları geçici koruma altındaki sığınmacılar için istisnai madde kapsamında yapılmakta başvuru sürecinde eğitimli ve ülkeye fayda sağlayacağı düşünülen kişilerin tespiti yapıp göç idareleri ile paylaşılmaktadır. İlgili göç idarelerince müracaat sahiplerine EGM vasıtasıyla ulaşılarak Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunabilecekleri bildirilerek göç idarelerinin ilgili birimlerinde yüz yüze görüşmeler sağlanmaktadır. Türk vatandaşlığının alınmasına ilişkin şart ve süreçleri ayrıntılı olarak ilgili kanunda incelemek mümkündür (Bkz: 29 Mayıs 2009 Tarihli, 5901 Numaralı, Türk Vatandaşlığı Kanunu; EK-4).

Gülyaşar, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusundaki çalışmasında, çift taraflı bir perspektifi ortaya koymuştur. Yapılan mülakatlardan ortaya çıkan sonuca göre Suriyelilerin mühim bir çoğunluğunun vatandaşlığa istekli olduğu görülürken, Türklerin ekseriyetinin Suriyelilerin vatandaşlığına karşı çıktığı görülmektedir (Gülyaşar, 2017: 688).

Açık Toplum Vakfı’nın destek sağladığı, çalışmada Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi’nin (HUGO) ortağı olan İltica ve Göç Araştırması Merkezi’nin (İGAM) birlikte yürüttükleri “Suriyeliler Barometresi-2017”, Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi başlığını taşıyan çalışmadaki verilere göre; Suriyelilerde vatandaşlık almak isteyenlerde oran %68,6 iken, Türk vatandaşlarının %72,8’inin Suriyelilerin vatandaşlığını istemedikleri görülmüştür (Erdoğan, 2018a: 81-83). Yapılan çalışmadan, Türkiye’deki Suriyelilerin vatandaşlık konusunun tartışmalara ve araştırmalara konu olmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. BMMYK, geçici koruma altındaki göçmenlere koruma sona erdiğinde sunulacak kalıcı çözümleri; köken ülkeye gönüllü dönme, üçüncü ülkeye yerleştirilme, mülteci statüsü verilmesi, başka bir uluslararası koruma statüsüne geçiş, ikamet verilmesi ya da çalışma izni gibi bir statüye geçiş ve kabul eden ülkenin vatandaşlığının verilmesi

şeklinde sıralamaktadır (Kaya & Eren-Yılmaz, 2014: 12). Geçici Koruma Yönetmeliğindeki çözümler ise; bu statüye sahip olanların ülkelerine geri dönmesi, şartlarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesi ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesi, kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmalarına izin verilmesidir. Belirtilen bu iki farklı çözüm önerilerindeki tek fark vatandaşlığın verilmesidir (GİGM, Geçici Koruma Yönetmeliği: 2014).

2019 yılında medya temsilcileri ile “Göç” konulu toplantıda bir araya gelen İçişleri Bakanı Sayın Süleyman Soylu, Bu tarihe kadar çocuklar da dâhil olmak üzere 92 bin 280 Suriyeliye vatandaşlığın verildiğini ve bunların 45 bin 280’inin çocuklardan teşekkül ettiğini ifade etmiştir (T24: Soylu: 2019).

Çocukların, vatansız kalmasının önüne geçmeye yönelik verilen vatandaşlığın yanı sıra Türkiye’den vatandaşlık alan Suriyeli yetişkinlerin kanundaki istisnalardan faydalanarak vatandaşlık aldığı özellikle burada kamu yararının gözetildiği anlaşılmaktadır (Karataş, 2020: 17-42).

2.2.23.4. Sağlık

Türkiye’de yabancılara özellikle geçici korunma altındaki Suriyelilere sunulan sağlık imkânları ve hizmetler; 112 acil sağlık hizmetleri, temel ve koruyucu sağlık hizmetleri, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri olarak üç kolda özetlenmektedir (Uyanık, 2018: 35-63).

Türkiye’deki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimleri hususundaki uygulamalarda ilk başlardan itibaren bu tarafa üç önemli aşamadan geçildiği, ilk dönemde sınırda başlayan hizmetin, daha sonra kampa alınanlara tanındığı ve yoğunlukla kamplarda kalanların sağlık hizmetlerinden faydalanmış olduğu anlaşılmaktadır (Erdoğan, 2018b: 90; TBMM, 2018: 257). Ardından, Türkiye’ye yeni gelen Suriyelilerin sayısının hızla artması ve bunların kampların dışında da yaşamaya başlamaları ile kamp dışında yaşayanlar için de sağlık alanında düzenlemeye gitme ihtiyacı doğmuştur. Bu saik ile AFAD 18 Ocak 2013 tarihinde Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri başlığını taşıyan bir genelge yayımlamış ve kamp dışında yaşayanları kapsayacak şeklide Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş,

Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa illeri ile sabit olmak üzere sağlık hizmetlerinin kapsamı genişletilmiştir. Bu genelgeden sonra Suriyeliler temel sağlık hizmetlerine ücretsiz erişimden ancak 10 ildeki sağlık kurumlarına başvurmaları koşuluyla faydalanmışlardır (Erdoğan, 2018b: 91). Kamp dışındaki Suriyeliler bahsi geçen 10 ilin haricindeki bir ildeki sağlık hizmetlerinden ancak ücret karşılığı faydalanabilmekteydiler (Türk, 2016: 49). Bu konuya eğilen STK'lar sağlık hizmetlerine erişim konusunda kamp dışında yaşayan Suriyelilere yönelik destekleyici çalışmalarla yardımcı olmuşlardır (Türk, 2016: 49). Suriyelilerin kısa süre içerisinde ülke geneline yayılmalarıyla sağlık hizmetlerinde üçüncü aşamaya geçilmiştir (Kirişçi, 2014: 22). AFAD 8 Eylül 2013 tarihinde Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge'yi yayımlayarak sağlık hizmetlerinin kapsamı hem hizmetlerin sunumu noktasında hem de tüm ülke geneline yayılarak genişletilmiş olup tüm Suriyelilerin Türkiye'nin 81 ilindeki sağlık hizmetlerine ücretsiz olarak erişebileceğini ilan etmiştir (Erdoğan, 2018b: 92).

Sağlık konusunda atılan adımların biri de Suriyeli sağlık personelleriyle ilgilidir. Sahada çalışacak sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve dil engelinin de aşılması amacıyla hastanelerde ve diğer sağlık birimlerinde Suriyeli sağlık personelleri ve Arapça bilen tercümanların çalıştırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçla 15 Ocak 2016 tarihinde yayımlanan yönetmelik (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik: 2016) ile Suriyeli sağlık çalışanlarının da istihdamını önü açılmıştır. Bu yönetmeliğe göre Suriyeli sağlıkçıların önce Sağlık Bakanlığından ön izin almaları daha sonra Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına çalışma izni başvurusu yapmaları gerekmektedir. Yabancı Sağlık Meslek Mensuplarının Türkiye'de Özel Sağlık Kuruluşlarında Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik üzerinde değişiklik yapılarak Suriyeli sağlık çalışanlarına, Sağlık Bakanlığına belirlenen sağlık kuruluşlarında çalışmaları kaydıyla diploma veya ilgili belgelerinin denkliği ve tescili şartı aranmaksızın çalışma hakkı tanınmıştır (Erdoğan, 2018b: 37). Bu düzenleme ile Suriyeli sağlık çalışanları ilk olarak göçmen sağlığı merkezlerinde Suriyelilere hizmet vermek üzere istihdam edilmiştir.

Göçmen sağlığı merkezleri (GSM), Türkiye'deki özellikle Suriyelilere, aile hekimliği uygulamasına benzer şekilde koruyucu sağlık hizmetleriyle temel sağlık

hizmetlerini daha etkin bir formda sunabilmek, dil ve kültür engelini ve buna bağlı sorunları aşabilmek, sağlık hizmetlerine ulaşım oranını artırabilmek için göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettikleri yerlerde, ilçenin toplum sağlığı merkezine bağlı birim olarak oluşturulmaktadır. Hayata geçirilen SIHHAT projesi ile bu alanda istihdam fizibilite çalışmaları yapılmakta ayrıca e-nabız projesine benzer bir şekilde geçici koruma altındakilerin sağlık süreçlerini takip eden dijital bir platform da kurulmuştur (Sağlık Bakanlığı: Göçmen Sağlığı Merkezi: 2021).

Nüfusu nispeten yüksek olup tam teşekküllü bir kamu hastanesine uzak olan geçici barınma merkezleri ile Suriyeli sayısının 20 binin üzerinde olduğu yerleşim yerlerinde **Güçlendirilmiş GSM** teşekkül ettirilmektedir (Bursa İl Sağlık Müdürlüğü, Gemlik Güçlendirilmiş GSM: 2021).

Yabancı Uyruklular Polikliniği (YUP)'lerinden faydalanmak üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerinden Türkiye'de, sadece geçici koruma altına alınan Suriyeliler değil bunun yanında Pakistan, Afganistan ve Irak'tan olmak üzere farklı uyruklardan göçmenlerin de yaşamakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Sağlık Bakanlığınca açılan Yabancı Uyruklular Polikliniği (YUP), yabancı uyruklu kişilere öncelikle koruyucu sağlık hizmetleri sunmak ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek noktasında faaliyet göstermek üzere kurulmuştur.

YUP'ların her ilde, bu kişilerin en yoğun olduğu ilçelerde, Toplum Sağlığı Merkezleri(TSM) bünyesinde açılması planlanmıştır. YUP'ların, o bölgenin ihtiyacına göre, dil bilen personel ile desteklenmesi öngörülmektedir. Bu merkezlerde görev yapan TSM personelinin göç ve göçmen sağlığı konusunda eğitilmeleri suretiyle göç sağlığına yönelik hizmet kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir (Sağlık Bakanlığı: Yabancı Uyruklular Polikliniği: 2021).

Gönüllü sağlık tesisleri ise yardım vakıfları veya dernekleri tarafından, geçici korunma altındaki yabancılara, Bakanlığın uygun göreceği yerleşim yerlerinde ve hizmet alanlarında, gönüllülük esasına göre ve ücretsiz olarak verilen sağlık hizmetleri Gönüllü Sağlık Hizmeti olarak adlandırılan yerlerdir.

Gönüllü hizmetler, 4.11.2015 tarihli ve 9648 sayılı Makam Oluru ile yürürlüğe konulan Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair

Esaslarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Esaslar çerçevesinde yürütülmektedir. Sunulabilecek hizmetlerin kapsamında ayakta tanı ve tedavi hizmetleri, ruh sağlığı ve psiko-sosyal destek hizmetleri ile fiziksel rehabilitasyon hizmetleri yer almaktadır. Gönüllü sağlık hizmeti sunan tesisler Türkiye vatandaşı olan bir hekimin sorumluluğunda işletilmektedir. Tesislerde, sorumlu hekimin gözetiminde Suriyeli sağlık personelleri de görev alabilmektedir. Bu merkezlerin faaliyetlerine dair izinler, hizmetlere olan ihtiyaca göre ve İl Sağlık Müdürlüğü'nün uygunluk belirten raporu doğrultusunda altı ayda bir yenilenebilmektedir (Sağlık Bakanlığı: Gönüllü Sağlık Tesisleri: 2021).

Başka ülkelere göç edenlerin çalışma hayatlarında işten atılma ve geri gönderilme korkusu yaşadıkları için hastalıklarını işverenlerinden çoğunlukla gizledikleri de değerlendirilmektedir (Aydın vd., 2011).

2.2.23.5. Eğitim

Suriye'den gelen beklenmedik ve toplu göç karşısında geliştirilmesi gereken pratiklerden, ilk ve en temel konulardan biri olarak eğitim ön plana çıkmıştır. Türkiye, göçmen kimliği taşıyanlara yönelik eğitim alanında birçok çalışmalar yapmış ancak bunlardan bağımsız olarak da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Bildirgesine taraf olarak, tüm çocukların eğitim hakkını garanti altına almıştır (UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: 2021). Aynı Zamanda Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan eğitim hakkı anayasal zemine oturtulmuştur. Göç konusunda kökü çok eskilere dayanan bir maziye sahip olmasına karşın Suriyeli göçünden evvel Türkiye'de özellikle göçmen eğitimi konusunda hukuki ve idari yapısal düzenlemelerin olduğu söylenemez. Suriyelilerin Türkiye'de kalma süreleri uzayıp eğitim çağına gelenlerden kayıp nesil oluşma riski ortaya çıkınca; zaman kaybetmeksizin, göçmenlerin, en temel insani haklarından birisi olan adil ve eşit standartlarda eğitim alabilmeleri için gerekli çalışmaların gerekliliği anlaşılmıştır (Tekgöz, 2020: 5). En son güncellenen verilere göre Türkiye'de geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyelilerin sayısı 13 Ocak 2021 tarihinde toplam 3 milyon 645 bin 557 kişi olmuştur. Bu sayının %47,5'lik kısmı olan 1 milyon 732 bin 44 kişisi 0-18 yaş arası çocuklardan oluşmaktadır. Nicelik olarak oldukça büyük olmakla birlikte; Suriyeli göçmen nüfusun yaklaşık üçte ikisini de 0-24

yaş aralığında bulunan çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Bu yönü itibariyle Türkiye'deki Suriye menşeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun eğitim çağındaki nüfustan oluştuğu anlaşılmaktadır (Mülteciler Derneği, Türkiye'deki Suriyelerin Sayısı: 2021).

Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün 2019 yılında yayımladığı verilerine göre Eylül 2018 itibariyle Türkiye'de eğitim çağında bulunan yabancı uyruklu öğrenci sayısı 1 milyon 234 bin 439'dur. En fazla yabancı öğrencisi bulunanların başında Suriye uyruklular gelmektedir. Öğrenci sayısı bakımından en fazla nüfusa sahip iller İstanbul, Ankara ve Bursa şeklinde sıralanmaktadır (GİGM, İstatistikler: 2021). Yine bu verilere Türkiye'deki yabancı öğrencilerin %59,68'inin okula erişimi sağlanmış %51,84'ünün e-okul sistemine; %15,13'ünün Millî Eğitim Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) işbirliğinde geçici eğitim merkezlerinde ve e-okula kayıtları yapılamayan Suriyeli öğrenciler için geliştirilen Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS)'e kaydı gerçekleştirilmiştir (MEB, Göç ve Acil Durum: Nisan 2019). Yine Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün 2021 Mart ayında yayımladığı verilere göre bir önceki sene %63'lerde olan okullaşma oranı bir puan daha artarak %64'lere ulaşmıştır. Ancak bu verilerde YÖBİS'e kayıtlı öğrenci sayısında azalma gözlenirken E-Okul ve okul dışı sayılarının her ikisinde de artış olduğu da görülmektedir (MEB, Göç ve Acil Durum: Mart 2021). Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî Türkçe müfredatla eğitim gören yabancılar sadece Suriyelilerle sınırlı değildir.

Türkiye'de bulunan eğitim çağındaki yabancıların tamamının belli standartlarda eğitime erişimleri için MEB, göçmen eğitime yönelik birtakım yapısal düzenlemelere gitmiştir. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı bu amaca hizmet eden bir yapısal mekanizmadır. Yabancı nüfusun eğitimiyle ihtisaslaşacak bir idari yapının varlığı Türkiye'nin göç yönetimi bakımından önemli bir adımdır. Eğitimin, göçmen statüsü de dâhil bütün statülerden üstte temel bir hak olduğu Türkiye'nin gerek yasal gerek idari çerçevesini çizdiği tablodan anlaşılmaktadır (Tokgöz, 2020: 9).

Millî Eğitim Bakanlığı, 2013 yayımladığı iki genelgeyle Suriyelilerin eğitim hakkına ilişkin ilk kurumsal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Suriyelilere yönelik

eğitim hizmetleri ile ilgili ilk genelge 26 Nisan 2013 tarihli “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” başlıklıdır. Suriyelilerin kentsel yaşama yönelmesi, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin eğitimine dair çalışmaların da yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede 26 Eylül 2013 tarihli “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlıklı daha geniş kapsamlı bir genelge yayımlanmıştır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında, 2014’te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) ile “Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler” başlığı altında ayrıntılı biçimde düzenlenen bu statüye sahip Suriyelilere sağlık, eğitim, istihdam, sosyal yardım ve tercümanlık gibi hizmetlerin verileceği belirtilmiştir. GKY kapsamında barınma merkezlerinde ve dışındaki eğitim faaliyetlerinin Millî Eğitim Bakanlığı’nca yürütüleceği açık bir şekilde ifade edilmiştir (Geçici Koruma Statüsündekilere Yönelik Rehberlik Kitabı: MEB: 2017).

GKY’nin 28. maddesinde yabancılara yönelik eğitim hizmetlerinin kontrolü ve sorumluluğunun Milli Eğitim Bakanlığı’nda toplandığı açıkça belirtilmiştir.

Türkiye’de eğitim alanında Suriyeli göçmenler için yapılan pratiklerden birisi de eğitim dili olarak Arapçayı kullanan ve eğitimcileri de Suriyelilerden seçilen Geçici Eğitim Merkezleridir (GEM). GEM’lerde tesis olarak uygun saatlerde okullar ya da bu hizmete tahsis edilmiş mekânlar kullanmak suretiyle faaliyet yürütülmekteydi. Bu merkezlerde Suriye’deki eğitimi yarım kalmış olan eğitim çağındaki göçmenler eğitim görme ve bu minvalde kullanılan müfredat da üzerinde kısmi değişiklikler yapılan geçici Suriye hükümeti eğitim bakanlığı tarafından gözden geçirilmiş Suriye müfredatıdır (BEKAM, Rapor: 2015).

Suriyeliler özelinde tüm yabancıları kapsayan diğer birdüzenleme olarak, MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü’nün 2014’te Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelgesi yayınlanmıştır. Bununla yabancılara yönelik eğitim hizmetleri belirgin bir forma kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu genelge kapsamında Türkiye’deki geçici koruma statüsünde bulunanların sadece GEM’lerde değil, Türkiye’deki eğitim sisteminde bulunan özel/devlet okulları, açık öğretim ve halk eğitim faaliyetleri kapsamındaki eğitim faaliyetlerinin içinde de yasal olarak eğitim

alma hakkı doğmuştur (MEB, Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi: 2014).

GEM’ler zamanla MEB koordinasyonuna geçmiş ve kapatılmaya başlanmıştır. Suriyeli öğrenciler devlet okullarına yönlendirilmiş, Türkçe müfredata adapte olmalarını sağlayan bir politika süreci başlamıştır. Türkiye’deki göçmen eğitime eğilen ve Milli Eğitim Bakanlığının faaliyetlerini desteklemeyi amaçlayan bir amil olarak; Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi (PIKTES) başlamıştır. MEB bu proje kapsamında doğrudan hibe almıştır. PIKTES kapsamında öğrenciler, aileler, okullar ve diğer hizmetler başlığıyla birtakım çalışmalar gerçekleştirilmiştir. PIKTES kapsamında saydığımız 4 çalışma ayağını ve hangi konulara eğildiğini aşağıdaki şekil üzerinden anlamak daha kolay olacaktır (PIKTES: Faaliyetler).

Şekil 10: Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi’nin Süreç ve Kazanımları (PIKTES. Projenin Çıktısı, Erişim: 20.02.2021).

Türkçe dil bilmemeleri nedeniyle okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitim sistemine entegrasyonu, sürecin başlarına kıyasla azaldığı görülmektedir. PIKTES

kapsamında oluşturulan uyum sınıflarının bu anlamda önemli katkıları olmuştur. Türkiye’de göçmen eğitiminin önemli bir kolu olan eğiticiler de yönelik olarak birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda 2017 yılının sonunda Bakanlığın ve UNICEF’in işbirliği ile Kaliteli Kapsayıcı Eğitim başlığı altında Sınıfta Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlerinin Eğitimi başlıklı bir proje yürütülmüştür (MEB, Yabancı Öğrencisi Bulunan Öğretmen El Kitabı: 2017).

MEB, 2015-2019 yenilikçi ve dinamik bir millî eğitim sistemi oluşturma saiki ile Stratejik Plan dönemine geçiş yapmış, bu çerçevede artan ve çeşitlenen eğitim ihtiyacını karşılamak için, okul öncesi eğitim başta olmak üzere eğitimin bütün kademelerinde katılımı arttırmaya yönelik, özel ihtiyaçlı grupların eğitime erişiminin maksimize edildiği ve hayat boyu öğrenme kapsamında şahıs, yer ve zaman farkı gözetmeksizin eğitim imkânlarının sunulduğu bir sistem hedeflenmiştir. Planının içeriğinde geçici korunanlar, mülteciler ve vatansız göçmen grupların eğitimi ile ilgili hedefler olarak; bu gruplardan kimselerin Türkiye’de bulundukları süre boyunca eğitime erişimlerini sağlamak üzere bu öğrencilerin eğitim sistemine entegre olmasına yönelik çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir. Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak Türkiye’de bulunanların denklik işlemlerinde yaşanan sorunların giderilmesi ve bu alanda eğitime ilişkin yaşanan genel sıkıntıların giderilmesi için uluslararası kuruluşlarla koordineli olarak çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir (MEB, Stratejik Plan: 2015-2019).

2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), yurtdışındaki Türk vatandaşları, Türk kökenli veyahut kardeş topluluklarla Türkiye’deki öğrenimini burslu devam ettirenen diğer ülkelerden öğrencilere göre tasarlanmış pratikleri yürütme, bu doğrultuda sağlanan olanakları ve bütün uygulamalarını geliştirme misyonunu yürütmek idealiyle kurulmuştur. Bu anlamda YTB, Türkiye’nin ülke dışı ve sosyo-kültürel bağı ile ilgili olduğu için, Türk dış göçü ile ilgilendiği söylenebilir (YTB: Faaliyet Raporu: 2019) .

Diasporadaki Türkler’in ve kurulan idari yapının birbirleri ile tarihsel ilişkisi mutlaklıdır. Türkiye, 1960’larda yabancı ülkelerle işgücü transferleri noktasında antlaşmalara varmıştır. Almanya ile 1961; Avusturya, Belçika ve Hollanda ile 1964;

Fransa ile 1965 ve Avustralya ile 1967’da varılan anlaşmalarla, söz konusu ülkelere göç etmeye başlayan işçiler, taraf olan ülkelerin kalkınmasında büyük rol oynamışlardır. Almanya bu konuda başı çekmiş, 2000 yılına kadar sadece Almanya’ya gidenlerin sayısı 2 milyona ulaşmıştır (Yıldırımoglu, 2005: 6-7). Bugün Türk diasporasının sayısı neredeyse 6,5 milyona erişen kayda değer bir parçası, bahsi geçen işgücü antlaşmalarıyla Avrupa ülkelerine yerleşen ve bu ülkelerdeki varlıklarını günümüze değin sürdürüp, artık dördüncü nesline ulaşan Avrupa’daki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oluşmaktadır.

İlk göçmenler gittikleri ülkelerde; misafir, yabancı, geçici işçi olarak isimlendirilmiştir. Özellikle 1970’li yıllarda ortaya çıkan ve buralarda yetişen ikinci nesilden sonra yaşamın stabil hale mutasyonu, Türk göçmenlerin işçiyken patron mevkiine erişmeleri, buralarda göçmen ağı oluşturarak aile ve akrabalarını getirmeleri ve benzeri gidişatlardan sonra Türkiye Avrupa’ya maksimum düzeyde mülteci gönderen çevrelerden birisi olmaya dönüşmüştür. 1980’lerden sonraki dönemde Türkiye’den göçler, Batı Avrupa ülkelerinin işçi alımını durdurmasıyla yönünü, özellikle alt yapı ve inşaat sektörlerinde var olan işgücü ihtiyacını karşılamak için Ortadoğu ülkelerine çevirmiş, 1990’lardan sonra ise işgücü göçü, Sovyetlerin dağılmasını müteakiben yeni kurulan ülkelere yönelmiştir (Koçak ve Terzi, 2012: 174).

Bugün Avrupa’daki Türk göçmenler; ülke bazında sırayla en çok Almanya, Hollanda, Fransa, Avusturya, İsviçre, İngiltere, Belçika, İsveç, Danimarka, İtalya, Norveç, Finlandiya, İspanya ve Liechtenstein’de; şehirler bazında en çok Berlin, Londra, Stockholm, Kopenhag, Viyana, Brüksel ve Zürih’te yaşamaktadırlar (Kaya, 2008: 154).

Türkler Avrupa’nın dışındaki diğer kıtalara da yayılmış ABD, Suudi Arabistan, Avustralya, Rusya, Japonya, Güney Afrika Cumhuriyeti gibi farklı coğrafyalardan sayabilecek daha pek çok ülkeye göç etmişlerdir. Bu bağlamda bölgesel olarak Türkiye’den gelen göçün yoğun olduğu bölgeler; Avrupa, Ortadoğu ve Afrika’nın Akdeniz havzası şeklinde sıralanabilir (İçduygu, 2005: 6-7).

1960'lı yıllardan günümüze, Avrupa'da yaşanan toplumsal, diplomatik ve iktisadi gidişatlar Türk diasporasının derinlik, gereksinim ve önceliklerinde dönüşümleri doğurmuştur. Özetlenecek olursa;

1960'lerden 1970'lere kadar Türkler işçi olarak ülke dışına gitmiş ve kalmayı düşünmemiş, bilakis anavatana geri dönmeye dair düşünceler hep üstün gelmiştir. Öncelenen gereksinimlerse barınma, ibadethane, sendikalaşma biçiminde görünmüştür. Daha sonra Türk'ler yerleşme fikrine alışmış, bu ülkelerde kalıcı yaşamsal faaliyet kurmaya başlamışlardır. Vatandaşlık statüsü nü de yavaş yavaş kazanmaya başlayarak, bütünleşmeye dâhil olmuşlardır. 1980'lerden sonra Avrupa'daki diaspora kurumsallaşmış geçirdiği gelişim süreciyle, Türk'lerin STK çalışmaları baş göstermeye başlamış, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yönelik milliyetçi hareketler de başlamıştır. 21 yüzyıla girildiğinde de, biriken sorunlar ve modern devlet yönetimi ablayışı çerçevesinde Türkiye de diaspora politikası geliştirmiş ve sorunların çözümüne yönelik çalışmalara başlamıştır.

Beliren sorunlar ve gereksinimlere bakıldığında, Türkiye'nin diaspora siyaseti de üç ana hedefe ulaşmak adına inşa edilmeye başlanmıştır:

Bunlar, yurtdışındaki vatandaşların; Türkiye ile aidiyetlerinin muhafazası, yaşam sürülen yerlerde anadil ve özlerinin muhafazası ve bu ülkelerde sosyal statülerinin kuvvetlendirilmesi şeklinde sıralanmıştır.

Bu doğrultuda YTB, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik faaliyetler gerçekleştirmekte, ilgili tüm kurumları ile yüklendiği misyon ve vizyonu gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, kamu tüzel kişilikli, özel bütçeli, Kültür ve Turizm Bakanlığı uhdesindeki kurum olarak düzenlenmiştir. Kurum Başkanlık, sekiz daire başkanlığı ve hukuk müşavirliği birimlerinden oluşmaktadır (YTB: Sayıştay Denetim Raporu: 2018).

Daha evvel de belirttiği gibi yurtdışında yaşam süren Türk vatandaşları, Türkiye ile kardeş milletler diyebileceğimiz gruplar ile Türkiye'de uluslararası burslu öğrenim alanları hedef tutan kurumsal refleksler için ortak çalışma geliştirme, konuyla

ilgili görev, hizmet ve faaliyetleri ilerletmeyi yürütmek adına, 6 Nisan 2010'da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

Başkanlığın pratikleri sayesinde, yurtdışındaki vatandaşların yanısıra dost topluluklarla ilişkileri güçlendirilmeye yönelik, iktisadi, toplumsal ve değerler olarak daha sıkı bağlar kurulmaktadır. Türkiye burslusu öğrenciler ise; dünyanın her tarafındaki ülkelerindeki fahri elçiler olarak değerlendirilmektedir. Merkez teşkilatı olarak örgütlenen YTB, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak faaliyet yürütmektedir.

Başkanlığın, yürütmekte olduğu çalışmalar yurtdışındaki Türk diasporasının aile yapısı ve değerlerin yaşatılması ve muhafazası ve bir sonraki nesillere aktarımını gaye edinmekte ve bunlara yönelik bütün faaliyetleri fiilen desteklemektedir (YTB Faaliyet Raporu, 2019: 16-19).

Yapılan programlarla yurtdışında yaşayan genç nesillerin Türkiye'nin tarihine, sosyo-kültürel mirasına bağlılıklarını kuvvetlendirmek, amacı taşınmaktadır. Bu programlarla yurtdışında yaşayan Türk gençleri memleketlerini, kültürlerini, tarihlerini ve diasporanın diğer mensuplarını daha yakından tanıma fırsatı bulmaktadır (YTB: Kurumsal: 10.05.2021).

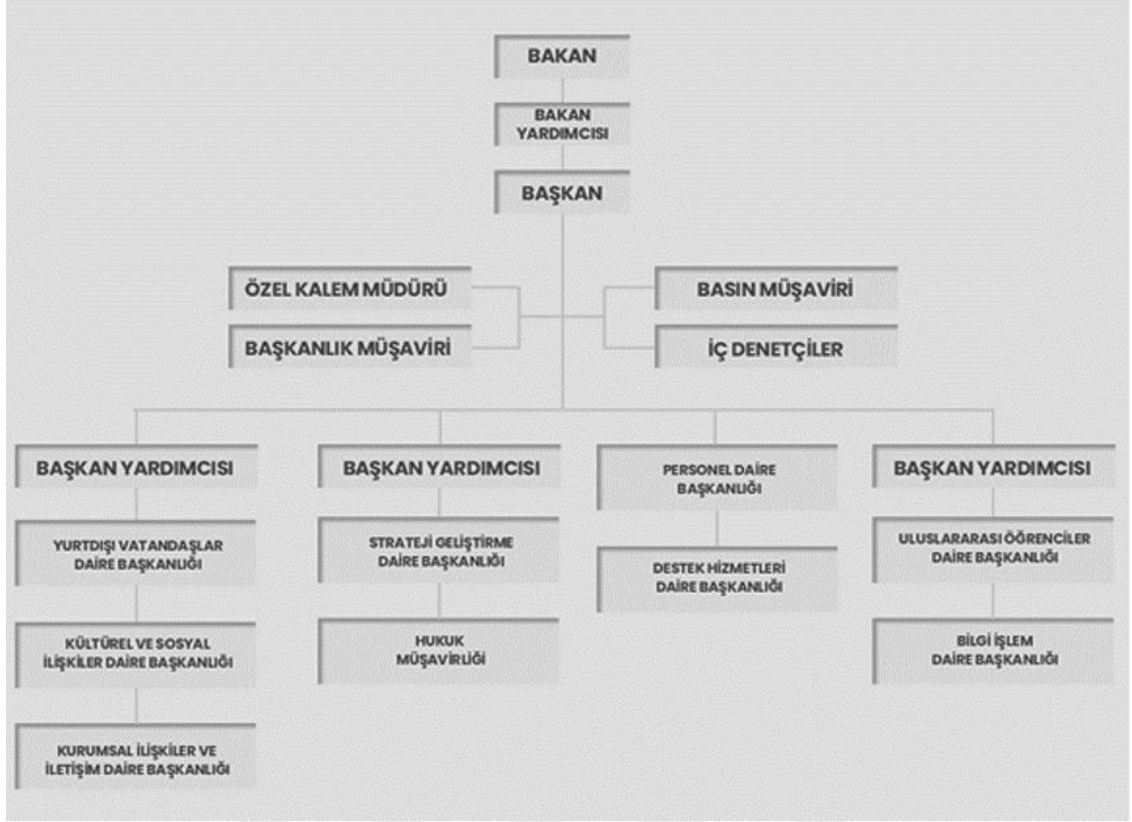
Dünyanın ilk 20 ve Avrupa'nın ilk 6 ekonomisinden biri olan Türkiye, dünyanın en güçlü ekonomilerinin içinde bulunduğu G-20'nin aktif bir üyesi olarak uluslararası sahada önemli bir aktördür. Dünyanın en önemli siyasi ve ekonomik güçlerinden biri olmasında Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında ve biihassa son zamanlarda hızlı bir biçimde dünyanın diğer yerlerinde ortak tarih ve kültürel geçmişe sahip topluluklar ve devletlerle geliştirdiği yakın münasebetlerin etkisi olmuştur. Çünkü Orta Asya'dan Balkanlara, Ortadoğu'dan Afrika'ya, Avrupa'dan Amerika'ya ve Avustralya'ya değin yer kürenin çoğu bölgesindeki devletler ve topluluklarla ortak tarih ve kültürel bağlar mevcuttur.

Türkiye'nin hem yerel hem de global ölçekte bir huzur ve adaletin inşası hususunda gösterdiği önemli çabalar, mesafesi az ve çok olan bölgelerdeki kardeş ve yakın uluslarca da yakinen takip edilmektedir. Yeryüzüne dağılmış 6 milyon Türk

diasporasının yanısıra ülke, tarihsel seyrinde uzak düştüğü, mesafesi çok yerlere taşındığı, belli dönemleri tek yapı uhdesinde geçirdiği kardeş topluluklar ile samimi ilişkilerin tekraren inşasına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Türkiye, dil birliği, din birliği, soy birliği ve gönül birliği olan topluluklarla unutulmaya bırakılmış ortak kültürel değerlerin yeniden hayat bulmasına ilişkin çalışmaları, insani değerleri ön planda tutan bir yaklaşımla sürdürmektedir.

Çok yönlü gelişmişliğin getirdiği g, güven ve tarihinden getirdiği ideallerle Türkiye, kardeş ulusların ilerleme düzeyini arttıracak iktisadi ve sosyo-kültürel çalışmalara maksimum seviyede ehemmiyet vermekte, ulusların kendi öz, değer ve lisanlarını himaye ederek ve istikbaldeki kuşaklara transfer etmelerini zendirmektedir.

Bu kapsamda Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın 5978 sayılı kanununda da ifade edildiği gibi kardeş uluslarla iktisadi ve sosyo-kültürel ilişkiler ilerletmek, bu ilişkilerle bu kamu, devlet ve özel oluşumlarla beraber faaliyetler yürütmek veya faaliyetlerin destekçisi olmak Başkanlık sorumluluğunda yer almaktadır. Başkanlık, ülkenin dış politikadaki hedeflerine yakın, orta ve uzun vadede katkı sağlayacak ve Türk diasporası enerjisini akraba toplulukların diasporalarıyla kuvvetlendirecek biçimde, eğitim-ğretim, kültür-sanat, medya-yayın, akademi-sivil toplum gibi bir sürü proje ile çalışmalar icra etmektedir (YTB: Kardeş Topluluklar: 22.03.2021).

Tablo 8: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Teşilat Şeması (YTB: Organizasyon Şeması, Erişim Tarihi: 27.09.2020).

2.3.1. Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı

Yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları YTB'nin en çok ilgilendiği kitlelerdendir. Bu yönüyle mevcut merkezi yönetim kademesinde daire başkanlığı düzeyinde yer almaktadır.

Başkanlık bünyesindeki Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı, çalışmalarında yurtdışındaki Türkiye vatandaşlarında konsantre olmuştur. Bu çalışmaların ana misyonu, bilhassa vatandaşların bulundukları bölgelerdeki mülkiyetlerini garanti altına alarak, onları kültürel bağlamda sindirme tedbirlerine rağmen himaye etmek, bulundukları yerlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ilerlemelerine eklemlenmektir. Daire Başkanlığı, yurtdışında yaşayan Türklerin sorunları için diplomatik ve politik girişimlerde bulunmak, sorunlara yönelik alternatifler ortaya koymak, statü ve standartlarının artması gerekçesiyle meslek ve kariyer olanakları tanıyabilecek her türlü kuruluşla müşterek çalışmalar tertip etmekle görevlidir (5978 Sayılı Kanun, 2010: md. 8).

2.3.2. Kültürel ve Sosyal İlişkiler Daire Başkanlığı

Özellikle YTB'nin bağlı olduğu bakanlığın Kültür ve Turizm Bakanlığı olması, kültürel ve sosyal ilişkileri önceleyen bir merkezi idareyi tabii kılmıştır.

Kültürel ve Sosyal İlişkiler Daire Başkanlığı (Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1), soy olarak Türk olanlar ve akraba milletler ile ilişkilerin geliştirilmesi, ortak dil, kültür ve tarih şuurunun yaşatılması için plan, program ve çalışmaları hem yurt içinde hem yurt dışında yürütmekte ve koordine etmektedir.

Daire Başkanlığının geniş hizmet sorumluluk alanı ve geniş kitle sorumluluk alanı hem iş kolunu hem yoğunluğunu artırıcı etkenlerdendir. YTB'nin birçok çalışma sahası bulunmasına rağmen ilk başlardan itibaren bahsettiğimiz çalışmalarının büyük çoğunluğunun bu bakanlığın hizmet sahasına giridiğini söyleyebiliriz.

2.3.3. Kurumsal İlişkiler ve İletişim Daire Başkanlığı

YTB, geniş çalışma alanı noktasında ve sürekli çıktı ortaya koyması bakımından kapsamlı kurumsal ilişkileri olan ve bu kurumlarla iletişimi devam eden bir yapıya sahip olduğu için organizasyon yapısının içerisinde bu konuda çalışmalar yürütecek bir daire başkanlığı tesis edilmiştir.

Kurumsal İlişkiler ve İletişim Daire Başkanlığı (Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1), mevzuatta belirlenen çerçevede; çalışmalarını vatandaşla paylaşma, medya unsurlarıyla bağlantı kurma, ilgi alanına giren yayın ve haberleri takip ve kritik etme, başkanlığın resmi hesaplarını yönetime, bu anlamda arşivlendirmeler yapma, YTB'nin kurumsal kimliğine yönelik çalışmalarla beraber ve başkanlığın yayınlarını hazırlama gibi görevleri üstlenmektedir.

Dairenin görevleri birçok kamusal ve özel kurumla müşterek faaliyet yürüten YTB açısından önem arz etmekte ve bu noktada oldukça değerlidir.

2.3.4. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı bünyesinde stratejik yönetim ve planlama işleri, bununla birlikte kurumun muhasebe hizmetlerini

yürütmek, kesin hesabını hazırlamak ve bunların raporlamasını yapmak, kontrol ve denetimleri hükümet programları çerçevesinde tanzim etmek, plan ve projeler hazırlama görevleri Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı(Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1) tarafından yürütülmektedir.

Kamu yönetiminde bu dairenin modern anlayış çerçevesinde organizsyon işlerini yürütme odağına faaliyetlerini yürüttüğü anlaşılmaktadır. Bu taraflıyla ilgili dairenin YTB bünyesinde faaliyetleri modern kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde yorumlanabilmektedir.

2.3.5. Hukuk Müşavirliği

Hukuk Müşavirliği(Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1), yabancı ülkelerde yaşayan vatandaşlar için iç ve dış hukuku karşılaştırmalı olarak inceleyerek, oluşabilecek hak ihlallerinin önüne geçebilmek ya da Türkiye vatandaşlarının diğer ülkelereki iş ve işlemlerini kolaylaştıracak bilgilendirme amaçlı dokümanlar hazırlamakta, çalışmalar yapmaktadır.

Yabancı ülkelere yaşayan Türklerin buralarda karşılaşılabilecekleri tüzel sorunlarla ilgili en çok ihtiyaç duyacakları yerde ilgili birim olan Hukuk Müşavirliği ofisin yönlendirmeleri etkili olmaktadır. Bu yönüyle Hukuk Müşavirliği tek bir ülkenin hukuk normlarına hâkim değil birçok ülkenin yasal mevzuatına ve uluslararası mevzuata da hâkim bir danışma ofisi olarak işlemlerini yürütmektedir.

2.3.6. İnsan Kaynakları (Personel) ve Eğitim Daire Başkanlığı

YTB'nin eğitim planını hazırlamak, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarını düzenlemek ve uygulamak ile eğitim materyalleri hazırlamak veya hazırlatmak görevlerini yürütmektedir. Ayrıca başkanlığın kütüphane hizmetlerini de yürütmektedir. Personel istihdamı ve takibi İnsan Kaynakları ve Eğitim Daire Başkanlığı (Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1)'nın görevlerindendir.

Oluşan personel ihtiyacını ve işe alımda belirlenen usuller ile ihtiyaçlara göre karşılamının yanı sıra personelin oryantasyon ve hizmet içi eğitimlerini programlamak ve icra etmek bu dairenin başı çeken görevlerindendir.

2.3.7. Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı

Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı (Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1), genel olarak tüm kiralama ve satın alma işlerini yürütmek, temizlik, aydınlatma, ısıtma, onarım, taşıma ve benzeri hizmetleri yapmak veya yaptıranın yanı sıra birimine genel evrak faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmekle görevlendirilmiştir.

Türk kamu yönetimi anlayışı içerisinde bina, tesis, araç, gereç temini gibi kollarda hizmet sağlayan birim destek hizmetleri olarak adlandırılır. YTB uhdesinde çalışmalarını yürüten Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı da yüklenen tali konuları hariç saydığımız hususlar ve benzeri konularda faaliyet yürütmektedir.

2.3.8. Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı

YTB'nin yurt dışında yaşayan Türkler'den sonra belki de en önemli faaliyet alanlarından bir tanesi de yabancı öğrencilerdir. Bu kapsamda merkezi idarenin örgütlenmesi şekillenerek ilgili bir daire kurulmuştur.

Türkiye'nin yükseköğretimde uluslararasılaşma çalışmaları, dört temel esas istinat etmektedir: Bunlar, akademik gelişme ve etkileşim, ekonomik kalkınma ve dayanışma, sosyal ve kültürel etkileşim, siyasî ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi şeklinde sıralanabilir. Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı (Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1), işte bu konuyla ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesinden sorumlu birim olarak faaliyet yürütmektedir.

Türkiye'nin ulusaşırı geniş vizyonu ve yabancı ülkelerle devam ettireceği bağlarına, fahri elçilik anlayışı etrafında şekillenen Türkiye'de burslu öğrenim gören öğrencilere yönelik faaliyetler yürüten bu dairenin çalışmaları, YTB'nin ciddiyetle ele aldığı temel konuların başında gelmektedir.

2.3.9. Bilgi İşlem Daire Başkanlığı

Bilgi İşlem Daire Başkanlığı (Bkz: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı, YTB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; EK-1), ilerleme kaydeden bilişim teknolojilerinden dolayı kurumdan en üst seviyede yararlanılabilmesi için ihtiyaç duyulan programlama, ekipman ve sair bilişim hizmetleri için gerekli olan ihtiyaçları karşılayarak bunlardan etkin bir biçimde faydalanmayı sağlamak için elzem olan hizmeti sağlar.

Kurulduğu günden bu yana YTB tarafından tarihi, dini, siyasi ve kültürel bakımdan ülke ile köklü ilişkileri olan ve derin bağlara sahip ülke, bölge ve toplumlara yönelik çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Balkanlar'dan Doğu Avrupa'ya, Asya'dan, Orta Doğu ve Afrika'ya kadar çok kapsamlı bir coğrafyada gerçekleştirilen bu çalışmalar kültür, sanat, eğitim, toplum, beşeri sermaye ve kamu diplomasisi gibi çeşitli alanları kapsamaktadır.

Başkanlığın söz konusu çalışmalarıyla hem ülkenin akademik ve kültürel bir merkez olma konumunun sürdürülmesi hem de diğer idari mekanizmaları tarafından gerçekleştirilen faaliyetler açısından tamamlayıcı ve destekleyici bir etki sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çerçevede Başkanlık, Faaliyetlerinde dost ve kardeş ülke ve toplulukların Türkiye ile irtibatlarını güçlendirmek, ortak kültürü yeniden canlandırmak, tarihsel mirası korumak, eğitim çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla idari yapının içerisinde veya dışında komisyon, ofis, kurul ve programlar çerçevesinde de çalışmalar gerçekleştirilmektedir (YTB: Programlar: 10.05.2021).

DEĞERLENDİRME

Göç, tanımsal çerçevesinin epistemolojik ve ontolojik fantezileri noktasında geniş bir yelpazeye sahiptir. Göçün teolojik boyutunda insanoğlunun dünyaya gönderilişi ve dünyadan ayrılacak olması varken, göç, bu imgelemin şeffaf soyut boyutundan, en koyu somut tanımsal boyutuna kadar, bütün bilim ve alanlarda benzeşen fakat ayrı zeminlere oturtulan analogik bir olgudur. Bizim çalışmamızda ele aldığımız beşeri göç olgusu da dâhil bütün tanımların boyutlarının ait olunan bir yerden ayrılarak başka bir yere gitme konusunda birleştiğini görmekteyiz. GİGM'nin kurumsal logosundaki göçmen kuş figürü, göçün animal boyutuna dikkat çekmekle birlikte özellikle göçün dikkat çekmeye çalıştığımız doğasını çok güzel yansıtmaktadır.

Akademik yazından yola çıkarak kendi genel göç tanımımızı yapacak olursak:

Göç; uzun veya kısa mesafede, isteğe bağlı veya mücbir sebeplerle, bireysel veya toplu olarak, programlı ve normlara tabi olsun veya olmaksızın, belli bir süreliğine veya kalıcı olarak gerçekleştirilen, köken yer, gidilen yer ve eylemi gerçekleştirenler üzerinde önemli etkileri olan kapsamı ontolojik ve epistemolojik genişliklerde eylemsel ve dinamik bir olgudur.

Göç araştırmalarına bakıldığında evren ve örneklem temelinde iki yönelimin daha fazla olduğu görülmektedir: Bunlar, göç olgusunun sonuçlarını ve etkilerini araştırarak, göçün geniş düzeydeki paradigmalarını ortaya koymaya çalışan araştırmalar ve göç edenlerin bu bağlamdaki deneyimlerine odaklanan ve göçün ayrıntılarını daha çok dar düzeyde ele alan pratiklerdir. Göç olgusunun analitik bir düzlemde incelenmesi ve daha somut çerçevelerde ele alınabilmesi için bizim araştırmamızda da yol gösteren farklı perspektiflerdeki bütün kuram ve teoriler bilimsel düzeyde yapılan bu çalışmaların ve bilimin kümülatif doğasının bir sonucudur.

Bilimsel çalışmalarda belirlenen problemin parametreleri arasında ortaya çıkabilecek tüm ilişkileri neden-sonuç temelinde açıklayan kuramlardan her biri ayrı bir araştırmanın konusudur. Ancak dış göçleri açıklamada mevcut kuramsal çerçevenin yetersiz kaldığını savunan yaygın bir görüş de hâkimdir. Neden-sonuç temelinde göçü birçok yönü ile izah edebilecek Maslow'un 'ihtiyaçlar hiyerarşisi' göç yazınına yeni

bir teori kazandırmak adına, bu alanın araştırmacılarının dikkatini çekebilecek farklı bir araştırma konusu olarak görülebilir (Maslow, 1943: 370-396). Elbette bu kuramın ortaya çıkaracağı nosyonların farklı kuramlara bazı yönleriyle temas edeceğini öngörülebilir fakat mevcut kuramsal çerçeveyi bütünüyle kuşatacağı da varsayılabilir.

Beşeri bilimler açısından göçün tarihsel seyrine bakacak olursak ilk zamanlar verimli araziler, sulak meralar arayan toplumların yer değiştirmesine bağlı gerçekleştiğini bazen de buna benzer sebeplerle baskı kuran savaş çıkaran devletlerin göç etmeseler de göçe yol açtığını söyleyebiliriz. Semavi kitabımız Kur'ân'da ve çeşitli dini kaynaklarda da aktarıldığı üzere en başta peygamberler olmak üzere birçok insan göç realitesi ve vatandan çıkarılma olgusu ile karşılaşmış çeşitli vesilelerle göç etmişlerdir. Zaman içerisinde ülkeler ve sınırların daha da belirginleşmesiyle, ticaretin yaygınlaşması ve küresel devinimlerin etkisiyle insanlığın kadim kültürü göç de giderek evrim geçirmiştir. Yeni ticaret yolları, sanayi devrimi, sömürgecilik, coğrafi keşifler gibi etkisi cihanşümul hadiseler göçü körükleyen ve yeni yeni amaçları meydana getiren olaylardır. Ticaret yollarının hâkimiyeti, hammadde kaynaklarına sahip olma, ucuz işgücü ihtiyacı gibi her bir kalem bu dönemde göçe bir şekilde kaynaklık etmiştir. Özellikle Amerika'nın keşfi ile yeni dünya ve batıdaki zenginlik algısı çekici unsurlar olarak bu dönemde revaç bulmuştur. Dünya'da dönem dönem meydana gelen küresel savaşlar ve bölgesel iç karışıklıklar da göçün sebepleri hususunda atlanmaması gereken bir konudur.

21. yüzyılda gelişmekte olan ya da az gelişmiş bölgelerin demografik potansiyellerinin yüksek ve devam eden bir biçimde artıyor olması, hali hazırda düşük gelir seviyesine sahip insan oranını daha da arttıracığı ve mücadelesi daha müşkül bir hale bürünen yoksulluğa sebep olacağı için bu ülkelerden göçün nedensellik bağlamında giderek artan bir fenomen haline geleceğini gösterir. Ekonomik unsurların tarih boyunca göçün tetikleyici bir amili olduğu ve popülaritesini 21. yüzyılda dahi yitirmediği kabul gören bir gerçektir. 21. yüzyılın getirdiği, iletişim olanakları, gelişen ulaşım ağı, yayılan eşitlikçi ideolojiler ve akımlar gibi daha birçok unsur göçe neden olan itici ve çekici faktörleri harekete geçirmiş; sebep noktasında eğitim, sağlık, evlilik, çalışma gibi sayılabilecek modern göç seçeneklerinin sayısındaki artışın önünü açmıştır. Özellikle yukarıda bahsettiğimiz ulaşım ve iletişim sektörlerindeki gelişmeler

göçmenlerin hünelerlerini arttırmış, göç etmek için ciddi anlamda avantajlı hale getirmiştir. Önceleri somut sebeplere dayanan göç olgusuna soyut sebeplerin de eklenmesi bu konunun önemine daha da dikkat çekmektedir. Hem mücbir sebeplerin yol açtığı göç türleri için daha yaygın bir tercih olan yasadışı (de-facto) göç için ve hem yasal (de-jure) olarak gerçekleştirilen göç için, ulusal ve uluslararası düzeylerde plan ve politikaların üretilmesi gibi bir zorunluluk ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, çeşitli sebeplerle artan bir popülerite seyri izleyen göçün akademik düzeyde de araştırılması her zamankinden daha büyük bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Gerçekleşen iç göçler ya da ulus aşırı göçler, sadece göçmenlerin hayatlarında değişime yol açmakla kalmayıp, siyasal sistemleri, ulus-devlet yapısını, vatandaşlık ilişkilerini, kent yaşamının her sahasını dönüşüme uğratmıştır. Göç sonucunda belirtilen yapısal faktörlere ek olarak kültür ve kuşak sorunları, etnik gruplar arası ilişkiler de değişime uğramıştır. Günümüzde uluslararası bir boyuta ulaşan bu göçler, yalnızca göç alan devletlerde değil, küresel çapta neredeyse tüm ülkelerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gündemi haline gelmiştir. Artan bu insan hareketliliğinin toplumlar üzerinde önemli etkileri olduğu anlaşılınca uluslararası ilişkileri ve ülke politikalarını belirleyen bir unsur ve bilimsel araştırmaların konusu haline gelmiştir. Önemli geçiş güzergâhları üzerinde bulunan Türkiye ise söz konusu nüfus hareketlerinin odağındaki kilit ülkelerden biridir.

Anadolu coğrafyası, insanlık tarihi itibarı ile en kadim yerleşim yerlerindendir (Kültür ve Turizm, Göbeklitepe: 2021). Milattan önce 9600'e dayanan tarihin başlangıç noktası olarak kabul edilen yer, Anadolu sınırları içerisinde. Bu bağlamda Anadolu, Türk yurdu olmadan önce de çeşitli milletlerin yaşadığı kadim bir geçmişe sahiptir. Verimli arazileri ve insanlık için yaşanabilirliği açısından cazibe merkezi olan Anadolu; savaşların, kültürel etkileşimlerin ve göçlerin hem transit bölgesi hem de odak noktası olmuştur.

Cumhuriyet döneminde sadece dış göçe maruz kalınmayan ve aynı zamanda dışa göç verme noktasında köken ülke olan Türkiye, sanayileşme, kentleşme gibi unsurların revaçta olduğu zamanlarda dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi yoğun bir şekilde iç göçü de yaşamıştır. Bu durumu, kentlerde oluşan çekici faktörlerin ve köylerdeki itici faktörlerin etkisiyle ekonomik göç kuramı temelinde anlamak yerinde

olacaktır. Değişen algıya uyumlu bir vizyon ve politikaların üretilmesi gerekliliği iç göç döneminde de ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin özellikle ve öncelikle Cumhuriyet tarihinde gerçekleşen iç göçlerini ve buna yönelik yönetim stratejilerini ele alacak olursak akademik yazında daha çok bu konuda yaşanan sorunlara ve bunlara ilişkin çözümlere yönelik verilere rastlanılacaktır. Burada yönetsel anlamda tek başına merkezi bir idari mekanizmanın varlığından söz edilemez.

Osmanlı'nın son zamanlarında kitlesel göçleri karşılaması için belediyelere yüklenen sorumluluğun Cumhuriyet döneminde de uzun süre iç göçleri karşılamak için yüklendiği söylenebilir. Belediyelerin kentleşme, kentlileşme, gecekondulaşma, altyapı, trafik, temizlik ve kaynakların kullanımı gibi daha birçok alanda iş yükünü arttıran temel unsur köyden kente göç olgusudur. 1960 senesinden sonra planlı iktisadi döneme girilmesi ve yerel bölgesel kalkınmayı teşvik edici Sanayi ve Teknoloji bakanlığına bağlı bölgesel kalkınma ajanslarının çalışmaları, kentlerdeki şişkinliği azaltma ve kırdan göçlerin önüne geçme yolundaki en önemli merkezi faaliyetler olarak gösterilebilir. Ancak tüm bunlara rağmen hala salt iç göçe eğilen ve bu alanda idari yapısal çalışmalar yürüten bir örgütlenmenin varlığından günümüz Türkiye'sinde söz etmek mümkün olmamakla birlikte 2013 kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de yalnızca dışarıdan gelen göçün ve mültecilerin bürokratik işlemlerinin takibi için kurulmuştur.

Kentlerden, taşradaki gelişen imkânlar muvacehesinde köylere geri dönüşlere sıcak bakıldığı bir döneme girilmekte, artık büyük şehirlerin cazibesi eskisi kadar insanları çekmemektedir. Türkiye'nin iç göçler konusunda ihtisaslaşmış şehirlerin gelen göçü yönetimini, ekonomik, sosyo-kültürel, altyapısal bağlamlarda kolaylaştıracak, ayrıca bu konuda kentlerden geri dönüşlerin önünü açacak, köyün üretim ve kazanç mekanizmalarını etkin bir şekilde faaliyete geçirecek, taşrada standartların yükseltilmesiyle buraları cazip kılacak, diğer kurumlarla koordineyi sağlayacak bir kamu örgütlenmesine ihtiyacı vardır.

Özellikle Osmanlı zamanından beri başlayan göçlerle belediyelerin göçün çoğu yükünü sırtlamak zorunda kalışı, daha sonra iç göçlerle de perçinlenmiş ve son dönemde de şehrin bütün sakinleriyle ilgilenme ve kentte ortaya çıkan her türlü probleme ivedilikle çözüm üretme mecburiyetinden dolayı dışarıdan gelen yabancılarla

ilgilenme noktasına da taşınmıştır. Ankara, İstanbul, Gaziantep gibi daha ulusaşırı göç alan birçok şehirde gettolaşmalar, yabancı akınları, toplumsal ihtiyaçlar, sorun ve zorunluluklar ortaya çıkmıştır. Bu noktada söz konusu şehirlerin karşılaşılan sorunun ekonomik ve sosyal her yönüyle karşı karşıya gelmesi büyük bir külfeti ortaya çıkarmaktadır. Özellikle belediyelerin bu makûs kaderlerine terk edilmemeleri noktasında her türlü merkezi destek sağlanmalıdır. Üniversiteler, dernek, vakıf ve odalar, diğer kamu kurumlarıyla son zamanlarda geliştirilen ortak statejik çalışma ağı daha efektif bir şekilde işler hale getirilmelidir.

Anadolu Türk yurdu olduktan sonra da dışarıdan göçlerin hedefi olmuş, stratejik konumu itibariyle de göçlerin geçiş güzergâhında tercih edilen bir yer olmuştur. Osmanlı'nın yıkılması, mirasını Türkiye'ye bırakmasına engel olmamış, eski Osmanlı tebaası olan milletler bölgelerinde yaşadıkları sorunlardan kaçıp ilk sığınacakları liman olarak Türkiye'yi görmüşlerdir. Anadolu'ya yönelen göç, Cumhuriyetin kurulmasından sonra toprak kayıpları ve savaşlarla azalan nüfusu artırmak için devlet politikası olarak uzun yıllar sürmüştür.

Ayrıca göçmenlerin büyük çoğunluğu için Türkiye Batı'ya açılan kapı ve transit bir geçiş yoludur ve bazıları ölüm yolculuğu ile sonlanabilecek yöntemlere başvurarak istedikleri yaşam standartlarına ulaşabilme adına göçü gerçekleştirebilmektedirler.

Uzun zaman Türkiye, hedef ülke olarak görülmemiş; tersine İkinci Dünya Savaşından sonra Batı'ya özellikle de Avrupa ülkelerine işçi göçü veren kaynak ülke konumunda olmuştur. Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla kendisini jeopolitik öneme sahip kılan doğu ile batıyı birleştiren doğal bir köprü konumundadır. Göç yolları düşünüldüğünde, Türkiye bu coğrafi konumu nedeniyle yabancılar için cazip bir pozisyonda olduğu için yoğun bir göç trafiği ile karşı karşıya kalmıştır. Soğuk Savaştan sonra ortaya çıkan düzensiz göç hareketleri bakımından Türkiye uzun bir dönem transit ülke pozisyonunda göçe maruz kalmıştır. Türkiye'nin idari ve kurumsal altyapısı ile genel transit ülke algısının hedef ülke konumuna evrilmesi yeni bir olgudur. Son yıllarda Arap Baharı ve Suriye'deki gelişmelerin etkisiyle transit ülke konumunu korumakla beraber dikkate değer derecede hedef ülke konumuna gelen Türkiye'yi göçün hedefi yapan bir diğer neden ise, son zamanlarda Türkiye'nin

nispeten artan ekonomik gücü ve sahip olduğu siyasi istikrardır. Bu durum, göç hareketleri açısından geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye'nin son yıllarda aynı zamanda hedef ülke konumuna gelmesine sebep olmuştur. Ayrıca mavi vatandaki sınır haklarını savunmak amacıyla yeni Navtex ilan eden ve bunu uluslararası alanda deklare eden Türkiye'nin, deniz yoluyla gerçekleşen göçmen kaçakçılığı ile mücadelede konunun eskisine nazaran daha fazla muhatabı olacağı öngörülmektedir.

Türkiye'yi göç ülkesi konumuna getiren ve Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan durum günümüzde de kendini göstermektedir. Suriye'de 2011 senesinde Arap Baharı'nın etkisi ile başlayan iç karışıklık ve çatışma ortamının doğurduğu göç dalgası öncelikli olarak Türkiye'ye yönelmiştir. Zaten göçe tarih boyu maruz kalan ve Suriye'den gelen bu akınları karşılamak durumunda kalan Türkiye, bu noktadan sonra Cumhuriyet tarihinin belki de en kapsamlı göç stratejisini geliştirmek zorunda kalmış, bu kitlesel göç karşısında açık kapı politikası yürütmüştür. 2014 yılında Geçici Koruma Yönergesi çıkarılarak bu kapsama alınan Suriyelilere yasal temellerde geçici koruma statüsü verilmiştir.

Avrupa Birliği'ne katılım öncesi süreçte AB politikalarına uyumlu bir çalışma geliştirilebilmesi için İltica, Göç ve Dış Sınırların Korunması Görev Gücü kapsamında 2002 yılında oluşturulan Göç Çalışma Grubu Türkiye'nin kamu örgütlenmesinde göçün yer alması noktasında dikkat çekmektedir. Genel Kurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan oluşan bu Çalışma Grubu, Türkiye'de göç konusunun bir süre güvenlik kurumları odağında yönetildiğini göstermektedir. 2013 yılına kadar Türkiye'de, kurumsal anlamda göç yönetimi farklı yönleri ile faaliyet yürüten kuruluşlar vasıtasıyla sağlanmakta ve sadece göç yönetimini gerçekleştirecek, bu alanda politikalar belirleyip uygulamaya koyarak, ilgili kamu kurumları ile koordinasyonu sağlayacak yekpare bir örgütten söz etmek mümkün değildi. Bu konuda faaliyet yürüten birimler olarak Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Asayiş Daire Başkanlığı'na bağlı Yabancılar Şube Müdürlüğü ve illerde Valiliklerle koordineli çalışan bürolar sayılabilir. Türkiye için, son yıllarda mevcut göç politikalarını gözden geçirerek eski uygulamalarını yeni durumlara uyarlamak zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan

ilgili iş ve işlemler 11 Nisan 2014 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından devralınmıştır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu çıkarılması ve sonrasında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, iltica ve göç yönetimini etkin, sağlam bir yasal zeminde konumlandırarak göçmenler için teminat olmuştur. Bu tarihi dönüşümden sonra göçmen ve mülteci haklarının hukuki çerçevesi uluslararası standartlara uygun hale getirilmiştir. Ayrıca idari mekanizmasının ana omurgasını oluşturan bu kanunla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 81 ilde, 148 ilçede ve yurtdışında örgütlenmiştir.

Genel Müdürlük genel anlamda, göç ile ilgili politika ve stratejileri yürütmek, bu konularla ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğini sağlamak, yabancıların ülkeye giriş ve ülkede kalışları ve ayrılmaları ya da sınır dışı edilmeleri konularının yanı sıra, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere çalışmalarına devam etmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, merkez teşkilatına bağlı 13 daire başkanlığı şeklinde örgütlenmiştir. Klasik Türk kamu örgütlenmesi özelliğini taşıyan Eğitim, Personel Dairesi Başkanlıkları gibi idari birimlerin haricinde, sade göç konusu etrafında teşekkül eden Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, Yabancılar Dairesi Başkanlığı, Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı, Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı, Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı şeklinde sayabileceğimiz birimlerin çalışmaları ve ihtisas alanları Türkiye'nin göç konusuna eğilim biçimini ortaya koymaktadır.

Bu anlamda göç alanında belirlenen projeler, politika ve stratejiler etkin bir biçimde uygulanmakta ve koordine edilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasında koordinasyonu sağlanmakta, bu kuruluşlara yardımcı olunmakta, yürütülen çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesi sağlanmakta ve alana ilişkin inceleme, araştırmalar yapılarak kuruma vizyon kazandırılmaktadır. Alana ilişkin istatistikî veriler toplanmakta, yayımlanmakta, yıllık göç raporları da hazırlanarak mevcut karne ortaya çıkarılıp göç yönetimine yön tayin edilmektedir. Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili uluslararası kurum ve kuruluşları

arasında koordinasyon sağlanmakta, taraf olunan geri kabul anlaşmalarına ilişkin hükümleri yürütülmekte, önlemler alınarak uygulamaya yönelik etkin yönetim çalışmaları takip edilmektedir. Yine ilgili başkanlıkça insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin projeler iş ve işlemler yürütülmekte, insan ticareti mağdurlarına yönelik yardım mekanizmaları oluşturulmakta, işletilmekte veya işlettirilmektedir. Uluslararası koruma ve geçici korumaya ilişkin iş ve işlemler yürütülmekte, sürekli olarak menşe ülkelerle ilgili bilgiler toplanmakta ve güncellenmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda da göç stratejileri belirlenmektedir. Yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemler etkin bir biçimde yürütülmekte ve Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirmek ve toplumsal bilinci artırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bunların yanında, basın ve halkla ilişkiler faaliyetleri sıkı bir şekilde yürütülmektedir. Kanunların belirlediği yasal çerçevede düzenli göç konuları yasal statü belirleme sürecinde rasyonalist bakış açısıyla ele alınmakta ve vatansızlarla ilgili iş ve işlemler de bu çerçevede etkin bir şekilde yürütülmektedir. Genel müdürlük, görev alanıyla ilgili eğitim faaliyetlerini planlayıp uygulamakta, bilimsel nitelikli yayınlar yapmakta, seminer, sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenleyerek yönetim anlayışını üst seviyelere taşımaktadır.

Ulusal ve uluslararası yayın, mevzuat, mahkeme kararları ile diğer bilgi ve belgeler genel müdürlükçe yakından takip edilmekte bu çerçevede stratejiler belirlenmekte personel aktif bir biçimde bilgilendirilmektedir. Bütün taşınır ve taşınmazlar ile bunlara ait teknik donanımların satın alımı kiralanması veya yapılması modern anlamda gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Dijital altyapısını çağın gereklerine uygun olarak tanzim eden Genel Müdürlük, bilgi yönetimi ve arşiv konusunda da profesyonel modern kamu yönetimi anlayışı içerisinde çalışmaktadır. Sivil savunma ve seferberlik ile afet ve acil durum hizmetleri de Genel Müdürlükçe planlamakta ve yürütmektedir. Tarafı olduğu davalara muhatap olmak üzere kurulan Hukuk Müşavirliği, bu idari mekanizmanın önemli bir parçasıdır. Genel Müdürlük ve taşra teşkilatlanması için insan gücü politikası ve planlaması ile insan kaynakları sisteminin geliştirilmesi ve performans ölçütlerinin oluşturulması konusunda çalışmalar yapılmakta, atama, nakil, terfi, emeklilik ve benzeri özlük işlemleri genel müdürlükçe titizlikle yürütülmektedir.

Merkeze bağılı kurul ve komisyonlar; işbirliğı, strateji, ilke ve farkındalık temelinde faaliyetlerine devam etmekte, bunun yanında uluslararası koruma kapsamında değerlendirmelerde de bulunmaktadır.

GİGM’de 7 gün 24 saat kesintisiz hizmet veren YİMER 157 hattı, yabancıların vize, ikamet izni, uluslararası koruma, geçici koruma gibi konularda sordukları tüm sorulara yanıt bulabilecekleri; insan ticareti mağdurlarının tespitine ve göçmen kaçakçılığı mağduru yabancıların denizde kurtarılma operasyonlarına yönelik de ihbar ve yardım hattı olarak faaliyet yürütmekte, göç yönetiminde iletişim araçlarının en üst düzeyde gerçekleştirildiğini göstermektedir.

İllerde ve ilçelerde kurulan göç idaresi müdürlükleri, merkez teşkilatının sahaya yönelik çalışmalarını bilfiil takip etmektedir. Merkezle her noktada irtibatlı olan il ve ilçe göç idaresi müdürlükleri hızlı ve güvenilir bilgi akışı modern anlamda yürütmekte merkezi idarenin iş yükünün büyük bir bölümünü yüklenmektedir. Geçici barınma, geri gönderme ve kabul merkezleri, sığınma evleri gibi tesislerin işleyişi ve idareleri gibi mühim konularda da taşra teşkilatı görevlidir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, yurtdışında da yabancılar ve diğer ülkelerle ilgili göç konularındaki iş ve işlemleri takip etmek üzere; göç müşavirleri ve göç ataşeleri görevlendirmekte, çalışma ağını yurtdışında da faaliyet yürütecek şekilde tanzim etmektedir.

Türkiye’de, kısa dönem, öğrenci, uzun dönem, insani ve insan ticareti mağduru ikamet izinleri mevcuttur. Hukuki altyapı ve yasal dayanak noktasında sağlam temeller üzerine inşa edilen ikamet izinleri verilirken hassas da davranılmaktadır. Dil sorununu büyük ölçüde aşan GİGM’nde çeşitli nedenlerden dolayı ikamet izni almakta ve müracaat aşamasında sorun yaşayan yabancılar da vardır. İkamet izni alamayan yabancılar düzensiz göçmen olarak değerlendirilmektedir.

İnsan ticareti mağdurları sığınma evleri, geçici barınma merkezleri, geri gönderme merkezleri, kabul ve barınma merkezleri gibi birimler Türkiye’de yabancıların ikamet ettiğı yerlerdir. İlk kitlesel Suriyeli göç akınından itibaren AFAD, Kızılay ve diğer kurumların iş birliğı ile kurulan geçici barınma merkezlerinde Geçici Koruma Kimlik Belgesi düzenlenen Suriyeli sığınmacıların tüm ihtiyaçları ücretsiz

olarak karşılanmaktaydı. Bunların haricinde yabancı uyruklu şahıslara Türkiye’de belirli bir süreliğine ve belirlenen bir yerde il sınırlarıyla mukayyet yaşama hakkı verilmektedir. İl dışlarına gitmeleri ise bağlı bulunulan valilik iznine tabidir. Son verilere göre bugün Türkiye’de kamp dışında yaşayan Suriyelilerin oranı 98’in üzerinde olduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye’de; mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma kapsamındaki, uluslararası koruma başvuru sahibi yabancılar, geçici koruma sağlananlar, turkuaz kart sahipleri, Türk soylu yabancılar ile mavi kart sahipleri ve mavi kart almaya hak kazananlar için ayrı ayrı çalışma şartları düzenlenmiştir. Özellikle geçici koruma statüsü sahibi Suriyelilerin enformel istihdamının büyük oranda önüne geçmesi öngörülerek yapılan uygulamada en az altı ay önce alınmış bir geçici koruma kimlik belgesine sahip olma ve ikamet edilen şehirlerin il sınırları dâhilinde çalışma şartı vardır.

Bu konuda AÇSHB’nin çalışma izinleri noktasında yetkili mercii olması uygulama ve belgelerin çıkış yerinin GİGM olması yetki karmaşasına yol açabileceğinden bu konuda her yönüyle tek bir kurumun yetkilenidirilmesi gerekmektedir. Göçmenler sigorta primlerinden faydalandırılmalı, emeklilik hakları verilmeli, bunula birlikte ülkelerine döndüklerinde biriken primlerin ödenme opsiyonu getirilmelidir. Formel istihdamın önü açılmalı, yabancı çalıştıran kurumların denetimi yoğunlaştırılmalı. Sigortalı olarak belli bir süre çalışıp ülkeye katkı sağlayanlara standartizasyon getirilerek vatandaşlık imkânının verilebilmesi gerekmektedir.

İnsanlık tarihinin göçle başladığını ve göçle de devam edeceğini vurgulayan Türkiye, göçü kabullenmek ve doğru yönetmekten yana tavır ortaya koymuştur. Düyanın da bu gerçeği görmesi gerektiğini ileride telafi edilemez sonuçlarla karşılatıklarında artık göç olacağını her fırsatta dile getiren Türkiye uyum, entegrasyon ve vatandaşlık konularında yoğun bir çabanın içerine girmiştir. Uyum konusu toplumsal kabul ve karşılıklılık esasına göre adaptasyonla birlikte eğitim, sağlık gibi daha birçok sistemle ilgisi olan bir konudur.

Özellikle uyum konusunu zorlaştıran en büyük etkenlerden olduğu anlaşılan toplumdaki önyargılı bakış açılarını azaltmak için birlikte yaşama kültürünün

gelişimini sağlayan faaliyetler yürütülmesi gerekmektedir. Yabancılar yönelik uluslararası insan hakları standartlarına ulaşmalarını sağlayacak yasal normlar ve sosyo-kültürel argümanlar geliştirilmelidir. Göçmenlerin topluma uyumunu sağlayacak veya hali hazırda bu uyuma katkı sağlayan bütün kanalların kurumsallaştırılmasını sağlamak gerekmektedir. Ülkeye uyumu tesis eden ve teknik konularda bilgi sağlayan medya veya iletişim araçlarının basit, açık ve anlaşılır biçimde ve daha sık kullanımı gerekmektedir. Ülkede yaşamını devam ettiren veya yeni gelen yabancıların sahip oldukları hakların neler olduğu yönünde tanıtımlar yapılmalı, bu konularda uygulanan bilgilendirici faaliyet ve büroşürler daha sık kullanılmalıdır. Türkiye'nin uyum konusunda daha ziyade medyada görülen önyargı ve var olan imkânlar hakkında duru bilgiye ulaşım ve bürokratik engeller haricinde fazla bir uyum problemi görülmemektedir. Bütün taraflı yorumlara rağmen Türkiye ensar olmayı tercih etmiş kadim Anadolu kültürü olan misafirperverliğini göstermiştir. Misafirperverlik anlayışı bazı araştırmacıların gördüğü gibi ötekileştirmenin bir aracı değil kabullenmenin bir ifadesidir. Bugün vatandaşlığa geçen Suriyeli'lerin artan oranı da bu bakış açısının bir ürünüdür. Ancak toplumsal dayanışmayı daha da kuvvetlendirecek ve toplumsal kabul mekanizmasını aktive edebilecek yeni sosyal politikaların üretilmesinin önemli faydaları olacaktır.

Bir çalışmada, eğitim, sağlık, siyasal katılım, işgücü piyasası hareketliliği, aile birleşimi, daimi ikamet, vatandaşlığa erişim ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında yapılan yasal düzenlemeler temelinde Türkiye uyum konusunda masaya yatırılmış ancak ülkenin informel uyum mekanizmalarının işlerliği gözardı edilmiştir. Buna rağmen iki farklı tarihteki verilere bakılarak yeni yasal düzenlemelerle Türkiye'nin yukarı doğru çizgisini ilerletmiş olduğu görülmektedir. Mevcut uyum başarısını hukuki düzlemelerle de yansıtmayı başarırsa, Türkiye bu alanda diğer ülkelerin çok çok önüne geçecektir. Yalnız unutulmaması gerekir ki uyum konusunun tek aktörü devletler yani hükümetler değil; uluslararası örgütler, bölgesel ve yerel yönetimler, STK'lar, dernekler, kanaat önderleri, köken ülkelerin yetkilileri, akademisyenler, medya temsilcileri, göçmenler ve yurttaşlar da uyumun önemli amillerindendir. Sonuç olarak başarılı bir uyum politikasının gerçekleşebilmesi için saydığımız amillerin bir arada ve uyum içinde çalışmaları bir zorunluluktur.

Vatandaşlık konusu uyumla kesişen yönleri olan bir olgu olmasına rağmen yasal ve somut bir düzenleme olduğu için kanuni yönüyle artı ve eksi yönlerinin olduğu değerlendirilebilir. Türkiye’de vatandaşlık alma sürecinde özellikle bürokratik birtakım engellerden kaynaklı sorunların yaşandığı söylenebilir. Özellikle aile fertlerinin bazılarının vatandaşlık alırken bazılarının alamadığı durumlarla karşılaşmakta, bu durum özellikle de çocuklarda ciddi mağduriyetlere yol açmaktadır. TBMM Göç Komisyonu, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşlarının da içerisinde olduğu bir ortak çalışma planlayarak mağduriyetlerin önüne geçilmesine yönelik yasal düzenlemeler ve uygulama alanları oluşturulmalıdır. Karar verme mekanizmalarına işlerlik kazandırılmalı bürokrasi en etkin düzeye indirgenmelidir. Aile bütünlüğünü bozacak durumlara yol açan bürokratik düzenlemelerin ve idari süreçlerin iyileştirilmesi yasal çerçevenin bu istikamette belirginleşmesi gerekmektedir. Bu idari yapısal sorunlardan ortaya çıkan durumun sebep olabileceği telafisi mümkün olmayan; aşılar, eğitime erişim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim gibi hak mağduriyetleri için kalıcı olmasa da operasyonel çözümler acilen hayata geçirilmelidir. Vatandaşlık müracaatçısı aile ve fertlerde oluşabilecek travmatik durumlarda etkili olabilecek bir psikososyal destek mekanizması oluşturulmalıdır. Türk vatandaşlığı almak isteyenlere vatandaşlık hakları ile ilgili gerekli yönlendirmeler, bilgi paylaşımları ve bilinçlendirmeler kamu ve sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla her iki koldan etkin bir biçimde verilmelidir.

Vatandaşlık konusu ele alınırken uyum ve entegrasyon konuları da birlikte değerlendirmeye alınabilir. Her ülkenin uyum ve entegrasyon konusunda anlayışı farklılık arz etmektedir. Özellikle asimilasyonist anlayıştan, kültürleşme ve bütünleşmeye kadar birbirine uzak iki uç anlayış arasında gidip gelmektedir. Aynı zamanda vatandaşlığa geçişin de iç hukukta farklı formlarda olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası göçün ortaya çıkardığı bu faktörlere geniş perspektif ile bakan Kant’ın 1795’te ortaya attığı dünya vatandaşlığı ve kozmopolitizm savı uygulanabilirlik açısından göç yönetimi üzerine farklı bir çalışma sahası ortaya koymaktadır (Kant: 1903).

Türkiye’de göçmenlere yönelik sağlık çalışmaları Sağlık Bakanlığı tarafından GİGM ile koordineli bir şekilde yürütülmektedir. Bu noktada ileri sürülebilecek önerilerden bazılarını sıralayabiliriz. Göçmen sağlığı konusunda özellikle birinci basamak sağlık hizmeti sunan sağlık kuruluşlarının önemi büyüktür. İlk aşamada

GBM’lerde Suriyeli göçmenlere yönelik öncelikli koruyucu sağlık hizmetleri artık yayılmış buralarda ve kamu hastahanelerinde verilmektedir. Özellikle hizmet verilen nüfusun kayıtları düzenli olarak tutulmalı, risk altındaki nüfusun sorunlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Göçmen Sağlığı Merkezi, Yabancı Uyruklular Polikliniği, Gönüllü Sağlık Kuruluşları gibi bu alanda hizmet üreten birimlerin göçmenlerin yoğun bulunduğu yerlere göre sayısını arttırmak teknik kapasite ve personel sayısını etkin düzeye ulaştırmak gerekmektedir. Özellikle geçici koruma altındaki Suriyeliler sağlık hizmetlerinden kayıtlı olmaları şartıyla ücretsiz olarak faydalanabilmekte iken kayıtlı olmayanlar da acil durumlar ve bulaşıcı hastalık riskine karşı yine sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler.

Hizmetlerin sunumu noktasında ortaya çıkabilen sorunlara çözüm olarak, Sağlık çalışanlarına yönelik hizmet içi eğitimlere ağırlık verilmeli göç ve sağlık konusunda farkındalık oluşturulmalıdır. Ayrıca bilinçlendirme çalışmalarıyla alanda çalışanların bilgi ve kapasiteleri arttırılmalı, dil bariyerini aşmaya yönelik tedbirler alınmalı bu minvalde tercümanların istihdamı, Suriye uyruklu hekimlerin işe alımının yanısıra Türkçe öğrenme kurslarının da yaygın hale getirilmesiyle büyük oranda bu tarz sorunların önüne geçilecektir.

Suriyelilere yönelik olarak faaliyete konulan SIHHAT Projesi gibi alandaki kapasite ve hizmet sunum kalitesinin artırılması hedefi taşıyan kapsamı daha geniş çalışma ve projeler hayata geçirilmelidir.

Sağlık çalışmalarında genel müdürlük ve bakanlık arasında meydana gelmesi muhtemel anlaşmazlıkların önüne geçmek ve bürokratik engelleri ortadan kaldırmak için idari yapıda değişim ve bürokrasinin en aza indirgenmesi öngörülebilir.

Türkiye yabancı uyruklular konusundaki en büyük sınavını geçici koruma altındaki Suriyelilerle verdiği için her konuda uygulamaların büyük dilimini bu kitleye yönelik çalışmalar oluşturmaktadır.

İlk başlarda Türkiye’deki Suriyelilerin eğitim sistemine tam entegre edilmelerinden önceki dönemde bir nevi doğal durum ve operasyonel çözümler üretilmiş nispi olarak başarılı olursa da bazı sorunlar yaşanmıştır. Türkiye’nin

özellikle Suriyelilerin yoğunlukta olduğu sınır illerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı birimler ile bazı Sivil Toplum Kuruluşlarınca (STK) yabancıların eğitim seviyeleri ve denklilerinin tespiti için ortak çalışmalarda bulunulmuş, şehirlerde geçici eğitim merkezleri oluşturularak Suriyedeki eğitim sistemine uyumlu bir program izlenmiştir. Ayrıca bazı okulların eğitim saatleri göz önünde bulundurularak müsait oldukları zamanlarda göçmenlerin eğitimi için kullanılması sağlanmış, yine bu amaçlarla bazı okullar kurulmuştur. Kamp dışında yaşayan çocuklar için çok fazla alternatifin olmayışı, ilk başlarda bazı uyum sorunlarına yol açsa da Türk vatandaşları ile birlikte devlet okullarında eğitim almalarının önünü de açmıştır. Bu faaliyetlerin hepsi eğitim hizmeti sunma noktasında önemli gayretlerdir ancak yeterli ve kalıcı çözüm üretememiştir.

Genç nüfustan oluşan Suriyeliler istihdam için de ciddi bir potansiyel oluşturmaktadır. Suriyelilerin kurmuş oldukları dernek ve sivil toplum örgütleri bünyesinde istihdam oluşturmak amacıyla mesleki eğitim faaliyetleri yürüttükleri de bilinmektedir. Bu noktada özellikle devlet tarafından sağlanan meslek edindirme eğitimlerine de ağırlık verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Düzenli bir geçim kaynağı ve sabit bir ikamet yeri olamayan yabancıların sağlıklı bir eğitimden faydalandığı söylenemez. Bu açıdan bakıldığında göç konusunun hiçbir unsurunun tek boyutta ele alınmamasının gerekliliği herbirinin bir diğerini etkileyen bir yönü olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim alanına yönelik üretilecek çözüm politikalarında bu durum göz önünde bulundurularak kararlar alınmalıdır. Ebeveynleriyle birlikte düzensiz ve kısa süreli emek göçlerine maruz kalan çocukların eğitiminin takibi zor olduğundan uygulanması gereken politikaları üretmek için, STK'lar ve özel sektörün de devlet kurumlarına destek olduğu, kolektif çalışmaların yürütüldüğü bir yönetim modeli tasarlanmalıdır.

Ayrıca çocukların eğitimi için çeşitli teşvik edici tedbirler düşünülebilir. Bunun için ise temel eğitim çağında çocukları olan ailelere öğrenci başına belli bir ücret ödenebilir. Yetişkinler için ise, hem okuma yazma, hem de mesleki eğitim alıp, kendilerini geliştirmek isteyenlere Milli Eğitim ve İŞKUR aracılığı ile çeşitli destekler verilerek mültecilerin topluma uyumları hızlandırılabilir.

Kamusal hizmetlerin yanısıra sivil toplum kuruluşları, belediyeler gibi hizmet kollarının da yabancılara yönelik imkânlarını seferber etmesi gerekmektedir.

Suriyelilerin zaman içinde, eğitim ve istihdam ile üretim alanlarına kaydırılmak suretiyle ülke için yük değil potansiyel bir kalkınma aracı olarak görülmeye başlanması ile birlikte Türk eğitim sistemine dâhil edilmeleri başlamıştır. Eğitim konusundaki çalışmalar içerisinde en büyük adım belki de bu olmuştur. Çünkü eğitimle birlikte, dolaylı olarak kısa vadede çocukların ve ailelerinin toplumla olan uyumları daha hızlı olacaktır. Tüm yabancılar için aynı bakış açısıyla hareket etmek gerekmektedir.

Okullaşamaya geçildikten sonra ortaya çıkan sorunların önüne geçebilmek için okul çağındaki göçmen çocuklarla ilgili illerdeki yoğunluklar bazında değerlendirmelere gidilmeli ve okullaşma sorununun yoğun görüldüğü yerlere yönelik özel politikalar belirlenmelidir. Yerel Yönetimlerin de konuya eğilmesi gerekmekte, okullaşamayan çocukların mahalle mahalle raporlanarak il ilçe millî eğitim müdürlüklerine bildirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yönetimler arasında örnek teşkil etmesi açısından olumlu geri beslemeler alınan uygulamaların yayılması için bilgi paylaşımı ağını oluşturulmalıdır. Toplum merkezlerinin okullarla bağı tesis edilmeli ve koordinasyon arttırılmalıdır.

Yabancıların aldıkları eğitiminin nicelik ve nitelik bağlamında her bakımdan takibi ve teftişi için yapısal mekanizmalara işlerlik kazandırılmalıdır. Telafi ve destekleme programları yabancılar için gerekli ve önemli faaliyetlerden olduğu için daha etkin uygulanmalıdır. Yabancıların daha rahat uyum sağlayabilmeleri adına yabancı eğitimcilerin istihdamına belirli ölçülerde ve en etkin düzeyde ağırlık verilmelidir. Özel okulların yabancı kontenjanı ayarlaması yapılmalıdır. İntibak eğitimleri, uzaktan eğitimler gibi çalışmalarla eksiklikler giderilmelidir.

Yabancıların, özel gereksinimli çocuklarına ve travma düzeyi yüksek çocuklara yönelik hizmet kapasitesinin artırılması için Rehberlik Araştırma Merkezlerinin (RAM) personel niceliği, niteliği ve diğer teknik konularda daha donanımlı hale getirilmesi gerekmekte, özel eğitim öğretmenleri engelli göçmen öğrenciler için görevlendirilmelidir. GEM programından devlet okulu programına geçişlerde dil ve

akademik başarı yeterlilikleri belirlenmeli buna göre geçişler sağlanmalıdır. Yabancı öğrencisi yoğun olana devlet okullarına altyapı desteği sağlamalıdır. Ebeveynleri olmayan ve yüksek risk grubundaki göçmen çocuklar tespit edilip ilgili idari kurumlarla koordineli bir şekilde özel olarak desteklenmelidirler.

Velilere bilgilendirmeye yönelik toplantılar daha sık yapılmalı ve bilgilendirici yayın unsurlarının kullanımı daha etkin olarak arttırılmalı, göçmenlerin hak ve sorumluluklarının yazılı olduğu çeşitli dillerdeki materyaller yazılı ya da görsel olarak dağıtılmalıdır. Açıköğretim sisteminde eğitimini sürdüren göçmen öğrencilerle de özel olarak ilgilenilmelidir.

Göçmen çocuklarla ve yabancılarla faaliyet yapan gönüllüler, uzmanlar veya çalışmacılar özel eğitimlerden geçirilmeli, yeni psikososyal sorunları doğurabilecek durumların önüne geçmek için bu eğitimleri almamış çalışanlar özellikle göçmen çocuk ve gençlerle temas ettirilmemelidirler. Göçmen çocuklara yönelik spor ve sanat faaliyetleri ev sahibi çocuk ve gençlerle birlikte yapılmalı eğitimin entegrasyon ve uyumun en önemli unsurlarından biri olduğu unutulmamalıdır. Üniversitelerde yabancıların eğitimi ve sosyal uyumu konusunda yapılacak her türlü çalışmalar teşvik edilmelidir. Yapılan araştırmalarla okulları ve öğretmenleri destekleyecek yeni modeller geliştirilmelidir. Yabancı öğrencilerin bulunduğu devlet okulları ve üniversiteler arasında iş birliği çalışmaları yapılmalıdır. Üniversitelerde de göçmenlerin sosyal uyumunu destekleyici faaliyetler yürütülmelidir.

Genel olarak yabancılara yönelik yapılacak çalışmalarda açık bir istihdam piyasası içerisinde adil ve hakkaniyetli bir ücretlendirme, modern standartlarda barınma ve iskân konularıyla beraber eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinin sağlanması, göçmenlerin haklarının hukuki teminat altına alınması, toplumda iletişim ve diyalog kanallarının açık tutulması, siyasal katılım ve vatandaşlığa geçiş olanaklarının arttırılması, dil sorununu çözmek için tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu öncüllerin yanısıra ülkelerin, uluslararası örgütlerle koordineli bir şekilde çalışan esnek bir kamu idaresine sahip olması başarılı bir uyumu tesis etmenin parçalarını oluşturmaktadır.

Uluslararası göçün getirdiği yeni başlıkların içerisinde eğitim, sağlık, vatandaşlık ve entegrasyon gibi ülkeden ülkeye uygulama ve görüş farklılıkları olan diaspora ögesi de vardır. Yahudi ulusu diaspora kültürünün en kadim topluluğu olduğu için diasporaları anlamada genel çerçeveyi anlamak için bu toplum üzerinden değerlendirmeler ve tanımlamalar yapılmıştır. Savundukları Siyonizm iddia edilen vadedilen topraklara geri dönüş fikrini barındıran milliyetçi bir hareket, doktrin ya da akım olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla buradan hareketle geri dönüş kavramı temelinde modellenebilecek diasporaların ülkelerin göçmenlerle ilgili konularda üretilen çözüm politikalarında rol alabileceği sonucuna varılabilir. Geri dönüşlerin koordineli ve programlı hale getirilmesine, uygulama sahalarının genişletilmesine ve ana yurttan devam eden, buralardan daha önce insanların ayrılmasına sebebiyet veren tüm koşulların düzeltilmesine yönelik etkin, kalıcı ve işlevsel faaliyetlerde bulunmaya olan ihtiyaç giderek artmıştır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'deki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşlerinin teşvik edilebilirliği düşünülebilir. Buna karşın artık kabul edilen genel kanaatle büyük çoğunluğunun Türkiye'de kalacağı gerçeğiyle birlikte her alanda uluslararası destek arttırılmalıdır.

Türkiye'nin iç göç ve dışardan gelen göç serüveninin yanında dışarıya verdiği göçlerle kaynak ülke olma durumu da çok eski bir durum olmasa da on yıllara dayanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki göç konusunda faaliyet yürüten idari yapılara dış göç konusuna eğilen bir kurumsal mekanizma da eklenmelidir. Bu bağlamda Türk diasporasına yönelik bir idari mekanizma olarak değerlendirilebilecek Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı faaliyet yürütmekte ve yurtdışındaki Türk vatandaşları, Türk kökenli ya da kardeş topluluklar ile Türkiye'de burslu öğrenim gören diğer ülkelerden öğrencilere yönelik çalışmalar yapan, idari bir mekanizmadır. Bu anlamda YTB'nin, Türkiye'nin dış göçü ile ilgilendiği için Türk diasporasına yönelik çalışmalar yürüttüğü söylenebilir. Özellikle Türkiye'de eğitim gören yabancı ülke vatandaşlarına yönelik maddi ve kültürel destek sağlayan YTB kendi ülkelerine döndükten sonra da bu öğrencilere irtibatını devam ettirmeyi hedeflemekte bir nevi manevi köprü ile diğer ülkelerin nitelikli insan profiline hitap etmektedir.

Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarını sayısının bugün son verilere göre 6,5 milyonu aştığı değerlendirilmektedir. Yurtdışındaki Türklerin en çok karşılaştığı sorunlar olan işsizlik, uyum, etkin katılım, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, ırkçılık ve İslam karşıtlığı, velayet sorunları ile birlikte gelen Türk çocuklarının koruyucu ailelere verilmesi ile ilgili çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ayrıca sunulacak hizmetlerden din hizmetleri, eğitim ve Türkçe anadil eğitimi, hukuk danışmanlığı hizmeti gibi yurtdışındaki Türk vatandaşlarına yönelik çok yönlü çalışmalar yapılmalıdır. Bu sorunların genelde kültürel boyutlarına çok iyi eğilen YTB'nin, Türk diasporasına yönelik çalışmaların neresinde olduğu tartışılabilir. Aynı bir tartışma konusu da nitelikli vatandaşların göçünü önlemeye yönelik ne gibi çalışmaların yapıldığıdır. Aslında her bir tartışma ya da soru esasında çözülmesi gereken bir soruna ya da eksiklikleri olan bazı konulara işaret etmektedir. Bunlara ek olarak Dışişleri Bakanlığının da yurtdışında yaşayan Türkler bağlamında konuya eğildiği ve temsilcilikler vasıtasıyla bir kısım çalışmaların yapıldığı bilinmektedir.

Görüldüğü üzere Türkiye, bir çatı olarak göç konusunda; iç göç, dışarıdan göç ve dışarıya göç olmak üzere üç ana sütunu oluşturan bir yapı ve bunların farklı iç dinamikleriyle karşılaşılmaktadır. Bu üç temel göç unsurlarından, ister iç göçlerde olduğu gibi meseleye eğilen kurumsal bir idari yapının olmadığı ancak alanda sorunlara yönelik çalışmaların olduğu durumda, ister idari yapılanmasını sırf dışarıdan gelen göçler temelinde oluşturup bu alanda çalışmalar ortaya koyan GİGM'de ve ister kültürel çalışmalar çerçevesinde yurtdışında yaşayan vatandaşlara yönelik çalışmalar yürüten YTB'nin çalışmalarında esas tabloda ortaya çıkan durum kurumsal yeknesaklığın olmayışını, yetki ve sorumluluk bağlamında üst sayılabilecek çeşitli bakanlıklarla yazışmaların gerekliliği, yaptırım gücünün ve yetkinin dağıldığını göstermektedir.

Göç, gittikçe 21. yüzyılın belki de en görünür toplumsal olgularından biri olmuş, devletler için güvenlik tehdidi olarak görülmeye de başlanmış ve uluslararası göçün hedefinde olan bazı ülkelerde milliyetçilik fikri bu vesileyle yayılmaya, hatta göçü püskürtmenin politik bir aracı olmaya başlamıştır. Uzmanların ortak görüşleri; göçün durdurulabilirliği ya da göçmenlerin bir gün anavatanlarına geri dönmelerini sağlayacak etkenlerin neler olabileceği bağlamında, göçmenlerin sorunlarının nasıl

çözölebileceği konularındaki öneri ve uygulama eksenindeki tartışmalara odaklanmaktadır. Artık ölkeler için iç siyaseti de etkileyen bir unsur haline dönuşen göçün kaynağına inmek, köken ölkeye güvenli geri dönuşleri kolaylaştırmak, sorunu kaynağında bitirmek gibi tedbirler almak bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu noktada gelirin dünya geneline adil bir şekilde dağıtılmasından başlayıp, ölkelerin veya uluslararası örgütlerin sınır dışı askeri operasyonlarla göçe sebep olan köken ölkedeki iç karışıklıklara müdahalesine kadar varan geniş ölçekli bir düzenlemenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Uluslararası göçle ilgilenmenin maddi yükünü arttıran bu çalışmaların etkin bir şekilde devamlılığını sağlamak için uluslararası işbirlikleri ve göç konusunda güçlü devlet örgütlenmelerini tesis etmek bir gerekliliktir.

BM'ye bağlı BMMYK ve UGÖ gibi organizasyonlar, ölkelerin göç politikaları belirlemeleri noktasında önlerine ışık tutma, aralarında koordineli çalışmayı sağlama ve göç konusuyla ilgili uluslararası sorunları engelleme hususlarında uluslararası düzeyde mülteci konularına eğilen oluşumların en eskilerindendir. Özellikle Cenevre Konferansı'ndan başlayarak ölkeler arasında bir standardın yakalanması arzulanmış ancak çeşitli faktörlerin etkisiyle birlikte bu tam manasıyla mümkün olamamıştır. Burada özellikle; sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, iklim mülteci, ikincil koruma, geçici koruma, iskânlı göçmen gibi ölkeden ölkeye başlık ve anlam içeriği noktalarında farklılık arz eden uluslararası koruma türlerinden de bahsetmek gerekmektedir. İç hukuk sistemlerinde uluslararası teamüllere rağmen bu kadar farklı politikaların üretilmesi her ölkenin yönetimdeki yapısal mekanizmasının doğal bir sonucudur.

Uluslararası kuruluşların ve mahkemelerin gerekliliği genel kabul gören bir gerçektir ancak; bu örgütlerin ölkelerin hukuk dışı uygulamalarının ne kadar önüne geçebildiği ise bir tartışma konusudur. Son verilere göre tüm Avrupa'da yaklaşık olarak 500 bin Suriyeli sığınmacıdan söz edilirken yalnızca İstanbul'da 500 binin üzerinde Suriyeli'nin bulunduğu kayıtlara geçmiştir. Özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu durum göz önüne alınırsa yardım ve destek programlarından yeterince faydalanamayan ölkenin deyim yerinde ise kendi göbek bağını kendisinin kesiyor olması bu tartışmaya başka bir kapı daha açmaktadır. Yine de, Türkiye göç konusunda uluslararası antlaşmaların tarafı ve AB üyeliği süreci sebebiyle dolaylı ya da direkt

olarak Batı'nın göç konusundaki en önemli muhataplarından. Ülkelerin siyasi teamülleri elbette bürokrasiyi yakından etkilemektedir. Türkiye'de bürokrasinin örgütlenmesinden, eylemlerine kadar, siyasetin eylemlerine bağımlı bir etkiden bahsetmek mümkündür (Özkara, 2018: 68-90). Türkiye dış siyasetini yakından ilgilendiren ve aktif düzeyde etkileyen göç olgusu bu noktada oldukça önemlidir.

Göç çatı kavramının ulusal ve uluslararası çok yönlü ve ne kadar geniş bir yelpazeye sahip olduğu anlaşıldıktan sonra ve uluslararası siyasetin de daha çok Hayek ve Mises gibi temsilcileriyle bilinen neoliberal politikalarla yönetilmesi, dahası globalizasyonun artan popülaritesiyle Kant'ın dünya vatandaşlığı önermesine kadar evrilebileceği varsayılabilir. Göçün giderek kavramsal anlamının sınırlarını aştığı, yer değiştirmenin doğal hayat akışının seyri haline geldiği, bireylerin göç eden insanlar olmaktan çıkarak dünyadaki güzergâhlarını gerçekleştiren insanlara evirildiği bir gelecekte söz eden fütürist bakış açısı da aynı noktaya parmak basmaktadır. Dünya üzerinde örneğin; Almanya'da Göç, Mülteci ve Uyum Bakanlığı, Birleşik Krallık'ta Gelecek Sınırlar ve Göçmenlik Bakanlığı, İsveç'te Göç ve İltica Politikaları Bakanlığı ve Danimarka'da Göç Bakanlığı gibi idari yapıların olduğu bilinmektedir. Tüm bunlar ve mevcut durum, dünya üzerinde en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye için; "Göç olgusunu ulusal ve uluslararası düzeyde tek çatı altında toplayarak sırtlayacak bir organizasyon gerekli midir?" şeklinde bir soruyu retorik olarak ortaya koymaktadır.

Türkiye için bir çatı organizasyon yapısı olarak sığınmacılar ve tüm yabancılar noktasında göçün bütün konularına eğilecek, uluslararası konularda söz sahibi olacak ve Türk diasporası için faaliyetler yürütecek, iç göç konularına yönelik kurumsal faaliyetleri tek elden yürütecek, iyi yönetimin öncülleri olarak sayılan unsurlardan olan "adalet, eşitlik, dürüstlük, açıklık, tarafsızlık, sorumluluk, insan hakları, hümanizm, bağlılık, hukukun üstünlüğü, sevgi, hoşgörü, hesap verebilirlik, saygı, tutumluluk, demokrasi, olumlu insan ilişkileri, hak ve özgürlükler, emeğin hakkını verme, yasadışı emirlere karşı direnme" gibi temel ilkelerle örgütlenmiş modern devlet anlayışı hâkim yönetsel mekanizma (Özkara, 2020: 129-154), bir göç ve vatandaşlık çatı organizasyonu olarak, göç sorunlarının etkin yönetimi açısından, dünyadaki örnekleri gibi, görev alanına yönelik strateji ve güncel politikaları geliştirip uygulayan, nitelikli

personel ve sağlam bir alt yapıyla donanmış, yetkin bir kurumsal yapılanma hususen bakanlık düzeyinde bir idari yapılanmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N.** (1973). Türkiye'nin Dış Göç Akımı ve Sosyal Hareketlilik, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayinevi.
- Abadan-Unat, N.** (2006). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Adamson, F.** (2016). The Growing Importance of Diaspora Politics. Current history (New York, N.Y.: 1941). 115. 291-297.
- Adıgüzel, Y.** (2016). Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Adıyeke, N.** (1993). Osmanlı Kaynaklarına Göre Türk-Yunan İlişkilerinde Girit Sorunu (1896) . Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 1 (3).
- Aile ve Çalışma Bakanlığı.** Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi ve Adresi: 16.02.2021. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/yabancilar/turkuaz-kart-sahipleri/>
- Aile ve Çalışma Bakanlığı.** Türk Soylu Yabancılar. Erişim Tarihi ve Adresi: 16.02.2021. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/yabancilar/turk-soylu-yabancilar/>
- Aile ve Çalışma Bakanlığı.** Geçici Koruma Sağlanan Yabancılar. Erişim Tarihi ve Adresi: 16.02.2021. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/yabancilar/gecici-koruma-saglanan-yabancilar/>
- Aile ve Çalışma Bakanlığı,** Uluslararası Koruma Sağlanan Yabancılar. Erişim Tarihi ve Adresi: 16.02.2021. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/yabancilar/uluslararasi-koruma-saglanan-yabancilar/>
- Aile ve Çalışma Bakanlığı,** Kapsam Dışı ve Mavi Kart, Erişim Tarihi ve Adresi: 21.05.2021. <https://www.csgeb.gov.tr/uigm/yabancilar/kapsamdisi-ve-mavi-kart/>
- Aile ve Çalışma Bakanlığı,** Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi ve Adresi: 17.02.2021. <https://www.csgeb.gov.tr/uigm>

- Akan, İ. & Arslan, Y. (2008).** Göç Ekonomisi (Türkiye Üzerine Bir Uygulama), Bursa: Ekin Kitabevi.
- Akça, Y. (2017).** Türkiye'nin beş yıllık kalkınma planlarında bölgesel kalkınma politikalarının değerlendirilmesi. Yörük Yaşamı Kültürü ve Uluslararası Geleneksel Türk Sanatları Sempozyumu. Antalya.
- Akçay, A. A. (1999).** “Toprak Ağalığından Kapitalist İşletmeciliğe Türkiye Tarımında Büyük Topraklı İşletmeler”, Oya Baydar (Der.), (1999), 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E. (2015).** Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, Göç Araştırmaları Dergisi The Journal Of Migration Studies Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 58-83.
- Akiş, E. (2011).** Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımındaki Gelişmeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. Istanbul Journal of Sociological Studies, 0 (44), 237-256.
- Akkayan, T. (1979),** Göç ve Değişme, Edebiyat Fakültesi Yayınları Basımevi, İstanbul.
- Akköz-Çevik, S. (2016).** Suriye’den Türkiye’ye Göç’ün Etkileri. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5 (2), 80-83.
- Aksoy, Z. (2012).** Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim “*International Migration And Intercultural Communication*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research, Cilt: 5 Sayı: 20 Volume: 5 Issue: 20.
- Akram, S. M. & Rempel, T. (2004).** “Temporary Protection as an Instrument or Implementing the Right of Return of Return for Palestinian Refugees”, Boston University International Law Journal, No:22(1), p.1.
- Aktay, Y. (2008).** İslamcılık ve Bir Modern Melankoli: Eve Dön(eme)mek, Milet ve Nihal, 5 (3), 13-50.

- Alexander, J. & Steidl, A. (2012).** Gender and the "Laws of Migration": A Reconsideration of Nineteenth-Century Patterns. *Social Science History*. 36(2). 223-241.
- Alan, Ç. (2017).** Belediyelerin Mülteci Politikaları: Esenler Belediyesi Örneği Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü. *Elazığ*.
- Altunok, M. (2017).** Türkiye'nin Göç Gerçekliği ve Örgütlenmesi Üzerine Bir Tartışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (22), 295-311.
- Arslan, K. (2005).** Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7*.
- Asar, A. (2004).** Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları, Ankara: Emek Ofset.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2015).** Editörden, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1 Sayı: 2.
- Ateş, H. & Bektaş, M. (2016).** Suriyelilerin Toplumsal Kültürel ve Ekonomik Entegrasyonu, Ekonomik ve Sosyal Boyutları ile Göç, TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu. 17-43.
- Avrupa Konseyi Yönergesi, (2001).** 2001/55/EC (AT). Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055>
- Aybay, R. (2005).** Vatandaşlık Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Aybay, R. (2008).** Vatandaşlık Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Aydın, D., Aktepe C., Arslan S. (2011).** Yabancı Hastalara Sağlık Hizmeti Sunumunda Kamu Hastanelerinin Rolü, Ankara.

- Aydın, G.** (2016). Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Düzensiz Göç ile Mücadelede Devletlerin Yetki ve Uygulamaları, Göç Araştırmaları Dergisi The Journal Of Migration Studies Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 120-211.
- Aydın, N. & Ergül, E.** (2019). Kafkasya Gazavatı ve Şeyh Şamil. Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6 (12) , 87-114.
- Bal, H., Aygöl, H. H., Oğuz, Z. N., ve Uysal, M. T.** (2012). Göçle Gelenlerin Toplumsal Sorunları: Isparta Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, 191-210.
- Barou, J.** (2014). Integration of immigrants in France: a historical perspective. Identities. Global studies in culture and power, Taylor & Francis (Routledge), 1-20.
- Bartram, D.; Poros, M. V.; Monforte, P.** (2017). Göç Meselesinde Temel Kavramlar. (Çev. Ağabeyoğlu Tuncay, I.), Ankara: Hece Yayınları.
- Barut, I.** (2018). Osmanlı Dönemi'nde Gerçekleşen Göçlerin Kurumsallaşma ve Göç Politikaları Üzerindeki Etkileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Göç Özel Sayısı Cilt 1, 161-190.
- Bauman, Z.** (2010). Küreselleşme: Toplumsal sonuçları. (3. Basım). (Çev: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baykara, T.** (2009). Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- BBC News.** (2020). "Syria Profile: Timeline". Erişim Tarihi ve Adresi: 11.11.2020. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995>
- Beauchemin, C., Hamel, C., Simon, P.** (2015). Trajectoires et Origines, Ined Editions, Paris.
- Beaud S. & Noiriel G.** (2003). Göçmenlerin Bütünleşmesini Düşünmek, Toplumbilim dergisi, sayı 17.

- BEKAM.** (2015). “Suriyeli misafirlere yönelik sosyal uyum ve eğitim müfredatları çalışmaları raporu”. Erişim Tarihi ve Adresi: 26.03.2021. <https://www.bekam.org.tr/raporlar.php?p=22>
- Bekaroğlu, E. A., Batur, M., Doğan, N., Kalkan, M., Kucur, F.** (2015). Avrupa’da Göç, Azınlıklar ve Siyaset. Avusturya Örneği, İstanbul:Vadi Yayınları.
- Benhabib, S.** (2018). Ötekilerin hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar. (4. Baskı). (Çev: B. Akkılçay). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berry, J. W.** (1980) Acculturation as varieties of adaptation. In: Padilla, A. Ed., Acculturation: Theory, Models and Findings, Westview, Boulder, 9-25.
- Berry, J. W.** (2005). Acculturation: Living Successfully in Two Cultures. International Journal of Intercultural Relations. Erişim Tarihi ve Adresi: 21.05.2021. <https://www.semanticscholar.org/paper/Acculturation%3A-Living-successfully-in-two-cultures-Berry/e5e8bb9c34b54f3594e32a36dd7f391985dd7f65?p2df>
- Betts, A., Loescher, G., Milner, J.** (2013). The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): The Politics and Practice of Refugee Protection, Routledge.
- Biermann, F. & Boas I.** (2008). Environment, Protecting Climate Refugees The Case for a Global Protocol, November/December.
- Bilgi, L.** (2006). “Türk Romanında Savaş Sonrası Anadolu’ya Zorunlu Göçler” Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.
- Birgün Haber.** Türkiye’de Gaziantep Geçici Gönderme Merkezi. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://www.birgun.net/haber/antep-geri-gonderme-merkezi-nde-supheli-multeci-olumu-263787>
- Black, R.** (1991). Refugees and Displaced Persons: Geographical Perspectives and Research Directions. Progress in Human Geography, 15(3), 281-298.

- Blanc, C.,** Basch, L., Glick Schiller, N. (1995). Transnationalism, Nation-States, and Culture. *Current Anthropology - CURR ANTHROPOL.* 36.
- BMMYK.** (1997). Dünya Mültecilerinin Durumu - Bir İnsanlık Sorunu. Çev. Yeşim Boyacılar, Volkan Çıdam, Çağlayan Orhaner, Nihal Yetkin, Elif Gündoğdu, Simten Coşar, BMMYK Türkiye Temsilciliği.
- Bode, I.** (2014). Francis Deng and the Concern for Internally Displaced Persons: Intellectual Leadership in the United Nations. *Global Governance*, 20(2). 277-295.
- Bostan, H.** (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Coğrafya Dergisi*, (35), 1-16.
- Bozatay, Ş.** (2010). 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 165-182.
- Brackman, H.** (2010). Jews, African Americans and Israel: The Ties That Bind. Simon Wiesenthal Center/Museum of Tolerance, 2.
- Brochman, G.** (1996). European Integration and Immigration from Third Countries, Skandinavien University Press, Oslo.
- Brown, G. W.** (2013). “Diaspora, Transnationalism and Issues in Contemporary Politics”, Daswani, G. & Quaysan, A. (Ed.), *A Companion to Diaspora and Transnationalism*, Willey Blackwell, s. 68–87.
- Brubaker, W. R.** (1992). Citizenship and Nationhood in France and Germany (Almanya ve Fransa’da vatandaşlık ve milliyet), Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Brubaker, R.** (2001). “The return of Assimilation? Changing Perspectives on Immigration And Its Sequels in France, Germany and the United States”, *Ethnic and Racial Studies*, Volume 24, Number 4, s. 531–548.

- Brubaker, R.** (2005). “The ‘Diaspora’ Diapora”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt:28, Sayı:1, Ocak s.1.
- Burk, L. A.** (2005). *An Open Door: German Refugee Scholars In Turkey, The Dispossessed: An Anatomy Of Exile* Ed. Peter I.Rose, University Of Massachusetts Press, 235-262.
- Bursa İl Sağlık Müdürlüğü.** Gemlik Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezi, Erişim Tarihi ve Adresi: 25.02.2021. <https://bursaism.saglik.gov.tr/TR-183084/gemlik-guclendirilmis-hamidiye-gocmen-sagligi-merkezi-12-ahb.html>
- Buz, S.** (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *TBB Dergisi*, 76, 120-130.
- Castles, S.** (2007). “Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 33, Number 3, s. 351–371.
- Castles, S. & Miller, J. M..** (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* (Çev: Bal. B. U. & Akbulut İ.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S. & Miller, M. J.** (2009). *The Age of Migration. International Population Movement in The Modern World*, (4th ed.), Guilford: London.
- Cenevre Sözleşmesi,** (1951). İsviçre. Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>
- Chahal v. The United Kingdom,** (1996). 70/1995/576/662, Council of Europe: European Court of Human Rights.
- Chokharadze, M. & Keskin, M.** (2015). Türk Tarihi ve Gürcü Tarihi Kaynaklarına Göre Rus Yönetiminin Uyguladığı Politika Sonucu Gürcü Muhacirlikleri (19-20.Yüzyıllar Arasında). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10 (2), 95-108.
- Clifford, J.** (1994). “Diasporas”, *Cultural Anthropology*, Vol. 9, No. 3, Further Inflections: Toward Ethnographies of the Future, (Aug., 1994), pp. 302-338.

- Clinton**, R. L. (1972). Research in the politics of population Unbound, January 1.
- Cohen**, J. L. (1999). “Changing Paradigms of Citizenship and the Exclusiveness of the Demos”, International Sociology, No:14 (3), s. 245–268.
- Cohen**, R. (2008). “Global Diasporas: An Introduction”, 2.bs., Routledge, New York, s. 1-2.
- Coles** G. J. L. (1978). “Temporary Refuge and the Large Scale Influx of Refugees”, Australian Yearbook of International Law, No:8, p.189.
- Coşkun**, B. & Günaydın, H. (2018). İsveç Kralı XII. Charles’ın (Demirbaş Şarl) Osmanlı Devleti’ne İlticasının (1709-1714) Ombudsmanlık Fikrinin Doğuşuna Etkisi. Ombudsman Akademik, 5 (9), 15-73.
- Czegledy**, K. (2016). Bozkır Kavimlerinin Doğudan Batıya Göçleri, İstanbul: Doruk Yayınları.
- Çağlayan**, S. (2006). “Göç Kuramları Göç ve Göçmen İlişkisi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz Dönemi, Sayı:17.
- Çam**, F. (2014). Avrupa Birliği göç politikaları: Makedonya, Bulgaristan, Türkiye. Ankara: Alter Yayınları.
- Çapa**, M. (1990). “Yunanistan’dan Gelen Göçmenlerin İskânı”, Atatürk Yolu, A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi, Mayıs, Sayı 5, Cilt, 2, s. 49-69.
- Çelebi**, Ö. (2011). Kuramların Sessizliği: Liberalizm, Realizm ve İltica Rejiminin Kuruluşu. Ö. Çelebi, S. Özçürümez ve Ş. Türkay (Der.), İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika İçinde (s. 9-26). Ankara: UNHCR.
- Çelik**, F. (2000). İç Göçlerin Fayda-Maliyet Yaklaşımı ile Analizi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (16), 231-245.
- Çelik**, F. (2005). “İçgöçler: Teorik Bir Analiz”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt14, Sayı:2, Sayfa: 167-184. Çelik, F. (2000). İç Göçlerin Fayda-

Maliyet Yaklaşımı ile Analizi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (16), 231-245.

Çelik, N. & Murat, G. (2014). Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi, 25 (76), 0-0.

Çiçekli, B. (2009). Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çiftçi, M. (2011). Bölgeler Arası Eşitsizlik Perspektifiyle İç Göç-Sosyoekonomik Gelişmişlik İlişkisi ve Türkiye Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dağcı, K. & Keskin, M. (2014). Çin’in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 1 (2), 11-29.

Davidson, J. O. (2013). “Troubling Freedom: migration, debt, and modern slavery”, Migration Studies, vol.1, no.1, s. 1-20.

De Haas, H. (2008). “Migration and Development. A theoretical perspective,” International Migration Institute Working Paper no.9. University of Oxford. 1-50.

De Haas, H. (2010). Migration and development: A theoretical perspective. International migration review, 44(1), 227-264.

Delgado Wise, R. (2018). “On the Theory and Practice of Migration and Development: A Southern Perspective’. Journal of Intercultural Studies, 39(2): 163-181.

Demir-Gökyayla, C. & Süral, C. (2004). 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve Getirdiği Yenilikler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6 (2) , 131-168.

- Deniz, O.** (2009). Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22).
- Derman, G. S.** (2010). Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, X/2 (Kıs 2010), s.51-95.
- Deutsche Welle**, Türkiye Göçmenlerin Uyumunda 100 üzerinden 43, Erişim Tarihi ve Adresi: 08.12.2020. <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-g%C3%B6%C3%A7menlerin-uyumunda-100-%C3%BCzerinden-43/a-55726550>
- Die Presse.** (2016). Avusturya’daki Türklerin Uyum, Erişim Tarihi ve Adresi: 08.12.2020. <http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/5052729/Van-der-Bellen-attackiert-ErdoganAnhaenger>
- Dinçol, M.A.** (1991). ‘Aramice’-‘Aramiler’’, TDV. İslâm Ansiklopedisi C.3, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Doğan, V.** (2006). Türk Vatandaşlık Hukuku. Ankara: Savaş Kitabevi.
- Doğanay, F.** (1996). Türkiye’ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi, Erişim Tarihi ve Adresi: 03.05.2021. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Turkiyeye_gocmen_olarak_gelenlerin_yerlesimi%E2%80%8B.pdf
- Doğanay, H., Özdemir, Ü., Şahin, İ.F.** (2015). Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya (7.Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Dufoix, S.** (2011). Diasporalar, Çev. Işık Ergüden, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 27.
- Dulupçu, M. A., Sungur, O. Keskin, H.** (2010). Bölgesel Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye’de Kalkınma Planlarına Yansımaları: Kalkınma Planlarının Yeni Teoriler Açısından Değerlendirilmesi. 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.

- Dural, B. & Zeyrekli, S. (2016).** Göç Sorunu ve Gecekondulu Nüfusun İktidara Yürüyüşü, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi. Sayı 15.
- Edwards, A. (2012).** Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention, Melbourne Journal of International Law, Vol. 13, Issue 2. pp. 595-635.
- Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi. (2015).** Madde 11. Bilgi Üniversitesi Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>
- Ekşi, N. (2014).** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Ekşi, N. (2015).** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Değerlendirilmesi, (Editörler: Süral, Ceyda/Ömeroğlu, Ekin), Ankara, s. 43-44.
- Ekşi, N. (2018).** Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Temel Mevzuat, 13th edn, İstanbul: Beta Basım.
- Emniyet Genel Müdürlüğü(EGM), 2021,** İnsan Ticareti Erişim Tarihi ve Adresi: 28.01.2021. <https://www.egm.gov.tr/insan-ticareti>
- Erbaş, H. (2002).** Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler. Doğu-Batı, 18, 173-193.
- Erbaş, H. (2019).** Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler: Yöntem, Kuram ve Alan Yazıları.
- Erdem, U. (2018).** Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Muhacir Komisyonları ve Faaliyetleri. (1860-1923). Türk Tarih Kurumu.
- Erder, S. (2015).** İstanbul Bir Kervansaray (Mı?) Göç Yazıları, Der. Nesrin Uçarlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Erdoğan, M. M.** (2015a). Türkiye’ye kitlesel göçlerde son ve dev dalga: Suriyeliler. In Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler (pp. 317–347). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M.** (2015b), Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.02.2021.
<https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2015/02/tc3bcrkiyedeki-suriyeliler-syrians-in-turkey-rapor-tr-en-190220151.pdf>
- Erdoğan, M.M.** (2018a), Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi (1.Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M.** (2018b). Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eren, V. & Çakran, Ş.** (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (39) , 1-30.
- Erken, A.** (2018). Demokrat Parti Dönemi Türkiye-Yugoslavya İlişkileri ve “Serbest Göç” Mutabakatı. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 7 (2) , 937-954.
- Errera, R.** (2010). “The CJEU and Subsidiary Protection: Reflections on Elgafaji-and After”, International Journal of Refugee Law, Volume 23, Issue 1. 93-112.
- Esam** (Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi). (2017). İç Göç Raporu. Saadet Partisi Yayınları, 2. Baskı. Ekim. Erişim Tarihi ve Adresi: 09.12.2020.
http://www.esam.org.tr/siyasi-dokumanlar_online6.html
- Esser, H.** (2001). “Integration und Ethnische Schichtung”, Erişim Tarihi ve Adresi: 09.12.2020. <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-40.pdf>
- European University Institute**, (2018). Neoclassical economics and the new economics of migration. (FutureLearn Alıntı), Erişim Tarihi ve Adresi:

28.04.2021.

<https://www.futurelearn.com/courses/migration-theories/0/steps/35078>

ExCoM Conclusion, No 22 (XXXII). (1981). ‘Protection of Asylum Seekers in Situations of LargeScale Influx’.

ExCom Conclusion, No. 100 (LV). (2004). Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations.

Faist, T. (2000). The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces. Oxford: Oxford University Press.

Faist, T. (2003). Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar. (Çev: A. Z. Gündoğan, C. Nacar). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Faist, T. (2006). TheTransnationalSocialSpaces of Migration / Thomas Faist. – Bielefeld: COMCAD, (WorkingPapers – Center on Migration, Citizenshipand Development; 10).

Faruqi, S. (2017). Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya, (çev. Ayşe Berktaş), 2.bsk, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Feigl, H. (1951). Principles and problems of theory construction in psychology. In W. Dennis (Ed.), Current trends in psychological theory. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.179-213.

Fine, J. (2016). Celebrating Michael Piore's Birds of Passage. Industrial and Labor Relations Review. 69.

Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmetleri Kılavuz Kitabı. (2017). 79. Ankara: MEB Yayınları. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.05.2021.

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/05142850_rehberlik_hizmetler_kilavuzu.pdf

- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik.** (2016). Erişim Tarihi ve Adresi: 22.05.2021.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>
- Geçici Koruma Yönetmeliği.** (2014). Madde 28 Erişim Tarihi ve Adresi: 22.05.2021.
<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf>
- Gedik, A.** (2005). Mobility Transition (Test of Zelinsky's Theory) and the Economic and Demographic Factors: Japan and Turkey: 1955-2000.
- Geray, C.** (1962). Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı, Ankara.
- Geray, C.** (1970). Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmeleri. Amme İdare Dergisi. Cilt: 3. Sayı:4. Ankara: T.O.D.A.İ.E, s. 8-37.
- Geyik, M. & Coşkun, R.** (2004). Şehirler Arası Rekabette Bilginin Yeri. 3. Uluslararası Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi. Eskişehir.
- Gezgin, M. F.** (1991). "İşgücü Göçü Teorileri", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:23, İstanbul Üniversitesi.
- Gheasi, M. & Nijkamp, P.** (2017). A Brief Overview of International Migration Motives and Impacts, with Specific Reference to FDI. 1-11.
- Gold, S, J.** (2005). Migrant networks: A summary and critics of relational approaches to international migration. İçinde: M.Romero; E.Margolis (der.) The Blackwell companion to social inequalities. Malden: Wiley-Blackwell. pp.257-285.
- Goodman, S. W.** (2010). "Naturalisation Policies in Europe: Exploring Patterns of Inclusion and Exclusion" European University Institute, Florence Robert Schuman Centre for Advanced Studies EUDO Citizenship Observatory. Fiesole, Italy. Erişim Tarihi ve Adresi: 29.12.2020.
<https://ayildiz.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2016/09/Integration-Naturalisation-Policies-in-Europe.pdf>

Gordon, M. M. (1964). Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins. Oxford: Oxford University Press on Demand.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Avrupa Birliğinde Geçici Koruma, Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma#_ftn1

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/bilgi-teknolojileri-dairesi-baskanligi-nin-gorevleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığının Görevleri. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/destek-hizmetleri-dairesi-baskanliginin-gorevleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/dis-iliskiler-dairesi-baskanliginin-gorevleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Eğitim Dairesi Başkanlığı, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/egitim-dairesi-baskanliginin-gorevleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Etik Kurulu. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/etik-kurulu>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2019). Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi ve Adresi: 27.09.2020. <https://www.goc.gov.tr/faaliyet-raporlari>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Geçici Koruma, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma-sss>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2014). Geçici Koruma Yönetmeliği. Erişim Tarihi ve Adresi: 19.02.2021.

<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Mevcut Geri Gönderme Merkezleri Sayıları. Erişim Tarihi ve Adresi: 20.05.2021. <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugumuzce-isletilen-geri-gonderme-merkezleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri. : 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/goc-politika-ve-projeleri-dairesi-baskanliginin-gorevleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). İstatistikler, Geçici Koruma, (Çevrimiçi). Erişim Tarihi ve Adresi: 28.02.2021. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Genel Müdürlükçe İşletilen Geri Gönderme Merkezleri. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugumuzce-isletilen-geri-gonderme-merkezleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Genel Gerekçe. Erişim Tarihi ve Adresi: 27.01.2021. <https://www.goc.gov.tr/genel-gerekce18>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Geri Gönderme Merkezleri. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri33>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Göç Kurulu. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Hukuk Müşavirliğinin Görevleri. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/hukuk-musavirliginin-gorevleri>

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** İkamet İzni Çeşitleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 25.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izni-cesitleri>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** İlçe Müdürlükleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 23.09.2020. <https://www.goc.gov.tr/ilce-mudurlukleri>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** İl Müdürlükleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 23.09.2021. <https://www.goc.gov.tr/il-mudurlukleri23>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** (2021). İnsan Ticareti İstatistik, Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-magdurlarini-koruma-dairesi-baskanliginin-gorevleri>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** (2021). İnsan Ticareti Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-sss.28.01.2021>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** ‘Düzensiz Göç’, Erişim Tarihi ve Adresi: 27.09.2020. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Teşkilat Şeması. Erişim Tarihi ve Adresi: 27.09.2020. <https://www.goc.gov.tr/teskilat-semasi#>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Resmi Twitter Hesabı. Erişim Tarihi ve Adresi: 27.09.2020. <https://twitter.com/Gocidaresi/status/1250401013720395776/photo/1>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** İnsan Ticareti ile Mücadele İstatistikleri. Erişim Tarihi ve Adresi: 20.05.2021. <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** (2016). Kitlemel Akınlar. Erişim Tarihi ve Adresi: 5 Kasım 2020. https://www.goc.gov.tr/kitlemel-akinlar#_ftn6

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Personel Dairesi Başkanlığının Görevleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021 <https://www.goc.gov.tr/personel-dairesi-baskanligi-nin-gorevleri>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-gocle-mucadele-dairesi-baskanliginin-gorevleri>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın Görevleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 23.09.2021. <https://www.goc.gov.tr/strateji-gelistirme-dairesi-baskanliginin-gorevleri>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Taşra Teşkilatı, Erişim Tarihi ve Adresi: 23.09.2021. <https://www.goc.gov.tr/tasra-teskilati-il>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Türkiye'nin Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı. Erişim Tarihi ve Adresi: 14.05.2021. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-dairesi-baskanligi>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Uyum Strateji Belgesi Ve Ulusal Eylem Planı, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.02.2021. <https://www.21yyte.org/tr/veritabanlari/uyum-strateji-belgesi-ve-ulusal-eylem-plani>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı'nın görevleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/uyum-ve-iletisim-dairesi-baskanliginin-gorevleri>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).** Yabancıların Genel Sağlık Sigortaları: 2021 Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/yabancilarin-genel-saglik-sigortalari>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Yabancılar Dairesi Başkanlığının Görevleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/hizmet-birimleri>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). Yurtdışı Teşkilatı. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://www.goc.gov.tr/yurtdisi-teskilati21>

Göç ve Uyum Raporu. TBMM. (2018). Ankara. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.05.2021. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf

Gökkır, N. (2008). Avrupalı Müslümanlar ve Kur'an - Diasporada Tefsir ve Entegrasyon-, Milet ve Nihal, 5 (3), 189-237.

Güler, B. A. (2005). Yeni Sağ ve Devletin Değişimi Yapısal Uyarlama Politikaları 1980-1995, İstanbul: İmge Kitabevi.

Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme. OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 13, s. 678-705.

Gültaşlı, M., Özden, M., Sezgin, E., Tosun, Z., Çopuroğlu, M., Tuçaltan, G. (2019). Göç Ana Planı - Göçle Karşı Karşıya Kalan Belediyeler İçin Planlama. RESLOG. Ankara: Uzerler Matbaacılık.

Günay, N. (2011). Bolşevik İhtilalinin Ardından Osmanlı Devleti'nin Rusya'daki Yeni Rejime Bakışı. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 35 (100), 353-376.

Güreşçi, E. (2010). Türkiye'de Kentten - Köye Göç Olgusu, Doğu Üniversitesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1 Ocak ss. 77-86.

Gürsoy, A. (1998). Göç. U. Tanyeli (Ed.) Üç Kuşak Cumhuriyet İçinde (s. 60-68). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

HaberTürk, (2010) Recep Tayyip Erdoğan. Tek devlet, Tek bayrak, Tek vatan Tek millet. Erişim Tarihi ve Adresi : 23.02.2021.

<https://www.haberturk.com/gundem/haber/548770-tek-devlet-tek-bayrak-tek-vatan-tek-millet->

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2006), “Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması” Erişim Tarihi ve Adresi: 05.03.2021.
http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tgyona/TGYONA_rapor.pdf

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2017). Türkiye’de Yasal Olarak İkamet Eden Yabancıların Profili ve Yaşam Koşulları. Erişim Tarihi ve Adresi: 08.04.2021.
http://www.hips.hacettepe.edu.tr/goc_arastirmalari/yasal_yabancilar_2018.pdf

Hadislerle İslâm, (2013). Cilt: 7, Baskı: 2, ss. 27: Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Halaçoğlu, A. (1994). Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri 1912-1913, Ankara.

Harçlar Kanunu. (1964). Erişim Tarihi ve Adresi: 16.02.2021.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.492.pdf>

Hathaway, J. C. & Neve, R. A. (1997). “Making International Refugee Law Relevant Again: A Proposal for Collectivized and Solution-Oriented Protection” Harv. Hum. Rts. J. No:10, p.115.

Hatıpler, M. (2018). Cumhuriyet Dönemi Balkan Göçlerinin Sosyal Politika Açısından Etkileri. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (2), 423-445.

Heberle, R. (1955). Types of Migration, The Southwestern Social Science Quarterly Vol. 36, No. 1 , pp. 65-70.

Herodotos, Historia. Tarih. (Çev. M. Ökmen), (Basım: 2007). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Hirsi Jamaa and Others v Italy**, Application No. 27765/09 (ECHR, 23 February 2012). Erişim Tarihi ve Adresi: 04.05.2021. [https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22itemid%22:\[%22001-109231%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22itemid%22:[%22001-109231%22]})
- Hornby**, A. S. (2001). Oxford Advanced Learner's Dictionary, 6.bs., Oxford University Press, Oxford, s.321
- Howard**, M. & Goodman, S. (2018). The Politics of Citizenship and Belonging in Europe. In C. Swain (Ed.), Debating Immigration (pp. 329-346). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hurwitz**, A. (2009). The Collective Responsibility of States to Protect Refugees, OUP, Oxford.
- Hürriyet**, Soylu S. (2020). Bakan Soyludan Göç Açıklaması. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.02.2021. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-soylu-turkiye-yonetmeyi-tercih-etti-41692564>
- Ineli-Ciger**, M. (2015). "Revisiting Temporary Protection as a Protection Option to Respond to Mass Influx Situations" J.-P. Gauci, M. Giuffr  ve L. Tsourdi (Eds), Exploring the Boundaries of Refugee Law, Current Protection Challenges, Brill Publishing, Leiden, Boston, p. 197. Ineli-Ciger, 2015.
- International Law Association (ILA)**, (2002). Report. Resolution 6/2002 on Refugee Procedures (Declaration on International Minimum Standards for Refugee Procedures).
- International Organization for Migration (IOM)**, (2013). World Migration Report-2013 Erişim Tarihi ve Adresi: 30.04.2021. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr2013_en.pdf
- Invest In Adana**, İkamet İzni Belgesinin Alınması. Erişim Tarihi ve Adresi: 12.02.2021. <http://tbdigital.net/investyeni/ikamet-izni.php>
- Irele**, A. (1965). Negritude or Black Cultural Nationalism. The Journal of Modern African Studies, 3(3), s. 321-348.

- Işın, E. & Turner, B. (2002).** Handbook of Citizenship Studies, London: Sage.
- İçduygu, A. (2005).** Transit Migration of Turkey: Trends, Patterns and Issues, Research Reports 2005 / 04i, European University Institute, Florence.
- İçduygu, A. & Biehl K. (2012).** Türkiye’ye yönelik Göçün Değişen Yörüngesi, İçduygu A. (Der), Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya içinde (s.9-72). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçduygu, A. & Aksel D. B. (2012).** Türkiye’de Düzensiz Göç, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Türkiye. Ankara. Erişim Tarihi ve Adresi: 23.05.2021 <http://madde14.org/images/1/15/IOMTurkiyeDuzensizGoc.pdf>
- İçduygu, A. & Ünal, T. (1998).** Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri. Türkiye’de İçgöç, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997, İstanbul Tarih Vakfı Yayınları, 38-55.
- İçduygu, A. & Sirkeci, İ. (1999).** “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”, İstanbul: Tarih Vakfı Yay. 249-268.
- İçişleri Bakanlığı, (2016).** İnsan Ticaretiyle Mücadele Ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik. Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-9.htm>
- İnan, C. (2016).** Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme (pp. 10–33). pp. 10–33. Göç Araştırmaları Dergisi.
- İnat, K. (2016).** Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Yeni “Kavimler Göçü” ve Mülteci Sorunu, Erişim Tarihi ve Adresi: 27.03.2021. <https://www.setav.org/yeni-kavimler-gocu-ve-multeci-sorunu/>
- İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme(AİHS),** Roma. (1950). Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**, (1948). HSK, Dosyalar, Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>
- İpek**, N. (1994). Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İpek**, N. (2016). Editörden. Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, s. 7-9.
- İskân Kanunu**, (2006). Erişim Tarihi ve Adresi: 11.02.2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>
- İşcan**, İ. & Çakır, M. (2019). Türkiye'deki Sığınmacı ve Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkisi: Bir Saha Araştırması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19 (43) , 177-236.
- İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi**, (1966). Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/IskenceninOnlenmesineDairBMSozlesmesi.pdf>
- Jennissen**, R. (2007). Causality chains in the international migration systems approach. Population Research and Policy Review, 26(4), 411-436.
- Joppke**, C. (1996). "Multiculturalism and Immigration: A comparison of the United States, Germany, and Great Britain", Theory and Society, Volume 25, Number 4, s. 449–500.
- Kakar**, M. H. (1995). Afghanistan: The Soviet Invasion and the Afghan Response, 1979-1982, U.S.A: University of California Pres.
- Kale**, B. (2015). Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri. Erdoğan, M. M. ve Kaya, A. (Eds.) Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (s. 153-170). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kamil, İ.** (2016). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri. Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, 5 (2) , 31-65.
- Kant, I.** (1903). Perpetual Peace: A Philosophical Essay, 1795. London: S. Sonnenschein Erişim Tarihi ve Adresi: 01.04.2021. <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>
- Karpat, K. H.** (1990). 'Kossuth in Turkey: The impact of Hungarian refugees in the Ottoman Empire, 1849-1851, 131-153.
- Karpat, K. H.** (2010). Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kara, A.** (2007). Osmanlı Göçleri ve Neticeleri, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Karasu, M. A.** (2017). Göç ve Uyum Sorunu. Yatkın, A. (Ed.), Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı: Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü içinde (s.631-649). Elazığ. Erişim Tarihi ve Adresi: 15.05.2021. <http://kaysem11.firat.edu.tr/wp-content/uploads/2016/05/KAYSEM11.pdf>
- Karasu, M.** (2018). Suç Korkusu, Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 1 (3) , 332-347.
- Karataş, İ.** (2020). Türkiye'nin Vatandaşlık Politikalarının Öteki Algısındaki Rolünü Suriyeli Mülteciler Üzerinden Düşünmek. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi , (50) , 17-42.
- Karataş, Ö.** (2014). Karaçay Türklerinin Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçleri. Tarih İncelemeleri Dergisi, 29 (2) , 525-538.
- Karataş, M.** (2015). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar İle Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Göç Araştırmaları Dergisi , (2) , 112-151.
- Karunakara, U.** (2004). The demography of Forced Migration: Displacement and Fertility in the West Nile Region of northern Uganda and southern Sudan.

- Kaya, A.** (2001). Çevirmenin Sunuşu. Fredrik Barth (Ed.), Etnik Gruplar ve Sınırları içinde (s.7-8). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kaya, A.** (2011). Türkiye’de Çerkesler: Diasporada Geleneğin Yeniden İcadı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 1-208.
- Kaya, A.** (2013). Europeanization and Tolerance in Turkey: The Myth of Toleration. London: Palgrave.
- Kaya, A.** (2015). Giriş: Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye. Körükmez, L. ve Südaş, İ. (Eds), Göçler Ülkesi İçinde (s. 15-26). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Kaya, İ.** (2008). Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt. 13, Sayı: 19, s: 149–166.
- Kaya İ. & Eren-Yılmaz E.** (2014); Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu- Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, SETA Yayınları, İstanbul.
- Kazgan, G.** (1999). “1980’lerde Türk Tarımında Yapısal Değişme”, Oya Baydar (Der.), (1999), 75 Yılda Köylerden Şehirlere. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- King, R.** (2012), Theories and Typologies of Migration, An Overview and A Primer, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, 3/12, Malmö, Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), Malmö University.
- Kirişçi, K.** (1999). Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi, Bilanço 1923-1938, C.1, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kirişçi, K.** (2000), Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices. Middle Eastern Studies, Vol. 36, No.3, July 2000, p. 1-22.
- Kirişçi, K.** (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınavı. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitü. Ankara.
- Kivisto, P. & Faist, T.** (2009). Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration, SAGE Publications, Inc., Los Angeles.

- Kraler**, A. & Sohler, K. (2007). “Austria”, Triandafyllidou, A. & Gropas, R. (Ed.), European Immigration: A Sourcebook, Hampshire, Ashgate, s. 19- 31.
- Koçak**, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, s: 163–184.
- Kofman**, E. Phizacklea, A. Raghuram, P. Sales, R. (2000). Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics, Routledge, Newyork. 240.
- Koyuncu**, A. S. (2006). Göçmen Kaçakçılığı ile Mücadele Politikaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Köse**, O. (2017). “Editörden”, Geçmişten Günümüze Göç I, Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Köz**, İ. (2002). Aristoteles Mantiğı ile Felsefe-Bilim İlişkisi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 43 (2) , 355-374.
- Kur’an-ı Kerim**, (2011). Diyanet İşleri Başkanlığı. Ankara Erişim Tarihi ve Adresi: 11.11.2020.
https://webdosya.diyanet.gov.tr/kuran/kuranikerim/dosyalar/document/kuran_meal.pdf
- Kurekova**, L. (2011). Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows. Paper prepared for Inter disciplinary conference on Migration. Economic Change, Social Challenge. April 6-9, 2011, University College London.
- Kusow**, A. W. (2006). Migration and Racial Formations Among Somali Immigrants in North America. Journal of Ethnic and Migration Studies, 32 (3): 533-551.
- Kuschminder**, K. & Dora, M. (2009). Migration in Afghanistan: History, Current Trends and Future Prospects.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı.** Tarihın Sıfır Noktası, Göbeklitepe. Erişim Tarihi ve Adresi: 01.04.2021. <http://www.zerointime.com/>
- Kymlicka, W.** (2012). Multiculturalism: Success, Failure, and the Future, Migration Policy Institute, Washington, DC.
- Landes, D.** (1968). The Treatment of Population in History Textbooks, Vol. 97, No. 2, Historical Population Studies.
- Lee, E. S.** (1966). A Theory Of Migration, Demography, Vol 3, No: 1. 47–57. Duke University Press.
- Lewis, D.** (2020). Rezilyans Kavramı: Ortaya Çıkışı Evrimi ve Uygulanabilirliği. Bir Kentsel Rezilyans Kılavuzu. RESLOG. Ankara: Uzerler Matbaacılık.
- Lindenstrauss, G.** (2010). Transnational Communities and Diasporic Politics. Encyclopedia of Ethnicity, Nationalism and Migration, International Studies Association Compendium Project.
- Magobunje, A. L.** (1970). Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration, Geographical Analysis, cilt 2, ss. 1-18.
- Marchand, K., Melissa, S., Katie, K., Nassim, M., Michaela, V., Carla B.,** (2014). Afghanistan Migration Profile, Prepared for the International Organization for Migration (IOM) Erişim Tarihi ve Adresi: 03.05.2021. www.merit.unu.edu/publications/uploads/1442239958.pdf
- Marmara Belediyeler Birliği (MBB).** Çalışmalarımız - Göç ve Sosyal Uyum. Erişim Tarihi ve Adresi: 01.01.2021 https://marmara.gov.tr/calisma_alanlarimiz/goc-ve-sosyal-uyum/
- Marmara Belediyeler Birliği (MBB),** 2020-2024 Stratejik Planı, Erişim Tarihi ve Adresi: 27.03.2021. <https://marmara.gov.tr/wp-content/uploads/2020/09/MBB-2020-2024-Stratejik-Plani.pdf>

- Martin, V.** (2016). Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti'nde Göçe Dair İki Genel Müdürlüğün Yapı ve İşleyiş Bakımından Karşılaştırılması . Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutları İle Göç (pp.245-280). Bursa, Turkey
- Marx, W., Haunschild, R., Bornmann, L.** (2018). Climate and the Decline and Fall of the Western Roman Empire: A Bibliometric View on an Interdisciplinary Approach to Answer a Most Classic Historical Question. *Climate*. 6. 90.
- Maslow, A. H.** (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E.** (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 19 (3), 431-466.
- Massey, D.S.; Arango, J.; Hugo, G.; Kouaouci, A.; Pellegrino, A.; Taylor, J.E.** (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1),11-46.
- Massey, D.** (2015). “A Missing Element in Migration Theories”. *Migration Letters*, 12(3): 279-299.
- McAdam, J.** (2007). *Complementary Protection in International Refugee Law*, Oxford.
- McLEMAN, R.** (2011). *Climate Change, Migration and Critical International Security Considerations*, IOM Migration Research Series No. 42, Geneva.
- Memiş, E.** (2007). *Eski Çağda Mezopotamya*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Memiş, E.** (2019). Ege Göçleri'nin Tetiklediği Diğer Göç Hareketlerine Kısa Bir Bakış *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* Cilt: 7 Sayı: 19 Sayfa: 148-162.
- Menekşe, T.** (2018). Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4 (2) , 190-231.
- MIPEX.** Migration Integration Policy Index/Turkey, Erişim Tarihi ve Adresi: 27.09.2020. <https://www.mipex.eu/turkey>

- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).** (2019). Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. Göç Ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı. Geçici Koruma Atındaki Öğrenciler, Nisan. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.04.2020. https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAlOgr.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).** Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. Göç Ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.04.2020. <https://hbogm.meb.gov.tr/www/goc-ve-acil-durumlarda-egitim-daire-baskanligi/icerik/497>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).** (2017). Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı. Ankara, Erişim Tarihi ve Adresi: 26.03.2021. <http://oygm.meb.gov.tr/www/bakanligimizca-sinifinda-yabanci-uyruklu-ogrenci-bulunan-ogretmenler-icin-el-kitabi-yayinlandi/icerik/511>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).** Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2015-2019 STRATEJİK PLANI, Erişim Tarihi ve Adresi: 26.03.2021. <http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-2015-2019-stratejik-plani-yayinlanmistir/icerik/181>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).** (2014). Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi, Erişim Tarihi ve Adresi: 26.03.2021. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).** (2021). Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. Göç Ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı. İnternet Bülteni, Mart. Erişim Tarihi ve Adresi: 24.04.2020. https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_03/18104635_Mart_internet_bulteni.pdf
- Moberg, K. K.** (2009). Extending Refugee Definitions to Cover Environmentally Displaced Persons Displaces Necessary Protection, 94. Iowa L. Rev.

- Mursül, D.** (2017). Göç Politikalarının Yürütülmesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından Uygulanan E-Hizmetlere Yönelik Bir Değerlendirme. Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutları İle Göç (pp. 127-145). Bursa, Turkey
- Mülteciler Derneği.** (2021) Türkiye'deki Suriyelerin Sayısı. Şubat, Erişim Tarihi ve Adresi: 26.03.2021 <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme,** (1951). T.C Resmi Gazete (10898, 5 Eylül 1961).
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Ek Protokol,** (1967). T.C Resmi Gazete (12968, 5 Ağustos 1968).
- Mülteci Hakları Merkezi.** (2017). Türkiye'de Uluslararası Koruma Prosedürü HAKLAR ve YÜKÜMLÜLÜKLER, Ağustos, Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-13.pdf>
- Nohl, A. M.** (2011). Göç ve Kültürel Sermaye, (çev. Selma Türkis Noyan), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Nowak, M.** (2005). UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary, Engel, Kehl.
- Orchard, P.** (2010). 'The Perils of Humanitarianism: Refugee and IDP Protection in Situations of Regime-Induced Displacement, Pre-Print Version Published in Refugee Studies Quarterly 29(1).
- O'Reilly, K.** (2015). Migration theories: a critical overview in Triandafyllidou, A. (ed.) Routledge Handbook of Immigration and Refugee Studies, Abingdon, Oxford: Routledge, pp. 25-33.
- Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi (ORSAM),** Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Erişim Tarihi ve Adresi: 29.03.2021. https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/201518_rapor195tur.pdf

- Oktaş**, E., Candan, H., Maltaş-Erol, A. (2016). Göç Yönetiminde Merkezi İdare ve Yerel Yönetimlerin Fonksiyonel Sorun Alanları. 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Çinden Adriyatike Kasım 27-30, 2016 Antalya / TURKEY 773-786.
- Ökmen**, Ö. (2010). “Yabancılar Hukukunda Göçmenler”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özer**, İ. (2004). Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi. Bursa.
- Özdemir**, Ç. (2016). Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: “Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 81-102.
- Özdemir**, H. (2020). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Akademik Bakış Dergisi. Sayı: 30 Mayıs - Haziran 2012 Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat - Kırgızistan.
- Özdemir**, M. (2007). I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Ülkesinde Yaşanan Göç Hareketleri, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tez), İzmir.
- Özkaral**, M. (2018). “Örgütler Neden Benzeşir ve/veya Farklılaşır? Türkiye’deki Kamu Yönetimi Lisans Bölümleri Üzerine Bir İnceleme”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (2), Ekim ss. 68-90.
- Özkaral**, M. (2020). Kamu Denetçiliği Kurumu İyi Yönetim İlkeleri Bağlamında Yönetimde Etik Paradigmasının Yerleşmesi Üzerine Bir Araştırma. Ombudsman Akademik , (12) , 129-154.
- Özkaralı**, F. (2016). Mardin’de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), 175-192.
- Özkiraz**, A. & Arslanel, M. N. (2016). Terör Göç Birey ve Toplum, Ekonomik ve Sosyal Boyutları ile Göç, TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu.

- Özkul, D.** (2012) “Ulus-ötesi göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma”, S.G. İhlamur-Öner, N.S. Şirin-Öner (Eds.), Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar Tartışmalar içinde (s.483-500). İstanbul: İletişim.
- Papastergiadis, N.** (2000). The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hibridity Cambridge: Polity Press.
- Parnwell, M.** (2006). Population Movements and The Third World. USA: Routledge Introductions to Development.
- Peker, B. & Sancar, M.** (1986). Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kısısındakilere Hoş Geldin Diyebilmek. Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları.
- Penninx, R.** (2013). Research on Migration and Integration in Europe. Achievements and Lessons.
- Perluss, D. & Hartman, J. F.** (1985). Temporary Refuge: Emergence of a Customary Norm, Virginia Journal of International Law, No.26, p. 551.
- Perruchold, R. & Jillyanne R.** (2011). Glossary on Migration. International Organization for Migration. Erişim Tarihi ve Adresi: 17.09.2020. <https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg34-glossary-migration>
- Petersen, W.** (1958). “A General Typology of Migration”, Amerikan Sociological Review, Vol: 23.
- Polat, E. G.** (2011). “Osmanlı’dan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, Ankara Barosu Dergisi, No: 3, s. 127-157.
- Portes, A. ve Rumbaut, R. G.** (2006). Immigrant America: A Portrait. University of California Press.
- Ragsdale, S.** (2013). Immigrants in the United States of America. Advances in Historical Studies. 02. 167-174.
- Ravenstein, E. G.** (1885). The Laws of Migration Journal of the Statistical Society of London, 167–235.

Redpath-Cross, J. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Hukuku, Edt. R, Perruchoud.

Park, R. & Burgess, E. (1921). Introduction to the Science of Sociology. Chicago: University of Chicago Press.

Roux, J. P. (2017). Türklerin Tarihi “Pasifikten Akdeniz’e 2000 Yıl”, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Rubinov, I. (2016). Report Part Title: Migration in theory in The impact of migration and remittances on natural resources in Tajikistan. Occasional Paper164, Bogor Barat: Center for International Forestry Research.

Safran, W. (1991). “Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return”, Diaspora: A Journal of Transnational Studies, Ed. William Safran, Cilt:1, Sayı:1, Bahar s. 83.

Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi ve Adresi: 02.02.2021. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/gocsagligi-baskanligimiz/g%C3%B6rev-tan%C4%B1m%C4%B1.html>

Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Yabancı Uyruklular Polikliniği: Erişim Tarihi ve Adresi: 02.02.2021. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/yabanc%C4%B1-uyruklar-poliklini%C4%9Fi.html>

Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Göçmen Sağlığı Merkezi Erişim Tarihi ve Adresi: 02.02.2021. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/g%C3%B6%C3%A7men-sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-merkezleri.html>

Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Gönüllü Sağlık Tesisleri: Erişim Tarihi ve Adresi: 02.02.2021. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/g%C3%B6n%C3%BCll%C3%BC-sa%C4%9Fl%C4%B1k-tesisleri.html>

Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 25.03.2021.

<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ailehekimligi/birinci-basamak-sa%C4%9Fl%C4%B1k-hizmetleri.html>

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi ve Adresi: 29.03.2021. <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/hakkimizda>

Sander, O. (2016). Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü, Ankara: İmge Yayınları.

Sarıay, Y. (2014). İki Savaş Arası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleri İle Münasebetleri (1919-1939) . Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2 (1) , 232-259.

Saydam, A. (2010). Kırım ve Kafkasya Göçleri (1856-1876), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Saygı, S. & Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 10 (3) , 302-333.

Sheffer, G. (1986). A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics. London: Croom Helm.

Shepperson, G. (1966). The African Abroad or the African Diaspora. *African Forum* 2 76-93.

Siddiqui, A. (1997). Christian- Muslim Dialogue in the Twentieth Century, Great Britain 130.

Sirkeci, I. (2012). Transnasyonal mobilite ve çatışma. *Migration Letters*, 9(4), 353.

Skeldon, R. (1997). Migration and Development: A Global Interpretation, London, Longman.

Soering v. The United Kingdom, (1989). 1/1989/161/217, Council of Europe: European Court of Human Rights.

Soroka M. P. & Bryjak, G. J. (1995). Social Problem: A World at Risk, Allyn Bacon, USA.

Subaşı, N. (2008). Editörden, Milet ve Nihal Dergisi, 5 (3), 5-13.

Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES), Projenin Çıktısı, Erişim Tarihi ve Adresi: 20.02.2021.
<https://piktes.gov.tr/Home/ProjeninCiktisi>

Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES), Faaliyetler, Erişim Tarihi ve Adresi: 20.02.2021.
<https://piktes.gov.tr/Home/Faaliyetler>

Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES), Projenin Amacı, Erişim Tarihi ve Adresi: 20.02.2021.
<https://piktes.gov.tr/Home/ProjeninAmaci>

Şahin, H. & Evkaya, C. (2016). Suriyelilerin Göç Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım ve Göç Kuramı Denemesi, Ekonomik ve Sosyal Boyutları ile Göç, TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, 329-343.

Şakacı, B. (2020). Türkiye'nin Göç ve İskân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu İncelemesi. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 1 (3), 36-57.

Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (1) Mart, 197-212.

Şen, Y. F. (2006). Dünya ve Türkiye Perspektifinden Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti Organ-Doku Ticareti, Ankara: KOM/TADOC Yayınları.

Tekeli, İ. (2008). Göç ve Ötesi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. & Leila, E. (1978). Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Tekeli, İ. (2014). Göç ve Ötesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2016). Göç ve Ötesi (2.Basım). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Tekgöz, N.** (2020). Türkiye’de Göçmen Eğitimi Bilgi Notu, International Migration and Refugee Association (IMRA), Erişim Tarihi ve Adresi: 20.02.2021.
<http://www.im-ra.org/gocmen-egitimi.pdf>
- Temelat, N.** (2011). Ülke Anayasalarında Vatandaşlık Tanımları. Ankara: TBMM Araştırma Merkezi.
- Thomson, G.** (1966). Studies in Ancient Greek Society - The Prehistoric Aegean, June 1.
- Toksöz, G.** (2006), Uluslararası Emek Göçü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Toksöz, G., Erdoğan, S., Kaşka, S.** (2012). Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları, IOM Türkiye.
- TRT Haber.** Türkiye’nin Geçici Barınma Merkezleri. Erişim Tarihi ve Adresi: 27.09.2020. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiyenin-gecici-barinma-merkezleri-dunyaya-ornek-oldu-439584.html>
- Tuncel, G. Sezik, M.** (2016).Göçün Toplumsal Ayrışma Üzerindeki Etkisi, Birinci Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu. Amasya. 379-389.
- Tutar, F. & Demiral, M.** (2007). Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (1), 65-83.
- Tümertekin, E. & Özgüç, N.** (2004). Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân, İstanbul: Çankaya Kitabevi.
- Türk, G. D.** (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. Marmara İletişim Dergisi. Sayı. 25. s. 48.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Dördüncü Bölüm, Siyasî Haklar ve Ödevler, Türk vatandaşlığı. Erişim Tarihi ve Adresi: 15.05.2021.
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

- Türkiye Belediyeler Birliği (TBB).** 2020-2024 Stratejik Planı. Erişim Tarihi ve Adresi: 01.01.2021. https://www.tbb.gov.tr/online/stratejik_plan_2020/
- Türkiye Belediyeler Birliği (TBB).** 2020 Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi ve Adresi: 01.01.2021. <https://www.tbb.gov.tr/online/faaliyetraporu/2020/>
- Türkiye Belediyeler Birliği (TBB).** Proje ve Finansman Yürütülen Projeler. Reslog Projesi. Erişim Tarih ve Adresi: 02.07.2021. <https://tbb.gov.tr/proje-ve-f finansman/projeler/tbb-yurutulen-projeler/reslog-projesi/>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM).** (2018). İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mart. Göç ve Uyum Raporu. Ankara. Erişim Tarihi ve Adresi: 02.02.2021. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.mv_goruntule?pT utanakId=20541
- Türkiye Göç Raporu,** (2015). Göç Araştırmaları Dergisi, The Journal Of Migration Studies, Volume: 2. No: 3. January-June 2016. pp. 129-186.
- Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi,** (2020). Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi ve Adresi: 03.05.2021. <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>
- Türkiye ve Göç Broşürü.** (2015). (2. Baskı). Yayın No:18. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Türk Vatandaşlığı Kanunu,** (2009). Erişim Tarihi ve Adresi: 25.03.2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur =3&MevzuatNo=2010139&MevzuatTertip=5>
- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu(TRT).** Türkiye'den Yeni Navtex İlanı. Erişim Tarihi ve Adresi: 11.05.2021. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyeden-yeni-navtex-ilani-532851.html>
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü,** Göç, Erişim Tarihi ve Adresi: 11.03.2021. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=beyin%20g%C3%B6%C3%A7%C3%BC>

- T24 Haber Sitesi.** Soylu, S. (2019). Erişim Tarihi ve Adresi: 14.05.2021 <https://t24.com.tr/haber/suleyman-soylu-vatandaslik-verilen-suriyelilerin-sayisini-acikladi,833262>
- Uluslararası Göç Örgütü** (International Organization for Migration - IOM) Erişim Tarihi ve Adresi: 06.05.2021. <https://www.iom.int/about-iom>
- Uluslararası İşgücü Kanunu**, (2016). Erişim Tarihi ve Adresi: 16.02.2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735.pdf>
- Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi**, (1984). Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf>
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** Help Türkiye, Uluslararası korumaya yönelik ulusal iltica usulleri, Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021. <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-non-syrians/national-asylum-procedures-ip/>
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (1996). Handbook: Voluntary Repatriation: International! Protection. Cenevre. Erişim Tarihi ve Adresi: 09.12.2020. <http://www.unhcr.org/publ/PUBL/3bfe68d32.pdf>
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2005). An Introduction to International Protection, UNHCR Erişim Tarihi ve Adresi: 09.12.2020. <http://www.unhcr.org/3ae6bd5a0.pdf>
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2007). Collection of International Instruments and Legal Texts Concerning Refugees and Others of Concern to UNHCR – Vol. 1, Cenevre.
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2014a). Handbook on Protection of Stateless Persons. Geneva. Erişim Tarihi ve Adresi: 09.12.2020. <https://www.unhcr.org/protection/statelessness/53b698ab9/handbook-protection-stateless-persons.html>

- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2004). Country of Origin Information: Towards Enhanced International Cooperation, Erişim Tarihi ve Adresi: 01.05.2021. <https://www.refworld.org/docid/403b2522a.html>
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2013). Guidelines on International Protection No. 10: Claims to Refugee Status related to Military Service within the context of Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, HCR/GIP/13/10, 3 December 2013.
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2014b). ‘Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements’ February 2014.
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2015a). Global Appeal. Erişim Tarihi ve Adresi: 30.11.2020. <https://www.unhcr.org/5461e60f0.html>
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2015b). Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean, Erişim Tarihi ve Adresi: 04/05/2020. https://www.ecoi.net/en/file/local/1202317/4543_1448281789_preview-of-0.pdf
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2019a). Global Appeal, Erişim Tarihi ve Adresi: 30.11.2020. https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/ga2019/pdf/Global_Appeal_2019_full_lowres.pdf
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** (2019b). Global Report- Erişim Tarihi ve Adresi: 30.11.2020 <https://www.unhcr.org/globalreport2019/#:~:text=The%20number%20of%20people%20of,million%20people%20to%2043.5%20million>
- United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR).** Background Note on The Protection Of Asylum-Seekers And Refugees Rescued at Sea. Erişim Tarihi ve Adresi: 06.05.2021. <https://www.unhcr.org/3e5f35e94.pdf>

- UNICEF Türkiye.** Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Erişim Tarihi ve Adresi: 26.03.2021 <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- United Nations Archives Geneva,** League of Nations Archives of Nansen Office for Refugees (L.N) Erişim Tarihi ve Adresi: 26.11.2020. <https://libraryresources.unog.ch/leagueofnationsarchives/ArchivesCatalogue>
- United Nations Archives.** United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA), International Refugee Organization (IRO) Erişim Tarihi ve Adresi: 06.05.2021 <https://search.archives.un.org/case-files-nos-121-170>
- Uyanık, A.** (2018). Geçici Koruma Sağlanan Yasancıların Sağlık Hakkı Ve Sağlık Hizmetlerine Erişimi, Uludağ Journal of Economy and Society, B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt, Volume 37, Sayı, Issue 2, ss. pp. 35-63.
- Ünalın, T.** (1998). Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi, Türkiye’de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Vardar, N.** (2015). Mülteci, Göçmen, Sığınmacı Arasındaki Farklar. Bianet Web Sayfası. Erişim Tarihi ve Adresi: <https://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar>
- Vergin, N.** (2010). “Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar ve Yaklaşımlar” Doğan Kitap, 7. Baskı, İstanbul.
- Vertovec, S.** (2001). Transnationalism and identity. Journal of Ethnicand Migration Studies. 27(4), 573-582.
- Wasem, R. E. & Ester, K.** (2010). Temporary Protected Status: Current Immigration Policy and Issues, September 9, , Congressional Research Service, CRS Report for Congress, 7-5700 RS20844.
- Williams, A.** (2008). Turning the Tide: Recognizing Climate Change Refugees in International Law, 304 Law&Policy.

- Williams, C. & Graham, M. (2014).** Editorial: A World on the Move: Migration, Mobilities and Social Work. British Journal of Social Work. 1–17.
- Yabancılar İletişim Merkezi(YİMER),** Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021
<https://yimer.gov.tr/TR/About/1b04ce24-5f6d-40ac-bfe1-e75ad8f0a825>
- Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. (2016).** Erişim Tarihi ve Adresi: 24.03.2021.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>
- Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu(YYUK). (2013).** Erişim Tarihi ve Adresi: 25.03.2021.
<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=1&MevzuatNo=6458&MevzuatTertip=5>
- Yakar, M. (2015).** Internal migration Pattern in Turkey based on Difference of Residential and Registration Locations. Ege Coğrafya Dergisi, 24 (1), 15-38.
- Yalçındağ, S. (1970).** Kamu yönetim sistemimizin tarihsel evrimi üzerine notlar. Amme İdaresi Dergisi, 3 (2), 20-57.
- Yaman, A. (2016).** Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi. Göç Araştırmaları Dergisi , (3), 94-127.
- Yenigül, S. B. (2010).** The Effects Of Migration On Urban. Gazi University Journal of Science, 18 (2) , 273-288.
- Yıldırımoglu, H. (2005).** Uluslararası Emek Göçü: Almanya’ya Türk Emek Göçü, Kamu-İş, Cilt: 8, Sayı: 1.
- Yıldız, A. (2017).** Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. Göç Araştırmaları Dergisi, 3 (1) , 36-67.
- Yılmaz, A. (2014),** Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic Volume 9/2, p. 1685-1704. Ankara.

- Yörük, A.** (2011). Türkiye Ekonomisinde Yapı Değişimleri Planlı Dönem (1963-1989). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 46 (0).
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB).** (2019). Faaliyet Raporu. (1-79).
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB).** Kardeş Topluluklar/Programlar Erişim Tarihi ve Adresi: 10.05.2021. <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/programlar>
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB).** (2018). 2018 Yılı Sayıştay Denetim Raporu. (ss.1).
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB).** Kardeş Topluluklar. Erişim Tarihi ve Adresi: 22.03.2021. <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi>
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB).** Kurumsal/Başkanlığımız. Erişim Tarihi ve Adresi: 10.05.2021 <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB).** ‘Organizasyon Şeması, Erişim Tarihi ve Adresi: 27.09.2020. <https://www.ytb.gov.tr/teskilat-semasi>
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB).** Vatandaşlık, Erişim Tarihi ve Adresi: 26.03.2021. <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/vatandaslik>
- Yüceol, H.** (2011). Türkiye'de İllerarası İşsizlik Oranı Farklılıkları, Göç ve Ekonomik Kalkınma. Sosyoekonomi, 15 (15),.
- Zelinsky, W.** (1971) The hypothesis of the mobility transition. The Geographical Review.61 (2). 219-249.
- Zetter, R.** (2009). The Role of Legal and Normative Frameworks for the Protection of Environmentally Displaced People, Migration, Environment and Climate

Change: Assessing the Evidence, Edited by Frank Laczko/Christine Aghazarm, International Organization for Migration-IOM, Geneva.

Zhang, K.H. & Song, S. (2003). Rural-Urban Migration and Urbanization in China: Evidence from Time-Series and Cross-Section Analyses. China Economic Review, 14, 386-400.

Zhussipbek, G. (2009). 2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 8 (1) , 139-164.

2510 sayılı İskân Kanunu, (1934). T.C Resmi Gazete (2733, 21 Haziran 1934).

5543 sayılı İskân Kanunu, (2006). T.C Resmi Gazete (26301, 26 Eylül 2006).

5978 Sayılı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. (2010). T.C Resmi Gazete (26301, 24 Mart 2010)

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). T.C Resmi Gazete (27544, 11 Nisan 2013).

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Yazar Tarafından Oluşturuldu	43
Tablo 2: Yıl bazlı yakalanan düzensiz göçmen istatistikleri (GİGM.Düzensiz Göç, Erişim Tarihi: 27.09.2020).....	78
Tablo 3: Yıl bazlı düzensiz göç istatistikleri (GİGM.Düzensiz Göç, Erişim Tarihi: 27.09.2020).	79
Tablo 4: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Teşilat Şeması (YTB: Organizasyon Şeması, Erişim Tarihi: 27.09.2020).....	178
Tablo 5: GİGM Organizasyon Şeması (GİGM: Teşkilat Şeması. Erişim:27.09.2020)	130
Tablo 6: GİGM Mevcut Geri Gönderme Merkezleri Verileri (GİGM: Geri Gönderme Merkezleri. Erişim: 20.05.2021).....	140
Tablo 7: Yıllara Göre İnsan Ticareti İstatistikleri ve Sığınma Evi Sayısı (GİGM: Erişim Tarihi: 20.05.2021).....	143
Tablo 8: MIPEX’e Göre Tünkiye’nin Entegrasyon Karnesi (MIPEX: Erişim Tarihi: 27.09.2020).	162

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İtme Çekme Yaklaşımı Temelinde Kaynak ve Hedef'in Araya Giren Engeller ile Pozisyonu (Lee, 1966: 50).....	24
Şekil 2: Neoklasik Mekanizma (Jennissen, R. 2007).....	26
Şekil 3: Göç Türleri ve Göçmen Durumlarına Göre Göç Süreçleri(Şeker ve Uçan, 2016: 200).....	42
Şekil 4: Türkiye’de Geçici Barınma Merkezi Osmaniye Örneği (GİGM: Twitter. Erişim Tarihi: 27.09.2020).....	137
Şekil 5: Türkiye’de Geçici Barınma Merkezinde Sağlık (TRT Haber: Erişim Tarihi: 27.09.2020).	137
Şekil 6: Türkiye’de Geçici Barınma Merkezinde Eğitim (TRT Haber: Erişim Tarihi: 27.09.2020).	138
Şekil 7: Türkiye’de bir geçici gönderme merkezi (Birgün Haber: Erişim Tarihi: 27.09.2020).....	141
Şekil 8: İkamet İzni Belgesinin Alınması Akış Şeması (InvestInAdana: Erişim: 12.02.2021).	150
Şekil 9: Güney Perspektifi: Anahtar Analitik Boyutlar (Delgado Wise, 2018: 167).	157
Şekil 10: Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi’nin Süreç ve Kazanımları (PIKTES. Projenin Çıktısı, Erişim: 20.02.2021).	172

EKLER

EK-1: 24 Mart 2010 Tarihli, 27544 Sayılı ve 5978 Numaralı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

EK-2: 4 Nisan 2013 Tarihli, 28615 Sayılı ve 6458 Numaralı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

EK-3: 17 Mart 2016 Tarihli, 29656 Sayılı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YYUK)'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

EK-4: 29 Mayıs 2009 Tarihli, 27256 Sayılı, 5901 Numaralı, Türk Vatandaşlığı Kanunu

EK-5: 28 Temmuz 2016 Tarihli, 29800 Sayılı, 6735 Numaralı, Uluslararası İşgücü Kanunu

EK-6: 15 Temmuz 1950 Tarihli, 7564 Sayılı ve 5682 Numaralı, Pasaport Kanunu

EK-7: 15 Temmuz 1950 Tarihli, 7564 Sayılı ve 5683 Numaralı, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

EK-8: İltica ve Göç Alanında AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı. Erişim Tarihi ve Adresi: 10.05.2021

<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Temel-Belgeler/Iltica-Ve-Goc-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>

EK-9: 1 Temmuz 2006 Tarihli, 26215 Sayılı ve 2007-2013 Yıllarını Kapsayan, Dokuzuncu Kalkınma Planı

ÖZGEÇMİŞ

Ömer Türker, ilköğrenimi Batman ilinde bulunan GAP İlköğretim Okulunda, lise eğitimini, mezun olduğu tarihteki ismi ile İMKB Lisesi, bugünkü ismi Raman Anadolu Lisesi olan okulda, üniversite eğitimini Rize ilinde bulunan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü ve ikinci üniversite olarak Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde tamamladı. 2015 senesinde İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Polis Akademisi için açtığı sınavı kazanarak aldığı eğitimin ardından 2016 senesinde İstihbarat Dairesi Başkanlığına Komiser Yardımcısı olarak atandı. Güvenlik Yönetimi ve Stratejileri alanında Tezsiz Yüksek Lisans mezunu olan Ömer Türker, 2020 yılında rütbe terfi ederek Komiser sınıfına yükselmiş ve halen Bingöl İl Emniyet Müdürlüğü'nde Asayiş Şube Müdürlüğü'nde çalışmaktadır.